

ΤΙΜΟΘΕΟΥ ΣΟΦΙΑΝΟΥ

ΠΡΟΒΙΕΡΕΩΣ ΚΑΙ ΙΕΡΟΚΗΡΥΚΟΣ

1398

ΙΣΤΟΡΙΑ

ΤΟΥ ΕΝ ΓΑΛΑΤΑ

ΙΕΡΟΥ ΝΑΟΥ ΤΟΥ ΑΓ. ΝΙΚΟΛΑΟΥ

ΚΑΙ ΤΩΝ ΛΟΙΠΩΝ ΝΑΩΝ

ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΕΞΕΤΑΣΙΣ ΤΟΥ ΕΝ ΓΑΛΑΤΑ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΥ ΚΑΤΑ ΤΟΝ ΜΕΣΑΙΩΝΑ
ΚΑΙ ΚΥΡΙΩΣ ΑΠΟ ΤΗΣ ΑΛΩΣΕΩΣ ΑΧΡΙ ΣΗΜΕΡΟΝ
(320—1453 ΚΑΙ 1453—1919 Μ. Χ.)

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

—
1919

Πᾶν ἀντίτυπον μὴ φέρον τὴν ὑπογραφήν τοῦ συγγρα-
φέως καὶ τὴν σφραγίδα τοῦ ἱεροῦ ναοῦ τοῦ Ἁγ. Νικολάου
θεωρεῖται ὡς κλεψίτυπον καὶ καταδιώκεται κατὰ τὸν νόμον.

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Α'

Κατὰ Σεπτέμβριον τοῦ 1906, σεπτῆ ἐντολῇ τοῦ ἀει-
μνήστου Πατριάρχου Ἰωακείμ τοῦ Γ', διορισθεὶς ἱερατικῶς
Προϊστάμενος τοῦ Ἁγ. Νικολάου Γαλατᾶ καὶ ἐπὶ ἐξαετίαν
δλην αὐτόθι προϊσταμενέουσας, κατὰ Φεβρουάριον δὲ τοῦ
1911, ἐντολῇ τοῦ αὐτοῦ Πατριάρχου, διορισθεὶς ἱερατικῶς
Προϊστάμενος τοῦ ἑτέρου ἱεροῦ ναοῦ τῆς Καφατιανῆς καὶ
ἐπὶ τριετίαν μέλις διαμείνας τοιοῦτος, ἐκδοὺς τότε ἐπὶ τῇ
τετρακοσιετηρίδι τοῦ ἱεροῦ ναοῦ τῆς Καφατιανῆς σύντομον
καὶ ἀτελὲς ἱστορικὸν σημείωμα τοῦ ἐν λόγῳ ἱ. ναοῦ, ἀνα-
διορισθεὶς δὲ καὶ αὐθις μετὰ πενταετῆ ἀπουσίαν μου, ἐν
τῷ αὐτῷ ἱ. ναῷ τοῦ μεγαλωνύμου Ἁγ. Νικολάου, ἐπὶ τῷ
μεγάλῳ τῆς ἐνοποιήσεως τῆς Κοινότητος Γαλατᾶ γεγονότι,
ὄφειλον ἐξ αἰθίου εὐγνωμοσύνης πρὸς τὸν ὄντως μέγαν
Ἁγ. Νικόλαον, τὸν προστάτην τῶν ἀδικουμένων, τόν, ἕνεκα
τῶν ἐξόχων ἀρετῶν του, μεγάλην παρρησίαν κεκτημένον
πρὸς τὸν θαυμαστὸν ὄντως ἐν τοῖς ἀγίοις Θεόν, εἰδικὴν
ἱστορίαν καὶ ἐκτενῆ καὶ περὶ πάντων τῶν ἱερῶν ναῶν τοῦ
Γαλατᾶ καὶ πρὸ παντὸς τοῦ μεγαλωνύμου ἱεροῦ ναοῦ τοῦ
Ἁγ. Νικολάου, τοῦ ἀρχαιστάτου πάντων καὶ Βυζαντινοῦ
ἀπ' ἀρχῆς τυγχάνοντος, ἀλλὰ καὶ περὶ τῆς δράσεως τοῦ
ἐν Γαλατᾶ Ἑλληγνισμοῦ ἀπ' ἀρχῆς ἄχρι τῆς Ἀλώσεως
καὶ μετ' αὐτὴν ἄχρι τῶν ἡμερῶν μας νὰ γράψω. Ἐπὶ τῇ εὐ-

καιρία δὲ τῆς διακοσμήσεως, τοῦ λίαν ὑστεροῦντος ἀτυχῶς τῶν ἄλλων ἱερῶν ναῶν τοῦ Ἁγ. Νικολάου, ὑπὸ τῆς φιλοτιμίας καὶ θεοσεβῆς δρώσης Ἀξ. Ἐπιτροπῆς τοῦ ἱ. ναοῦ, ἀποτελουμένης ἐκ τῶν κ. κ. Θ. Κεσανίλη, Προέδρου, Π. Μουζανίδου, Δ. Καραδέλλα, Ε. Τσιρανίδου, Β. Χαρίτινος, καὶ Θ. Πετροπούλου, εισηγήσει καὶ ἐντολῇ αὐτῆς, μελετήσας εἰς τὰς Βιβλιοθήκας καὶ ἰδίᾳ τοῦ Φιλολογικοῦ Συλλόγου καὶ πολλὰ μογήσας πρὸς τε τὴν εὑρεσιν καὶ μελέτην πηγῶν, κατήρτισα πρῶτος ἱστορικὴν μονογραφίαν τοῦ Γαλατᾶ ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων ἄχρι σήμερον, μετὰ τοπογραφικῆς περιγραφῆς τοῦ Γαλατᾶ, τῶν τειχῶν αὐτοῦ καὶ πύργων καὶ δὴ τοῦ πύργου τοῦ Στυροῦ ἢ τοῦ Χριστοῦ (Κουλέ-καπεῦ) ἱστορίαν ὄλων τῶν ἱ. ναῶν Ὀρθοδόξων τε καὶ Λατινικῶν (Saint Benoit, Saint Georges Βυζαντινῶν καὶ μετὰ τὴν ἄλωσιν οἰκοδομηθέντων καὶ τῶν εἰς τεμένη μεταβληθέντων καὶ τοῦ ἀρχαιοτάτου ἀραβικοῦ τεμένου (Ἄράπ Τζαμί) ὡς καὶ περὶ τῆς δράσεως τοῦ ἐν Γαλατᾶ Ἑλληνισμοῦ καὶ τῶν Γενουησίων, τῶν μεγάλῃ ἐπιρροῇ σθέντων ἐπὶ τε τῶν Βυζαντινῶν καὶ Ὀθωμανῶν. Τὸ ἐκδοθὲν τοῦτο ἔργον, οὐχὶ τυχαῖον καὶ ἄμοχθον, ἀλλὰ κρίνον τὰ πράγματα καὶ ἐκφέρων ὑγιεῖς σκέψεις περὶ τῆς σημασίας καθόλου τοῦ Ἑλληνικοῦ Βυζαντιτικοῦ Κράτους, ὡς καὶ περὶ τῶν ἀληθῶν αἰτίων τῆς τοῦ Κράτους πτώσεως τῇ 29 Μαΐου τοῦ 1453, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὰς κρίσεις ἱκανῶν Εὐρωπαϊῶν ἱστορικῶν, ἄγαν ἐξευτελισάντων τὸ Βυζάντιον ὡς Bas Empire δηλ. εὐτελές, ἐκδίδεται ἀκριβῶς, ἵνα συμβάλῃ καὶ αὐτὸ εἰς τὸ ἄγαν δαπανηρὸν ἔργον τῆς διακοσμήσεως, ἣτις εἶναι ἡ ὀριστικὴ καὶ ἀμετάκλητος ἀπόφασις τῆς ζηλωτῆς τῶν πατρῶν Ἀξ. τοῦ ἐν λόγῳ ἱ. ναοῦ Ἐπιτροπῆς. Διὸ καὶ πέποιθα ἀκραδάντως, ὅτι οὐδεὶς Γαλατιανὸς δὲν θὰ θελήσῃ νὰ ἀγοράσῃ τὸ ἔργον τοῦτο, τὸ μὲν, ἵνα μάθῃ τὴν ἱστορίαν τοῦ τόπου του καὶ ἐκτιμήσῃ τὴν εὐσεβῆ δρᾶσιν τῶν προγόνων, ὑπὸ τὰς ἀπαισιωτέρας καὶ κρισιωτέρας ἐκείνας συνθήκας τῆς μακροαίωνος δουλείας, τὸ

δέ, ἵνα δώσῃ προθύμως καὶ τὸν ὀβολὸν του ὑπὲρ τῆς διακοσμήσεως τοῦ ἱ. ναοῦ, τοῦ μεγαλωνύμου καὶ δημοφιλοῦς Ἁγ. Νικολάου, τοῦ, ἔνεκα τῶν μεγάλων Αὐτοῦ θαυμάτων καὶ τῆς ἐπακούσεως τῶν θερμῶς Αὐτοῦ δεομένων καὶ ἐπικαλουμένων, ἐν θλίψεσι καὶ ἀνάγκαις, τὴν πρὸς τὸν ὄλων Θεὸν παρρησίαν του, δικαίως κατακτήσαντος, ἄχρι σήμερον καὶ εἰς τὸ διηνεκές, τὴν θερμὴν πάντων πρὸς Αὐτὸν ἀγάπην, ὡς Προστάτην πάντων τῶν ἐν δεινοῖς καὶ δὴ τῶν ναυιλλομένων, τῶν ἐν θαλάσσαις πλεόντων, τὴν τὸς τρικυμίας καταπαύοντα. Διότι εἶνε ὁ κατ' ἐξοχίην, ὡς θὰ ἴδῃ ὁ ἀναγνώστης ἐν τῷ ἔργῳ ἡμῶν, ἅγιος τῆς ἀγάπης, ὅστις ἐν τῇ ἀγάπῃ καὶ δι' αὐτῆς ἔγνω καὶ ἐπέγνω τὸν Θεόν, ὁ ἅγιος τοῦ ἀγαθοῦ καὶ τοῦ κατήκοντος, ὁ ἀντὶ θεολογικῶν θεωριῶν, φημίνας τὸν ἀσεβῆ Ἄρειον ἐμπράκτως ράπισας αὐτὸν καὶ ἐντεῦθεν κατακρίθεις ὑπὸ τῶν ἁγίων Πατέρων τῆς Πρώτης Οἰκουμένης Συνόδου, ἀλλὰ παμφηρεῖ ἀθωοθεῖς ὡς ἐκ τῆς μεγάλης ἀγιότητος Αὐτοῦ.

Πρὸς ἔκφρασιν λοιπὸν τῆς προσωπικῆς μου ἐκτιμήσεως, ἀλλὰ καὶ εὐγνωμοσύνης πρὸς τὸν μέγαν ἅγιον, τὸν εὐδοκήσαντα νὰ ἐπανέλθω καὶ αὐθις ἐν τῇ προσφιλεῖ μοι Κοινοῦτητι τοῦ Γαλατᾶ καὶ δὴ ἐν τῷ αὐτῷ ἱερῷ ναῷ τοῦ πεφιλημένου Ἁγίου Νικολάου, ἀπὸ τοῦ ἄμβωνος τοῦ ὁποῖου ἐπὶ δεκαετίαν ὄλην δὲν ἐσίγησα, ἵνα τὸ χρέος τὸ ἀπαραίτητον τοῦ ἱερέως ἀνελλιπῶς ποιήσω, προσφέρω τὸ ἔργον μου εἰς τὸν ἅγιον, ὅπως καὶ τοῦτο συμβάλλῃται εἰς τὸ δαπανηρὸν ἔργον τῆς διακοσμήσεως τοῦ Ναοῦ του. Ὁ θεοσεβῆς ζήλος τῶν προγόνων μας, ὁ εἶπερ τι καὶ ἄλλο, συντελέσας εἰς τὴν διάσωσιν τοῦ Ἑλληνισμοῦ καὶ τῆς ἀχωρίστως συνημμένης αὐτῷ Ὀρθοδοξίας, ὑπὸ τὰς κρισιωτέρας τῆς ἀπεισίτου δουλείας συνθήκας, ὁ συντελέσας καὶ νῦν εἰς τὴν κατὰ μέγα μέρος ἀπελευθέρωσιν τοῦ Ἑθνους, ἔστω καὶ νῦν καὶ πάντοτε καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τὸ γνήσιον καὶ ἀδιάφθορον παντὸς Ἑλληνος σύμβολον, ἵνα ὁ

Ἑλληνισμός, εὐτω καὶ μόνον, ὡς καὶ ἡ Ὁρθοδοξία, οὐ μόνον διασώζονται, ἀλλὰ καὶ μεγαλύνονται καὶ δοξάζονται ἕσσαι καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν!

Β'

ΙΣΤΟΡΙΚΟΝ ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

Ἐθεωρήσαμεν καθήκον ἀπκράϊτητον, ὅπως ἀφυπνίσωμεν εἰς ἄκταντας τοὺς Γαλατιανούς τὸ κοινοτικὸν ἐνδιαφέρον ὑπὲρ τῆς πνευματικῆς προόδου τῆς Κοινότητος τῆς σήμερον μεγάλως καθυστερούσης, ἕνεκα κυρίως τῆς προσαρτήσεως τῶν ἱερῶν ναῶν Ἀγ. Νικολάου εἰς τὰ Νοσοκομεία τῷ 1864, τοῦ δὲ ἱ. ναοῦ τῆς Καφατιανῆς τῷ 1880 εἰς τὴν Μ. τοῦ Γένους Σχολῆν καὶ τῆς πλήρους ἀποσπάσεως τοῦ ἱ. ναοῦ τοῦ Ἀγ. Ἰωάννου ἀπὸ τῆς μεγάλης πυρκαϊᾶς τοῦ 1696, (ὅτε οἱ Χῖοι, εἰ καὶ οὐχὶ μόνον, ὡς θὰ ἀποδείξωμεν, ἰδίους χρήμασιν ἀνεγείροντες τὴν ἱ. τοῦτον ναὸν τῆς Κοινότητος, ἐγένοντο ἔκτοτε κύριοι αὐτοῦ), ἐν ἰδίῳ ἱστορικῷ παραρτήματι: νὰ συμπεριλάβωμεν περὶ τούτων, ἵνα ἀποδείξωμεν, ὅτι ἡ γενεμένη τῷ 1918 ἐνοποίησις τῆς Κοινότητος, μετὰ μόχθους καὶ ἀγῶνας ἀτρώτους ἐπιτευχθεῖσα, οὐδὲν ἀγαθὸν δύναται νὰ ἀποφέρῃ, ἐὰν α') δὲν παγιωθῶσι τὰ κτήματα τῆς Κοινότητος, δηλ. ἐὰν δὲν παύσωσιν αἱ Ἐφορεῖαι τῆς Μ. τοῦ Γένους Σχολῆς καὶ τῶν Ἐθνικῶν Νοσοκομείων διεκδικεῖσαι τὰ κοινοτικὰ κτήματα, ἅτινα καὶ πρὸ τῆς προσαρτήσεως τῶν ἱερῶν ναῶν εἶχεν ἡ Κοινότης, ὡς θὰ δείξωμεν. β') Ἐὰν ὁ ἱ. ναὸς τοῦ Ἀγ. Ἰωάννου δὲν ἐπανέλθῃ εἰς τὴν κυρίαρχον Κοινότητα, εἰς ἣν ἀνήκεν ἄχρι τοῦ 1696 καὶ ἐξ ἧς ἀπεσπάσθη, ὡς θὰ ἀποδείξωμεν, καὶ ὡς ἀνεγνώρισε καὶ τὸ ἐντιμον Δ. Ε. Μ. Συμβούλιον, ἐπικυρώσαν πρῶτον τὸν 4 ἱ. ναοῦ: περιλαμβάνοντα κοινοτικὸν Κανονισμὸν καὶ μετὰ ταῦτα ἀναγκασθὲν νὰ ἀναιρέσῃ τὴν προτέραν ἔγκρισιν, ἕνεκα ξένων μᾶλλον ἐπιρροῶν, φαίνεται. γ') Ἐὰν

τὸ Νεκροταφεῖον Σισλῆ, (εἰς 8 ἐτησίως, 300 Γαλατιανῶν περίπου θνησκόντων καὶ θάπτομένων αὐτότε, οἱ οἰκεῖοι τελοῦσιν εἰς τὸν ἱ. ναὸν τῆς Μεταμορφώσεως τὰ τεσσαρακονθήμερα, τὰ ἐτήσια καὶ τριετῆ μνημόσυνα, πληρώνοντες καὶ διὰ τὴν τήρησιν τῶν ὄστων αὐτῶν κατὰ τὰς ἀνακομιδάς), δὲν ἀναγνωρίσῃ, ὅτι ἕως ἀδαιρέτως κατακρατεῖται σπουδαῖον χρῆμα τῆς Κοινότητος. Ἄλλως ὁ Γαλατᾶς ὀφείλει νὰ ἀνεγείρῃ ἴδιον ἀλλαχοῦ Νεκροταφεῖον. Ἐὰν ὁ Γαλατᾶς, ἐν ἀπολύτῳ ὁμονοίᾳ καὶ συνασπισμῷ ἐργαζόμενος, δὲν ἐξασφαλίσῃ τοὺς μεγαλειτέρους τοῦ πόρου, τοὺς σήμερον παρακρατουμένους, ἐὰν δείξῃ ἀδιαφορίαν εἰς τὰ κινδυνεύοντα ζωτικὰ αὐτοῦ συμφέροντα, πολλῶ προτιμώτερον θὰ ἦτο ἐὰν δὲν ἐγίνεσο ἡ σόλοικος αὐτῆ, ἢ ἕως τραγέλαφος ἀποβαίνουσα Ἐνοποίησις. Διότι τότε καθυστεροῦσα πνευματικῶς, ἐν τῷ μέσῳ τῆς σημερινῆς διεθνούς ἐξελίξεως καὶ προόδου, θὰ εἶχε λόγους ἀποχρῶντας νὰ προβάλῃ, ἐπιρρίπτουσα τὴν εὐθύνην τοῖς ἀρμοδίαις. Ὅντως μόνον μὲ τὴν προσάρτησιν τριῶν ναῶν καὶ δὴ, διαμφισβητουμένων τῶν κοινοτικῶν κτημάτων, οὐδὲν λαμβάνουσα ἡ Κοινότης ἐκ τῶν μεγάλων εἰσπράξεων τοῦ Νεκροταφείου Σισλῆ, μὴ ἔχουσα τὸν Ἀγ. Ἰωάννην καὶ τὰ σπουδαῖα ποσὰ ἀποφέροντα κοινοτικὰ αὐτοῦ κτήματα, οὐδὲν σχεδὸν ἐπὶ τὰ πρόσω βῆμα δύναται νὰ κάμῃ ἢ μεγαλύνουμος αὕτη Κοινότης, μόνον τὸ ὄνομα μεγάλη τηροῦσα. Καθυστεροῦσα πνευματικῶς καὶ ἐκπολιτιστικῶς, θὰ φυτοζωῇ καὶ ὁ τόπος τοῦ ἐμπορίου καὶ τοῦ πλουτισμοῦ θὰ εἶναι ἡ χώρα τῆς παραγωγῆς τῶν ἀχθοφόρων καὶ τῶν ἐργατῶν μόνων τοῦ Διέμενος. Τὰ 1000 ἐτησίως τέκνα τῆς Κοινότητος, τὰ φοιτῶντα εἰς τὰς Σχολὰς αὐτῆς, ἀποφοιτῶντα ἐλλείψει τελείας ἐμπορικῆς, γλωσσικῆς καὶ βιοτεχνικῆς μορφώσεως καὶ δὴ ἐν τοῖς σήμερον χρόνοις τῆς ἀπαραιτήτου ἐγκυκλοπαιδικῆς ἀναπτύξεως πάντων, τὰς μικροτέρας τῶν θέσεων μόλις θὰ καταλαμβάνωσιν. Ἐνῶ πλείστα ὄσα ἄλλα τέκνα τῆς Κοινότητος, τὰ διπλάσια, οὐδα-

μῶς, ἐλλείπει πόρων, σπουδάζοντα ἐν ταῖς Σχολαῖς, ἢ μόνον εἰς τὰς κατωτέρας τάξεις, τὰ τέκνα λέγω, τοῦ πτωχοῦ λαοῦ, κατ' ἀνάγκην θὰ γίνωνται ἐργάται καὶ ἀχθοφόροι. Ὀλίγον δὲ κατ' ὀλίγον ἐπελεῖσεται ὁ ἐκτοπισμὸς ἡμῶν ἐκ τοῦ ἐμπορίου ὑπὸ τῶν πολλῶν ὑπερτέρων πνευματικῶς ξένων. Ἴδου τὸ ὀλέθριον κατάντημα τῆς μεγάλης ταύτης Ἑλληνικῆς Κοινότητος, τοῦ πολυτέλῃμονος Γαλατᾶ, τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἐκείνου, ὅστις ἀπετέλεσε τὸν πρῶτον πυρῆνα τῆς ἑλληνικῆς συγκεντρώσεως, κατορθώσας, ὡς ἐκ τῆς ἐπικοινωνίας μετὰ τῶν ἀμέσως ἀπὸ τῆς Ἀλώσεως, ἐν ἀπολύτῃ αὐτονομίᾳ ζώντων Γενουησιῶν, ὡς θὰ ἴδωμεν, καὶ αὐτὸς νὰ ἀποκτήσῃ ἴδια προνόμια αὐτοτελοῦ, ἀναπτύξεως συμβαλὼν πολὺ, δι' ἧς ἀπελάμβανεν ἐν ταῖς κρίσεσιν ἐκείνοις χρόνοις ἐλευθερίας, εἰς τὸν ἔρχον τῆς ἐθνικῆς καὶ θρησκευτικῆς ἡμῶν διασώσεως. Ἐπὶ 13 ἔτη ἱερατεύσας ἐν Γαλατᾶ καὶ ἐνταῦθα ἀποκτίσας τέκνα, ἐπόνεσα τὴν Κοινότητα καὶ ἐθεώρησα καθήκόν μου ἱερώτατον καὶ ἐκ τῶν ὧν οὐκ ἄνευ, ἐν τῷ Προλόγῳ νὰ κάμω λόγον περὶ τούτων, ἵνα κινήθῃ τὸ ἐνδιαφέρον τοῦ ἐνορίτου πρὸς ἐπισταμένην μελέτην τοῦ ἔργου μου τούτου, ἵνα ὀρθοποδήσῃ πλέον καὶ εὐημερήσῃ ὁ Γαλατᾶς καὶ γίνῃ ἀνάλογος πρὸς τὸ ἱστορικὸν καὶ εὐκλεῆς αὐτοῦ παρελθόν· οἱ Γαλατιανοί, κατὰ τοὺς κρίσεσιν ἐκείνους χρόνους, ἐνθέῳ ζήλῳ κινούμενοι, τὰ ἀδύνατα ἐποιοῦν δυνατά, τετράκις τὰς καείσας καὶ κατερειπωθείσας ἐκκλησίας των ἀνεγείραντες ἐκ βαθρῶν. Συνέλεγον π. χ. τιμίως καὶ ἐξφοκονόμεον συνετῶς τὸ χρῆμα εἰς τοὺς κρίσεσιν ἐκείνους χρόνους. Οἱ ἀπόγονοι των ἢ οἱ νῦν οἰκοῦντες, γενόμενοι πλέον Γαλατιανοί, ὡς ἐκ τῆς γεννήσεως τέκνων, διατὶ νὰ μὴ ἐνδιαφέρωνται διὰ τὴν Κοινότητά των, διατὶ νὰ μὴ συνασπισθῶσι πρὸς ὑποστήριξιν τῶν ζωτικῶν τῆς Κοινότητος συμφερόντων, ὧν ἄνευ ὁ Γαλατᾶς θὰ παύσῃ ὑφιστάμενος, ὡς Κοινότης δηλ. ἑλληνικῆ δρωσα, τῶν ἡμετέρων ἐν τὸς ὀλίγου ἐκτοπιζομένων ὑπὸ τῶν ὑπερτέρων ξένων :

Ὁ πρὸς τὴν πρόσδον τοῦ Ἔθνους ἔρωσ με ἠνάγκασε, πρὸς ἀφύπνισιν τοῦ ἐνδιαφέροντος, μικρῶν τε καὶ μεγάλων νὰ γράψω με πόνον ψυχῆς τὰς σελίδας ταύτας τοῦ ἱστορικοῦ Παραρτήματος, ἵνα, πρὸ τοῦ ἐπαπειλοῦντος κινδύνου τῆς κοινοτικῆς καταρρέσεως, συνασπισθῶμεν πάντες οἱ τὸν Γαλατᾶν οἰκοῦντες Ἕλληνες. Πρὸ τοῦ ἐκφαινομένου μεγάλου κινδύνου τῆς κοινοτικῆς καταρρέσεως δεῖν ἀπαραιτήτως ὅλοι νὰ συνασπισθῶμεν. Ἄς διεκδικήσωμεν τὰ ζωτικώτατα τοῦ Γαλατᾶ πρότερον συμφέροντα καὶ ἄς διορθώσωμεν εἴτα τὰ τυχόν πλημμελῶς ἔχοντα. Ἐφ' ὅσον ἀκόμη δὲν ἔχομεν ἀρτίους τοὺς κοινοτικούς πόρους, διαμφισθητομένους καὶ κινδυνεύοντας, μόνον με τὴν προσάρτησιν τριῶν ναῶν, δὲν ὑπάρχει δρωσα ἑλληνικῆ Κοινότης Γαλατᾶ. Ἄλλως, οὐδὲν ἄλλο δύναται νὰ ἐπιτευχθῇ, ἢ νὰ καταρρέσῃ αὐτὴ ἡ πολις ἀπαρτισθεῖσα καὶ ἐν ταῖς σπαργάναις ἔτι διατελοῦσα Ἐνοποιήσις. Πρὸ παντὸς ἐν καὶ μόνον ὑποχρεωτικῶς ἐπιβάλλεται, ἐν καὶ μόνον καὶ τὸ ἱερώτατον πάντων καθήκον, ὁ συνασπισμὸς καὶ ἡ ἔνωσις ἑλῶν πρὸ τοῦ ἐπαπειλοῦντος μεγάλου, ὡς εἶπον, κινδύνου. Ὡς ἱερεὺς καὶ ἱεροκέρυξ, διδάσκων τὴν ἀλήθειαν, ὀφείλω καὶ δημοσίᾳ νὰ κηρύξω αὐτὴν εἰς πάντα ἐνορίτην, ἀμερολήπτως τοὺς πάντας ἀγαπῶν καὶ τὴν ὀφείλειαν τοῦ τόπου, ἐξ οὗ ἔζησα καὶ ζῶ, ἔχων ὑπ' ὄψιν. Οὐδεὶς παρεξηγησάτω τοὺς λόγους μου. Ὑπηρετῆς τοῦ Θεοῦ καὶ τῆς αὐτοῦ ἀληθείας τυγχάνω ἢ ἀληθῆς μόνον σώζει καὶ τὰ άτομα καὶ τὰ ἔθνη. Εὐγνωμοσύνη αἰώνιος ἄρα ὀφείλεται δικαίως πᾶσι τοῖς ἐργασθεῖσι καὶ μογήσασιν ὑπὲρ τῆς ἐνοποιήσεως, (ἔστω καὶ ἀτελοῦς, καὶ μετὰ τριῶν μόνον ἱερῶν ναῶν καὶ μετὰ διαμφισθητομένων ἔτι κτημάτων, διότι αὐθωρεῖ καὶ ἐκ τῆς τοιούτης ἐνοποιήσεως καὶ, ἔστω καὶ μικρῶν, ἐπιτεύχθη, δηλ. πλήρης καὶ ἄριον Ἐμπορικὸν Γυμνάσιον) καὶ δὴ α') εἰς τὸν Σεβ. ἅγιον Βιζύης κ. Ἀνθιμον, ὅστις, ὡς θὰ ἴδῃ καὶ ἐν τῷ παραρτήματι ὁ ἀναγνώστης, ὡς μέλος τοῦ Δ. Ε. Μικτοῦ Συμβουλίου, κατα-

νοήσα; τὴν σημασίαν τῆς ἐνοποιήσεως, σπουδαίως συνεβά-
βηλετο ὑπὲρ αὐτῆς καὶ β') τὸν Ἑρίτ. Α. Σπαθάρην, ἐκ τῶν
μελῶν τοῦ Ἐντίμου Συμβουλίου, ὅστις, ὡς ὄφεται ὁ ἀνα-
γνώστης, πειστικώτατα συνηγόρησεν ὑπὲρ αὐτῆς, ὡς καὶ
πρὸς τὸν Ἐθνικὸν Σύμβουλον Ἀξ. Χαλαραμπίδην, ὡσαύ-
τως χάριν τῆς προόδου καὶ προαγωγῆς τῆς Κοινότητος,
πλήρη παρασχόντα τὴν συνηγορίαν του. Καὶ ἤδη εἰσερχό-
μεθα φυσικῶς εἰς τὴν εἰσαγωγὴν τῆς Ἱστορίας τοῦ Γαλατᾶ.

Ο ΠΟΝΗΣΑΣ

ΤΙΜΟΘΕΟΣ ΣΟΦΙΑΝΟΣ

Πρωθιερεὺς καὶ Ἱεροκλήρου Γαλατᾶ.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Πηγαί.

Ἱστορικὰς πηγὰς, ἐν ἀκριβεῖ ἱστορικῇ συναφείᾳ καὶ
ἀλληλουχίᾳ, ἀφηγουμένας πιστῶς καὶ ἀποκλειστικῶς περὶ
τῆς ἱστορικῆς καθόλου δράσεως τοῦ ἐν Γαλατᾶ Ἑλληνισμοῦ
κατὰ τε τὸν Μεσαίωνα καὶ ἰδίᾳ πρὸ καὶ μετὰ τὴν Ἄλωσιν,
κατὰ τοὺς διαρρευσάντας τέσσαρας αἰῶνας, ἀτυχῶς δὲν ἔχο-
μεν. Δηλαδὴ οὐδεὶς ἱστορικὴν μονογραφίαν περὶ τοῦ Γα-
λατᾶ ἔκ τε τῶν ἡμετέρων καὶ ξένων ἔγραψε. Πρῶτος ἐπιχει-
ρῶ ἐγώ, πολλὰ μογήσας πρὸς εὗρεσιν πολλῶν πηγῶν, ἐξ ὧν
κρίνας ἀμερολήπτως, πιστὴν κατὰ τὸ μᾶλλον κατήρ-
τισα τὴν ἀπὸ Βύζαντος τοῦ Μεγαρέως, ἰδρυτοῦ τοῦ Βυζαν-
τίου κατὰ τὸν Ε' π. Χ. αἰῶνα ἱστορικὴν κίνησιν τοῦ ἐν Γα-
λατᾶ Ἑλληνισμοῦ, καίτοι καὶ πρὸ αὐτοῦ καὶ τίς οἶδεν ἀπὸ
ποιῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων, ὁ Ἕλληνας εὐρέθη οἰκιστὴς τοῦ
Γαλατᾶ διὰ τὸ ἐπίκαιρον τῆς θέσεως αὐτοῦ, ὡς λιμένος καὶ
ἔδρας ἐμπορίου. Ὡς πηγὰς διὰ τὴν σύνταξιν τοῦ παρόντος
ἔχομεν τὰς ἐξῆς: «Χάμερ Ἱστορία τῆς Ὀθωμ. Αὐτοκρατορίας»,
Πασπάτη «Βυζαντιναὶ Μελέται καὶ ἡ Ἄλωσις τῆς Κων-
σταντινουπόλεως», Σ. Βουτυρᾶ «Λεξικὸν Γεωγραφίας καὶ Ἱ-
στορίας», Α. Π. Κεραμέως περὶ τινῶν Ἑκκλησιῶν Γαλατᾶ,
τοῦ αὐτοῦ Κεραμέως «Σημειώσεις περὶ τῶν ὁμιλιῶν Με-
λετίου τοῦ Συρίγου», Μ. Ἱεροκλήρου, Κ. Σάθα «Μεσαι-
νικὴ Βιβλιοθήκη», Κῶδιξ Σμυρναϊκός, ὁμιλιῶν περὶ πυρ-
καϊῶν καὶ ναοῦ Χρυσοπηγῆς, ἀκμαζόντος μετὰ βιβλιοθή-
κης, Εὐγενίου Ἱερέως Βακουφναμές, Δούκα Πέτρου Σοφια-
νοῦ, γραφεῖς περὶ τὰ τέλη Ζαφῆρ τοῦ 923 ἔτους Ἑγείρας

(1517), τὸ ὑπ' ἀριθμὸν 27 χειρόγραφον τῆς βιβλιοθήκης τοῦ Παναγίου Ἱεροσολύμων Δοσιθέου, διορθωθεῖναι δὲ ὑπὸ τοῦ ἀνεμοῦ τοῦ Χρυσάνθου «Φιλολογικῆ ἡχῶ» 30 Ὀκτωβρίου 1813, Ἀθανασίου Κορνητιοῦ Ὑψηλάντου τὰ μετὰ τὴν ἄλωσιν, Σκαρλάτου Βυζαντίου τὰς ἱστορικὰς μελέτας τῆς Κωνσταντινουπόλεως, Ἀλφαβητικὸς Πίναξ Χειρογράφων καταστρωθεὶς ὑπὸ τοῦ ἀειμνήστου Ι. Φορσπούλου ἐκ τῆς βιβλιοθήκης τοῦ Ἀγιοταφικοῦ Μετοχίου, Κωνσταντίου Α' τοῦ Πατριάρχου «Συγγραφαὶ Ἑλλάσσορες», Μ. Γεδεὼν «Ἐκκλησιαί τῶν Ὁρθοδόξων», «Χρονικὰ Πατριαρχικῆς Ἀκαδημίας», «Νομικὴ Σύλλογῆ» Δοσιθέου «Συνταγματίον» Στ. Γεραζίου (1578), «237 Κῶδιξ Ἀγιοταφικοῦ Μετοχίου», Δουκαγγίου «Κατάλογος τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει ἱερῶν βιβλίων». Ὅλγια καὶ ταῦτα σποραδικῶς περὶ τοῦ Γαλατᾶ ἔχομεν ἐκ τῶν Βυζαντινῶν Ἱστοριογράφων ἢ Χρονογράφων, διότι οὗτοι δὲν ἔγραψαν μονογραφίας, περιορισθέντες εἰς τὴν ἀφήγησιν τῶν γεγονότων τοῦ Μεσαιωνικοῦ Ἑλληνισμοῦ.

**Ἱστορικὴ σημασία τοῦ Μεσαιωνικοῦ Ἑλληνισμοῦ
καὶ αἷτια τῆς προώρου πτώσεως αὐτοῦ.**

Πρὶν ἢ εἰσελθῶ εἰς τὴν ἱστορίαν τοῦ Γαλατᾶ, ὀφείλω ἀπαραιτήτως, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὰς ἄγαν ὑπερβολὰς καὶ πλῆμμελεις κρίσεις τῶν Εὐρωπαϊκῶν Βυζαντινογράφων καὶ μᾶλλον ἐκ προκαταλήψεως ἢ ἐκ τῶν ἱστορικῶν πηγῶν προερχομένας νὰ γράψω περὶ τῆς μεγάλης σημασίας τοῦ Μεσαιωνικοῦ Ἑλληνισμοῦ καὶ τῶν ἀγαθῶν τῆς προώρου αὐτοῦ πτώσεως αἰτίων. Κυρίως ὁ ἀειμνήστος Παπαρρηγόπουλος, ἐπὶ πολλὰ ἔτη ἐγκύψας εἰς βαθεῖαν μελέτην τοῦ Μεσαιωνικοῦ Ἑλληνισμοῦ, ἐπὶ τῇ βάσει τῶν πηγῶν, ὡς ἀμερόληπτος καὶ ἀδέκαστος ἐρευνητὴς, ἀπέδωκεν ἐπακριβῶς τὴν μεγάλην σημασίαν τοῦ Μεσαιωνικοῦ Ἑλληνισμοῦ, οὗ ἄνευ

μέγα χάρισμα θὰ διηνοίγετο ἐν τῷ Πολιτισμῷ τῆς Ἀνθρωπότητος, καὶ ἦρε τὰ νέφη τῆς προκαταλήψεως τῶν Εὐρωπαϊκῶν Βυζαντινογράφων. Ναί. Δὲν ἐδημιούργησεν ἀπολύτως ὁ Βυζαντινὸς Ἑλληνισμὸς, καθὼς πρωτοτύπως ἐδημιούργησε καὶ πηγήγαγεν ὁ κλασικὸς τῆς Ἀρχαίας Ἑλλάδος Ἑλληνισμὸς τοῦ Σωκράτους, Πλάτωνος, Ἀριστοτέλους, τῶν κατ' ἔξοχὴν ὑγιῶς φιλοσοφησάντων, Αἰσχύλου, Εὐριπίδου, Σοφοκλέους, τῶν μεγάλων τραγικῶν, Ὀμήρου καὶ Πινδάρου, τῶν ἐξοχῶν ποιητῶν, Ἡροδότου, Θουκυδίδου καὶ Πολυβίου, τῶν μεγάλων ἱστορικῶν, Φειδίου, Ἰκτίου, Καλλικράτους, Πραξιτέλους, τῶν μεγάλων καλλιτεχνῶν, δι' ὧν πρωτοτύπως ἐδημιούργησεν ὁ ἑλληνικὸς νοῦς τὰς ἰδέας τοῦ ἀληθοῦς καὶ ἀγαθοῦ ἐν τῇ Φιλοσοφίᾳ, τοῦ καλοῦ ἐν τῇ Τέχνῃ, δι' ὧν, ἐγγίζων ὁ ἄνθρωπος πρὸς τὸ θεῖον, θεῖον ζῶον γίνεται κατὰ Πλάτωνα ὁ ἄνθρωπος. Τὰς ὑγιεῖς βάσεις τοῦ ἀληθινοῦ Πολιτισμοῦ, ἐφ' ὧν στηρίζεται ὁ σημερινὸς Εὐρωπαϊκός, ἐδημιούργησεν ὁ Ἑλλην τῆς Ἀρχαίας Ἑλλάδος, ὁ δὲ Ἑλληνισμὸς τοῦ Βυζαντίου κυρίως συνετήρησε καὶ διεύλαξεν ἐπέκεινα τῶν 1000 ἐτῶν τὸν ἀρχαῖον ἑλληνικὸν πολιτισμὸν, ἐνηρμονισμένον ὁμως μετὰ τοῦ Χριστιανισμοῦ. Αὕτη δὲ ἡ ἑναρμόνισις τῆς ἑλληνικῆς μετὰ τῆς χριστιανικῆς ἰδέας, ἡ μεγίστην σπυδασιότητα κεκτημένη, διότι ἐπ' αὐτῆς κυρίως ἠρεῖσθη ἀκραδάντως ἡ ὑψηλὴ καὶ θεία τοῦ Χριστοῦ Θρησκεία, διὰ τῶν μεγάλων τοῦ Ἑλληνισμοῦ Πατέρων καὶ δὴ ἀπὸ τοῦ δαιμονίου τοῦ Ὠριγένους πνεύματος, τοῦ Χαλκεντέρου ἐπικληθέντος, ἄχρι τοῦ Μεγάλου Φωτίου, τοῦ μεγάλου τούτου ταμείου καὶ δοχείου πάσης γνώσεως, εἶναι τι πλεῖον τῆς δημιουργίας. Διότι, ἄνευ αὐτῆς τῆς ἑναρμόνισεως καὶ τῆς θεμελιώσεως τῆς Χριστιανικῆς ἰδέας ἐπὶ τῆς ἑλληνικῆς Φιλοσοφίας, ἀδύνατον ἦν νὰ στηριχθῆ ἡ θεία τοῦ Κυρίου θρησκεία. Πρὸς δέ, ὅτι τὸ ἑλληνικὸν Βυζαντιανὸν κράτος διετηρήθη πλέον τῶν 10 αἰώνων καὶ ἐν μέσῳ ἀδιαλείπτων ἐχθρῶν, πολυμούντων τὴν ὑπόστα-

σιν αὐτοῦ, καὶ κατώρθωσε νὰ νικήσῃ αὐτοὺς ἄχρι τοῦ 1453 καὶ ἠδυνήθη νὰ διαφυλάξῃ ἀγνήν καὶ ἀνόθευτον τὴν χριστιανικὴν ἀλήθειαν καὶ τὰ ἑλληνικὰ γράμματα, θαυμασίως ἐνηρμοσιμένα μὲ τὰς χριστιανικὰς ἀληθείας καὶ νὰ μεταδώσῃ αὐτὰ ἐπ' ἀγαθῶ τῆς τότε ἀπολιτίστου Εὐρώπης, εἶναι ἰκανὴ ἀπόδειξις, ὅτι τὸ κράτος τοῦτο εἶχεν ἰκμάδα καὶ ζωτικότητα. Διετῆρει λοιπὸν ἀκμαίως τὰς ἠθικὰς ἐκείνας ἀρχάς, περὶ ὧν ὁ μέγας Σοφοκλῆς λέγει εἰς τὸν Οἰδίποδα «ὧν Ὀλυμπος πατήρ μουνος, οὐδ' ἔθανα φύσις ἀνέρων ἔτεκε», δι' ὧν σώζονται καὶ μεγαλοουργοῦσι τὰ ἔθνη καὶ ὧν ἄνευ ταχέως ὑποδουλοῦνται ἢ καὶ ὀριστικῶς ἐκλείπουσιν.

Ἄς σκεφθῆ ὁ ἀμερόληπτος ἀναγνώστης, τί θὰ συνέβαινε καὶ εἰς ποίαν κατάστασιν θὰ εὐρίσκετο σήμερον ἡ Εὐρώπη καὶ ἂν ἔτι ὑφίστατο σήμερον, ἂν δὲν ὑπῆρχεν ὁ Βυζαντιακὸς Ἑλληνισμὸς, ὅστις ὡς προπύργιον ἀκαταγώνιστον ἀμυνόμενος ὑπὲρ τῆς ἰδίας ὑπάρξεως, ἠμύνετο ὑπὲρ αὐτῆς τῆς ὑποστάσεως τῆς Εὐρώπης κατὰ τόσων ἀγρίων ἐχθρῶν ἄχρι τοῦ 1453. Διότι, ἂν δὲν ὑπῆρχεν ἐν τῷ Ἑλληνισμῷ ἡ ζωτικὴ τῆς ἠθικότητος δύναμις, προῶτως τότε ὑποδουλούμενος, θὰ συνεπέφερε καὶ τὴν ὑποδούλωσιν τῆς ἀνοργανώτου τότε κρατικῶς Εὐρώπης. Ἄν εἶναι λοιπὸν Bas Empire, μὲ τὴν ἠθικὴν δηλ. σημασίαν, οὐχὶ κράτος τῶν κατωτέρων χρόνων, ἀλλὰ κράτος ἐκπεφυλισμένον, ἀφοῦ τὸ Βυζαντιακὸν τοῦτο κράτος, ὑφ' ἧς συνθήκας ἔδρασεν, ἀδιαλείπτως πολεμουμένον, ἔπραξεν ἐν τοῖς γράμμασι καὶ τῷ πολιτισμῷ πᾶν ὅ,τι ἠδύνατο ἀνθρωπίνως καὶ ὑπὸ τοιαύτας συνθήκας νὰ παραγάγῃ. Εἶναι ἐντεῦθεν ἄξιον πάσης εὐγνωμοσύνης καὶ ἅπασα ἡ ἀνθρωπότης, καθὼς ἐκπεφρασμένως ὠμολόγησε τὴν ἀλήθειαν διὰ τῶν ἀπροκαταλήπτων ἐρμηγῶν τῆς, ὅτι πάντα τὰ τῆς Εὐρώπης εἶναι ἑλληνικὰ καὶ τὰ γράμματα καὶ αἱ τέχναι καὶ ἡ φιλοσοφία, δηλ. ὅτι ἡ ἐξέλιξις τοῦ πολιτισμοῦ ἐγένετο ἐπὶ τῇ βίᾳ τῆς ἑλληνικῆς ἰδέας περὶ τοῦ ἀνθρωπίνου προορισμοῦ, οὕτω δέον νὰ ὁμολογήσῃ ὅτι καὶ ὁ Βυζαντιακὸς Ἑλ-

ληνισμὸς, πολὺ πρὸ τῆς Ἀλώσεως, διὰ τῶν μεγάλων του σοφῶν ἐγένετο διδάσκαλος καὶ παιδαγωγὸς τῆς Εὐρώπης, δηλ. ὁ κατ' ἐξοχὴν πρόδρομος τῆς μεγάλης τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος Μεταρρηθμίσεως. Δὲν ἀρνούμεθα ὅμως καὶ τὰς ἐλλείψεις τοῦ ἑλληνικοῦ χαρακτήρος, τὰς ὁποίας δυστυχῶς εἰσέτι διατηροῦμεν. Ἄνευ αὐτῶν, ὄντως ὁ Ἑλληνισμὸς θὰ ἦτο μεγάλη σήμερον Δύναμις. Ἄλλ' ἀκριβῶς εἶναι αὐτὴ ἡ ἀνεξάντλητος ζωτικότης τῆς ἑλληνικῆς φυλῆς, ἣτις καὶ δι' αὐτῶν τῶν ἐλλείψεων, ἀποδεικνύει ἔτι ὅτι εἴμεθα γνήσιοι τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων ἀπόγονοι. Πόσον ἄρα παρελογίζετο ἐκ προκαταλήψεως ὁ ἱστορικὸς Φαλμεράγιερ, ζητήσας πλημμελῶς νὰ ἀποδείξῃ, ἂν εἶναι δυνατόν, ὅτι οἱ νεώτεροι Ἕλληνες οὐδὲν τὸ κοινὸν πρὸς τοὺς ἀρχαίους ἔχουσι καὶ ὅτι εἴμεθα σήμερον μιγάδες καὶ Σλαβισμοῦ, ἀπορροφήσαντος καὶ ἀφομοιώσαντος ἡμᾶς. Μεγαλειτέρα ἱστορικὴ πλάνη ταύτης δὲν ὑπάρχει: Ὁ Ἕλλην οὐδέποτε ἀφομοιοῦται, οὐδέποτε κλίνει πρὸς τὸν λεγόμενον Κοσμοπολιτισμὸν. Ναί. Ὡς φύσει φιλελεύθερος καὶ δημοκράτης, ἀπορροφᾷ πᾶν ὅ,τι εὐγενὲς ξένον, οὐδέποτε ὅμως ἀπορροφᾶται ὑπ' αὐτοῦ, διότι ἐν τῇ ἑλληνικῇ ψυχῇ ὑπάρχουσι τὰ μεγαλιέτερα εὐγενῆ ἰδεώδη, ἅτινα ἐδημιούργησε πρωτοτύπως ἡ ἑλληνικὴ ψυχὴ τοῦ Ἑλλήνος τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος. Ἐμμένει λοιπὸν εἰς τὰ πάτρια πιστῶς καὶ ἀπαρεγκλίτως, διότι αὐτοῦ ὑπῆρξε γνωμάτευμα, ὅτι «πατὴρ καὶ μητὴρ καὶ τῶν ἄλλων προγόνων σεμνότερον καὶ τιμιότερον ἢ Πατρίς» καὶ πρῶτος ὁ Ἕλλην, πολὺ ἐνωρίς, ἐδημιούργησε τὴν ἔννοιαν τῆς Πατρίδος καὶ τὸν ὄρκον «οὐ καταισχνῶ ὄπλα ἱερὰ» τοῦ στρατιώτου, τό, ἢ νίκη ἢ θάνατος «ἢ τὰν ἢ ἐπὶ τὰς» τῆς ἀρχαίας Σπαρτιάτιδος. Ναί. Ἐλλείψεις ὄντως, κληρονομικαὶ καὶ ἀναπόσπαστοι τῆς ἑλληνικῆς φυλῆς συνετέλεσαν εἰς τὴν πρόωρον παρακμὴν καὶ πτώσιν τοῦ Βυζαντιακοῦ Ἑλληνισμοῦ.

Εἶναι ἐγαῖσμος τοῦ Ἑλλήνος καὶ ἡ ἐκ τούτου διαίρεσις καὶ διάσπασις αἰτινες ὅμως, παρ' ὅλην τὴν ζημίαν, καὶ τοῦτο

τὸ καλὸν ἔχουσιν, ὅτι ἐξαίρουσιν ἀπαραμίλλως τὸ πνεῦμα τῆς ἀτομικῆς πρωτοβουλίας, ἀνεξαρτησίας καὶ αὐτοπεποιθήσεως καὶ ἐνῶ τόσον ὠφελούσι τὸν Ἕλληνα ἀτομικῶς, ζημιοῦσιν αὐτὸν ὡς ἔθνος καὶ σύνολον. Ἀλλὰ πρὸ τοῦ κινδύτου τῆς Πατρίδος συστειροῦνται αὐτοστιγμειὶ ὁ Ἕλλην καὶ ὡς εἰς ἄνθρωπος πατάσσει τὸν ἐχθρόν. Ἐὰν ὁ Μεσαιωνικὸς Ἕλληνισμὸς ἔπεσε κατὰ τὸ 1453 τῇ 29 Μαΐου, τῇ ἀποφράδι ἐκείνῃ Τρίτῃ, ἢ κυρίως αἰτία ἐγκριταί, ἔμοιγε κριτῇ, πλεῖον τῆς διαιρέσεως, εἰς τὴν ἐξασθένεισιν τῆς ἠθικῆς δυνάμεως τοῦ ἔθνους, προελθοῦσαν ἐκ τῆς παρεκκλίσεως τῆς θρησκευτικῆς κυρίως ἰδέας. Ἡ Θρησκεία δηλ., συνελπίσθη κυρίως τῆς παραμελήσεως, ἔνεκα τῶν καιρικῶν περιστάσεων, τῶν ἑλληνικῶν γραμμάτων, ἀτυχῶς ἐξώκειλεν εἰς δεισιδαίμονα λατρείαν, εἰς τύπους καὶ μηχανισμοὺς καὶ τοῦτ' αὐτὸ εἰς μεγάλην καταχρησιν τοῦ χριστιανικοῦ πνεύματος. Ὁ Χριστιανισμὸς, ὅστις κυρίως σκοπεῖ τὴν ἐπίρρωσιν τῆς ἠθικῆς ἐμφάντου ἰδέας διὰ τῆς χριστιανικῆς, ἔπαυσε πλέον ἐνισχύων αὐτήν, συντελέσας μάλιστα εἰς τὸν μαρμαρῶν αὐτῆς τῆς ἠθικῆς ἰδέας, ἢ ἄνευ, ὡς τὸ ἄτομον, ἀπόλλυνται καὶ τὰ ἔθνη. Ἡ ἠθικὴ ἰδέα, ἢ ζωοποιὸς αὐτῇ δύναμις ἔχει τὴν δύναμιν τῆς ἰκμάδος. Καὶ ὡς τὸ φυτὸν ἄνευ ἰκμάδος μαραίνεται, οὕτω καὶ τὸ ἄτομον καὶ τὰ ἔθνη. Κακῇ τύχῃ. Ἐὰν ἡ μεγάλη τῶν Ἰσαύρων θρησκευτικὴ Μεταρρύθμισις, κατὰ τὰς ἀρχάς τοῦ Ἡ' αἰῶνος ἐπετύγχανεν, καὶ ἡ Θρησκεία ἐπανήρχετο εἰς τὴν ἀρμόζουσαν καὶ προτέραν αὐτῆς θέσιν, τὸ Κράτος ἀφεύκτως θὰ ἐσώζετο, μὴ ἔχον ἀνάγκην νὰ ζητῇ τὴν βοήθειαν ξένων. Ὁρισμένως δὲ θὰ ἐπετύγχανεν ἡ Μεταρρύθμισις τοῦ Λέοντος Ἰσαύρου, ἐὰν εἰς τὴν μεταρρύθμισιν ταύτην δὲν συμπεριελάμβανε καὶ τὴν προσκύνεισιν τῶν ἱερῶν εἰκόνων, μὴ οὖσαν, ὡς ἐνόμιζεν, αἰτίαν κυρίαν τῆς δεισιδαίμονος ταύτης λατρείας. Διότι ἡ προσκύνεισις τῶν ἱερῶν εἰκόνων ἦτο καὶ εἶναι δόγμα, ὡς ἀλήθεια δηλ. ἀμετάβλητος. Ὁ δὲ Ἕλληνισμὸς, ἀκριβῶς διὰ τὴν ἀναλλοίωτον διατήρησιν τῶν δογμάτων τοῦ Χριστιανι-

σμοῦ, δὲν ἀπεδέχθη ποτέ, οὐδὲ κατὰ τοὺς κρισιμωτέρους χρόνους τῆς ἐπικειμένης πλέον Ἀλώσεως, τὰς βιαίας ἐκείνας ἀποφάσεις τῆς ἐν Φλωρεντίᾳ Συνόδου, ἀλλὰ προσέειπε τὸ (φακιδόλιον τῶν Τούρκων ἢ τὴν καλύπτραν τοῦ Πάπα). Ἐὰν δὲ συνέβαινον καταχρησῆσαι ἐν τῇ προσκύνεισιν τῶν ἱ. Εἰκόνων, καὶ συνέβαινον ὄντως πολλαί, ὠφελεῖ νὰ διδασθῇ ὁ λαός, οὐχι ὅμως καὶ νὰ ἀρθῶσιν αἱ εἰκόνες, διότι ἡ προσκύνεισις καὶ ὁ τιμητικὸς ἀσπασμὸς αὐτῶν, αἰτίαν ἔχει τὴν ἐπίκλησιν τῶν πρεσβειῶν τῶν ἁγίων καὶ δὲν προήρχετο ἡ ἐξασθένεισις τοῦ Κράτους ἐκ τῆς προσκύνεισεως μόνον ταύτης, ὡς ἐξελάμβανον οἱ Ἰσαυροὶ, ἀλλ' ἐκ τῆς καταχρησῆσεως ἐν γένει τοῦ ὅλου πνεύματος τοῦ Χριστιανισμοῦ, ὡς διδάσκοντος τὸν ἀσκητισμὸν καὶ τὰ οὐράνια μόνον συνιστῶντος. Καὶ ἐντεῦθεν, ἐπειδὴ εἰς τὸ μεταρρυθμιστικὸν πρόγραμμα τῶν Ἰσαύρων συμπεριελήφθη καὶ ἡ προσκύνεισις τῶν ἱ. Εἰκόνων, ἡ Μεταρρύθμισις αὕτη ἀτυχῶς ἀπέτυχε, μόνον πολλὴν καὶ μεγάλην ζημίαν προσεξήσασα εἰς τὸ Κράτος, ὡς ἐκ τῆς διαιρέσεως καὶ τοῦ ἐμφυλίου πολέμου ἐπὶ μίαν καὶ ἐπέκεινα ἐκατονταετηρίδα τῶν δύο ἀντιθέτων μερίδων, ἐξασθενήσαντος σπουδαίως τὸ Κράτος. Φαντάσθητε Ἕλληνα, προτιμῶντα τὸ Μοναστήριον, χάριν τῆς ψυχικῆς του σωτηρίας, ἄπειρα μοναστήρια ἐν Κωνσταντινουπόλει καὶ νέους συρρέοντας αὐτόσοι, καθ' ὃν χρόνον ἡ Πατρίς εὗρίσκειτο ἐν μέσῳ ἀδιαλείπτων ἐχθρῶν. Οἷα καταχρησῆσαι καὶ βεβήλωσις τοῦ χριστιανικοῦ πνεύματος! Ἀγνώριστος τῶντι κατέστη ὁ Χριστιανισμὸς, ἡ θεία αὕτη Θρησκεία, ἡ ὁποία ἐξυψώνει καὶ ἐπιρρωννύει ὑπὲρ πᾶσαν ἄλλην δύναμιν τὸ πατριωτικὸν αἶσθημα. Οὐκ ἤλθον βαλεῖν, λέγει ὁ Κύριος, εἰρήνην ἐπὶ τὴν γῆν, ἀλλὰ μάχαιραν, ὁ ἔλθων εἰς τὸν κόσμον χάριν τῆς εἰρήνης, καὶ γῆν μάχαιραν ἤλθε βαλεῖν. Τὴν μάχαιραν, ὅταν ἐπαπειλῆται ἡ ὑπαρξίς τῆς θρησκείας του, ὅταν ὁ ἀγὼν εἶναι ὑπὲρ ἱερῶν δηλ. βωμῶν καὶ ἐστιῶν. Ἀλλ' ὅταν κινδυνεύῃ ἡ πίστις, συγκινδυνεύει καὶ ἡ περιέχουσα τὴν πίστιν Πατρίς. Ὁ

Χριστιανισμός δὲν εἶναι Κοσμοπολιτισμός, οὔτε Θεοκρατία, ἀλλ' εἶναι ἡ ἐφαρμογὴ τοῦ ἀρχαίου ἑλληνικοῦ ἀποφθέγματος «Σὺν Ἀθηνᾶ καὶ χεῖρα κίνει». Εἶναι ἡ κατ' ἐξοχὴν θρησκεία τῆς ἐλευθερίας καὶ τῆς προόδου. Εἶναι ἡ θρησκεία τῆς ἀρετῆς καὶ τῆς ἀγιότητος, ἐφ' ἧς στηρίζεται καὶ ἐξ ἧς ἀπορρέει καὶ τρέφεται ἡ μεγαλύνουσα τὰ ἔθνη καὶ τὰ ἄτομα ἠθικὴ δύναμις. Εἶναι ἡ θρησκεία, ἡ κατ' ἐξοχὴν δημιουργήσασα μυριάδας Ἀγίων, εἶναι ἡ θρησκεία, ἡ γεννώσα τὸν Πολιτισμόν, τὸν ἠθικὸν καὶ ὑγιᾶ ὅμως πολιτισμόν. Οὐ μόνον συνοδεύει, ἀλλὰ καὶ προπορεύεται τοῦ πολιτισμοῦ καὶ διευθύνει αὐτὸν εἰς μεγάλους καὶ ἀφαντάστους ἀνθρωπίνως ὀρίζοντας. Ἄλλ' ἡ ἀμάθεια ἐββεβήλωσε τὸ χριστιανικὸν πνεῦμα, καθὼς εἰς μεγαλειότερον ἀφαντάστως βαθμὸν ἐββεβήλωσεν αὐτὸ ἡ Δυτικὴ Ἐκκλησία κατὰ τὸν Μεσαίωνα καὶ ὁ Ἕλληρ ἐσκέπτετο περὶ τῆς σωτηρίας τῆς ψυχῆς του μᾶλλον ἢ περὶ τῆς διατηρήσεως τοῦ Κράτους, μοναχὸς παρὰ στρατιώτης, δηλ. τὸν βίον τῆς ρασιώνης ἢ τὸν ἐπίμοχθον τοῦ στρατιώτου. Ἐντεῦθεν κυρίως τὸ Κράτος ἐξησθένησε καὶ προώρως ἀπώλεσθη. Ἔπεσεν ὅμως ἐνδόξως, ἀφοῦ ἐπλήρωσε μεγίστην ἱστορικὴν ἀποστολήν, διαφυλάξαν καὶ μεταδῶσαν τὸν ἑλληνικὸν πολιτισμὸν εἰς τὴν Δύσιν καὶ διέσωσεν, ὡς κόρην ὀφθαλμοῦ, ἀγνὴν καὶ ἀλώβητον τὴν Ὀρθοδοξίαν, ἀφοῦ ἐπολέμησεν ἥρωικῶς καὶ διέσωσε τὴν ἑλληνικὴν τιμὴν διὰ τοῦ αἵματός του, μὴ θελήσαν ἀναιμωτὶ νὰ παραδώσῃ τὴν πόλιν. Ἔπεσεν ὅμως οὐχὶ ἵνα ἀπολεσθῇ, ἀλλ' ἵνα ζήσῃ καὶ αὐτὴς ἀκμαιότερον καὶ ἀνακτησῆται τὰς ἠθικὰς του δυνάμεις. Ἐὰν ἀμερολήπτως ἐξετασθῶσιν αἱ ἱστορικαὶ ἐκεῖναι συνθήκαι, ὑφ' ἃς ἔζησεν ὁ ὑπόδουλος, ἀπὸ τῆς 29 Μαΐου 1453 Ἑλληνισμός, ὀφείλει ὁ ἀμερόληπτος ἱστορικὸς νὰ ὁμολογήσῃ, ὅτι ἦτο ἀ-

δύνατον νὰ ἐπιζήσῃ καὶ διασωθῇ. Ἡ διάσωσίς του ὀφείλετο εἰς τὴν ἀγίαν τοῦ Χριστοῦ Θρησκείαν, εἰς τὸν ἱερόν Κλῆρον, ὅστις καὶ θαυμασίως εἰργάσθη νὰ διαφυλάξῃ τὴν χριστιανικὴν Πίστιν καὶ τὰ ἑλληνικὰ γράμματα. Τὰ πρόνοια τοῦ Κατακτητοῦ, μᾶλλον ἐκ πολιτικῆς περινοίας δοθέντα, ἦσαν τὸ καταλλήλοτερον μέσον πρὸς ἐπιτυχίαν τοῦ ἐπιδιωκομένου. Ἄλλως, ἄνευ αὐτῶν, θὰ ἔφευγον οἱ Ἕλληνες, ὧν εἶχεν ἀνάγκην ἀπόλυτον τὸ κράτος· ὁ εὐφυῆς Κατακτητῆς, ἐξ ἀντιθέσεως τῶν δύο θρησκευμάτων, δούς τὰ πρόνοια τῆς θρησκευτικῆς μᾶλλον ἐλευθερίας, ἐπεκύρου τὸν Χάρτην, ὃν οἱ Χαλίφαι, κατακτῆσαντες τοὺς ἁγίους Τόπους, κατὰ τὸν Η' αἰῶνα, ἔδιδον τοῖς Πατριάρχαις Σινᾶ καὶ Ἱεροσολύμων. Καὶ ὅμως, ἀφέθη ὁ ὑπόδουλος Ἑλληνισμὸς εἰς τὴν σκληρὰν τύχην του, ἢ μᾶλλον εἰς δικαίαν τιμωρίαν, ἵνα ἐξαγνισθῇ καὶ ἐπανέλθῃ εἰς τὴν εὐθειαν, τὸ ἔθνος, εἰς ὃ τόσα ὀφείλεν ἡ Εὐρώπη καὶ μόνον κατὰ τὸ 1821, ἀργὰ βεβαίως, ἀλλὰ κατ' ἀνάγκην, ἕνεκα τῆς κωλυθείσης πνευματικῆς ἀναπτύξεώς του, ἐξηγγέρθη σύσσωμον καὶ ἀδιαλείπτως ἀγωνιζόμενον κατῶρθωσε μετὰ ἐπιταεῖς ἀγῶνας, βοηθούσης πλέον ὕστερον καὶ τῆς Εὐρώπης, πρὸ τοῦ ἐθνικοῦ ἐνθουσιασμοῦ καὶ ἥρωισμοῦ συγκινηθείσης, νὰ ἀναστήσῃ μίαν γωνίαν τῆς ἐθνικῆς γῆς. Καὶ σήμερον ὤμεν αἰσιόδοξοι, ἀδελφοὶ Ἕλληνες. Παρ' ὅλην τὴν ἀντίθεσιν καὶ ἀντίδρασιν καὶ βετυχῆ καὶ αὐτὴς διαίρεσιν, ἢ ἐπ' αἰοίοις οἰωνοῖς ἀρξαμένη ἀπελευθέρωσις τοῦ ἔθνους, παρ' ὅλα τὰ προσκόμματα καὶ τὰς ἀντιδράσεις, συμπληρωθήσεται, ἐὰν ὁ Θεὸς τοῦ Ἑλληνισμοῦ, ὁ Θεάνθρωπος Ἰησοῦς, διὰ τὴν δόξαν τοῦ ὁποῖου εἰργάσθη τὸ ἔθνος, εἶναι ὑπὲρ ἡμῶν. Τὸ ἔθνος εἶναι καιρὸς πλέον, εἶναι ἀνάγκη ἱστορικὴ νὰ ἀναστῇ, εἶναι ἀπαίτησις τῆς Ἱστορίας, τῆς δικαιοσύνης, τῆς θείας Προνοίας, εἶναι ἡ φωνὴ

τοῦ Θεοῦ, ἦν οἱ ἰσχυροὶ τῆς γῆς θὰ λάβωσιν ὑπ' ὄφιν. Μόνον τὰ ὄμματα τῶν ψυχῶν καὶ καρδιῶν μας ἔχωμεν ἐστραμμένα πρὸς τὸν Θεὸν τῶν Πατέρων μας, διὰ τὴν ἐπίγνωσιν τῆς θεότητος τοῦ ὁποίου εἰργάσθη ὁ Ἑλληνισμός, καθ' ὅλην τὴν μακραίωνα αὐτοῦ ἱστορικὴν ἐξέλιξιν. Διότι δὲν θὰ ἐπιτρέψη ὁ μέγας τῶν Πατέρων Θεὸς τὸ Ἔθνος, ὃ ἐξελέξατο, ὄργανον τῶν θείων του βουλῶν, νὰ ὑποκύψῃ καὶ αὐθις εἰς τὴν δουλείαν. Ἀμήν.

Ο ΓΑΛΑΤΑΣ

ΣΥΝΟΙΚΙΣΜΟΣ, ΕΚΠΟΛΙΤΙΣΙΣ, ΙΕΡΟΙ ΝΑΟΙ, ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ, ΞΕΝΟΙ
ΑΡΑΒΕΣ, ΠΕΡΣΑΙ, ΓΕΝΟΥΗΝΣΙΟΙ, ΕΒΡΑΙΟΙ, ΑΡΜΕΝΙΟΙ, ΠΙ-
ΣΑΙΟΙ, ΕΝΕΤΟΙ, ΑΧΡΙ ΤΗΣ 12 ΕΚΑΤΟΝΤΑΕΤΗΡΙΔΟΣ.

Ὁ Γαλατᾶς

Ὡς τὸ Βυζάντιον, ἀποκλήθην οὕτω ἐκ τοῦ Βύζαντος, ἦν ἀποικία τῶν Μεγαρέων, κατὰ τὸν ΣΤ' π. Χ. αἰῶνα κτισθέν, οὕτω καὶ ὁ συνημμένος αὐτῷ ἀναποσπάστως Γαλατῆς ἦν ὡσαύτως ἔκτοτε ἑλληνικός. Ἀδύνατον δέ, ἀποφισθέντος τοῦ Βυζαντίου ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων, νὰ μὴ ἀποφισθῇ καὶ ὁ Γαλατᾶς. Ὅτι δὲ πρὸ τοῦ ἀποικισμοῦ ὑπὸ τῶν Μεγαρέων, κατοικεῖτο ὑπὸ ἀγρίων καὶ βαρβάρων φυλῶν, Θρακῶν καὶ Σκυθῶν, εἶναι ἀναντίρρητον. Πρώτην μαρτυρίαν περὶ τοῦ Γαλατᾶ παρέχει ὁ πρῶτος Ἑλλην Γεωγράφος Στράβων γράφων, «ὁ Βύζας, ἐν ταῖς λεγομέναις Συκαῖς, φκοδόμησεν νηών (ὁ ναὸς οὗτος, ἦν τοῦ Ἀμφιάρεω), ὃν ἴσα Θεῶ ἐτίμων οἱ Μεγαρεῖς καὶ ἐπὶ τοῦ τάφου αὐτοῦ ἐχρηστηριάζοντο καὶ τὴν ἐπωνυμίαν ἐκ τῶν συκοφόρων ἐδέξατο». Ὡνομάζετο λοιπὸν **Γαλατᾶς** τὸ πρῶτον ἐκ τοῦ πλήθους τῶν συκοφόρων δένδρων, τόπος συκώδης ἢ Συκαῖ. Ὁ Μέγας Κωνσταντῖνος, κατὰ τὸν Γ' μ. Χ. αἰῶνα, γενόμενος ἰδρυτῆς τῆς ἐκ τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ «Κωνσταντινουπόλεως», ὡς τόπου κατ' ἐξοχὴν στρατηγικοῦ καὶ μεγάλην ἐφεξῆς πολιτικὴν σημασίαν ἔχοντος, ἐκ λόγων κυρίως πολιτικῶν, πρὸς ἐδραίωσιν τοῦ

καταρρέοντος Ρωμαϊκοῦ Κράτους, ἀφῆκε πλέον τὴν πελτοκυῖαν καὶ παρημακκυῖαν Ρώμην καὶ νέαν Ρώμην ἰδρύσατο, γενόμενος προστάτης τῆς ἀχρι τοῦδε καταδιωχθείσης ἀσπόνδως καὶ ἀμειλίκως Χριστιανικῆς Ἐκκλησίας. Διότι ἔβλεπεν ὡς βαθὺς πολιτικός, ὅτι ὁ Χριστιανισμὸς παρεῖχε τὰ ὑγιέστερα ἠθικῶς στοιχεῖα, ἐφ' ὧν καὶ ἐστήριξε τὴν ἀχανῆ Ρωμαϊκὴν Αὐτοκρατορίαν. Ἡ ἀνάπτυξις λοιπὸν τοῦ τε Βυζαντίου καὶ τοῦ Γαλατα ἀρχεται ἐκ τῶν Μεγαρέων. Ὁ Μ. Κωνσταντῖνος, περιτειχίσας πρῶτος καὶ τὸν Γαλατᾶν, ὡς τὸ κατ' ἐξοχὴν ἐρμυρὸν προπύργιον τῆς Βασιλείδος, ᾠκοδόμησε τὸν ὡσαύτως μέγαν ἱερὸν ναὸν τῆς Ἁγίας Εἰρήνης, τῆς Ἐπισκοπῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τὸν ἐπίσκοπον Περτίνακα ὁ δὲ Μέγας Θεοδόσιος ᾠκοδόμησε λουτρῶνα, θέατρον, ἀγοράν, 431 οἰκίας, δηλ. κονάκια καὶ τὸ μέγα πρὸ τῆς ἀγορᾶς ἔμβολον· ὁ δὲ Ἰουστινιανὸς ὁ Μέγας, ὁ κατ' ἐξοχὴν διαμορφωτῆς καὶ διοργανωτῆς Αὐτοκράτωρ, ἐξεπολίτισεν ὡσαύτως καὶ τὸν Γαλατᾶν τελειότερον, πόλιν πλέον καὶ λιμένα ἐμπορικὸν καταστάντα, τὸν ἐκ τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ κληθέντα καὶ Ἰουστινιανούπολιν ἢ Ἰουστινιάνεια. Διὰ δὲ τὴν ἀπὸ τοῦ Ἰουστινιανοῦ ἀρχομένην πλέον Ἑλληνικὴν ἐπικράτησιν, ὁ Γαλατᾶς ἦν κατωκρημένος σχεδὸν ὑπὸ Ἑλλήνων, διότι καὶ τὸ Κράτος πλέον ἐλάμβανεν ὀριστικῶς ἑλληνικὸν χαρακτῆρα. Τίνες καὶ ἐπ' ὀνόματι τίνων ἀγίων, οἱ κτισθέντες ἱεροὶ ναοί, ἐκρῶς τοῦ ὑπὸ τοῦ Μ. Κωνσταντῖνου τῆς Ἁγ. Εἰρήνης δὲν φαίνεται ἀκριβῶς, ἀλλ' ἐκ τῶν μετέπειτα ἀναφερομένων Βυζαντινῶν ναῶν, εἰκάζομεν ὅτι, οἱ τὸ πρῶτον κτισθέντες ἦσαν ἐπ' ὀνόματι τῆς Παναχράντου Μητρὸς τοῦ Κυρίου, τοῦ Χριστοῦ, ὁ τοῦ Ἁγ. Νικολάου, ὅστις ὡς προστάτης ἀνέκαθεν τῶν ναυτιλλομένων καὶ σωτῆρ τῶν ναυγῶν, πάντοτε εἶχε ναοὺς ἐν τοῖς παραλίοις ἐμπορικοῖς τόποις καὶ δὴ εἰς τὸν Γαλατᾶν, τὸν πρῶτον καὶ κύριον ἀποβάντα λιμένα τῆς Πρωτευούσης, εἰς ὃν προσωρμίζοντο πάντοτε πλοῖα. Μετὰ τὸν Ἰουστινιανὸν ἐπεκράτησε πλέον τὸ

ὄνομα Γαλατᾶς, διὰ δύο ἱστορικοὺς λόγους, ἢ ἐκ τῶν ἐπιδραμόντων ὑπὸ τὸν Βρέννον Γαλατῶν, ὡς ἀναφέρει ὁ Πολύβιος, γράφων « οἱ Γαλαταὶ παραγενόμενοι πρὸς τὸν Ἑλλήσποντον, αὐτοῦ κατέμειναν καὶ ἦγον εἰς κίνδυνον τοῦ Βυζαντίου »· τὸ αὐτοῦ σημαίνει, ὅτι, ἔχοντες ὀρηγῆριον καὶ ἔρεισμα τὸν Ἑλλήσποντον, ἐξώρμησάν κατὰ τοῦ Βυζαντίου καὶ πιθανὸν κατέσχον τὸν Γαλατᾶν, ἢ, κατὰ τὸν Σκαρλάτον, ἐκ τοῦ ἀμελγομένου καὶ πωλουμένου ἐν Γαλατᾷ γαλακτος. Μετὰ τὸν Ἰουστινιανόν, τὸν πολυειδῶς καλλωπίσαντα καὶ ἐξωραΐσαντα αὐτόν, ὁ Γαλατᾶς ἀπέβη πλέον ἀκολούθως ὁ κατ' ἐξοχὴν ἐμπορικὸς τοῦ ἀχανοῦς Κράτους λιμῆν. Ὅλη ἡ εἰσαγωγὴ καὶ ἐξαγωγή τοῦ Κράτους κατὰ μέγα μέρος ἐτελεῖτο διὰ τοῦ Γαλατᾶ, ἀποβάντος πρώτης τάξεως ἐμπορικοῦ καὶ διεθνοῦς πλέον λιμένος. Ἐντεῦθεν ἀπὸ τοῦ Ἡ' καὶ ἐφεξῆς αἰῶνος, βλέπομεν ἐν τῷ Γαλατᾷ καὶ ξένους, ἐπιδιώκοντας μάλιστα, χάριν τοῦ ἐμπορίου, καὶ διαρκῆ ἐγκατάστασιν καὶ μάλιστα Ἀραβας, Πέρσας, καὶ ἐφεξῆς Γενουησίους, Πισαίους καὶ βραδύτερον καὶ Ἐνετούς. Τὸ Κράτος δὲν ἦτο δυνατόν βεβαίως νὰ ἐμποδίση τὴν ἐπέλασιν τῶν ξένων, τοσούτω μᾶλλον, ὅσῳ ἐξασθενοῦν πολιτικῶς κατὰ τὸν Γ' αἰῶνα, δι' οὗς εἶπομεν καὶ ἐν ἀρχῇ λόγους, ὡς ἐκ τῆς ναυαγησάσης κυρίως Μεταρρηνθίσεως τῶν Ἰσαύρων, μετ' ἀγῶνας καὶ ἐμφυλίους πολέμους δύο περίπου αἰῶνων τῶν ἀντιθέτων μερίδων, δὲν ἦτο δυνατόν νὰ ἀναστῆ τὴν ἔφοδον τρόπον τινὰ τῶν ξένων. Τὸ μόνον ἀξιοσημείωτον εἶναι ὅτι οἱ Γενουήνσιοι, οἵτινες ἀπὸ τοῦ Ἡ' αἰῶνος ἐγκαθίστανται μόνιμως εἰς τὸν Γαλατᾶν καὶ ἐπεδόθησαν μετ' ἀπλήστου ζήλου εἰς τὸ ἐμπόριον, ἐπιδιώκοντες ἐμπορικὴν ἐπικράτησιν, λόγῳ περισσοτέρων κεφαλαίων, δὲν ἠδυνήθησαν ὅμως νὰ ὑποσκελίσωσι τοὺς Ἑλληνας τοῦ Γαλατᾶ, διότι εὐρίσκοντο εἰς δεινὴν ἐκάστοτε ρῆξιν μετὰ τε τῶν Πισαίων καὶ μάλιστα ἀργότερον καὶ τῶν Ἐνετῶν, οἵτινες κατὰ τὴν

Λατινοκρατίαν τῆς 4ης Σταυροφορίας τῷ 1204, επικρατήσαντες τῶν Γενουηνοίων, πολλά πράγματα αὐτοῖς παρέσχον.

Οἱ Ἕλληνας τοῦ Γαλιτᾶ κατὰ τὴν ἐπεχὴν ταύτην, δηλ. ἀπὸ τοῦ Μ. Ἰουστινιανοῦ ἄχρι τῆς Λατινοκρατίας, κατοικοῦσιν ὠρισμένας συνοικίας καὶ δὴ τὴν ἐπὶ τουρκοκρατίας καὶ σήμερον ἔτι Βαγιαζήτ επικαλουμένην, ἦτοι τὴν ἀπὸ τοῦ σημερινοῦ τηλεβολοστασίου (Τοπ-χανέ) μετὰ τῆς ἐνδοτέρας χώρας τῆς Πύλης τῆς Ἀσβέστου (Κηρέτς καλουσοῦ), ἐκτεινομένην παραλίαν καὶ μεσογείως ἄχρι τοῦ Γεφυροσκαφείου, ὅπερ καὶ σήμερον Γεφυράκι καλεῖται, διασφωδίσσης τῆς ὀνομασίας, διότι, ὡς ἐκ τῆς συσσωρεύσεως ἐν καιρῷ βροχῶν πολλῶν ὑδάτων, ὑπῆρχε γέφυρα, κάτωθεν τῆς ὁποίας ἀπεχώρουν δι' ὄχτου τὰ ὕδατα εἰς τὴν θάλασσαν. Ἐνῶ οἱ Γενουήνσιοι, συνορεύοντες μετὰ τῶν Ἑλλήνων, κατοικοῦσι τὴν ἐκ τοῦ Πύργου τοῦ Χριστοῦ (Κουλέ-καπουσι) ἄχρι τοῦ ἱεροῦ ναοῦ τοῦ Χριστοῦ τῶν Κήπων ἢ τῶν Πιστακίων (Μποστάνια), ἄπασαν τὴν ἐνδοχώραν ἄχρι τοῦ ἰχθυοπωλείου (Πεμπτοπαζάρου). Ἐκ τοῦ ὁσημέραι δὲ πλείονος πληθυσμοῦ αὐτῶν περιορίζουσι τοὺς ἡμετέρους. Μέχρι τῆς Λατινοκρατίας, ἦτοι ἄχρι τοῦ 1204, οἰκοῦσι τὸν Γαλιτᾶν περὶ τὰς 60,000, ὧν οἱ ἡμέτεροι εἰς τὸ ἥμισυ σχεδὸν τοῦ ἄνω ἀριθμοῦ ἀνέρχονται. Ἄλλοι ξένοι, δηλ. Ἀραβες καὶ Πέρσαι, οὐδέποτε μονίμως ἐγκατεστάθησαν εἰς τὸν Γαλιτᾶν, ἀποτελέσαντες δηλ. Κοινότητα, τὸ δὲ ἀρχαιότατον τέμενος τῶν ἀρχῶν τοῦ Η' αἰῶνος τῶν Ἀράβων (Ἀράπ-Τζαμί), ἦτο τὸ μόνον, ὅπως προσεύχονται οἱ χάριν τοῦ ἐμπορίου συχνάκις ἐρχόμενοι Ἀραβες καὶ οἴτινες μᾶλλον, ὡς ἐκ τῆς ἐπιρροῆς αὐτῶν ἐπὶ τοῦ Βυζαντιν. Κράτους, ὅπερ δις καὶ τρίς ἐπολιόρησαν καὶ χάριν ἐπιβολῆς ἐπ' αὐτοῦ ἠποδόμησαν αὐτό. Ἀρμένιοι δὲν φαίνεται, ὅτι ἐγκατεστάθησαν μονίμως εἰς τὸν Γαλιτᾶν, δηλ. νὰ ἀποτελέσωσι Κοινότητα μετὰ ἱεροῦ ναοῦ. Ἡ ἐγκατάστασις τῶν εἰς Γαλιτᾶν εἶναι κυρίως μετὰ τὴν Ἀλωσιν, διότι φεύγοντες καὶ αὐτοὶ ἐκ Κωνσταντινουπόλεως,

διότι κατόκουν ἐπὶ τῶν Βυζαντινῶν ἐν τοῖς Ὑψωμαθείοις κυρίως, ἐγκατεστάθησαν μετὰ πολλῶν Ἑλλήνων εἰς Καφᾶν τῆς Ρωσσίας, τὴν ἀρχαίαν δηλ. Θεοδοσιοῦπολιν καὶ ἐπὶ τοῦ Κατακτητοῦ βία ἀπαχθέντες ἐνταῦθα ἐκ Καφᾶ, ἐγκατεστάθησαν κυρίως εἰς Σαλματομβρούκιον, βραδύτερον δὲ κατώρθωσαν, ὡς θὰ ἴδῃ ὁ ἀναγνώστης, νὰ καταλάβωσι τὸν ἱερὸν χώρον ἐνὸς τῶν κατερειπωθέντων ἱερῶν ναῶν καὶ ἐπὶ τῶν θεμελιῶν αὐτοῦ νὰ ἀνοικοδομήσωσι τὸν ὄν ἤδη ἔχονσι καὶ ἐπ' ὀνόματι τοῦ Φωτιστοῦ Γρηγορίου τιμῶσιν. Οἱ Ἐβραῖοι, ὁ εὐφυῆς οὗτος καὶ μοιαδικὸς διὰ τὸ κέρδος καὶ τὸ ἐμπόριον, λιῶς ἐνωρὶς κατὰ τὸν Ζ' αἰῶνα φεύγοντες τὴν ἐπιδρομὴν τῶν Ἀράβων ἐπὶ τῶν ἁγίων Τόπων καὶ τῆς Ἀλεξανδρείας, κατέλαβον ἐνωρὶς τὸν Γαλιτᾶν, καταλαμβάνοντες τὴν ἐνδοχώραν τῆς μαύρης λεγομένης Πύλης τῶν ἐτακτίων τειχῶν (Καράκισι), ὡς θὰ ἴδῃ καὶ ἐφεξῆς ὁ ἀναγνώστης, καὶ μετὰ τῶν Γενουηνοίων συνορεύοντες, ἐπεδόθησαν εἰς τὸ ἐμπόριον, μετ' αὐτῶν κυρίως συνεργαζόμενοι. Πῶς κατόρθωσαν νὰ ἐγκατασταθῶσιν ἐν Γαλιτᾶ, εἶναι ἄγνωστον, ἀλλὰ τὸ φιλελεύθερον καὶ ἐκπολιτιστικὸν πνεῦμα τοῦ Ἑλλήνος, οὐδέποτε παρεκώλυσε τὴν ἐπελασιν τῶν ξένων, καίτοι οὐκ ὀλίγον τὸ Κράτος πολιτικῶς ἐξημιώθη. Μετὰ δὲ τοῖς ἄνω ἱεροῦς ναοῦς κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην κτίζουσι καὶ ἄλλους οἱ ἡμέτεροι καὶ τοιοῦτοι εἶναι ὁ τοῦ Ἀγ. Ἀντωνίου, Ἀγ. Γεωργίου, Ἀγ. Ἐλένης, Ἀγ. Εἰρήνης. Οὐδὲν ἕτερον ἀξιοσημείωτον διὰ τὴν δρᾶσιν τοῦ Ἑλληνισμοῦ τοῦ Γαλιτᾶ κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην, πλὴν ὅτι, παρ' ὄλην τὴν πίεσιν τῶν ξένων, ὄντων πολλῶ πλουσιωτέρων αὐτοῦ, κατόρθωσεν ἐμπορικῶς νὰ ἀμιλλᾶται πρὸς αὐτοὺς καὶ πλειστάκις τὰ ἐμπορικὰ ἑλληνικὰ πλοῖα μὲ τὴν Βυζαντινὴν ἐπὶ τῆς πρώρας σημαίαν τοῦ δικεφάλου Ἄετοῦ, ἀπέπλεον καὶ κατέπλεον τόν τε Εὐξείνιον καὶ τὸ Αἰγαῖον, εἰσάγοντα καὶ ἐξάγοντα πρὸ τῶν ἐποκτίων τοῦ Γαλιτᾶ τειχῶν καὶ δὴ τῆς Μαύρης λεγομένης Πύλης. Οἱ δὲ Γενουήνσιοι, ὡς ἐκ τοῦ φιλελεύθερου

κυρίως πνεύματος τῶν ἡμετέρων, ἤδη ἀπὸ τῆς ἐγκαταστάσεώς των εἰς τὸν Γαλατᾶν, διφυκοῦντο καὶ ἐδικάζοντο ὑπὸ ἐκ Γενούης στελλομένου Ποτεστάτου (Δικαστικοῦ Ἄρχοντος ἢ Ἡγεμόνος), ὡς καὶ οἱ Πισαῖοι εἶχον τὸν λεγόμενον Κόνσουλαν. Ἐνὶ λόγῳ οἱ ἡμέτεροι, ἐπιτρέψαντες τέμενος νὰ ἀνεγερθῆ ἐν μέσῳ Γαλατᾶ, ἐπόμενον, ὅτι λίαν εὐχερῶς παρεχώρησαν τοῖς ξένοις στοιχεῖα αὐτονομίας.

Ἄνοικοδόμησις τῶν κατερειπωθέντων τειχῶν τοῦ Γαλατᾶ ἐκ τῶν ἐπιδρομῶν, Ἀβάρων, Ἀράβων, Περσῶν, τῶν Ρῶς, καὶ ὁ Πύργος τοῦ Σταυροῦ ἢ τοῦ Χριστοῦ (Κουλέ Καπουσή)

Ὡς ἐκ τῶν, ἀπὸ τοῦ Λέοντος τῶν Ἰσαύρων, τοῦ πρώτου Ἡγέτου τῆς ἰσχυρᾶς δυναστείας τῶν Ἰσαύρων, τῆς καταβαλούσης τὰς ἐχθρικὰς ἐφόδους κατὰ τῆς Βασιλίδος, ἀρξαμένων ἀμυντικῶν μᾶλλον πολέμων τοῦ Βυζαντινοῦ Κράτους, καὶ δὴ κατὰ τῶν Ἀράβων, τὰ Τείχη τοῦ Βυζαντίου κατερειπωθέντα, ἀνεκτίσθησαν ἐρυμνά καὶ ἰσχυρὰ μετ' ἀπορρήτων μάλιστα Πύργων. Ἡ ἀνοικοδόμησις ἤρξατο ἀπὸ τὰ μέσα τοῦ Η' μ. Χ. αἰῶνος, οὕτως ὥστε, πρὸ τῆς ἐνάρξεως τῶν Σταυροφοριῶν, κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ἐνδεκάτου μ. Χ. αἰῶνος, τὰ Τείχη τῆς τε Βασιλίδος καὶ τοῦ Γαλατᾶ, πλὴν τινῶν ἐκάστοτε ἐπισκευῶν, ἦσαν τέλεια καὶ ἰσχυρά. Ὁ περιτειχισμὸς τοῦ Γαλατᾶ ἐγένετο διὰ τείχους τριγωνικοῦ καὶ διὰ Πύργων εἰς τὰς κορυφὰς τῶν τριγώνων. Ἡ βάσις ἦτο ὁ Κεράτειος. Τὰ ἐρείπια δέ, ἢ τὰ λείψανα τῶν τειχῶν πολλαχῶ φαίνονται καὶ σήμερον. Ὅλη δὲ ἡ παραλία τοῦ Γαλατᾶ ἐσωκλείετο διὰ παχέος ἀπλοῦ τείχους, ἔχοντος ἐννέα Πύλας ἢ Θύρας. Αἱ δὲ χερσαῖαι πλευραὶ, ἄχρι τοῦ σωζομένου ἀκεραίου σήμερον Πύργου τοῦ Τριγώνου, εἶχον ἀνά τρεῖς. Ἀπὸ τοῦ Πύργου τοῦ Χριστοῦ (Κουλέ καλή), τῶν Ναυπηγείων καὶ Νεωρίων (Ἀζιπ καλοῦ) ὑπῆρχον ἐπὶ τῶν

τειχῶν Πύργου ὁ δὲ σωζόμενος νῦν ἀκεραῖος Πύργος τοῦ Χριστοῦ ἢ τοῦ Σταυροῦ ἦν ὁ ἀμυντικὸς κυρίως τῶν τειχῶν τοῦ Γαλατᾶ, τῶν δὲ ἄλλων πύργων ἦν ὁ προμαχῶν. Ἐκτίσθη δὲ οὗτος ὑπὸ Ἀναστασίου τοῦ Διοκόρου ὑφίστατο ἀκεραῖος καὶ πρὸ τῆς γενομένης δλοκλήρου ἀνοικοδομήσεως τῶν Τειχῶν καὶ ἐκαλεῖτο ἄχρι τῆς Ἀλώσεως Πύργος τοῦ Χριστοῦ, ἢ τοῦ Σταυροῦ, διότι ἔφερεν ἐπὶ τῆς κορυφῆς παμμεγέθη Σταυρὸν ἐκ μαρμάρου καὶ ὁ Σταυρὸς ἐσώζετο ἄχρι τῆς ἀλώσεως, καταρριφθεὶς διὰ πελέκεων ὑπὸ τῶν Τούρκων τῇ πρώτῃ ἡμέρᾳ τῆς Ἀλώσεως. Ὁ Πύργος εἶχε κτισθῆ χαμιλότερος, ἀνυψῶθη δὲ εἰς ὁ σημεῖον εὐρίσκεται σήμερον, τῷ 1348 καὶ 1446 ὑπὸ τῶν Βυζαντινῶν. Ἔχει ὕψος 140 ποδῶν καὶ ἀναβαίνει τις ἔσωθεν δι' 146 τετραγώνων βαθμίδων, κτισθεισῶν σὺν τῇ οἰκοδομῇ αὐτοῦ καὶ προσηρμοσμένων εἰς τὸ ἔσω πάχος τοῦ Πύργου. Ἐπὶ τῆς κορυφῆς ἔχει δύο σειρὰς θυρίδων. Ἐσωθεν διαιρεῖται εἰς 5 διαμερίσματα, κατέχοντα ἔσωθεν τὸ ἥμισυ τοῦ ἐσωτερικοῦ χώρου, τοῦ ὑπολοίπου μένοντος κενοῦ πρὸς ἀνέλκυσιν ζωοτροφῶν ἐν καιρῷ πολέμου. Ἐφάπαξ ἐχρησιμοποιήθη καὶ ὡς Νεκροταφεῖον. Ὁ χρονογράφος Προκόπιος λέγει ὅτι, λοιμοῦ φοβεροῦ ἐπισυμβάντος κατὰ τὸν βον αἰῶνα ἐν Κωνσταντινουπόλει καὶ ἀποθνησκόντων ἡμερησίως 50000 ἀνθρώπων, καὶ τάφων μὴ προφθανομένων, τὰ πτώματα ἐρίπτοντο ἀθρόα ἐντὸς τῆς ἐσωτερικῆς καὶ ὑπὸ τὴν γῆν Τάφρου τοῦ Πύργου. Τῷ δὲ 1794, πυρποληθείσης τῆς ἐπὶ τῆς κορυφῆς ὑπαρχούσης τότε στέγης τοῦ Πύργου, ἐλεσχεύασεν ὁ Σουλτάνος Σελῆμ Α' ὁ Μεγαλοπρεπὴς καὶ πάλιν τῷ 1814 ὁ Μεχμέτ. Ἀφαιρεθείσης δὲ ἔκτοτε τῆς στέγης, ἐχρησίμευεν, ὡς σήμερον, πρὸς σκοπιὰν τῶν πυρκαϊῶν, ἄλλοτε αὐτῶν ἐξαγγελλομένων διὰ τυμπάνων, κρουομένων ἀπὸ τοῦ Πύργου καὶ ἄλλοτε διὰ κινουμένων ἐρυθρῶν σφαιρῶν καὶ δὴ ὡς ἐκ τοῦ ἔριθμοῦ, καὶ τοῦ μεγέθους, καὶ τῆς θέσεως τῶν σφαιρῶν, ἐδεικνύετο τὸ μέρος, ὅθεν ἢ πυρκαϊὰ ἐξεργάγη καὶ

ἢ ἕκτασις αὐτῆς. Ἄλλ' ἐκτὸς τοῦ κολοσσιαίου τούτου Πύργου ὑπῆρχον καὶ ἄλλοι ἐπὶ τῆς παραλίας, ἀφ' ὧν ἐξετείνοντο αἱ τρεῖς ἀλύσεις, αἱ κλείουσαι καὶ φράττουσαι τὸν τε Βόσπόρον καὶ τὸν Κεράτιον, ἀποτελούμεναι ἐκ οἰδηρῶν παχειῶν ράβδων, συνηνωμένων διὰ συρματοπλεγμάτων ἀκανθωδῶν καὶ χρησιμεύουσαι ὡς θαλάσσια τείχη ἐν καιρῷ ἐχθρικῶν ἐφοδῶν. Ἀκριβῶς δέ, ἔνεκα τῶν ἀλύσεων τούτων, ὧν μεγάλα μέρη σφίονται καὶ σήμερον εἰς τὸ Αὐτοκρατορικὸν Μουσεῖον, ὁ Κατακτητὴς μετέφερε διὰ ξηρᾶς τὰ πλοῖά του εἰς τὸν Κεράτιον ἐκ τοῦ Διπλοκιονίου, κατασκευάσας ξύλινον ἔδαφος καὶ δι' ἑλκύθρων καὶ τροχαλιῶν ρυμουλκήσας τὰ πλοῖά του εἰς τὸν Κόλπον. Ἐπίνοια ὄντως εὐφυῆς καὶ δυσχερῆς, τεκμηριοῦσα τὸν ἀντιπαντὸς μέσου διακαῆ του πόθου πρὸς ἄλωσιν τῆς μεγάλης ταύτης πόλεως, τῆς κατ' ἐξοχὴν πόλεως ὀνομασθείσης ὀριστικῶς δὲ πλέον ἀπὸ τοῦ ΙΑ' αἰῶνος, ἣν δικαίως ἀπεκάλει ὁ Σουλτάνος ἀδάμαντα μεταξὺ σμαράγδων καὶ σαρπείρων κείμενον. Δὲν δύναμαι, χάριν τῆς ἱστορικῆς ἀληθείας, νὰ μὴ ἀναφέρω, ὅτι εἰς τὴν ἀνοικοδόμησιν τοῦ Γαλατᾶ, οἱ Γενουήνσιοι πολλῶν πρὸ τῶν Σταυροφοριῶν ἀπωκισμένοι ἐν Γαλατᾶ, συνεβάλοντο εἰς τὴν ἀνοικοδόμησιν ταύτην, πλὴν οἱ τόσῳ πιστοὶ δειχθέντες κατὰ τὴν Ἄλωσιν εἰς τὸ Κράτος, δὲν ἐφάνησαν τοιοῦτοι καὶ εἰς τὴν Ἄλωσιν τῆς Πόλεως ὑπὸ τῶν Λατίνων καὶ Ἑνετῶν, καίτοι ἐφεξῆς οὐκ ὀλίγον μετημελήθησαν.

**Κατάστασις τοῦ Ἑλληνισμοῦ τοῦ Γαλατᾶ
κατὰ τὰς Σταυροφορίας**

Ἡ Λυτικὴ Ἐκκλησία, ἣ εἰς τὸν κολοφῶνα τῆς δόξης καὶ τῆς δυνάμεώς της εὐρισκομένη κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην ὡς ἐκκλησιαστικῶς κυριαρχοῦσα ὅλης τῆς ἀποδεξαμένης τὸν Χριστιανισμὸν Εὐρώπης καὶ δὴ, ἔνεκα τῆς πλεοναζούσης τότε παχυλῆς ἀμαθείας, ἐξασκοῦσα μεγάλην ἐφ' ὅλης τῆς

Εὐρώπης ἐπιτροπὴν, ἐξήγειρεν, ἐξ ἀφορμῆς τῶν ὑπὸ τῶν Μουσουλάνων Ἀράβων κατοχῆς τῶν Ἁγίων Τόπων, τὰς οὕτω κληθείσας Σταυροφορίας, ἦτοι τὰς ἱεράς ἐκεῖνας ἐκστρατείας, ὧν μετέσχον πάντες οἱ θέλοντες, φέροντες ἐπ' ὄμου σταυρόν, πρὸς ἀπελευθέρωσιν μὲν τῶν Ἁγίων Τόπων, πράγματι δὲ καὶ πρὸς κατάκτησιν τοῦ ἐξασθενημένου πλέον Βυζαντινοῦ Κράτους καὶ ὑποταγὴν τῆς Ἀνατολικῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας, ἣτις ἐπὶ τοῦ Μ. Φωτίου ἐκήρυξε τὴν Λυτικὴν αἵρετικὴν, ἀλλοιόσασαν δηλ. τὴν οὐσίαν τῆς πίστεως καὶ παραφθείρουσαν τὸ χριστιανικὸν πνεῦμα, ὡς ἐκ τοῦ καινοῦ καὶ αὐθαιρέτου δόγματος, ὅτι ὁ Πάπας εἶνε ὁ ἀρχηγὸς ἀπάσης τῆς Ἐκκλησίας. Τῶν Σταυροφοριῶν τούτων, οὐσῶν ἕξ, μὴ δυνηθειῶν μεγάλα νὰ ἐπιτελέσωσι, πλὴν τῆς ἀφθῆνου χύσεως πολλοῦ αἵματος, διότι ὑπὸ τὸ πρόσημα τῆς διαισώσεως ἱερῶν τόπων, πολλοὶ ἐπεδίωκον σκοποὺς ἄλλοτρίους καὶ κερδαλέους, ἣ Τετάρτη, κατὰ τὸ 1204 ἔσχεν ὡς ἀποτέλεσμα τὴν ἄλωσιν τῆς Πόλεως, τὴν διαμοσιν τῶν Λατίνων ἐν Κωνσταντινουπόλει, τὴν χειροτονίαν καὶ Πατριάρχου, ὡς βλέπει ὁ ἀναγνώστης ἐκ τῆς Βυζαντινῆς Ἱστορίας. Παρερχόμενος δὲ ἐν σιγῇ τὴν λήστευσιν καὶ βεβήλωσιν τοῦ μεγάλου ναοῦ τῆς Ἁγίας Σοφίας, τοῦ ἐπὶ τοῦ Μ. Ἰουστινιανοῦ ἀνεγεροθέντος Σοφίας τοῦ Πατρὸς, δηλ. τοῦ Θεανθρώπου Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ τὴν μεταφορὰν τῶν ληστευθέντων ἐν τῷ ναῷ τοῦ ἁγίου Μάρκου τῆς Βενετίας, τῶν σωζομένων νῦν ἐν αὐτῷ, λέγομεν μόνον, ὅτι πολλὰ ὁ Ἑλληνισμὸς ὑλέστη ἐκ τῶν Λατίνων καὶ ἰσχυρὰ ἐπέισθη ἢ ἑλληνικὴ συνείδησις, ἀλλ' ὡς ἐκ τοῦ ἀσπόνδου μίσους τῶν Ἑμετέρων, οὐδὲν ἠδυνήθησαν οἱ Λατῖνοι ἕτερον νὰ ἐπιτύχωσιν ἢ τὴν πρόωρον κατάρρευσιν τῆς τόσον ἄλλοτε ἰσχυρᾶς Ἑλληνικῆς Βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας. Ἄλλως τε πλείστοι τῶν ἡμετέρων ἀπῆλθον, ἃ τε σχηματισθέντων, ἅμα τῆς Λατινοκρατίας, τεσσάρων Ἑλληνικῶν μικρῶν Βασιλείων καὶ δὴ τὸ τῆς Τραπεζοῦντος, ὅπερ ἦν καὶ τὸ ἰσχυρότερον. Οἱ Ἑνετοὶ

πολεμήσαντες καὶ τοὺς ἐν Γαλατᾷ κυρίως ἰσχύοντας Γενονησίους, οἵτινες καὶ πικρῶς μετημελήθησαν, ἐφ' ἣ παρέσχον αὐτοῖς ἀρωγὴν κατὰ τὴν Ἀλώσειν τῆς Πόλεως ὑπ' αὐτῶν, ἠνάγκασαν αὐτοὺς εἰς τὸν κατὰ τῶν Λατίνων ἀγῶνα νὰ προσεταιρισθῶσι τοῖς Ἑλληνας τοῦ Γαλατᾶ, οἵτινες καὶ ἐντεῦθεν ἐλάχιστα σχετικῶς ἔπαθον ἐκ τῶν Ἑνετῶν.

Πρώτην φορὰν ἐπὶ Ἀνδρονίκου, τῷ 1324, ἐπισυμβάσης φροβερεᾶς πυρκαϊᾶς ἐν τῇ πόλει, καὶ καέντος ἱκανοῦ μέρους αὐτῆς, 15,000 Ἑνετοὶ μετόκησαν εἰς τὸ Πέραν, αὐτόσε ἐγκατασταθέντες. Εἶναι ἢ τὸ πρῶτον ἀρξαμένη ἐγκατάστασις καὶ ὁ πρῶτος συνοικισμὸς τοῦ Πέραν.

*Οἱ Ἕλληνες τοῦ Γαλατᾶ ἐπὶ Μιχαὴλ τοῦ Παλαιολόγου
μέχρι τῆς Ἀλώσεως καὶ ἅπαντες οἱ ἱεροὶ αὐτοῦ
Ναοί, Ἑλληνικοὶ καὶ ξένοι καὶ κυρίως
τῶν Γενονησίων καὶ τίνες οἱ εἰς τεμένην
μεταβληθέντες κατὰ τὴν Ἀλώσειν.*

Ἀνακτησάμενος ὅλως τυχαίως καὶ ἀπροσδοκῆτως, διὰ τοῦ περιφήμου καὶ γενναίου στρατηγοῦ του Ἀλεξίου τοῦ Στρατηγοπούλου τὴν Πόλιν Μιχαὴλ ὁ Παλαιολόγος, ὡς πρῶτον μέλημα αὐτοῦ ἐθεώρησε τὴν περιστολὴν τῶν προνομίων τῶν ξένων καὶ δὴ τῶν Γενονησίων, οἵτινες πολλῶν αὐτονομίας προνομίων ἀπολαύοντες, πολὺ πρὸ τῆς Λατινοκρατίας, ἐφάνησαν τοῦτ' αὐτὸ προδότηι πρὸς τὸ Κράτος, αὐτοῖ, τοῖς Στανροφόροις ἐπιδείξαντες τὰ τρωτὰ καὶ ἐφθαρμένα μέρη τῶν τειχῶν καὶ οἵτινες ὅμως ἔκτοτε, ἄχρι τῆς Ἀλώσεως τοῦ 1453, παρέσχον πολλὰς ὑπηρεσίας πρὸς τὸ Κράτος, αὐτοὶ κατὰ μέγα μέρος ἀγωνισθέντες πρὸς διάσωσιν αὐτοῦ. Οἱ Ἕλληνες τοῦ Γαλατᾶ τότε ἐπληροφόρησαν τὸν Αὐτοκράτορα περὶ τῆς ἐπιβουλῆς τῶν Γενονησίων. Ἐντεῦθεν καὶ κατ' εἰσῆγησιν τῶν ἡμετέρων τοῦ Γαλατᾶ, ὁ Παλαιολόγος ἐκρήμνισε τὰ τεῖχη αὐτοῦ καὶ τοὺς ἐπακτίους Πύργους, περιώ-

ρισε δὲ τοὺς Γενονησίους εἰς χωριστὰς συνοικίας, ἄλλους αὐτῶν μετατοπίσας εἰς τὸ Πέραν, οὐδενὶ δὲ πλοῖω Γενονησιακῷ ἐπετρέπετο νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὸν λιμένα τοῦ Γαλατᾶ, ἐὰν πρότερον δὲν προσωρμίζετο εἰς τὰς Βλαχέρνας, ἔνθα τὰ χειμερινὰ ἀνάκτορα τοῦ Αὐτοκράτορος «Βασιλέα τε εὐφημεῖν τὰ εἰκότα καὶ προσκυνεῖν» χωρὶς δηλ. νὰ ἐκφράσῃ τὴν εἰς τὸν Βυζαντινὸν Ἑλληνα Αὐτοκράτορα ὑποταγὴν. Τὸ ἐμπόριον ἔκτοτε ἤρξατο νὰ ἐκφεύγῃ τῶν χειρῶν τῶν Γενονησίων καὶ ὁ Ἑλληνισμὸς τοῦ Γαλατᾶ, ἀνερχόμενος εἰς 20,000 Ἕλληνας ἀπέναντι διπλασίων Γενονησιανῶν, κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην, ἀνελάμβανεν ἅπασαν τὴν εἰς τὸ Αἰγαῖον καὶ τὸν Εὐξείνιον ἐμπορικὴν δρᾶσίν του. Καὶ ταῦτα μὲν περὶ τῆς δράσεως τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἐν Γαλατᾶ.

Προκειμένου δὲ περὶ τῶν βυζαντινῶν ἑλληνικῶν ναῶν κατὰ τὴν περίοδον ταύτην, λέγομεν ὅτι οἱ μέχρι τῆς ἀλώσεως τῆς πόλεως ὑπὸ τῶν Λατίνων ὑπάρχοντες ἑλληνικοὶ ἱεροὶ ναοὶ τοῦ Γαλατᾶ, ὡς φαίνεται ἐκ τῶν μετὰ τὴν Λατινοκρατίαν ἐκλατινισθέντων καὶ μετὰ τὴν ὑπὸ τοῦ Μιχαὴλ τοῦ Παλαιολόγου ἀνάκτησιν τῆς Πόλεως, ἀνακαταληφθέντων ὑπὸ τῶν ἡμετέρων ἦσαν οἱ ἱεροὶ ναοὶ Ἀγ. Θέκλης, Ἀγ. Νικολάου, Ἀγ. Ἀντωνίου, Ἀγ. Γεωργίου, Ἀγ. Εἰρήνης, Παναγίας καὶ τοῦ Χριστοῦ. Ἐπειδὴ δὲ οἱ κατὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Πόλεως ὑπὸ τῶν Τούρκων κατεδαφισθέντες ἱεροὶ ναοὶ φέρονται οἱ ἐξῆς τέσσαρες τῶν Ἀγ. Ἀναργύρων, Ἀγ. Εἰρήνης, Ἀγ. Θεοδούλου καὶ τῆς Παναγίας Χρυσοπηγῆς, ἄρα μόνοι ὁ τῶν Ἀγ. Ἀναργύρων καὶ Ἀγ. Θεοδούλου ἐκτίσθησαν κατὰ τὴν ὑπὸ τῶν ἡμετέρων ἀνάκτησιν τῆς Πόλεως. Οἱ δὲ ἄλλοι ἑλληνικοὶ ναοί, κατερειπωθέντες, φαίνεται, ἀνεκτίσθησαν καὶ ἐλατινίσθησαν κατὰ τὴν ἄλωσιν, δηλ. τοῦ Ἀγ. Γεωργίου, Ἀγ. Νικολάου, Ἀγ. Ἀντωνίου, καὶ Ἀγ. Εἰρήνης, ὁ δὲ τῆς Χρυσοπηγῆς Θεοτόκου, Ἀγ. Γεωργίου καὶ Ἀγ. Θεοδούλου, οἱ μετὰ τὴν ἄλωσιν ἐμφανιζόμενοι, ἀνεκτίσθησαν ἐπὶ τῶν ἐρειπίων ἢ τῶν αὐτῶν ἢ καὶ ἄλλων ἱερῶν

ναῶν, διότι οὐδέποτε ἐπετρέπετο ὑπὸ τῶν Σουλτάνων, ἢ ἐν ἄλλῳ χώρῳ ἔγερσις ἱερῶν ναῶν.

Πρῶτοι πάντων τῶν ξένων οἱ Ἄραβες, ὡς ἀνέφερον ἐν τοῖς προηγουμένοις, ἠκολούθησαν τὸ οὕτω κληθῆν Ἀράπ-Τζαμί κατὰ τὸν Η' αἰῶνα, δυνάμει συνθήκης μεταξὺ τοῦ Αὐτοκράτορος καὶ τοῦ ἀδελφοῦ τοῦ Καλίφου Σουλεῦρὰν Μουσίμη, ὡς ἐκ τῆς πίσεως, ἦν ἐξήσοκον ἐπὶ τοῦ Κράτους. Βραδύτερον οἱ Γενουήσιοι, ἐπικρατήσαντες ἐν Γαλατᾷ καὶ ἀποκτήσαντες μεγάλην ἐπιρροήν, κατώρθωσαν ἐπὶ τῆς Λατινοκρατίας, νὰ κατάρχωσι τὸ τέμενος τοῦτο καὶ εἰς ναὸν τῆς Ἁγ. Κλάρας ἢ Μαύρης νὰ μεταβάλωσι. Μόλις τῷ 1600, ἐπὶ Μεχμέτ τοῦ Δ' μετεποίησαν καὶ αὐτὴς εἰς Τζαμίον οἱ Τοῦρκοι, χωρὶς οὐδὲν νὰ μεταβάλωσιν, οὐδὲ τὰς γοιθικὰς ἐπιγραφάς. Ὡς ἐκ τοῦ ἐπικρατοῦντος δέ, ἕνεκα τῆς ἀμαθείας κυρίως, φανατικοῦ ἢ δεισιδαίμονος πλέον πνεύματος τῶν Βυζαντινῶν, ἕκαστος οἶκος πλούσιος εἶχε καὶ ἴδιον παρεκκλήσιον καὶ ἐντεῦθεν πλείστη ὅσα τοιαῦτα ἐκκλησιδία ὑπῆρχον, καθὼς ὁ τῆς Χρυσοπηγῆς Θεοτόκου, μᾶλλον ὢν Βυζαντινὴ Μονὴ καὶ ἐντεῦθεν ὑφίσταται καὶ ἄλλος ναὸς ἐπ' ὀνόματι τῆς Θεοτόκου. Εὐτυχῶς δὲ τὰ τοιαῦτα συνημμένα τοῖς οἴκοις παρεκκλήσια δὲν κατηδαφίσθησαν ὑπὸ τῶν Τοῦρκων. Οἱ δὲ Τοῦρκοι, μὴ δυνάμενοι, φαίνεται, νὰ κατεδαφίσωσι τοὺς ναοὺς τῶν Γενουησίων, ὡς Εὐρωπαίων, ἐνῶ κατηδάφισαν τοὺς ἡμετέρους, τινὰς ὅμως αὐτῶν μετέβαλον εἰς τεμένη, καθὼς τὸ τέμενος Μουσταφᾶ τοῦ Β' καὶ Ἀχμέτ τοῦ Δ' ἦν ναὸς τῆς Ἁγ. Εἰρήνης. Τὸ Γενῆ ἢ Βυλιδὲ Σουλτάν, τῆς συζύγου Μεχμέτ τοῦ Α', ἦτο ναὸς τοῦ Ἁγ. Φραγκίσκου, (Ἁγ. Θέκλης πρότερον). Τὸ δὲ τέμενος Σουλτάν Μαχμουτ τζαμίσί, ἦν ναὸς τῆς Ἁγ. Φωτεινῆς, οἱ δὲ διασωθέντες καὶ διαμείναντες ἱεροὶ ναοί, εἶναι α') ὁ ἐν τῷ Ἰχθυοπαλειῷ (Περμπολαζάρῳ) ἐπὶ τῆς κορυφῆς αὐτοῦ ἱεροῦ ναὸς τοῦ Ἁγ. Γεωργίου καὶ τοῦ Ἁγ. Ἀντωνίου, οὓς λατινίσαντες ἐπεσκεύασαν. Βραδύτερον κατερειπωθέντος τοῦ ἁγίου Ἀντωνίου καὶ εἰς

Νεκροταφεῖον τῶν Γενουησίων μεταβληθέντος, ὁ τοῦ Ἁγ. Γεωργίου ἀπετέλεσε τὴν Καθεδρικὴν Ἐκκλησίαν τῶν Γενουησίων ὑπ' αὐτῶν ἐδόθη τοῖς Καπουκίνοις καὶ τῷ 1784 τῇ Προπαγάνδᾳ. Τῷ δὲ 1676, πυρκαϊᾶς μεγάλῃς γενομένης καὶ ἀποτεφρωθέντος τοῦ ἐν λόγῳ ἱ. ναοῦ, ἀνοικοδομήθη δαπάναις Λουδοβίκου τοῦ ΙΔ', μεγάλου τῶν Γάλλων Βασιλέως καὶ β') ὁ τοῦ ἁγ. Βενεδίκτου ἦτο τῶν Λαζαριστῶν καὶ ἀκολουθῶν τῶν Ἰησουϊτῶν, ἐνῶ κυρίως ἦτο τῶν Βενεδικτίνων Μοναχῶν. Εὐρὺς ὄντως ναὸς μεθ' ὀλοκλήρου συνοικίας, μικρὰν πόλιν ἀποτελῶν. Ἄλλὰ καὶ ἐπὶ τῶν πρώτων οἰκιστῶν Μεγαρέων σώζονται ὀνόματα ἐθνικῶν ναῶν, τὸ Ἡρώων τοῦ Ἀμφιάρεω, ὡς εἶπον καὶ ἐν τῇ ἀρχῇ. Ἐπὶ τῶν ἔρειπίων τοῦ ἐθνικοῦ τούτου ναοῦ ἐκτίσθη τέμενος τὸ καὶ σήμερον, Κεμενκίς Καρᾶ Μουσταφᾶ Τζαμισῆ ὀνομαζόμενον. Τὸ δὲ Χαβιάρόχανον ἦτο ναὸς τοῦ ἁγίου Ὀνωρίου μετεβλήθη ἐφεξῆς εἰς Δημαρχεῖον τῶν Γενουησίων, ἔχον τὸ ἐθνόσημον τοῦ ἁγίου Γεωργίου, καταβάλλοντος Δράκοντα. Μετεβλήθη δὲ ἀργότερον καὶ εἰς Ξενοδοχεῖον, κτισθὲν ἐπὶ τῶν ἔρειπίων ἄλλου πρότερον ἱ. ναοῦ τοῦ Ἀρχιεπισκοπικοῦ, ἄγνωστον τότε κτισθέντος. Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῆς Λατινοκρατίας, οἱ ἡμέτεροι ἐν Γαλατᾷ Ἕλληνες περιορίσθησαν, φαίνεται, βίᾳ εἰς τὴν πλευρὰν τῆς 8ης Πύλης τῶν Τειχῶν, ἥτις ἀπὸ τῆς εἰσκομιζομένης ἀσβέστου, ὀνομαζέτο Πύλη τῆς Ἀσβέστου καὶ ἕως σήμερον μετεγλωττίσθη τουρκιστὶ (Κιρὶς Καπησῆ), κατέχοντες ὅλον τὸν χώρον τὸν ἐσωτερικὸν μετὰ τεσσάρων ἱ. ναῶν, Θεοτόκου τῆς Χρυσοπηγῆς, Θεοδούλου, ἁγίων Ἀναργύρων, ἁγίας Εἰρήνης, τῶν ἐτέρων ἱ. ὀρθοδόξων ναῶν ἁγ. Νικολάου, ἁγ. Ἀντωνίου, ἁγ. Εἰρήνης, ἁγ. Θέκλης καὶ ἁγ. Γεωργίου, ἐκλατινισθέντων κατ' ἀρχάς, ἢ εἰς τεμένη μεταβληθέντων κατὰ τὴν Ἄλωσιν, κατεδαφισθέντων δὲ τῶν ἄλλων κατ' αὐτὴν, ὡς ἐφεξῆς θὰ εἴπωμεν.

Πύλη τις τῶν τειχῶν ἐκαλεῖτο Μαύρη, ἢ ἐκ τοῦ χρώματος αὐτῆς, ἢ ἐκ τοῦ χρώματος τῶν αὐτόθι οἰκιῶν, αἵτινες ὡς

ἑβραϊκαὶ ἔδει διὰ τοῦ χρώματος νὰ διαστέλλωνται τῶν συνορευουσῶν τοῖς Γενουηνοῖσι. Ἀπὸ τῆς Λατινοκρατίας δέ, οἱ Ἑβραῖοι κατώρθωσαν, δόντες ἱκανὰ τοῖς Ἑνετοῖς δῶρα, νὰ συνοικισθῶσιν ἐν Γαλατᾷ καὶ νὰ σχηματίσωσι συνοικίαν ἢ κοινότητα. Ἐπειδὴ δὲν ἦτο τοῦτο δυνατὸν ἐν τῇ Πόλει, ἰὰ τὴν ὑπάρχουσαν θρησκευτικὴν ἔχθραν τῶν Λατίνων καὶ Ἑλλήνων πρὸς τοὺς Ἑβραίους, ἐπέτρεψαν αὐτοῖς ἐν Γαλατᾷ νὰ συνοικισθῶσι καί, ἵνα γνωρίζηται ἡ κατοικία των, ἢ αὐτοβούλως, ἢ καὶ κατὰ διαταγὴν τῶν Ἀρχῶν, ἔβαφον εἰς τὸ μέλαν τὰς οἰκίας των. Ἄλλ' ὅτι πολλῶ ἐνωρίτερον οἱ Ἑβραῖοι διεισέδυσαν διὰ τὴν ἐμπορικὴν των εὐφυίαν, καὶ εὐρίσκοντο ἱκανοὶ εἰς τὸ μέρος τῆς ἀγορᾶς καὶ τοῦ τελωνείου, φαίνεται καὶ ἐκ τούτου, ὅτι οἱ Βυζαντινοί, ὅταν ἔλεγον «τὰ περὶ τὴν ἀγοράν», ἠγνόουν τοὺς Ἑβραίους ἐμπόρους. Παρὰ τὴν Πύλιν τῆς Ἀσβέστου ὑπῆρχε καὶ πύργος, οὗ τὰ ἑρείπια σώζονται ἄχρι σήμερον καὶ ὠνομάζετο τὸ *Καστέλλιον* καὶ ἀπ' αὐτοῦ τὸ πρῶτον ἤρχετο ἡ κλείουσα καὶ φράσσουσα τὸν Κεράτειον πρῶτη ἄλυσσις καὶ ἐντεῦθεν ὠνομάζετο καὶ Πύργος τῆς Ἀλύσεως.

**Κατάστασις τῶν Ἑλλήνων τοῦ Γαλατᾷ
μέχρι τῆς ἀλώσεως τῆς πόλεως ὑπὸ τῶν Τούρκων
(1204 — 1453).**

Τοιαύτη ἦν ἡ κατάστασις τῶν Ἑλλήνων κατὰ τὴν Λατινοκρατίαν, ἥτις πολιτικῶς ἐξησθένησε τὸ Κράτος καὶ ἐπέφερε τὴν πρόωρον κατάρρευσιν αὐτοῦ, διότι οἱ ἡμέτεροι, ἀπελθόντες καὶ σχηματίσαντες 4 βασιλεία, ἄνευ ἐνότητος καὶ σημασίας, ἐξησθένησαν ἔτι μᾶλλον. Καὶ ἡ Πόλις θὰ ἦν δύσάλωτος, ἐάν οἱ Λατῖνοι ἦσαν προνοητικοί. Εὐτυχῶς ὁ εὐφυῆς στρατηγὸς Μιχαὴλ τοῦ Παλαιολόγου, ὁ Στρατηγόπουλος, μὲ ὀλίγους στρατιώτας ἐλθὼν πρὸς κατασκόπευσιν τῶν ἀπὸ Συληβρίας ἄχρι τῶν τειχῶν τῆς πόλεως μερῶν,

προτραπεῖς δὲ ὑπὸ τῶν ἡμετέρων, κατέλαβεν ἀναιμω-ὶ τὴν Πόλιν, τῶν Λατίνων εὐχερῶς παραδόντων αὐτὴν εἰς αὐτόν, ἄνευ σχεδὸν ἀντιστάσεως καὶ διὰ τὸν φόβον ἀρξαμένων φεύγειν. Οἱ ἐν Γαλατᾷ Ἑλληνες, ἀναθαρρήσαντες ἐντεῦθεν, ἀνεκατέλαβον τοὺς λατινισθέντας πρότερον ὀρθοδόξους ναοὺς καὶ δὴ τοῦ Ἁγίου Νικολάου, Ἁγίου Ἀντωνίου καὶ Ἁγίου Γεωργίου, εὐρισκομένους εἰς τὸν χῶρον μεταξὺ τοῦ σημερινοῦ Πεμπτοπαζάρου, — ὅπερ ἐκυλεῖτο καὶ Ἰχθυοπωλεῖον, διὰ τὴν πώλησιν τῶν ἰχθῦων — καὶ τοῦ Πύργου τοῦ Σταυροῦ. Τὸ βυζαντινὸν ὅμως Κράτος ὁσημέραι κατέρρεε καὶ ὅ,τι καὶ ἂν ἔπραξαν οἱ Παλαιολόγοι πρὸς ἐνίσχυσιν αὐτοῦ, ἀπέβαιναν εἰς μάτην, διότι οἱ Τούρκοι καταλαβόντες τὴν Προῦσαν ἐπὶ τοῦ Ὁρχάν, ἐπὶ Βαγιαζήτῃ εἶχον τόσον στενωῶς πολιορκήσει τὴν πόλιν, ὥστε ἐάν, ὡς ἐκ τῆς αἰφνιδίας ἐπελάσεως τοῦ Ταμερλάνου, ἀρχηγοῦ τῶν Τατάρων, ἐπιδραμόντος εἰς τὴν Ἀνατολήν, ὁ Βαγιαζήτῃ δὲν ἔλυε τὴν πολιορκίαν, ἡ Πόλις ἀφεύκτως θὰ ἐπιπτε. Ἐντεῦθεν οἱ Γενουήσιοι, ἀναγκασθέντες πλέον νὰ ἀνακρούσωσι πρῦμαν, συνέστησαν τῷ Αὐτοκράτορι νὰ ἀνεγείρῃ περὶ τὸν Γαλατᾷ τὰ κατεδαφισθέντα πρότερον καὶ συνεπέα τῶν προηγουμένων ἐφοδῶν ὑποστάντα παντοίας βλάβας καὶ ρωγμὰς τείχη καὶ τῷ 1446 ἀνηγέρθησαν ὑψηλότερα τὰ τείχη τοῦ Γαλατᾷ, ἵνα ὧσιν ἔτοιμα διὰ τὸν ἐπικείμενον κρίσιμον ἀγῶνα, διότι καὶ ἐκ τῶν τειχῶν τοῦ Γαλατᾷ ἐξηρᾶτο σπουδαίως ἡ πτώσις τῆς πόλεως.

Ἰωάννης ὁ Παλαιολόγος, διαδεξάμενος τὸν Μιχαὴλ, βλέπων ἐπικειμένην τὴν πτώσιν τῆς πόλεως, ἀπετάθη πρὸς τὸν Πάπαν, ζητῶν τὴν βοήθειαν αὐτοῦ. Οὗτος δὲ ἐκμεταλλεύόμενος τὴν δυσχερῆ θέσιν τῶν ἡμετέρων, ἀπήνησεν ὅτι μόνον ὑπὸ τὸν ὄρον τῆς δογματικῆς ἐνώσεως μετὰ τῆς Δυτικῆς καὶ δὴ τῆς ἀποδοχῆς τῶν ἐξῆς τεσσάρων: α') τοῦ Πρωτείου τοῦ Πάπα, β') τῆς ἀποδοχῆς τῆς παρανόμου προσθήκης εἰς τὸ Σύμβολον «καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ», γ') τοῦ ἀουστάτου καθαρτηρίου πυρός, δηλ. ὅτι αἱ ψυχαὶ τῶν ἐν μετα-

νοία ἀπλῶς ἀποθνησκόντων ἄνευ ἔργων, καθαίρονται καὶ ἐξαγνίζονται ἐν τινι χώρῳ μεταξύ Ἰδοῦ καὶ Παραδείσου καὶ δ') τῶν ψευδῶν καὶ ἀντιχριστιανικῶν ἀφρέσεων. Ἐν τῇ ἐπὶ τούτῳ συνελθούσῃ ἐν Φλωρεντία Συνόδῳ, εἰ καὶ ὁ αὐτοκράτωρ Ἰωάννης ὁ Παλαιολόγος καὶ Πατριάρχης Ἰωσήφ, βία ὑπέγραψαν πρὸς διάσωσιν τῆς Πόλεως, ἐνῶ ἄλλοι ἀρχιερεῖς, πρωτοστατοῦντος τοῦ ἀτρομήτου Μάρκου τοῦ Εὐγενικοῦ, μητροπολίτου Ἐφέσου, καίπερ στερούμενοι καὶ τοῦ ἐπιουσίου, — ἵνα ἀναγκασθέντες ἐκ τῆς πείνης ὑποκύψωσιν, — ἐπώλησαν εἰς τὴν ἀγορὰν τὰ ἴδια ἄμφια, ἐν τούτοις ἐπιμόνως ἀντέστησαν, λέγοντες ὅτι συγκατάβασις εἰς τὰ τῆς πίστεως δὲν ἐπιτρέπεται, ἔστω καὶ ἐὰν πρόκηται πολιτικῶς ὡς Κράτος νὰ ἀπιλεσθῇ ὁ Ἑλληνισμός. Καὶ ἐντεῦθεν τὸ ἔθνος ἔμεινεν ἄχρι θανάτου πιστὸν εἰς τὴν Ὁρθοδοξίαν καὶ εἰς τὸν ἱερὸν βωμὸν αὐτῆς ἐδυσίασε τὴν πολιτικὴν αὐτοῦ αὐθυπαρξίαν. Εἶνε τοῦτο ἡ μεγαλειτέρα δόξα τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Ἀλλοίμονον, ἐὰν βοηθούτων τῶν Λατίνων, ἐσώζετο ἡ πόλις, τὸ ἔθνος θὰ ἐπιπτεν ἐκ τῆς Σκίλλης εἰς τὴν Χάρυβδι καὶ θὰ ἔχανε καὶ τὸν ἐθνισμὸν καὶ τὴν ὀρθοδοξίαν. Διότι πείραν τῶν Λατίνων ἱκανὴν εἶχε λάβῃ τὸ ἔθνος ἐκ τῆς Λατινοκρατίας. Λαμβανομένου δὲ ὑπ' ὄψιν, ὅτι ὁ Πάπας τότε δὲν ἦτο, ὡς ἄλλοτε, πανίσχυρος καὶ δὲν ἠδύνατο μεγάλην σταυροφορίαν νὰ ἐξεγείρῃ, τὸ Κράτος καὶ βοηθούμενον, θὰ ἀπώλλυτο καὶ μόνον τὸ μέγα αἶσχος τῆς προδοσίας τῆς Πίστεως, ὡς κηλὶς ἀνεξάλειπτος θὰ ἔμεινεν εἰς τὸν Ἑλληνισμὸν. Ἀλλὰ καὶ ὁ ἑλληνικὸς λαὸς τῆς τε Πόλεως καὶ τοῦ Γαλατᾶ ἀντίστατο ἐρρωμένως εἰς τὴν ἔνωσιν καὶ ἐντεῦθεν, ὅτε προσωρμίσθησαν τὰ ἐπιστρέψαντα ἐκ τῆς Ἰταλίας πλοῖα τῶν ἡμετέρων εἰς Γαλατᾶν, οἱ Γαλατιανοὶ πρῶτοι ἠρώτησαν τοὺς ἐπιστρέψαντας Ἀρχιερεῖς: « Μὴ προὔδωκατε τὴν πίστιν τῶν πατέρων μας; » Οὗτοι δὲ ἀπήντησαν: « ἡ δεξιὰ ὑπέγραψε κοπήτω καὶ ἡ γλῶσσα ὡμολόγησεν ἐκριζούσθω ». Πάντες δὲ ἀνεφώνησαν τὸ τοῦ Γεωργίου Σχολαρίου τοῦ Μοναχοῦ, τοῦ μετὰ ταῦτα

Γενναδίου, τοῦ πρώτου μετὰ τὴν ἄλωσιν Πατριάρχου καὶ Ἐθνάρχου τοῦ Ρωμαϊκοῦ Γένους (Ροῦμ) « κρειτότερόν ἐστιν ἐν μέσῃ τῇ πόλει ἰδεῖν φακίολιον βασιλεύειν τῶν Τούρκων ἢ καλύπτραν Λατινικήν ». Ὁ Γαλατᾶς ἡμῶν σπουδαίως εἰς τὴν πολιορκίαν τῆς Πόλεως, ἀλλ' ὁ εὐφυῆς κατακτητῆς, στήσας τὰ ὑπὸ τοῦ Οὐρβανοῦ κατασκευασθέντα μεγάλα τηλεβόλα ἐπὶ τοῦ λόφου τοῦ Ἁγίου Θεοδώρου, προσέβαλε τὰ τεῖχη καὶ μεγάλας ρωγμὰς προὔξενησεν εἰς αὐτὰ. Ἄλλ' ὡς ἐκ τῆς ἐρρωμένης καὶ σθεναρᾶς ἀντιστάσεως τῶν Γαλατιανῶν Ἑλλήνων καὶ τῶν συμπολεμούντων αὐτοῖς Γενουησίων, ἠναγκάσθη ὁ Σουλτάνος, βλέπων τὸ δυσάλωτον τῶν τευχῶν τοῦ Γαλατᾶ διὰ ξηρᾶς, νὰ μεταφέρῃ, ὡς εἴπομεν, τὰ πλοῖα του εἰς τὸν Κεράτειον ἐκ τοῦ Διπλοκιονίου (Βεσικτάς). Οὕτω δὲ τὸ ἱστορικῶς μοιραῖον ἐπλήθη, δηλ. ὁ αἰώνιος καὶ ἀδυσώπητος ἱστορικὸς νόμος, καθ' ὃν, ὡς τὸ ἄτομον, οὕτω καὶ τὰ ἔθνη, ἐξασθενουσῶν τῶν ἠθικῶν ἀρχῶν, τῶν ἀποτελουσῶν τὴν ζωτικὴν ἰκμάδα αὐτῶν, παρακμᾶζουσιν ἀνίκανα καὶ ἀνίσχυρα ἀποβαίνοντα πρὸς διατήρησιν τῆς ἰδίας ἐλευθερίας καὶ ἡ Πόλις, παρ' ὅλην τὴν ἄχρι τέλους αἰσιοδοξίαν τοῦ γενναίου καὶ ἀτυχοῦς Κωνσταντίνου τοῦ Παλαιολόγου, πεσόντος παρὰ τὴν Πύλην τοῦ Ρωμανοῦ, πίπτει τῇ ἀλήστῳ καὶ ἀποφράδι Τρίτῃ τῆς 29 Μαΐου τοῦ 1453.

Σκέψεις ἐπὶ τῆς πτώσεως τοῦ Μεσαιωνικοῦ Ἑλληνισμοῦ

Προορισμὸς αὐτοῦ. — Ἁγία Σοφία, τὸ θαῦμα τῆς βυζαντινῆς τέχνης καὶ ἀρχιτεκτονικῆς. — Προορισμὸς τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἐθνους ἐν τῇ μακραίῳ ἱστορικῇ ἐξελίξει. — Αἰτία τῆς παρακμῆς καὶ τῆς πτώσεως τοῦ Βυζαντινοῦ Κράτους. — Κωνσταντῖνος ὁ Παλαιολόγος, ὁ ἀτυχῆς ἦρως καὶ ἔοχατος Ἑλλήν Ἀυτοκράτωρ. — Μεσαίων τῆς Δύσεως καὶ τῆς Ἀνατολῆς.

Ἐὰν δὲ ἀδίκως καὶ προῶρως ἔπεσεν ὁ Βυζαντιανὸς Ἑλληνισμὸς καὶ ὁ ἀνώτερος ἑλληνικὸς Πολιτισμὸς ἀπε-

σβέσθη ὑπὸ τῆς βαρβαρότητος, ἐὰν τὸ ἔνδοξον ἑλληνικὸν ἔθνος ἔπεσε τὴν μόρσιμον πῶσιν καὶ τὸ πᾶν πλέον ἀπώλετο διὰ τὸν Ἑλληνισμόν, ἐν τούτοις τὸ μέγα τοῦτο ἔθνος, τὸ μικρὸν μὲ ποσοτικῶς, ἀλλ' ἀπιδράμιλλον καὶ πρῶτον μειαζὺ τῶν τότε ἔθνῶν, πολὺ πρὶν ἐκλείψῃ ἐκ τῆς ἱστορικῆς σκηνῆς; εἶχε μεταδώσῃ διὰ τῆς Ἰταλίας εἰς ἅπασαν τὴν Εὐρώπην τὸν βυζαντινὸν Πολιτισμὸν καὶ διὰ τὰ ἑλληνικὰ γράμματα, ἐνηρμονισμένα θαυμασιῶς μετὰ τῶν χριστιανικῶν ἀληθειῶν. Ὁ Ἕλλην οὐδέποτε τρώντι καθ' ὅλην τὴν μακροαῖωνα ἱστορικὴν του ἐξέλιξιν, εἰργάσθη ἀτομικῶς καὶ φυλετικῶς, πάντοτε εἰργάζετο ἐπ' ἀγαθῶ τῶν ἄλλων. Οὐ μόνον ἐπὶ τοῦ Μεγάλου Περικλέους τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος, αἱ Ἀθηναῖοι ἦσαν τὸ Σχολεῖον τῆς οἰκουμένης, ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ Μεσαιωνικῷ Ἑλληνισμῷ βλέπομεν, ἀμερολήπτως κρίνοντες τὴν ἐξέλιξιν τοῦ θεωρητικοῦ ἑλληνικοῦ πνεύματος, τὴν ἐντρούφησιν εἰς τὰ θεῖα καὶ ὑπεράνθρωπα δόγματα τοῦ Χριστιανισμοῦ. Διὰ τοῦτο καὶ τὰ θεωρητικώτερα ζητήματα καθωρίσθησαν ἐν ταῖς ἀγίαις ἐπτὰ ἑλληνικαῖς Οἰκουμενικαῖς Συνόδοις. Ὅτι δὲ καὶ ὑπὸ ἔπληξιν καλλιτεχνίας δὲν ὑστέρησεν ὁ βυζαντινὸς πολιτισμὸς, βλέπομεν ἐκ τοῦ ἅχρι σήμερον σωζομένου περικαλοῦς ἱ. ναοῦ τῆς τοῦ Θεοῦ Σοφίας, τοῦ ἑλληνικοῦ τούτου ἀγλαΐσματος τῆς ὀρθοδόξου ἑλληνικῆς Χριστιανισμῶν, ἐν ᾧ τόσοι Ἕλληνες Ἀυτοκράτορες ἀπὸ τοῦ Ἰουστινιανοῦ ἅχρι τῆς ἀλώσεως προσεκύνησαν. Ὁ ναὸς οὗτος εἶναι τὸ θαῦμα τῆς βυζαντινῆς ἀρχιτεκτονικῆς, ὁ παμμεγέθης του τροῦλλος, ἐπὶ 4 μόνον σημείοις στηριζόμενος ἐπὶ τῆς ὀροφῆς, οἰονεῖ, ὡς μετέωρον τὸν οὐρανὸν παριστῶν, ἐν ᾧ προσκυνεῖται ὁ ἀπειροδύναμος Πλάστης, εἶναι τὸ θαῦμα καὶ τῆς σημερινῆς ἀρχιτεκτονικῆς, ἣτις καὶ δικαίως ἀπορεῖ, πῶς ἤρρεσθη τοιοῦτος παμμεγέθης τροῦλλος καὶ διὰ 4 σημείων; — τὸ γενόμενον νῦν περιτείχισμα, διότι συνεπέα σεισμῶ ἐἴρε καταπέσει ὁ τροῦλλος, εἶναι μεταγενέστερον, ὑπὸ δὲ τῶν Τούρκων τελειῶς περιτειχίσθη ὁ κενὸς χώρος. — Ἐν ἀντιθέ-

σει δὲ πρὸς τοὺς σκοτεινοὺς ἱ. ναοὺς τῆς Δύσεως καὶ μεγαλειτέρους τῆς Ἀγ. Σοφίας, ὁ ἡμέτερος ἱ. ναὸς, κατὰ τὴν ἑλληνικὴν ἀντίληψιν τοῦ καλοῦ, εἶναι μεστὸς ἀπλέτου φωτός, πανταχόθεν εἰσβάλλοντος καὶ διὰ τοῦ τροῦλλου, ὅστις διὰ τῶν ὑέλων καὶ κατόπτρων ἀνηνάλα καὶ διέθλα τὸ φῶς τοῦ ἡλίου. Διότι, ὡς ἐν τῷ ὑπαίθρῳ προσκυνεῖται ὁ Θεὸς ἐν ἀπλέτῳ φωτὶ, οὕτω καὶ ὁ βυζαντινὸς νοῦς ἀπεμμήθη τελειῶς τὸ φυσικὸν ἐν τῇ ἀνεγέρσει τοῦ περικαλοῦς ναοῦ. Ἔπεσε λοιπὸν ὁ Ἑλληνισμὸς πῶσιν μόρσιμον, ἀφέθη τὸ ἔθνος, εἰς ὃ τόσα ὄφειλεν ἢ Εὐρώπη, εἰς τὴν τύχην του, χωρὶς οὐδεὶς ποτε νὰ προνοήσῃ περὶ αὐτοῦ· ἢ Εὐρώπη δὲ τρέμουσα πρὸ τῆς ἰσχυρᾶς Ἀυτοκρατορίας, ἣτις φθάνουσα μέχρι τῆς Βιέννης, εἶχεν ἰδρύσῃ αὐτόθι τέμενος, μόλις κατὰ τὸ 1700 ἀπὸ τῆς ἀνεξαρτησίας τῆς μεγάλης Ρωσσίας, ἐπὶ μακρὸν ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν τῶν Μογγόλων διατελεσάσης, ἐπὶ τοῦ Μ. Πέτρου ἤρξατο νὰ ἐπιβάλληται εἰς τοὺς Τούρκους καὶ ὁ Ἑλληνισμὸς ὀλίγον κατ' ὀλίγον νὰ ἀναπνέῃ καὶ διὰ τὸ ὁμόδοξον τῆς ἀχανοῦς αὐτοκρατορίας τοῦ Βορρᾶ, ἣτις ἤρξατο ὡς προστάτης τῆς Ὀρθοδοξίας νὰ ἐμφανίζηται. Ὁμολογητέον δέ, ὅτι ὁ Ἑλληνισμὸς ἅχρι τοῦ 1453, διττὸν μέγαν καὶ ἐπίζηλον προορισμὸν ἐπλήρωσε α') ἐν τῇ ἀρχαίᾳ Ἑλλάδι πρωτοτύπως ἐδημιούργησε τὰς ἰδέας τοῦ ἀληθοῦς, τοῦ ἀγαθοῦ, τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ θείου, ἐν τῇ ἑλληνικῇ φιλοσοφίᾳ καὶ τῇ καλλιλογίᾳ, ἣτοι ταῖς καλαῖς τέχναις, καὶ δι' αὐτῶν ἐμόρφωσε καὶ ἐπολίτισε τὸν κόσμον, προπαρασκευάσας ἅμα καὶ τὴν ἀνθρωπότητα εἰς τὴν ἀποδοχὴν τῶν μεγάλων ἀληθειῶν τοῦ Χριστιανισμοῦ καὶ ἐπίγνωσιν τῆς θεότητος τοῦ Κυρίου καὶ β') πρῶτος ἐπιγνοῦς, μετὰ τὴν ἔλευσιν τοῦ Θεανθρώπου εἰς τὸν κόσμον, τὴν θεότητα Αὐτοῦ ἐστήριξε τὰς ὑπὲρ λόγον χριστιανικὰς ἀληθείας ἐπὶ τῶν ἀρραγῶν τῆς ἑλληνικῆς φιλοσοφίας βάσεων, δι' ὃ καὶ εἰς τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν, ὡς τὴν μόνην κατάλληλον πρὸς παρῶσταςιν τοιούτων ἀληθειῶν καὶ ἐγράφησαν πρωτοτύπως τὰ

Εὐαγγέλια καὶ αἱ ἄλλαι πηγαὶ τοῦ Χριστιανισμοῦ. Κατώρθωσε δὲ νὰ διασώσῃ τὰς χριστιανικὰς ἀληθείας ἀπὸ πάσης ἀλλοιώσεως, ἔστω καὶ κατὰ ἓν ἰῶτα καὶ νὰ διατηρήσῃ ἀγνήν καὶ ἀλόβητον τὴν χριστιανικὴν ἀλήθειαν. Πλὴν ὡς Ἑλληνας δὲν δύναμαι νὰ μὴ ὁμολογήσω ἀκεραίαν τὴν ἱστορικὴν ἀλήθειαν, ὅτι τῆς Θρησκείας μετατραπέυσης, ὡς εἶπον καὶ ἐν τῇ ἀρχῇ, εἰς δεισιδαιμονίαν, ἕνεκα κυρίως τῆς ἀμαθείας, ὡς ἐκ τῶν κρισίμων ἱστορικῶν συνθηκῶν τοῦ βυζαντινοῦ Κράτους, ἡ ζωτικὴ ἰκμὰς ἤρξατο ἀποσβεννυμένη, δι' ἃ καὶ βλέπομεν τὸ παράδοξον τοῦτο φαινόμενον, ὅτι πολλοὶ καὶ ἡμέτεροι, φανταζόμενοι ὡς ἐπικειμένην τὴν ἄλωσιν τῆς πόλεως, ἔφρουγον ἐκ δειλίας εἰς τὴν Ρωσσίαν καὶ Ἰταλίαν, ἀντὶ νὰ ἀγωνισθῶσι πρὸς διάσωσιν τῆς Πόλεως, δωροδοκοῦντες τοὺς ἀγρύπνους φρουροὺς τῶν φρουριῶν τοῦ Βοσπόπου, τῆς ἀνατολικῆς ἀκτῆς (Ἀνατὸλ. Ἰσάφ), κτισθέντος ἐπὶ Βαγιαζήτ καὶ τῆς εὐρωπαϊκῆς (Ρούμελι. Ἰσάφ), κτισθέντος ἐπὶ Μουράτ πρὸς ἀποκλεισμὸν τῆς Πόλεως. Συνίφερε δὲ τότε ἄλλως ἢ τοιαύτη ἀθρόα δραπέτευσις ὡς ἐκ τῆς ἐλλείψεως ἰσχυρῶν βραχιόνων, δυναμένων νὰ ἀμυνθῶσι κατὰ τὴν ἐπικειμένην ἄλωσιν.

Ἐντεῦθεν ἡ Πόλις, ἀριθμοῦσα ἄλλοτε περὶ τὸ ἑκατομύριον κατοίκους ἐπὶ τῶν Μακεδόνων Αὐτοκρατόρων, μόλις ἀριθμεῖ περὶ τὰς 60,000 ἐπὶ τοῦ ἀτυχοῦς Κωνσταντίνου. Ἦτο ἀρά γε δειλία τοῦτο, ἢ πεπρωμενισμός; Οἶμοι! Ὁ Χριστιανισμός, ἡ μεγίστη αὕτη θρησκευτικὴ καὶ ἠθικὴ δύναμις, ἡ ἀναγεννώσα τὸν ἄνθρωπον καὶ ἐξυψοῦσα αὐτὸν εἰς τὰ εὐγενέστερα καὶ ὑψηλότερα ἰδεώδη, ἡ ἀνδρίζουσα καὶ κραταιοῦσα τὸ φρόνημα, ἡ ἐμπνεύουσα ἡρωισμόν καὶ αὐταπάρνησιν, βεβηλωθεῖσα ὑπὸ τῆς ἀμαθείας καὶ τῶν καταχρήσεων, ἐπήνεγκε τὴν δειλίαν καὶ τὸν φόβον. Καὶ ὅμως, ἐὰν δὲν ἔφρουγον αἱ χιλιάδες αὗται τῶν Ἑλλήνων, τὸ Κράτος, ὡς φαίνεται ἐκ τῶν ὑστέρων, θὰ ἐσώζετο. Διότι, ἐὰν οἱ πολεμοῦντες 4—6000 μαχηταὶ ἐπὶ τῶν ἐπάλξεων, ὧν

ἱκανοὶ ξένοι (ἀφοῦ καὶ αὐτὸς ὁ τραυματισθεὶς καὶ ἀποχωρήσας, ἄγνωστον διατί, πρὸ τῆς ἀλώσεως στρατηγὸς τοῦ Κωνσταντίνου Ἰουστινιανὸς ἦν Γενουήνσιος), κατώρθωσαν καὶ ἀπέκρουσαν τρεῖς ἐπανελημμένας ἐπιθέσεις τῶν Τούρκων, φαντάζεσθε ὅτι, ἐὰν ἐπὶ τῶν ἐπάλξεων τῶν τειχῶν ἐπολέμουσαν 40,000 μαχηταί, ἡ πόλις θὰ ἔπιπτε; Μόνον τῶντι ὁ Αὐτοκράτωρ ἐξεπροσώπει τότε τὸν γνήσιον Ἑλληνισμόν καὶ ἐν τῷ αἵματι αὐτοῦ ἐσώθη ἡ ἀνδρεία καὶ ἡ δόξα τοῦ ἔθνους. Διότι δὲν ἐδέχθη ἀναίμακτι νὰ παραδώσῃ τὴν πόλιν, ἀλλ' ἀπέπεμψε τοὺς πρέσβεις τοῦ Σουλτάνου, εἰπὼν «ὅτι παρ' ἡμῖν οὐκ εἴθισται ἀμαχητεὶ παραδίδόναι τὰς πόλεις». Προσεπάθησεν ὁ ἀτυχὴς ἥρωας Αὐτοκράτωρ ὑπερανθρώπως νὰ σώσῃ τὴν πεφιλημένην Πόλιν, ἐνεψύχωσε τοὺς μαχητὰς δι' ἡρωικοῦ λόγου, κλαίων «Εἰς ὑμᾶς, ὦ φίλοι συστρατιῶται, ἀναθέτω τὸ συντετριμμένον πλέον σκῆπτρόν μου» καὶ προτρέπων, ἵνα ὡς Ἕλληνες, ἐνθυμούμενοι τὴν ἑλληνικὴν ἀνδρείαν τῶν προγόνων, πολεμήσωσι γενναίως καὶ πέσωσιν ἐνδόξως, ἐὰν δὲν ἐνίκων. Ὁ Μεσαιωνικὸς ἐπὶ τελευτῆς Ἑλληνισμός, ἐνδόξως πεσὼν καὶ ὠφελήσας ἐκ δευτέρου τὴν ἀνθρωπότητα, παρὰ τὰς σχετικῶς μικρὰς καταχρήσεις αὐτοῦ, δὲν ἔχει νὰ ἐπιδείξῃ ὡς ὁ Μεσαιωνικὸς τῆς Δύσεως, οὔτε ἐποχὴν Πορνοκρατίας, οὔτε Ἱερὰν Ἐξέτασιν, δηλ. παρακώλυσιν βίαι τῆς ἐλευθερίας τῆς προόδου καὶ τῆς ἀναπτύξεως τῶν γραμμάτων. Ἀνθρωπίνως ἔπραξε πᾶν ὅ,τι ἠδύνατο εὐγενῆς καὶ φιλελεύθερος λαὸς νὰ πράξῃ καὶ ὅ,τι ἔπραξε, κρινόμενον ὑπὸ τὰς κρισίμους ἐκείνας συνθήκας τῆς δράσεώς του, ἦτο τῶντι μέγα καὶ ὑπεράνθρωπον, ὥστε τὰ ὑπὸ πολλῶν Εὐρωπαίων ἱστορικῶν γραφέντα κατὰ τοῦ Μεσαιωνικοῦ Ἑλληνισμοῦ, οὐ μόνον εἶναι ὑπερβολικά, ἀλλὰ μᾶλλον ἐκ προκαταλήψεως κατὰ παντὸς ἑλληνικοῦ ἐγράφησαν. Ἡ ἱστορικὴ ἀλήθεια ἔλαμψε καὶ λάμπει ἡλίου φαεινότερον.

Πρὸς δέ, ὅπερ δὲν πρέπει νὰ λησμονηθῆ, εἶναι κυρίως, ὅτι τὸ βυζαντινὸν Κράτος ἔγινε τὸ προπύργιον τῆς Εὐρώπης καὶ ἔσωσεν αὐτὴν ἐκ τῶν Ἀσιανῶν βαρβάρων, οἵτινες, κατακτῶντες ἑνωρὶς τὸ Κράτος, λίαν εὐκόλως θὰ ὑπεδούλουν ἅπασαν τὴν Εὐρώπην καὶ μάλιστα καθ' ὃν χρόνον αὐτὴ ἦν ἐντελῶς ἀνοργάνωτος. Ἀφοῦ οἱ Ἄραβες εἶχον καταλάβῃ τὴν Ἰσπανίαν καὶ ἴδρυσαν αὐτόθι ἀραβικὸν κράτος, κατὰ τὸν Η' αἰῶνα, οἱ δὲ Τούρκοι κατὰ τὸν ΙΣΤ' εἶχον φθάσῃ ἄχρι Βιέννης, τί θὰ συνέβαιναν, ἐρωτῶ πάντα ἀμερόληπτον καὶ ἀπροκατάληπτον ἐρευνητὴν, ἂν ἑνωρὶς ἢ βάρβαρος Ἀσία, ὑποδουλοῦσα τὸν Μεσαιωνικὸν Ἑλληνισμόν, κατέκτα ἅπασαν τὴν Εὐρώπην, ἣν οὐχὶ ἅπας ἠπέλιψε; Καὶ ὅμως ἡ Εὐρώπη τελείως οὐδὲν ἐπεδείξατο ἐνδιαφέρον διὰ τὸν ὑποδουλωθέντα Ἑλληνισμόν, οὐ μόνον κατὰ τὴν ἄλωσιν, ἀλλ' οὐδὲ κατ' αὐτὴν τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1821, ὅτε πλέον ἤρξατο παρακμάζουσα ἢ σιδηρᾶ Αὐτοκρατορία τῶν Τούρκων καὶ μὴ ἐμπνεύουσα πλέον τρόπον, μάλιστα δὲ τότε προσπάθησε νὰ καταπνίξῃ αὐτὴν καὶ πολὺ ἀργὰ ἤρξατο ἐπεμβαίνουσα, συγκινηθεῖσα πλέον ἐκ τοῦ ἥρωισμοῦ καὶ τῆς ἀποφασιστικότητος τῶν ἡμετέρων.

Κατάστασις τῶν Ἑλλήνων τοῦ Γαλατᾶ κατὰ τὴν ἄλωσιν

Ἐλευσις τοῦ Σουλτάνου εἰς Γαλατᾶν. — Πρεσβεία τῶν Γενουησίων καὶ τὸ πρῶτον τοῖς Γενουησίοις Φιρμάνιον θρησκευτικῆς καὶ ἐμπορικῆς αὐτονομίας. — Κατάστασις τῶν ἑλληνικῶν ἰδία ναῶν.

Ἐπελθούσης τῆς λύσεως τοῦ δράματος καὶ τῆς Πόλεως, κατὰ τὰς ἀνεξαρτήτους βουλὰς τοῦ Θεοῦ, ἀλωθείσης τῇ ἀποφράδι Τρίτῃ τῆς 29 Μαΐου 1453, ὁ Κατακτητὴς, τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ εἰσῆλθε θριαμβευτικῶς διὰ τῆς Πύλης τοῦ Ρωμανοῦ, παρ' ἣ ἔπεσε μαχόμενος ὁ ἥρωες βασιλεὺς καὶ ἔσχατος τῶν Ἑλλήνων Αὐτοκρατόρων Κωνσταντῖνος, ὁ ΙΑ' ὁ Παλαιολόγος

καὶ Δραγάτης ἐπικαλούμενος, — ὅστις, αἰσιόδοξος ἄχρι τῆς μοιραίας στιγμῆς ὦν, ἰδὼν ἐκ τῶν νώτων τὸν τουρκικὸν στρατὸν εἰσελάσαντα διὰ τῆς τυχαίως, ἢ ἐκ προδοσίας, εὐρεθείσης ἀνοικτῆς παραπλίδος, ὥρμησεν ἔφιππος, εἰπὼν τὰς τελευταίας του λέξεις: «ἡ πόλις κυριεῖται καὶ ἐγὼ ἔτι ζῶ, δὲν ὑπάρχει Χριστιανὸς νὰ πάρῃ τὴν κεφαλὴν μου;» — Ὁ λόγος, δι' ὃν ὁ Σουλτάνος τὴν τρίτην ἡμέραν εἰσῆλθεν εἰς τὴν Πόλιν, ἦν ἡ γενομένη μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τοῦ στρατοῦ συμφωνία, καθ' ἣν, ἵνα ἐξεγείρῃ τὴν ἀνδρείαν καὶ τὴν πίστην θυσίᾳ ἄλωσιν τῆς Πόλεως, ὑπεσχέθη, ὅτι πάντα τὰ τῆς Πόλεως εἶναι τοῦ στρατοῦ, πλὴν τῶν οἰκοδομημάτων καὶ κτιρίων, ἅτινα εἶναι τοῦ Σουλτάνου. Εἰσελθὼν δὲ ἐντὸς τοῦ μεγάλου ἱεροῦ ναοῦ καὶ καλέσας τοὺς πιστοὺς εἰς προσευχὴν (Ναμάζιον), ἐξέστη ἐπὶ τῇ θεᾷ τοῦ καλλιπρεποῦς κτιρίου. Συνεπεῖα δὲ τῆς ἀλώσεως πολλοὶ τῶν τε Ἑλλήνων καὶ ξένων ἔφυγον, οὐκ ὀλίγοι καὶ ἐκ τῶν Ἑλλήνων καὶ ξένων τοῦ Γαλατᾶ, οὕτως ὥστε, ὡς διηγοῦνται οἱ ἱστορικοί, ἐκ τῶν 30,000 Ἑλλήνων ἐπὶ Μιχαὴλ τοῦ Παλαιολόγου μόλις ἐναπελείφθησαν περὶ τὰς 4—5000. Ἀλλὰ καὶ ἐκ τῶν Γενουησίων πολλοὶ οἱ φυγόντες εἰς τὴν Ἰταλίαν, φοβούμενοι τὴν ὀργὴν τοῦ Σουλτάνου, διότι εἶχον γενναίως πολυμήσῃ μετὰ τῶν ἡμετέρων ἐπὶ τῶν ἐπάλλξεων. Ὁ ἱστοριογράφος Δούκας μαρτυρεῖ, ὅτι τῇ πέμπτῃ ἡμέρᾳ ὁ Σουλτάνος ἐπεσκέφθη τὸν Γαλατᾶν καὶ ἐκέλευσε χαλάσαι ἐκ τῆς ρίζης τὰ τεῖχη. Ἄμα δὲ τῇ ἐλεύσει του, πρεσβεία ἐκ τῶν σημερινῶν Γενουησίων προσελθοῦσα, προσεκίνησεν αὐτόν, ἐπιδουῶσα καὶ ἐπίσημον αἴτησιν, ὑπογεγραμμένην ὑπὸ πάντων, ἐν ἣ ὁμολογοῦντες πλήρη ὑποταγὴν καὶ ἀφοσίωσιν τῷ Σουλτάνῳ, παρεκάλουν ἅμα αὐτόν, ὅπως παρᾶσῃ αὐτοῖς ἐλευθερίαν εἶς τε τὴν θρησκείαν καὶ τὸ ἐμπόριον αὐτῶν. Πράγματι δὲ ὁ Κατακτητὴς, εὐμενῶς ὑποδεξάμενος αὐτούς, διὰ φιρμάνιου ἐπεβεβαίωσε τὰ αἰτήματά των καὶ τὸ φιρμάνιον τοῦτο, μεταφρασθὲν εἰς τὸ ἑλληνικὸν ἰδίωμα, συμπαρέλαβεν

ὁ Χάμερ ἐν τῇ ἱστορίᾳ του, ἔχον ἐν συντομίᾳ οὕτω· «Ἐγὼ ὁ μέγας Αὐθέντης καὶ μέγας Ἀμιράς Σουλτάν Μεχμέτης, ὄνμῳ εἰς τὸν Θεὸν τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς, εἰς τὸν μέγαν Προφήτην καὶ εἰς τὰ ἑπτὰ Μουνάφια (ιερά βιβλία ἢ ἑπτὰ ἀναγνώσεις τοῦ Κοραίου) καὶ εἰς τὰς ῥηβ' χιλιάδας Προφητῶν καὶ εἰς τὴν ψυχὴν τοῦ πάππου μου καὶ τοῦ πατρός μου καὶ πρὸς ἑαυτὸν καὶ τὰ παιδιὰ μου καὶ τὸ σλαθί, ὅπου ζῶνομαι. Ἐπειδὴ ἔστειλαν οἱ Καθολικοὶ ἄρχοντες τοῦ Γαλατᾶ πρὸς τὴν πόρταν τῆς Αὐθεντίας μου καὶ ἐπροσκύνησαν τὴν βασιλείαν μου καὶ ἐδεήθησαν νὰ ἔχουν τοὺς νόμους των, τὰ ὀσπῆτιά των, τὰ μαγαζεῖα των, τὰ ἀμπέλια των, τὰ καράβια, τὰς βάρκας των καὶ νὰ πωλοῦν τὰς πραγματείας των ἐλεύθερα καὶ Κουμέρκιον νὰ μὴ δίδουν, εἰμὴ Χαράτζιον (φόρον κεφαλικόν), διαφεντεύω λοιπὸν τὰς ἐκκλησίας των νὰ ἔχουν καὶ νὰ ψάλλουν, μόνον καμπάνας καὶ σῆμαντρι νὰ μὴ ἔχουν, νὰ μὴ ζητήσω ἀπὸ τὰς ἐκκλησίας των τίποτε, μήτε ὅμως νὰ κάμνουν ἄλλας ἐκκλησίας, τὰ παιδιὰ τους ποτὲ εἰς τοὺς Γιανιτσάρους (νεοσυλλέκτους) νὰ μὴ πάρω, μήτε τινα νέον, μήτε Τοῦρκοι νὰ εἶναι κοντά τους». Τὸ φερμάνιον τοῦτο εἶναι ὁ πρῶτος καταστατικὸς χάρις τῆς σχετικῆς αὐτονομίας, ἣν ἔδωκεν ὁ Κατακτητὴς τοῖς Εὐρωπαϊοῖς τοῦ Γαλατᾶ τὸ πρῶτον τῇ 8 ἡμέρᾳ τῆς ἀλώσεως, δηλ. τρεῖς ἡμέρας μετὰ τὴν ἐπίσκεψίν του εἰς Γαλιτᾶν, πολὺ πρὶν ἢ δώσῃ τὰ προνόμια τοῖς Ἑλλήσιν εἰς τὸν πρῶτον Πατριάρχην Γεννάδιον καὶ ἀνακηρύξῃ αὐτὸν Ἐθνάρχην τῶν Ροῦμ καὶ κρατῶν τοὺς χαλινοὺς, ἀναβιβάξῃ αὐτὸν εἰς τὸν ἔπλον κατὰ τὴν ἀνάρρησίν του εἰς τὸν πατριαρχικὸν Θρόνον. Ὁ Κατακτητὴς, ἀνὴρ μεγάλης πολιτικῆς ἀξίας, κάτοχος δὲ κυρίως τῆς ἱστορίας καὶ τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης, ἐγίνωσκεν, ὅτι οἱ Χαλίφαι καὶ δὴ ὁ Ὁμάρ Ἐλ-Χατζάπ, οἱ διάδοχοι τοῦ Προφήτου, ἠνέχθησαν τοὺς Χριστιανοὺς καὶ, κυριεύσαντες τοὺς ἁγίους Τόπους, τὸ πρῶτον ἔδωκαν τοῖς Πατριάρχεις Σινᾶ καὶ Ἱεροσολύμων εἶτα, τὸν Προνομιακὸν Χάρτην, ὃν ἰδίᾳ

χειρὶ ὑπέγραψαν, ἀναγκαιότατον ἄλλως, ὡς ἐκ τῆς ἀντιθέσεως τῶν θρησκειῶν, τοῦ ἀστικοῦ καὶ οἰκογενειακοῦ βίου τῶν Χριστιανῶν καὶ Μουσοῦλμάνων, καὶ ταῦτα, ἵνα καταστῆ δυνατὴ ἢ συμβίωσις ἀσυμβιβάστων στοιχείων. Ὅτι δὲ καὶ εὐκολώτερον διὰ τῆς παρεχομένης ἐλευθερίας ἐπετυγχάνετο ὁ ἐπιδικώμενος σκοπός, τοῦτο εἶναι ἀναντίρρητον, διότι ἡ βίαια καὶ τυραννικὴ πίεσις ἀπεδείχθη ὡς φέρουσα τὸ ἐναντίον. Καὶ ἐντεῦθεν τὰ δοθέντα προνόμια οὐδέποτε ὑπῆρξαν σεβαστά. Πρὸς δὲ, καὶ τὸ πολιτικὸν συμφέρον τοῦ Κράτους ἀπῆτει τὴν πάσῃ θυσίᾳ διατήρησιν τῶν Ροῦμ (Ρωμαίων Ἑλλήνων), διότι ὁ εὐφυὴς Σουλτάνος ἐγίνωσκεν, ὅτι φοβεροὶ ἀγῶνες θὰ διεξήγοντο κατὰ τῆς Εὐρώπης καὶ εἶχεν ἀνάγκην ἀπόλυτον τὸ Κράτος τῆς ἀρωγῆς τῶν Ἑλλήνων καὶ δὴ τῶν διανοουμένων καὶ ἀνεπτυγμένων. Καὶ ἀληθὲς μὲν, ὅτι κατ' ἀρχὰς δὲν ἔλαβεν ἀνάγκην τῶν Ἑλλήνων, οὐκί τόσοσιν ἐξ ἐλλείψεως ἐμπιστοσύνης πρὸς αὐτούς, ἀλλὰ κυρίως διότι ἐξ ἐξωμοτῶν Πελωνῶν ἐπλήρου τὰς χρηζούσας μορφώσεως θέσεις. Ἄλλ' ἀπὸ τῶν μέσων τῆς ἸΣΤ' ἑκατονταετηρίδος οἱ Φαναριῶται κατέχουσι τὰς ἀνωτέρας πολιτικὰς θέσεις τοῦ Κράτους. Οἱ Ἕλληνες ἐντεῦθεν τοῦ Γαλατᾶ, ὄντες στενωῶς συντεδεμένοι καὶ σύμμαχοι τρόπον τινὰ τῶν Γενουησίων, χάριν αὐτῶν, ἔτυχον καὶ οὕτοι προνομίων θρησκευτικῆς ἐλευθερίας καὶ ὡς ἐκ τῆς διαταχθείσης κατὰ τὸ φερμάνιον τῶν Γενουησίων ἀπομακρύνσεως τῶν Τοῦρκων ἐκ Γαλατᾶ, ἔμειναν ἀκόλυτοι καὶ ἀπαραβίαστοι. Ἀλλὰ κατὰ τὰς δύο ἡμέρας τῆς ἀλώσεως ἐπιδραμόντες οἱ Τοῦρκοι, κατηδάφισαν ἀπάσας τὰς ἑλληνικὰς ἰδίᾳ ἐκκλησίας, φεισθέντες ἐν μέρει τῶν ξένων ἐκ φόβου τῆς ὀργῆς τοῦ Κατακτητοῦ, ὅστις, κατὰ τὴν γενομένην συμφωνίαν, ἀπῆρθε τὰ κτίρια καὶ οἰκοδομήματα νὰ εἶναι ἰδικά του. Ἀλλὰ τὰ ἄγρια ἐκείνα στίφη, ἐν τῇ μέθῃ τῆς συλήσεως, μαθόντα ὅτι οἱ Ροῦμ τοῦ Γαλατᾶ εὐρίσκονται εἰς τὴν συνοικίαν τῆς Πύλης τῆς Ἀσβέστου καὶ τῆς ἐνδοχώρας τοῦ Γεφυροσκαφίου (Βαγιαζήτ),

συλήσαντες τούς τε οἴκους καὶ τούς ἱεροὺς ναοὺς, ἐκ φανατισμοῦ κατηδάφισαν τούς ναοὺς, τῶν ἐρειπίων μόνον ἐναπολειφθέντων.

Οἱ ἀνοικοδομηθέντες ἱεροὶ ναοὶ τοῦ Γαλατᾶ.

Ὡς ἔφημεν εἰπόντες, ἐν Γαλατᾶ ὑπῆρχον, πρὸς τοῖς λατινισθεῖσι τρισί, Ἁγ. Νικολάου, Ἁγ. Ἀντωνίου, καὶ Ἁγ. Γεωργίου, ὧν κατερειπωθέντων ἐπὶ τῆς Λατινοκρατίας τῶν δύο πρώτων, ἐλεσκενάσθη ὁ τοῦ Ἁγ. Γεωργίου, οἱ ἐξῆς ἱεροὶ ναοὶ ἐπὶ τῆς ἀλώσεως, Ἁγίων Ἀναργύρων, Ἁγ. Θεοδούλου, καὶ τῆς Χρυσοπηγῆς ἐπ' ὀνόματι τῆς Θεοτόκου. Καὶ ὁ μὲν τῶν Ἁγ. Ἀναργύρων εἶχε κτισθῆ μετὰ τὴν ἀνάκτησιν τῆς πόλεως ἐπὶ τοῦ Μιχαήλ τοῦ Παλαιολόγου, ὡς καὶ τοῦ Ἁγ. Θεοδούλου, ὁ δὲ τῆς Χρυσοπηγῆς Θεοτόκου, ἦν κυρίως Μονὴ μετὰ βιβλιοθήκης καὶ παρατημάτων, ὁ ὀνομαστότερος δὲ ναὸς καὶ πρὸ τῆς ἀλώσεως καὶ μετ' αὐτήν, ἀνακτισθεὶς ὅμως ἄχρι τῆς μεγάλης πυρκαϊᾶς τῷ 1660, ἦτο ὁ ὀνομαστότερος ναὸς τοῦ Γαλατᾶ, ὁ καθεδρικός δηλ., εἰς ὃν καὶ ἐχοροστάτει, ἐρχόμενος ὁ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης, πολλάκις δὲ καὶ κατὰ τὰς μεγάλας ἐορτὰς τῆς Παναγίας καὶ ἐλειτούργει. Ἄλλὰ καὶ ἐκκλησίδια καὶ πρὸ τῆς ἀλώσεως ὑπῆρχον ἐν Γαλατᾶ, ἅτινα καὶ μετετράπησαν εἰς μικροὺς ναοὺς, ἀνεγερθέντας μετὰ τὴν ἄλωσιν, ὡς ὁ ναὸς τοῦ Χριστοῦ τοῦ Κρεμαστοῦ, ὁ μὴ μεμνημένος πρὸ τῆς ἀλώσεως, ἦν ἐκκλησίδιον ὡς καὶ ὁ τοῦ Χριστοῦ τῶν Κήπων ὡσαύτως. Διότι οἱ Σουλτάνοι δὲν ἐπέτρεπον ἀνέγερσιν ἱεροῦ ναοῦ ἐπὶ χώρου, μὴ προϋπάρχοντος αὐτόθι ἐρειπίων ἱεροῦ ναοῦ, ἀδιαμφισβητήτως καὶ ἐπισήμως ἀποδεδειγμένων. Ὁ δὲ ἱερὸς ναὸς τῆς ἐκ Καφᾶ τῆς Ρωσσίας μετενεχθείσης ἰ. εἰκόνας τῆς Παναγίας ἐκτίσθη ὄντως ἐπὶ τῶν ἐρειπίων τοῦ ἱεροῦ ναοῦ τῶν Ἁγ. Ἀναργύρων, κτισθέντος ἐπὶ Μιχαήλ τοῦ Παλαιολόγου καὶ ἦν μετὰ τὴν Χρυσοπηγὴν, ὁ δευτέρος ἱερὸς ναὸς

τοῦ Γαλατᾶ, ὑπὸ τῶν ἐκ Καφᾶ (Θεοδοσιούπολις) ἀφίχθέντων Ἑλλήνων, οἵτινες καὶ κατώρθωσαν νὰ ἀνεγείρωσι τὸν ἱερὸν ναὸν τῆς Παναγίας Καφατιανῆς, ὡς βλέπει ὁ ἀναγνώστης, ἐν τῷ ἀτελεῖ ἐκείνῳ ἱστορικῷ ἡμῶν ἔργῳ περὶ τοῦ ναοῦ τῆς Καφατιανῆς (ὄρα ἀναμνηστικὸν ἱστορικὸν σημείωμα ἐπὶ τῇ τετρακοσιετηρίδι τοῦ ἱεροῦ ναοῦ τῆς Καφατιανῆς) τοῦ περισωθέντος δὲ ἀγιάσματος τῶν Ἁγ. Ἀναργύρων συμπεριληφθέντος κατ' ἀνάγκην ἐπὶ τοῦ χώρου τοῦ ἰ. ναοῦ, ὡς μὴ ἐπιτραπέντων ἀνοικτῶν ἀγισμάτων. Καὶ ἀναντιρρήτως πρόκειται περὶ ἀγιάσματος, διότι τὸ ρέον ὕδωρ κάτωθι, περὶ τὰ θεμέλια τοῦ κυρίως ναοῦ, συρρέον ἐν κτιστῇ παλαιᾷ δεξαμενῇ, ἐν τῷ ναῷ δὲν εἶναι Λοῦμα ἢ Κόλυμβος, διότι οὗτοι κυρίως εὗρισκοντο ἐν τοῖς Νάρθηξιν, ἀλλ' ἀγίασμα.

Ὁ δὲ ναὸς τῆς Ἐλεούσης, ὁ μετέπειτα ἀναφερόμενος, καὶ αὐτὸς ἦν ἐκκλησίδιον τῆς Παναγίας, κατερειπωθὲν καὶ ἀνακτισθὲν. Τὸ μόνον ἀξιοσημείωτον, ὅπερ ἔχομεν νὰ παρατηρήσωμεν διὰ τὸν Ἑλληνισμὸν τοῦ Γαλατᾶ, εἶναι, ὅτι 30 χιλ. Ἑλλήνες ἐκ Καφᾶ ἀφίχθησαν καὶ ἐγκαταστυθέντες εἰς τὸν Γαλατᾶν, ηὔξησαν ἐπαισθητῶς τὸν ἀραιωθέντα πληθυσμὸν αὐτοῦ ὡς ἐκ τῆς ἀλώσεως καὶ ἔδωκαν νέαν ζωὴν εἰς τὸ ἑλληνικὸν ἐμπόριον, ὅπερ ἦρξατο ἔκτοτε φεῦγον ἐκ τῶν χειρῶν τῶν Γενουησίων. Πρὸς δέ, ὅτι ὁ ναὸς τῆς Χρυσοπηγῆς ἠγοράσθη ὑπὸ τοῦ Πατριάρχου Ἱεροσολύμων τοῦ Δοσιθέου, ὡς ἀναφέρει ὁ Κεραμεὺς καὶ ὁ Κῶδιξ τοῦ Γεραλαχίου, ὁ δὲ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης Καλλίνικος ὁ Β', ὁ ἀπὸ Προύσης καὶ Ἀκαρνάν, ἀποζημιώσας τὸν Πανάγιον Τάφον, ἀνέλαβε τὸν ἱερὸν ναόν. Διότι, κτισθέντος τοῦ ναοῦ τῆς Καφατιανῆς, τὸ Πατριαρχεῖον Ἱεροσολύμων ἤθελε νὰ ἔχη ἐν τῇ Χρυσοπηγῇ τὸν ἀντιπρόσωπόν του.

**Ἱερὸς ναὸς τοῦ Ἁγίου Νικολάου
καὶ ἡ μεγάλη πρὸς αὐτὸν ἀγάπη τοῦ Ἑλληνισμοῦ
ἰδία, ὡς ἐκ τῆς μεγάλης ἀγιότητος του.**

Ὁ ἱερὸς ναὸς τοῦ Ἁγ. Νικολάου, τοῦ κατ' ἐξοχὴν δημοφιλοῦς, ὡς εἶπομεν, ὑπῆρχε καὶ ἐπὶ τῆς Βυζαντινῆς ἐποχῆς, κοτισθεὶς ἐπὶ Βασιλείου τοῦ Μακεδόνοιο τὸ πρῶτον κατὰ τὸν Θ' αἰῶνα, ἀκριβῶς ἔσωθεν τῆς Μαύρης Πύλης, παρὰ τὸν ἐσωτερικὸν χώρον τοῦ Ξενῶνος (Χαβιαρόχανον), ἀκριβῶς ἔμπροσθεν τῆς Ἀποθήκης (Τελωνεῖον) τῶν εἰσαγομένων ἐμπορευμάτων. Καθὼς δὲ οἱ εἰδωλολάτραι πρόγονοί μας εἶχον τὸν θεὸν τῆς θαλάσσης Ποσειδῶνα, οὕτω καὶ οἱ χριστιανισθέντες ἀπόγονοι, λίαν ἐνωρὶς ἐν τῷ μεγάλῳ Ἁγίῳ Νικολάῳ, τῷ καταπραΐναντι τὴν θάλασσαν, ἐν καιρῷ μεγάλης τρικυμίας, καθ' ἣν ἐταξείδευεν, εὔρον τὸν χριστιανικὸν Ποσειδῶνά των. Πάντες δὲ οὕτω οἱ ναυτιλλόμενοι ὡς ἴδιον πατέρα ἔχουσιν ἄχρι σήμερον τὸν Ἁγιον Νικόλαον. Δὲν διεκρίνετο δὲ ὁ μέγας οὗτος Νικόλαος διὰ τὴν θεολογικὴν του σοφίαν, ὡς οἱ Βασιλῆιοι, Γρηγόριοι καὶ Χρυσόστομοι, ἀλλὰ διὰ τὰ ἔργα του, διὰ τὴν ἐφαρμογὴν δηλ. τῆς χριστιανικῆς Θρησκείας ἐν τῷ βίῳ του. Ὡς ὁ Θεάνθρωπος Ἰησοῦς ἦν ἡ ζωσα ἐνσάρκωσις τῆς ἀληθοῦς ἀγάπης, οὕτω καὶ ὁ Ἁγιος Νικόλαος ὑπῆρξεν ἡ ζωσα ἀγάπης. Μέγας ἀληθῶς ὁ Ἁγιος Νικόλαος καὶ ἡ ζωσα ἀγιότητος του ὑστερον ἀπὸ τόσοις αἰῶνας ἐπεβλήθη εἰς τὴν συνείδησιν καὶ ὕλου τοῦ χριστιανικοῦ κόσμου, κυρίως δὲ τοῦ Ἑλληνικοῦ. Δὲν εἶναι ὁ ἄρθρωπος τῆς θεωρίας, ἀλλὰ τῆς πράξεως, δηλ. ἐμπράκτως ἐπέγνω τὸν ἐνανθρωπήσαντα Θεόν. Ὅ,τι λέγει ὁ Κύριος ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ του, προτρέπων τοὺς ἀπίστους διὰ τῆς ἠθικῆς ὁδοῦ, «ὁ ποιῶν τὸ θέλημά μου γινώσεται περὶ τῆς διδασχῆς μου, πότερον ἐκ τοῦ Θεοῦ ἐστι ἢ ἐξ ἀνθρώπων» νὰ ἀναγνωρίσωσι τὴν θεότητά του κερυμμένην ἐν τῇ σαρκὶ αὐτοῦ καὶ ἐκφαινομένην διὰ τῶν

ἔργων, τῶν θαυμάτων καὶ τῶν λόγων του, τῆς θείας ὄντως καὶ ἀνεπινόητου ἀνθρωπίνως διδασκαλίας του, τοῦτο καὶ ἐφήρμοσεν ἐν τῷ βίῳ του ὁ Ἁγ. Νικόλαος. Ἐν τῇ ἀγάπῃ ἐγνω τὸν Θεόν, ὅτι καὶ ὁ Θεὸς ἀγάπη ἐστι, ὡς λέγει ὁ Ἰωάννης καὶ ὁ μὴ ἀγαπῶν οὐκ ἐγνω τὸν Θεόν.

Διὰ τῆς ἀγάπης ὄντως γινώσεται τὸ θεῖον περισσότερον καὶ αἰσθητότερον, ἢ διὰ τῆς γνώσεως. Διότι ἐν τῇ γνώσει, δηλ. δι' ἐπιχειρημάτων μόνον, εὐκόλως ἄλλως ἐπιλανθανομένων γεννᾶται ἡ πίστις, ἐνῶ ἐν τῇ ἀγάπῃ οὐ χεῖρῃ τις τούτων, διότι ζῆ ἐν διαρκεῖ ἐπικοινωνίᾳ καὶ σχέσει πρὸς τὸν Θεόν καὶ οὐδέποτε ἐπιλανθάνεται Αὐτοῦ, ἢ κλονίζεται ἡ πίστις, διότι ἐν τῇ ἐφαρμογῇ αἰσθάνεται οἶονεὶ καὶ βλέπει τὸν Θεόν. Ἐντεῦθεν ἐξηγεῖται ἡ ἐκ τῆς ζωσῆς ἀγάπῃ πρὸς τὸν Θεὸν προερχομένη τοιαύτη φιλανθρωπία τοῦ Ἁγίου Νικολάου, ὥστε, οὐ μόνον ἔδιδεν ἐλικαίρως καὶ πρὸς πρόληψιν τῶν ἐκ τῆς ἐνδείας κακῶν, ἀλλ' ἔδιδεν ὅλως ἀπορηχῆτως, ἐν ἀγνοίᾳ τῶν ἄλλων καὶ αὐτοῦ ἐτι τοῦ ἐλεουμένου, ἵνα μὴ καὶ οὗτος διαφημῆσῃ αὐτόν. Οὕτως ἔδωκε γενναῖα ποσὰ καὶ οὐχὶ ἐφάραξ, μόνον καὶ μόνον, ἵνα προλάβῃ καὶ σῶσῃ τὰς μελλούσας νὰ ἐσοκείλωσιν ὡς ἐκ τῆς μεγάλης των στερεῆσεως τρεῖς θυγατέρας ἀπόρου χήρας. Ἐδιδε διὰ τὸν Θεὸν καὶ διὰ τὸ ἠθικὸν συμφέρον τοῦ πάσχοντος, ἐν πλήρει ἀγνοίᾳ καὶ ἄνευ οὐδενὸς θοροῦβου ἢ διαφημῆσεως, τῆς ἀριστερεῶς αὐτοῦ μὴ γινωσκούσης, ὅ,τι ἡ δεξιὰ του ἐτοίει. Δηλ. ἀρετῆ, ἐκ τοῦ Θεοῦ πηγάζουσα ἀσφαλῶς καὶ δι' αὐτὸν γενομένη, διότι εἶναι θέλημα αὐτοῦ, πρὸς ὠφέλειαν δὲ τοῦ πλησίον καὶ πρὸς δόξαν μόνον τοῦ Θεοῦ. Ἠθικότης, ὅ,τι πλέον ἐκ πίστεως μόνον, ἀλλ' ἐξ ἀγάπης ἀπολύτου πρὸς τὸν Θεόν, ἀγάπης μὴ ἐπιτρεπούσης νὰ ἀγαπᾷ τις τὸ χεῖμα πλέον τοῦ Θεοῦ καὶ ἐλεῆ ἕξ ἰδιοτρόπου διαθέσεως καὶ ἐξ ἐπιδείξεως καὶ χάριν αὐτῆς. Πόσῳ τῶνόντι ὑστερεῖ σήμερον ὁ κόσμος ἠθικῶς, διότι ὑστερεῖ χριστιανικῶς. Ἐντεῦθεν, ὡς ἐκ τῆς ἀγιότητος τοῦ βίου του, πολλὰ θαύματα καὶ ζῶν ἐποίησεν ὁ μέγας ἅγιος,

διότι θαυμασίως κατέπαυσε διὰ τῶν προσευχῶν του δεινὴν τρικυμίαν, ἕξ ἧς ἀφεύκτως θὰ κατεποντίζετο τὸ πλοῖον, ἐν ᾧ καὶ αὐτὸς ἐταξείδευε, μὴ ριφθεῖς, ὡς ὁ Ἰωνᾶς, εἰς τὴν θάλασσαν, ἀλλὰ τούναντίον σώσας τὸ πλοῖον διὰ τῆς θείας δυνάμεως, ἣν ἐπεκαλέσθη, καὶ ἐντεῦθεν ἀνεγνωρίσθη ἡ ἀγιότης του. Καὶ ὅμως, ἐνῶ ἡ πραγματικότης ἀποδεικνύει τὴν ἐκ τῆς θείας δυνάμεως τέλεσιν τοῦ θαύματος, ἡ σημερινὴ ἐπιστήμη, ἡ μὴ δυναμένη νὰ ἐπιγῶ οὐδ' αὐτὴν τὴν φύσιν τοῦ εἰς τὰς αἰσθήσεις ὑποκειμένου φωτὸς καὶ παντὸς αἰσθητοῦ, θεωρεῖ ὡς ἀξίωμα, ἐκ τῶν προτέρων δηλ. ἀληθές, ἐνῶ χρήζει ἀποδείξεων, ὅτι ἐν τῇ φύσει μόνον αἱ δυνάμεις τῆς φύσεως λειτουργοῦσιν, οὐδέποτε δὲ εἶναι δυνατόν νὰ τελεσθῇ θαῦμα δι' ὑπερφυσικοῦ αἰτίου· ἐντεῦθεν δὲ ἀρνοῦνται οἱ κατὰ κόσμον σοφοὶ ἐκ τῶν προτέρων τὰ θαύματα τοῦ Κυρίου, τῶν Ἀποστόλων, τῶν Προφητῶν καὶ τῶν ἄλλων ἁγίων, σοφῶν δὲ καὶ ἀμερολήπτων ἀνδρῶν, ἀρνοῦνται ὡσαύτως καὶ τὰ θαύματα τῆς καθόλου ἱστορίας καὶ αὐτὸς ἀκόμη τὰς ἐκ τῶν Φυσικῶν Ἐπιστημῶν ἐνδείξεις, δι' ὧν ἀσφαλῶς κρίνει ὁ νοῦς, ὅτι, ἄνευ ὑπερφυσικῆς αἰτίας, δὲν ἦτο ποτὲ δυνατόν, οὔτε ἡ ὕλη νὰ ὑπάρξῃ, πολλῶν δὲ μᾶλλον ἕξ αὐτομάτου τὸν κόσμον αὐτὴ νὰ δημιουργήσῃ καὶ ἕξ αὐτῆς τῆς ὕλης νὰ γεννηθῇ ἡ ζωὴ καὶ νὰ παραχθῇ ὁ ἄνθρωπος. Εἶναι οἱ ἐκ προκαταλήψεως παραλογιζόμενοι κατὰ κόσμον σοφοί, οἵτινες ἐὰν ἐμελέτων τὸν Χριστιανισμόν, θὰ κατενόουν, ὅτι ὁ Χριστιανισμὸς ἔχει τὰς βασιμωτέρας ἀποδείξεις, ἵνα πείσῃ πάντα λογικῶς μὴ παραπαίοντα ἄνθρωπον περὶ τῆς θεότητος τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ καὶ περὶ τῆς ἀναμφισβητήτου ἀληθείας τῆς ὑπ' αὐτοῦ τελέσεως θαυμάτων καὶ ἀναστάσεως ἐτι νεκρῶν καὶ τῆς ἰδίας ἐκ νεκρῶν Ἀναστάσεως, ἐξελεγχομένης ὡς τοῦ ἀληθεστέρου θαύματος, διότι, ἄνευ αὐτῆς, ἀπολύτως ἀδύνατος ἦν καὶ ἡ ἐπὶ μίαν ἐτι ἡμέραν ἐπιβίωσις ἐν τῇ Ἱστορίᾳ οὐδ' αὐτοῦ τοῦ ὀνόματος τοῦ Κυρίου (ἴδε «Αἱ Μεταρρυθμίσεις τῆς Ἐκκλησίας», Τιμοθέου

Σοφριανοῦ). Ὁ Ἅγιος Νικόλαος προεχειρίσθη εἰς Ἐπίσκοπον τῶν Μύρων τῆς Λυκίας, παρέστη δὲ εἰς τὴν Ἀ' Οἰκουμένην Σύνοδον, ραπίσας μάλιστα τὸν Ἄρειον εἰς τὸν πώγωνα διὰ τὸ ἄτεγκτον καὶ πείσμον αὐτοῦ, ἀλλὰ δικαιολογηθεὶς ὑφ' ὄλων τῶν Πατέρων διὰ τὴν ἀγιότητά του.

Τὰ ἅγια Δεΰματα τοῦ Ἁγίου Νικολάου καὶ τῶν ἁγίων ἢ προσκύνησις καὶ τὰ θαύματα.

Ἴνα μὴ μείνῃ οὐδεμία πρόφασις περὶ τῆς ἀληθινῆς ἀγιότητος τῶν ἁγίων, οἵτινες ὡς ἐκλεκτοὶ τοῦ Θεοῦ, τόσον ὑπ' αὐτοῦ ἠγαπήθησαν, καθὼς ζῶντες ἐθαναιματούργουν καὶ διὰ τῶν ἱματίων των ἔτι, οὕτω καὶ θανόντες διὰ τῶν ἁγίων των καὶ εὐωδιῶντων ὀσπῶν των, πολλὰ ἐξετέλουν καὶ τελοῦσι καὶ σήμερον ἔτι θαύματα τοῖς μετὰ πίστεως δεόμενοις. Διότι θαυμαστός ὁ Θεὸς ἐν τοῖς ἁγίοις του, ἡ δὲ θεϊότης τοῦ Χριστιανισμοῦ καὶ δι' αὐτῶν τῶν ἁγίων λειψάνων των τῶν ἁγίων ἀποδεικνύεται.

Καὶ σήμερον καὶ πάντοτε καὶ ἐν παντί καιρῷ, ὅταν μετ' ἀδιστακτοῦ πίστεως παρακαλῇ τις τὸν Ἅγιον νὰ μετεύσῃ πρὸ τοῦ θρόνου τῆς θείας Μεγαλωσύνης καὶ νὰ ἱκετεύσῃ αὐτὴν ἀντ' αὐτοῦ, ἁμαρτωλοῦ τυγχάνοντος, τὸ θαῦμα καὶ αὐθις γίνεται. Διὸ καὶ σήμερον πλεῖστοι οἱ εὐγνωμονοῦντες τῷ Ἁγίῳ καὶ πολλὰ ἀναθήματα προσφέροντες, διότι ἱκετεύσαντες θερμῶς, εἰσηκούσθησαν ὄντως καὶ ἐπέτυχον τοῦ αἰτουμένου. Μόνον πρέπει ἡ ἐξ ἀμαθείας ἔτι ἐλικρατοῦσα παρὰ τῷ λαῷ δεισιδαίμων λατρεία τῶν ἁγίων νὰ παύσῃ πλέον, διότι ἡ προσκύνησις τῶν ἁγίων δὲν εἶναι εἰδωλολατρεία, ἀλλὰ τιμὴ μόνον, εἰς τὸ πρωτότυπον ἀναβαίνουσα (ὄρος Ζ' Οἰκ. Συνόδου). Ἐντεῦθεν δὲν θεωρῶ ἄσκοπον νὰ λέγῃ ἕκαστος προσευχόμενος Χριστιανὸς τὰς ἐξῆς τετραστίχους φδὰς πρὸ τῆς εἰκόνης τοῦ Ἁγίου.

Νικόλαε μάκαρ πάρεσο νῦν,
προστάτης καὶ φύλαξ καὶ ἐκ βλάβης πικροδαπῆς,

ἡμᾶς ρῦσαι πάντας ἐν γῆ καὶ ἐν θαλάσῃ
τούς σὲ θερμῶς φωνοῦντας καὶ ἱκετεύοντας —

Β' Χαίρεις τῶν Πατέρων κλέος στερρὸν
καὶ τὸ τῆς Τριάδος ἐνδιαίτημα καθαρὸν
τῶν πιστῶν προστάτης καὶ καταπονουμένων
βοήθειαι καὶ σκέπη Πάτερ Νικόλαε,

Γ' Ἐν νόσις σὲ ἔχομεν ἱατρὸν,
ἐν κινδύνοις ρύστην, κηδεμόνα ἐν ὄρφανοῖς,
ἐν πένγῃσι πλοῦτον, ἐν θαλάσῃ σωτήρα
καὶ χαρμονὴν ἐν θλίψει μάκαρ Νικόλαε.

Δ' Ὀρφανῶν προστάτην τε καὶ χηρῶν
πεινῶτων τροφέα, πενομένων τε πλουτιστήν
αἰχμαλώτων ρύστην, πλεόντων τε σωτήρα
κεκτῆμεθα παμμάκαρ σοφὲ Νικόλαε.

Ναί. Αἰχμαλώτων ρύστης, διότι, οὐχὶ ἄπαξ θαυματουργήσας καὶ αἰχμαλώτους ἐλύτρωσεν ἐν ὄνειροις πολλάκις πολλάκις ἐμφανισθεὶς καὶ ἀπαιτήσας τὴν ἀπόλυσιν αὐτῶν.

**Ὁ Θεὸς λατρευόμενος ὑπὸ τῶν ἁγίων καὶ ἡ αἰτία
τῆς σημερινῆς οὐχὶ συχνῆς ἐμφανείας τῶν θαυμάτων.
Εἶναι δυνατὴ σήμερον ἡ ἀγιότης;**

Οὐδόλως δὲ ἐκ τῆς προσκυνήσεως τῶν ἱερῶν εἰκόνων προσβάλλεται ἡ θεία Λατρεία, οὐδὲ ἐξαναγκάζεται δηθὲν ὁ Θεὸς ὑπὸ τῶν ἁγίων, οὔτε μεταβάλλεται τὸ θεῖον θέλημα, ὡς πλημμελῶς διζᾶζουσιν οἱ Διαμαρτυρούμενοι, καταργήσαντες τὴν προσκύνῃσιν τῶν εἰκόνων ὡς εἰδωλολατρείαν, διότι α') ὁ Θεὸς θέλει νὰ ἱκετεύηται ὑπὸ τῶν ἁγίων καὶ εὐδοκεῖ νὰ λαμβάνῃ ὑπ' ὄψει τὰς δεήσεις των. Τὴν θέλησίν του δὲ ταύτην ἐδήλωσεν ὁ Θεὸς ἐν ταῖς Γραφαῖς καὶ τῆς Π. καὶ τῆς Κ. Διαθήκης, χωρὶς ἐκ τούτου νὰ κάμπηται βία ὁ Θεός, οὐδὲ πάντοτε εἶναι οἰονεὶ ὑπόχρεως καὶ ἠναγκασμένος νὰ λαμβάνῃ πάντοτε ὑπ' ὄψιν τὰς δεήσεις των. Ὁ

Θεὸς δηλ. ἱκετευόμενος πάντοτε ὑπὸ τῶν ἁγίων, ἐλευθέρως εἰσακούει τῶν δεήσεών των, χωρὶς νὰ ἀποκλείηται, ὅτι, ὡς ἀπολύτως Κύριος πάντων καὶ ἀνεξάρτητος, οὐδενὶ οὐδὲν ἀφείλει, ὑπ' οὐδενὸς ἐξαναγκαζόμενος, οὐδ' ὑπ' αὐτῆς τῆς ἀγιότητος. Δὲν ἔπεται ὅμως οὐδαμῶς ἐκ τούτου, ὅτι ὁ πλήρης ἀγάπης ἀπάτου καὶ φιλανθρωπίας Θεός, ὁ ἐξ ἀγάπης τὸν Υἱόν του τὸν μονογενῆ στείλας εἰς τὸν κόσμον καὶ εὐδοκήσας νὰ ἀποθάνῃ ἐπὶ τοῦ ξύλου τοῦ σταυροῦ δι' ἡμᾶς, εἶναι ἀπολύτως ἀνθαίρετος δυνάστης, ἀλλὰ πάντοτε μένει δυνατὴ ἡ περίπτωσις, ὅτι ἐλεεῖ τὸν ἄξιον ἔλεους καὶ τιμωρεῖ τὸν παραβιάζοντα τὸ θέλημά του καὶ λαμβάνει ὑπ' ὄψιν τὰς δεήσεις τῶν ἁγίων ὑπὲρ ἡμῶν, ἅς δὲν θὰ ἐλάμβανεν, ἐὰν δὲν ἐδέοντο αὐτοῦ καὶ μὴ βιαζόμενος, εἰσακούει, ὅσας θέλει καὶ εὐδοκεῖ, τὰς δεήσεις των καὶ β') διὰ τῶν ἐπικλήσεων τῶν ἁγίων καὶ τοῦ ἀσπασμοῦ τῶν εἰκόνων των δύο μεγάλα κατὰ κερδαίνονται, τὸ μὲν διατηρεῖται ζῶν ὁ σύνδεσμος μετὰ τῶν ἁγίων καὶ ἡμῶν, ὁ ἀόρατος δηλ. κόσμος μετὰ τοῦ ὄρατοῦ καὶ ἐνισχύεται ἡ πίστις τῶν Χριστιανῶν εἰς τὴν ἄλλην ζωὴν, τὸ δέ, προτρέπονται οἱ Χριστιανοὶ νὰ φθάσωσι καὶ αὐτοὶ τοὺς ἁγίους εἰς τὴν σφαιρὰν ἐκείνην τῆς ἀγιότητος καὶ τελειότητος αὐτῶν. Πῶς ἐκεῖνοι, ἄνθρωποι καὶ αὐτοὶ ὄντες καὶ τὰς αὐτὰς ἀδυναμίας καὶ ἐλλείψεις ἔχοντες, ὑπερεπήδησαν αὐτὰς καὶ ἐγένοντο ἄξιοι τῆς αἰωνίας ζωῆς, νικήσαντες τὸν κόσμον, τὴν σάρκα, τὰ πάθη καὶ πᾶσαν ἁμαρτίαν; Ἡ ἀγιότης, ἡ ὁποία σήμερον θεωρεῖται δυστυχῶς τόσον ἀνεφικτος καὶ ἀδύνατος, ὥστε νομίζοντες αὐτὴν τοιαύτην, χαλαροῦμεν τὰς δυνάμεις μας πρὸς τὸ ἀγαθόν, δὲν εἶναι τόσον χριστιανικῶς ἀδύνατος καὶ ἀνεφικτος, ὡς συνήθως νομίζομεν. Ὁ Χριστιανισμὸς, πρέπει νὰ τὸ ἐννοήσωμεν καλῶς, εἶναι ἡ Ἐρησεία τῶν ἁγίων, ἡ κατ' ἐξοχὴν καὶ μόνη ἀγιάζουσα πάντοτε Ἐρησεία, ἡ δημιουργήσασα νέφη ὀλόκληρα ἁγίων καὶ δὴ καὶ ἐξ ἁμισρωλοῦ καὶ διεφθαρμένου παρελθόντος. Διότι, ἐν τῇ δυσχερεῖ ταύτῃ κατορθώσει τῆς ἀρετῆς, ὁ Χρι-

στιανὸς δὲν εἶναι μόνος, ἔχει ἀρωγὴν, ἔχει μεγάλην συνδρομὴν ἐκ τῆς θείας χάριτος, ἣν λαμβάνει ἐκ τῆς ζώσης αὐτοῦ πίστεως καὶ δὴ εἰς τὰ μυστήρια, δι' ὧν πνευματικῶς ἀναγεννώμενος διὰ τοῦ βαπτίσματος, ἐνισχυόμενος διὰ τοῦ χρίσματος, τρεφόμενος διὰ τῆς θείας Κοινωνίας, ἐξαγνιζόμενος καὶ αὐθις, ἐὰν ἤθελε πέση καὶ ἐξοκείλη, διὰ τῆς μετανοίας, δύναται λίαν εὐχερῶς νὰ βαδίση τὴν στενὴν καὶ τεθλιμμένην ὁδόν, εἰς ἣν ὀλίγοι εἰσέρχονται. Δυσχερῆς καὶ ὄντως ἀνέφικτος ἢ ἀγίότης μόνον τοῖς μὴ εἰδόσιν εἰσέτι τὸν Κύριον, οἵτινες γεννώμενοι, συνελεύει τῆς ἀρχικῆς πτώσεως τῶν Πρωτοπλάστων, διεστραμμένοι τὴν φύσιν καὶ ἔχοντες τὴν πρὸς τὸ κακὸν ἔμφυτον κλίσιν ἰσχυροτέραν πάσης ἄλλης καὶ δὴ τῆς πρὸς τὸ ἀγαθόν, εἰάχιστα μόνον δύναται νὰ ἐπιτελέσωσιν ἐν τῷ χώρῳ τῆς ἀρετῆς καὶ ἀγιότητος. Ἐλλὰ σήμερον διότι, πλείστων λόγων ἕνεκα, ἐξησθένθησεν ἡ ἀκράδαντος πίστις — καὶ ἔμεινε μόνον πίστις τυπικὴ, μηχανικὴ, πίστις τοῦ στόματος μόνον, — οὐ μόνον ἡ ἀρετὴ ἀπέβη δυσχερεστάτη, ἀλλὰ καὶ τὰ ἄλλοτε, πλημμυρήσαντα τὴν Ἐκκλησίαν θαύματα, ἐγένοντο σπάνια, ὅχι διότι ἔπαυσαν θανματουργοῦσαι αἱ ἱεραὶ εἰκόνες, ἀλλὰ διότι ἐπαύσαμεν οἱ πλείστοι, μετὰ ζώσης πίστεως προσκυνοῦντες καὶ δεόμενοι τῶν ἁγίων. Τὰ θαύματα ἦσαν καὶ εἶναι πάντοτε δυνατά, διότι εἶναι ὄντως ἡ ἔκφανσις τῆς θεϊότητος τοῦ Χριστιανισμοῦ, πλὴν, ἕνεκα τῆς ἐκ τῶν ἁμαρτιῶν ἡμῶν ἰδίᾳ ἐξασθενήσεως τῆς πίστεώς μας, σήμερον σπανίζουσι καὶ ἐξ ἡμῶν ἄρα ἐξοκείνται, χωροῦντες ἐν τῇ ἀρετῇ καὶ τῇ ἀγιότητι, τῇ ἐκ πίστεως ἀμεταπτώτου προοιούσῃ καὶ αὐθις νὰ ἐπιτελέσωμεν καὶ ἡμεῖς ἔτι θαύματα, ὡς οἱ ἅγιοι, καὶ ζῶντες καὶ θνήσκοντες, ἐτέλουν καὶ σήμερον ἔτι, διὰ τῶν ἱ. εἰκόνων καὶ τῶν λειψάνων των ἐπιτελοῦσιν. Ἄλλ' ἄνευ πίστεως ἀληθοῦς καὶ ἄνευ ἀγάπης πρὸς τὸν Θεόν, ἐπόμενον, ὅτι ὁ Θεὸς ἀποσύρει τὴν χάριν του καὶ οὐδὲν θαῦμα εἶναι δυνατόν νὰ ἐπιτελεσθῇ.

Ἱεροὶ ναοὶ τοῦ Γαλατᾶ.

Μετὰ τὰ εἰρημμένα ἐν τοῖς προηγουμένοις, ἀναφορικῶς πρὸς τοὺς ἱεροὺς ναοὺς τοῦ Γαλατᾶ, περὶ ὧν ἀναφέρονται τρεῖς μόνον τοιοῦτοι καταδαφισθέντες ἅμα τῇ ἀλώσει, λέγομεν ὅτι καὶ πρὸ τῆς ἀλώσεως ὑπῆρχον, ἐκτὸς τοῦ ἱ. ναοῦ τῆς Καφατιανῆς, ἐπὶ τῶν ἑρειπίων τῶν ἁγ. Ἀναργύρων οἰκοδομηθέντος καὶ ἄλλοι, ὅλως νέοι, ἐννέα τὸ ὅλον ἱ. ναοί. Ἐθανάσιος ὁ Κεραμεύς, εἰδικῶς μελετήσας ἐπὶ τῇ βάσει πηγῶν περὶ τῶν ἱ. ναῶν τοῦ Γαλατᾶ, ἀπὸ τοῦ βήματος τοῦ Φιλολογικοῦ Συλλόγου ἀπέδειξε τοῦτο ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἐξῆς κωδίκων. α') Ἀντωνίου τοῦ Πατερᾶκη τοῦ Ἀθηναίου, ἀντιγράφαντος τὸν νομοκάνονα Μανουῆλ τοῦ Μιλαξοῦ καὶ προσθέσαντος πίνακα τῶν πατριαρχικῶν ὁφρτικῶν καὶ μετ' αὐτὸν κατάλογον τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει καὶ Γαλατᾶ ἱερῶν ναῶν «ὅδε ἀριθμοῦνται αἱ Ἐκκλησίαι Πόλεως καὶ Χασίων καὶ ἐπισυνάψας ἐτελειώθη τὸ παρόν, κατὰ τὸ ἐπτάκις χιλιοστῶ ἑκατοστῶ δεκάτῳ δευτέρῳ, Ἰνδικτιῶνος Δ', ἐν μηνὶ Ἰουνίῳ, διὰ χειρὸς Ἀντωνίου τοῦ Πατερᾶκη». Τὸ χειρόγραφον σώζεται ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τοῦ Πατριαρχείου Ἀλεξανδρείας. Κατὰ τὸ χειρόγραφον τοῦ Πατερᾶκη οἱ ναοὶ τοῦ Γαλατᾶ εἶναι ἡ Παναγία Χρυσοπηγή, Ἁγιος Γεώργιος, Ἐλεοῦσα Παναγία, Χριστός, Ἁγιος Νικόλαος, Ἁγιος Δημήτριος, Ἁγιος Ἰωάννης ὁ Πρόδρομος, Χριστὸς ὁ Κρεμαστός καὶ ἡ Καστελλιῶτισσα. Ἐκτὸς τοῦ καταλόγου τούτου, ἔχομεν τὸν Κατάλογον Τρύφωνος τοῦ Καρμπεϊνίκου, ἐν ἔτει 1583, γραφέντα 12 ἔτη πρὸ τοῦ ἄνω καταλόγου. Οὗτος ἦλθε δις εἰς Κωνσταντινούπολιν, α') τῷ 1583 μετὰ τοῦ Ἰβάν Ματφαίοβιτς, σταλέντος ὑπὸ τοῦ Τσάρου Βασίλεβιτς (1533 — 1584 ἀκμάσαντος) πρὸς διανομὴν ἐλεῶν ταῖς ἐν Κων/πόλει καὶ Γαλατᾶ Ἐκκλησίαις, ὑπὲρ ἀναπαύσεως τῆς ψυχῆς τοῦ Τσάρεβιτς Ἰβάν Ἰβάνοβιτς καὶ β') ἦλθε τῷ 1593, σὺν τῷ Μιχαῆλ Ἀγαρνίκου, ἐντολῇ τοῦ Τσάρου Θεοδώρου Ἰβάνο-

βιτις καὶ διένειμε 5514 χρυσᾶ νομίσματα. Περὶ τοῦ Τρύφωνος τούτου ἀναφέρει ὁ βυζαντινολόγος Σμῖθ καὶ περὶ τῶν ἐνεργειῶν τούτων ἔχομεν τὰ προλεγόμενα τῆς Ὁρθοδόξου Παλαιστινῆς Ἱστορίας ὑπὸ Χρυσάνθου Λαπάρεως ἐν Γαλατᾶ. Οἱ ναοὶ τοῦ Γαλατᾶ, ἀριθμοῦμενοι ἕξ κατὰ τάξιν, Καφατιανῆς, Χριστοῦ Κρεμαστοῦ, Δημητρίου πλησίον τοῦ Τοπ-Χανέ, ὅπου χύνουσι τὰ κανόνια τῶν οἱ Τούρκοι, ἁγ. Νικολάου, Χριστοῦ εἰς πιστάνια (Μποστάνια), ἁγ. Ἰωάννου. Ἔχομεν καὶ τρίτον κατάλογον τοῦ Λουκαγγίου τοῦ 1600, ἔνθα ἀναφέρονται οἱ ἕξης ναοὶ Χριστὸς Κρεμασμένος, ἁγ. Νικολάου Ad portam, ἁγ. Δημητρίου, Χριστὸς εἰς Μποστάνια, ἁγ. Ἰωάννης καμένος. Κατὰ τὸ Συνταγματίον τοῦ Γεργαχίου: «Ἦσαν δὲ ναοὶ πολλοί, Ἐκκλησιῶν πλήθος. Ἐκαστος τῶν εὐγενῶν εἶχεν ἴδιον ναὸν ἐν τῇ ἑαυτοῦ οἰκίᾳ. Ἐν Γαλατᾶ, ἀντικρὺ τῆς Κων/πόλεως, ἦσαν δέκα Χριστὸς ὁ Σωτήρ, Χριστὸς ὁ Κρεμαστὸς αἰγιαλοῦ ἐπάνω, Χρυσοπηγῆ, Παναγία Καστελλιώτισσα, — διότι ἦτο πλησίον τοῦ Πύργου, ὅστις ὠνομάζετο Καστέλλιον (ἀπὸ τοῦ τόπου) — Ἐλεούσα Παναγία, ἁγ. Γεώργιος, ἁγ. Δημήτριος, ἁγ. Νικόλαος, ὁ Προδρομος καὶ ἡ Καφατιανή. Ἐπειδὴ δὲ ἦν ἀδύνατος ἡ ἐξεύρεσις τόσου γρήματος πρὸς ἀνέγερσιν ταυτοχρόνως τόσων ἰ. ναῶν κατὰ τὸ 1575 καὶ ἐπειδὴ δὲν ἐπιτρέπετο ἡ ἀνέγερσις νέου ναοῦ, ἐὰν δὲν ἐκτίζετο ἐπὶ τῶν ἐρείπιων ἄλλου ναοῦ, διὰ τοῦτο πολλὰ ναῖδρια ἰδιωτικά, μὴ κατερειπωθέντα, ὡς ἀνήκοντα εἰς οἴκους, παρεδόθησαν εἰς τὴν Ἑλληνικὴν Κοινότητα τοῦ Γαλατᾶ, ἥμις τὰ ἐπεσκεύασε μόνον, ὑπὸ τῶν καταλαβόντων τοὺς οἴκους τῶν Ἑλλήνων ἐπιδρομέων Τούρκων, οἵτινες συνφκίσθησαν ἐν Γαλατᾶ ἀμέσως μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Σουλτάνου, τοῦ μὴ ἐπιτρέψαντος τὸν συνοικισμόν, ὡς ἐδηλώθη ἐκ τοῦ πρὸς τοὺς Γενουηναίους Φιομανίου. Διότι τὰ ἐν λόγῳ ναῖδρια, ἅμα τῇ ἀλώσει, δὲν κατηρειπώθησαν, διότι ἦσαν ἰδιωτικοὶ εὐκτήριοι οἴκοι ἢ καὶ μοναὶ καὶ δὲν ἐγνώσθησαν ὡς ναοὶ αὐτοτελεῖς.

Αὐτὴ ἡ Χρυσοπηγῆ ἦν μονὴ βυζαντινὴ, ἔχουσα πέριξ καὶ κυκλοτερῶς παραρτήματα, μὴ κατεδαφισθεῖσα κατὰ τὴν ἄλωσιν καὶ ἐντεῦθεν ἐγένετο καὶ πρὸ τῆς ἀνεγέρσεως τῆς Καφατιανῆς καὶ μετ' αὐτὴν ὁ καθεδρικὸς ναὸς τοῦ Γαλατᾶ. Τῷ 1854 ὤκησεν ἐν αὐτῇ Μάξιμος ὁ Μοργόνος, χειροτονηθεὶς ἐπίσκοπος Κυθέρων, ὅστις γράφων πρὸς τὸν Φιλαδελφεὺς Γαβριήλ, ἀποκαλεῖ αὐτὴν «σεβασμίαν μονὴν τῆς κυρίας, τῆς Χρυσοπηγῆς Γαλατᾶ». Ὁκησεν ὡσαύτως ἐν αὐτῇ Ἱερεμίας ὁ Α' ὁ ἐξ Ἱεροσολύμων, ἐλθὼν, ἵνα καταλάβῃ τὸν Πατριαρχικὸν θρόνον. Ἐχομηάτισε, πρὸς δέ, ἡ Χρυσοπηγῆ καὶ ὡς Σχολή, ἔνεκα τῆς ἐν αὐτῇ μεγάλης βιβλιοθήκης, καὶ ἐν αὐτῇ ἐδίδαξεν ὁ μέγας ρήτωρ Θεοφάνης ὁ Ἐλεαβούλκος, κηρύττων καθ' ἐκάστην Κυριακὴν καὶ ὁ Μ. Ἱεροκέρυξ Μελέτιος ὁ Συρίγος, ὡς ἐροῦμεν καὶ κατωτέρω.

**Πυρπόλησις τριῶν ἱερῶν ναῶν τοῦ Γαλατᾶ,
ἐκτὸς τῶν Ἱησουϊτικῶν**

καὶ τῆς Χρυσοπηγῆς Παναγίας, Ἐλεούσης καὶ ἁγίου Γεωργίου τῆ 6 Ἀπριλίου τοῦ 1660, ἡμέρα Παρασκευῆ καὶ ταχεῖα αὐτῶν ἀνέγερσις. Πυρπόλησις δὲ πάντων τῶν ἑλληνικῶν ναῶν τῷ 1696 καὶ ἀνέγερσις μόνον τεσσάρων, τῶν καὶ σήμερον ὑφισταμένων, Καφατιανῆς, ἁγίου Νικολάου, Σωτήρος Χριστοῦ καὶ ἁγίου Ἰωάννου.

Ὁ Συμρναϊκὸς Κώδιξ μαρτυρεῖ ὅτι τῷ «αγλθ' Μαρτίου 9' ἡμέρα Σαββάτω, δηλ. κατὰ τὸ 1639 ἔτος, μέγας ἐγένετο ἐμπρησμός καὶ ἐνεπρήσθη ὁ περιφημὸς ναὸς St Eranco (λατινικῶς), τῇ δὲ ἐπιούσῃ Κυριακῇ τῆς Σταυροπροσκυνήσεως ἦλθεν ὁ Πατριάρχης Κύριλλος εἰς τὸν ἰ. ναὸν τῆς Χρυσοπηγῆς, τὸν ἐπίσημον δηλ. ναὸν τοῦ Γαλατᾶ καὶ ἐλειτούργησεν εἰς τὴν Χρυσοπηγῆν, δηλ. ναὸν τῆς Θεοτόκου, κληθέντα οὕτω ὡς παρὰ πηγὴν κείμενον, ἢ παρὰ πύλην τοῦ τείχους, ἔχοντις χρυσοῦν τὴν πύλην καὶ ἀντὶ Χρυσοπύλην Χρυσοπηγῆν κληθέντα, — διότι καὶ παρὰ τὴν πύλην τοῦ Ρωμανοῦ, χρυσοῦν

οὔσαν, ὑπῆρχε ναὸς τῆς Χρυσοπηγῆς Θεοτόκου — ὁ δὲ Μ. Ἱεροκῆρυξ Μελέτιος ὁ Συρῆγιος ὠμίλησεν ἐν τῷ ἱερῷ ναῷ. Ἄλλ' ἐκ τῆς πυρκαϊᾶς ταύτης, προσβαλοῦσης τὴν λατινικὴν συνοικίαν τοῦ Γαλατᾶ, οὐδόλως ἔπαθον οἱ ἡμέτεροι ἱεροὶ ναοί. Ἀργότερον ὅμως, ὡς μαρτυρεῖται ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ κώδικος τῷ « αχξ' (1660) Ἀπριλίου σι' καὶ ἡμέρα Παρασκευῆ, ἐγένετο μέγας ἔμπρησμός εἰς τὸν Γαλατᾶν καὶ ἐκράτησε καὶ τὸ Σάββατον καὶ ἔκαυσε καὶ τὰς Ἐκκλησίας τοῦ Γαλατᾶ, ἐκτὸς τῶν ἰησοῦτικῶν, ἡμετέρας δὲ τρεῖς, Χρυσοπηγῆν, ἄγιον Γεώργιον καὶ Ἐλεοῦσαν μετὰ τὴν ἐνορίαν ἐκάστης, ὡς αὐτολεξεὶ ἀναφέρει ὁ Κῶδιξ. Ἐπειδὴ δὲ μνεῖα αὐτῶν γίνεται τῷ 1668 ἐν Πατριαρχικῷ Καταστίχῳ, ἄρα ἀνεκτίσθησαν αὐταὶ πολὺ ταχέως φαίνεται καὶ ἄνευ πολῶν δυσχερειῶν. Ἀλλὰ κατὰ τὴν μεγάλην πυρπόλησιν τοῦ 1696, καέντων ἀπάντων τῶν ἱερῶν ναῶν τοῦ Γαλατᾶ, ἀνεκτίσθησαν μόνον οἱ καὶ νῦν ὑφιστάμενοι σήμερον τέσσαρες ἱεροὶ ναοὶ τῆς Καφατιανῆς, ἁγίου Νικολάου, Σωτῆρος Χριστοῦ καὶ ἁγίου Ἰωάννου, ἐσώθησαν δὲ μόνον τὰ ναΐδρια τοῦ Χριστοῦ τοῦ Κρεμαστοῦ καὶ τοῦ ἁγίου Δημητρίου. Οἱ δὲ πυρποληθέντες τῷ 1660 καὶ ἀμέσως ἀνακτισθέντες τῆς Χρυσοπηγῆς, τῆς Ἐλεοῦσης καὶ τοῦ ἁγίου Γεωργίου, καέντες τῷ 1696 δὲν ἀνεκτίσθησαν πλέον, ἀλλ' ὅλως ἐξέλιπον. Μετὰ τὴν φοβερὰν ταύτην πυρκαϊάν, οἱ Ἀρμένιοι, μὴ ἔχοντες ἕως τῶρα οὐδένα ἱερὸν ναόν, διότι δὲν ἐπεγράπη, παρ' ὅλας τὰς ἐνεργείας των, εὔρον τὸν καιρὸν κατάλληλον καὶ κατῳρθώσαν, ἐπὶ τῶν ἐρειπίων φαίνεται τοῦ ἱεροῦ ναοῦ τῆς Χρυσοπηγῆς, διαθέσαντες πολλὰ μέγα καὶ δῶρα τοῖς ἰσχυροῖς, πρῶτον νὰ ἀγοράσωσι δῆθεν τὸ γῆπεδον, ὡς ἀνῆκον ψευδῶς Γενονησιῶτινι ἐμπόρῳ πρὸς τῆς ἀλώσεως, ἵνα μὴ φανῆ ὁ ἄδικος καὶ βίαιος οὗτος σφετερισμὸς καὶ ἀπαλλοτριωθῶσιν οὕτω οἱ ἡμέτεροι παντὸς ἐπὶ τοῦ χώρου δικαιώματος. Διότι οὐδέποτε ἦτο δυνατόν οἱ ἡμέτεροι τὸν ἐπιφανῆ τοῦτον ναὸν νὰ μὴ ἀνεγείρωσι καὶ νὰ προτιμήσωσιν ἄλλους ἄλλως τε ὁ

σφετερισμὸς οὗτος ἐν τοῖς ἐφεξῆς θὰ καταδηλωθῆ ἐμφανεστερον. Ἐπὶ δὲ τῶν ἐρειπίων τοῦ ἁγίου Δημητρίου, εὑρισκομένου εἰς Τοπ-χανέ, ἐκτίσθη τέμενος ὡς καὶ ἐπὶ τῶν τῆς Ἐλεοῦσης, μόνος ὁ τοῦ Κρεμαστοῦ Χριστοῦ, ὡς ναΐδιον ἄνευ σημασίας καὶ πεπαλαιωμένον, διεσώζετο.

*Ἐνοικοδομήσεις τῶν τεσσάρων μόνον ἱερῶν ναῶν,
τῶν καὶ σήμερον ὑφισταμένων
Καφατιανῆς, ἁγ. Νικολάου, Σ. Χριστοῦ καὶ ἁγ. Ἰωάννου*

Οἱ κρίμασιν, οἷς οἶδε Κύριος, καέντες ἱεροὶ ναοί, μὴ νομίσωμεν, ὅτι καὶ πρὸ τῆς πυρπόλησεως καὶ μετ' αὐτὴν εἶχον τὴν μορφήν τῶν σημερινῶν ἱερῶν ναῶν. Διότι μόνον μετὰ τὴν ἐλληνικὴν Ἐπανάστασιν τοῦ 1821 καὶ τὴν ἵδρυσιν τοῦ ἔλευθέρου Ἑλληνικοῦ Βασιλείου ἐπεγράπη ἡ ἀνεγερσις μεγαλοπρεπῶν καὶ ἐπιβλητικῶν κάπως κτιρίων καὶ μετὰ κωδωνοστασίων. Κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην εἶναι ἱκανῶς μικροί, ἐν εἶδει οἰκίσκων λιθίνων, μετὰ θόλων κυκλοτερῶν, ἀποτελούντων τὴν ὄροφὴν καὶ εὐρέων μόνον ἀυλογύρων. Περὶ τῆς ἐνοικοδομήσεως πρῶτον τοῦ ἱεροῦ ναοῦ τῆς Καφατιανῆς καὶ τοῦ τρόπου τῆς ἐξευρέσεως χρημάτων διὰ τὴν ἀνεγερσιν αὐτοῦ, εἵπομεν ἰὰ δέοντι ἐν τῷ ἔργῳ ἡμῶν, τῷ ἐκδοθέντι τῷ 1913, οὗ ἀντίτυπα ὑπάρχουσι καὶ νῦν ἐν τῷ ἱερῷ αὐτῆς ναῷ. Προκειμένου δὲ περὶ τῆς ἀνεγέρσεως τοῦ ἱεροῦ ναοῦ τοῦ ἁγίου Νικολάου, δευτέρου οἰκοδομηθέντος, οὐδὲν ἕτερον ὑπάρχει ἱστορικῶς γνωστόν, ἢ ὅτι δι' ἐράνων τῶν ναυτιλιωμένων, πλοιάρχων, ὑποπλοιάρχων, ναυκλήρων καὶ ναυτῶν, κατωρθώθη ἡ ἐνοικοδόμησις τοῦ ἱεροῦ τούτου ναοῦ, δαπανηθέντων 5000 περίπου γροσίων, ὡς δώρων δὲ πρὸς λήψιν τῆς σχετικῆς ἀδείας ἢ τοῦ Φιρμανίου, δοθέντων τοῖς ἄρχουσι καὶ ἰδίᾳ τῷ τοῦ Γαλατᾶ Μολλᾶ 4000 γροσίων. Πρὸς πόσον δὲ ἰσοῦνται σήμερον τὰ χρήματα, ταῦτα δυνάμεθα νὰ εὔρωμεν, ἐὰν λάβωμεν ὑπ' ὄψιν τὴν τιμὴν τοῦ

ἀργύρου, ὅτι δηλ. τότε ἡ τιμὴ κατ' ὄκων τοῦ ἀργύρου ἀνήρχετο εἰς 60 γρόσια, τὸ ἐν δηλ. εἰκοστὸν τῆς σημερινῆς ἀξίας, ἤτοι ἰσοδυναμεῖ τὸ τότε γρόσιον πρὸς 20 σημερινά, τουτέστι ἐδαπανήθησαν 100.000 γρόσια, δηλ. 1000 περίπου λίραι, ἐδόθησαν δὲ ὡς δῶρα 800 περίπου. Ἄλλ' ὅτι ἡ ἀλληλεγγύη τῶν Χριστιανῶν ἦτο τότε ἄγαν μεγάλη φαίνεται καὶ ἐκ τούτου, ὅτι οἱ Ἐπίτροποι τῆς Καφατιανῆς, ἐνῶ δανεισθέντες ἐπὶ βαρεῖ τόκῳ ὤφειλον 7509 γρόσια, ἐν τούτοις δὲν ἀπιξίωσαν νὰ δανείωσι τοὺς Ἐπιτρόπους τοῦ Σωτῆρος Χριστοῦ διὰ τὰς ἀνάγκας τοῦ τότε ἀνεγειρομένου ἱεροῦ ναοῦ, μὴ ἐπαρκεσίσης, φαίνεται, τῆς συνδρομῆς τοῦ ἡγεμόνος τῆς Βλαχίας, 960 γρόσια. Ταῦτα δὲ ἱστορικῶς γίνονται γνωστὰ ἐξ ἐνὸς σωζομένου χειρογράφου ὑπ' ἀριθ. 136 τῆς ἐν ἀγίῳ ὄρει ἱερᾶς Μονῆς τῶν Ἰβήρων. Εἰς τὸν ἡγεμόνα Ἀλέξανδρον Νικ. Μαιροκαρδιῶτον ἀπετάθησαν καὶ οἱ Χριστιανοὶ τῆς Καφατιανῆς δι' ἀναφορᾶς, ζητοῦντες, μετὰ τὴν ἐπιτευχθεῖσαν ἀνοικοδόμησιν τῶν τεσσάρων ἱερῶν ναῶν, τὴν προαιρετικὴν τοῦ ἡγεμόνος συνδρομὴν. Ἐν τῇ ἀναφορᾷ ταύτῃ γράφονται: « Διὰ πολλῶν μόχθων καὶ κόπων καὶ ἰδρώτων καὶ στεναγμῶν καὶ παθημάτων ἀνεκδιηγῆτων, μόλις ἠδυνήθησαν διὰ θελήματος καὶ ὀρισμῶν τῆς κρυταῖας Βασιλείας καὶ ἀνέκτισαν ἕως τοῦ νῦν (1707) τέσσαρας τῶν πυρποληθειῶν ἐκκλησιῶν εἰς δόξαν Θεοῦ ». Ἄγνωστον ἀποβαίνει, ποίαν συνδρομὴν παρέσχεν εἰς τὴν ἐκκλησίαν τῆς Καφατιανῆς ὁ ἡγεμὼν οὗτος, ἀλλ' ἐπειδὴ ὁ αὐτὸς ἡγεμὼν εἶχε κατὰ τὸ πλεῖστον ἀνοικοδομήσει τὸν ἱερὸν ναὸν τοῦ Χριστοῦ, οὐδεμίαν ἀμφιβολίαν, ὅτι ἔδωκε καὶ εἰς τὸν ναὸν τοῦτον ἰκανὴν συνδρομὴν. Ἐκ τῶν πηγῶν γινώσκουμεν, ὅτι ὁ Σουλτάνος Μαχμουτὸς ὁ Α' δι' αὐτοκρατορικῶν Μονογράμματος, σταλέντος πρὸς τὸν Μωλλᾶν τοῦ Γαλατᾶ (δικαστήν), διετάσσειτο ἢ ἀνοικοδομήσει μόνον τεσσάρων ἱ. ναῶν. Ὅτι οἱ ἱ. ναοὶ τοῦ Γαλατᾶ, πρὸ τῆς φοβερᾶς πυρκαϊᾶς τοῦ 1696 ἦσαν ἐννέα, ἀναφέρει τὸ ὑπ' ἀριθ. 27

χειρόγραφον τῆς βιβλιοθήκης τοῦ Παναγίου Τάφου (Σημειώσεις, γραφεῖσαι ἐντολῇ τοῦ Πατριάρχου Ἱεροσολύμων Δοσιθέου, διορθωθεῖσαι δὲ ὑπὸ τοῦ ἀνεπιού του Χρυσάνθου). Δηλαδή ὅτι κατὰ τὸ 1683 ἦσαν οἱ ἐξῆς ναοί, Ἐλεούσης, Χριστοῦ Μιροσιανῶν, Παναγίας Καφατιανῆς, Ἰωάννου τοῦ Καμένου, ἀγίου Νικολάου, Χριστοῦ τοῦ Κρεμαστοῦ, ἀγίου Δημητρίου, ἀγίου Γεωργίου καὶ Χρυσοπηγῆς (Παναγίας). Μετὰ τὴν πυρπόλησιν ὅμως τοῦ 1696 ἀνεκτίσθησαν οἱ καὶ σήμερον ὑπάρχοντες τέσσαρες ἱεροὶ ναοί, Καφατιανῆς, ἀγίου Νικολάου, Σωτῆρος Χριστοῦ καὶ ἀγίου Ἰωάννου. Οἱ δὲ καέντες τρεῖς τῆ 6 Ἰουλίου τοῦ 1660 ἱ. ναοὶ τῆς Ἐλεούσης, τοῦ ἀγ. Γεωργίου καὶ τῆς Χρυσοπηγῆς, εὐχερῶς ἀνεκτίσθησαν ἐντὸς διετίας δι' ἐράνων, συλλεγέντων ὑπὸ τῶν ἐκλεγέντων ἀντιπροσώπων τοῦ προϊσταμένου τῆς Χρυσοπηγῆς Ἀνθίμου, Ἰ. Γραμματικῶ καὶ τῶν Ἰ. τοῦ Χρυσοχοῦ, Ἀρσιτείδου Παξιμαδᾶ διὰ τὴν ἀνέγερσιν τοῦ ἀγ. Γεωργίου καὶ διὰ τὴν Ἐλεούσαν τοῦ Ἰ. Τεμερτζῆ ὅτι δὲ οἱ ἱεροὶ οὗτοι ναοί, πρὸ τῆς πυρκαϊᾶς τοῦ 1660, διεσώζοντο ἐν Γαλατᾶ, μαρτυρεῖται καὶ ἐκ Πατριαρχικοῦ Καταστίχου τοῦ 1648, γράφοντος « τῶν 125 Κιουρτζήδων, τῶν ριφθέντων εἰς τὰς ἐνορίας Πόλεως καὶ Γαλατᾶ ». Περὶ δὲ τοῦ ναοῦ τοῦ ἀγ. Γεωργίου, δὲν εἶναι αὐτὸς ὁ λατινισθεῖς, ὡς εἵπομεν, ὑπὸ τῶν Λατίνων καὶ Γενουησιῶν ἐπὶ τε τῆς Λατινοκρατίας καὶ κατὰ τὴν ἄλωσιν, ὁ σήμερον St Georges λεγόμενος, ἀλλ' ἕτερον ἐκκλησιδίων ἀνεγερθεῖς, μετὰ τὴν ἐκλατίνισιν ἐκείνην τοῦ μεγάλου ἱεροῦ ναοῦ τοῦ ἀγίου Γεωργίου, ὅστις βυζαντινὴ καὶ αὐτὸς ἦν μονή, ὡς δηλοῦται ἐκ τῆς νομικῆς συλλογῆς τοῦ Δοσιθέου (Σάθα Μεσαιωνικὴ Βιβλιοθήκη).

Πυρπόλησις τῶν ἱερῶν ναῶν τοῦ Γαλατᾶ

*ὀλίγα ἔτη μετὰ τὴν ἀνέγερσιν αὐτῶν ἐκ τῆς πυρκαϊᾶς τῆς 9ης
Ἰουλίου, ἡμέρα Παρασκευῆς τοῦ 1731, πυρπόλησις δὲ
καὶ τοῦ ἐπὶ τοῦ σφεραριοθέντος γηπέδου τῶν
ἔρειπίων τῆς Χρυσοπηγῆς ἀνεγερθέντος
Ἀρμενικοῦ ναοῦ τοῦ Φωτιστοῦ
καὶ ἀνοικοδόμησις πάντων τῶν 1734.*

Πράγματι δεινῆς πυρκαϊᾶς, πάντως ἐπεισάκτου καὶ κακοβούλου, — διότι καὶ αἱ προηγουμέναι ἦσαν τοιαῦται, καθόσον δὲν εἶναι ποτὲ δυνατὸν νὰ ὑποθέσωμεν, ὅτι οἱ Χριστιανοὶ δὲν ἐλάμβανον μέτρα προνοίας διὰ τὴν διάσωσιν τῶν μετὰ τὴν δυσχερείαν οἰκοδομημένων ἱερῶν ναῶν — ἐπισημβάσης τῇ ἄνω χρονολογίᾳ καὶ καέντων σὺν τῷ ἀρμενικῷ καὶ τῶν ἡμετέρων, κατωρθώθη ἐντὸς τριετίας ἢ καὶ πενταετίας ἢ ἀνοικοδομήσις των σχεδὸν ἐκ τῶν θεμελίων. Ὅτι δὲ οὕτως ἀνφοδομήθησαν, ἐντὸς τῆς ρηθείσης προθεσμίας, φαίνεται καὶ ἐκ τοῦ ἐπὶ τῆς προμετωπίδος τῆς κυρίας πύλης τοῦ ἱεροῦ ναοῦ τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τῶν Χίων ἐπιγράμματος, ἐν ᾧ ἐκτίθεται ἐν συνόψει τὸ ἱστορικὸν τοῦ ἱ. ναοῦ

*ὁ Σεπτὸς οὗτος τοῦ ἁγ. Ἰωάννου λαμπρὸς τε ναὸς
ἀνίδρυνται ἐκ βάρων,*

*Χίων δαπάναις, φιλοχριστιανῶν τε πόνοις
οἴκου φλεγόντων εὐπρέπειαν Κυρίου. Ἐκτίσθη
ἐν ἔτει ἀπλδ' Σεπτεμβρ. κδ' (1734)*

Ἐπὶ δὲ τῆς προμετωπίδος τοῦ Φωτιστοῦ « ὁ ναὸς οὗτος ἐκτίσθη ἐπ' ὀνόματι Γρηγορίου τοῦ Φωτιστοῦ ἐπὶ τῆς πατριαρχείας Θεοδώρου τοῦ Καθολικοῦ καὶ Ἡσαΐου τοῦ Α' (Πατριάρχου Ἱεροσολύμων), ἀγοράσαντος τὸ γηπέδον παρὰ τινος Κόμητος Γενουησίου ἐμπόρου, καταγομένου ἐκ τῆς Θεοδοσίας τῆς Κριμαίας (ἐμπόρου Χορούμ) κατὰ τὸ 1436. Ἀποτεφρωθεὶς δὲ, ἀνηγέρθη ἐκ βάρων ἐπὶ τῶν Πατριαρχῶν τοῦ Καθολικοῦ Ἀζβατζαδού, τῶν Ἱεροσολύμων Γρη-

γορίου καὶ τῆς Κων/πόλεως Ὁχανῆς κατὰ τὸ ἔτος 1733. Ἀκριβῶς δέ, πρὸς ἀπόκριψιν τοῦ γενομένου σφετερισμοῦ, διεστρίφη ἡ ἀλήθεια — διότι, ἀφοῦ τὸ γηπέδον ἠγοράσθη τῷ 1436 ἦτοι 17 ἔτη πρὸ τῆς ἀλώσεως, ὅτε ὁ Γαλατᾶς δὲν ἦτο συνφοκισμένος ὑπὸ τῶν Ἀρμενίων, διότι δὲν ὑπῆρχε τότε ἀρμενικὴ κοινότης, μόλις δὲ κατὰ τὴν 1571 ἑκατονταετηρίδα ἤρξατο συνοικιζόμενος ὑπ' αὐτῶν, διατί δὲν ἀναφέρει τὸ ἐπιγράμμα, τότε ἐκτίσθη ὁ ναὸς καὶ ἀναφέρει μόνον τὴν μετὰ τὴν πυρπόλησιν ἀνέγερσιν; Ἐὰν ὁ ἐπὶ τοῦ γηπέδου ἱ. ναὸς ἐκτίζετο ὑπὸ Ἀρμενίων καὶ πότε, καὶ τοῦτο ἀφεύκτως μάλιστα θὰ ἐγράφετο ἐν τῷ ἐπιγράμματι. Οἱ Ἀρμένιοι καὶ τὸ γηπέδον ἔχοντες, ἐὰν ὑποτεθῆ τοῦτο ἀληθές, δὲν ἠδύναντο νὰ κτίσωσιν ἱ. ναὸν κατὰ τὸν 1571 αἰῶνα, καθόσον οὐδεμία ἱστορικὴ πηγὴ ἀναφέρει περὶ τούτου καὶ β'), ὅπερ κυριώτατον, οἱ Σουλτάνοι κατὰ τοὺς αἰῶνας δηλ. τῆς μεγάλης των δυνάμεως, ἐμπιέοντες τρόμον καὶ εἰς τὴν Εὐρώπην, — Μέγας Κύριος ὀνομαζόμενος τότε ὁ Σουλτάνος, — οὐδέποτε ἐξεδίδον φερμάνια πρὸς ἀνέγερσιν ἱ. ναῶν ἐπὶ χώρου, ἐὰν δὲν ἦτο ὁ χώρος ἐκεῖνος θεμέλιον ἄλλου ἱ. ναοῦ. Ἀφοῦ δέ, δὲν ἐπέτρεπον τοῖς ἡμετέροις, οὐδέποτε ἐπέτρεπον, οὔτε ἦτο δυνατόν νὰ ἐπιτρέψωσι τοῖς Ἀρμενίοις, οἵτινες καὶ ἐντεῦθεν ἐπὶ τῶν θεμελίων τῆς Χρυσοπηγῆς καὶ ταύτης καίσης καὶ ἀτυχῶς μὴ ἀνακτισθείσης, ὡς εἶπομεν, μετὰ τῶν ἄλλων δύο Παναγίας τῆς Ἐλεούσης καὶ τοῦ ἁγίου Γεωργίου, κατάρθωσαν, ἢ εὗρον τὸν καιρὸν, τῇ βοηθείᾳ ἰσχυροῦ παρὰ τῇ Αὐτῇ Ἀρμενίου, νὰ σφετερισθῶσι τὸν τε χώρον καὶ ὅλην τὴν ἑκτάσιν καὶ ἐπ' αὐτῆς νὰ οἰκοδομήσωσι κατὰ τὸ 1670 ἱ. ναόν, καέντα κατὰ τὴν τελευταίαν πυρκαϊάν καὶ ἀνακτισθέντα τῷ 1733. Αὕτη εἶναι ἡ ἱστορικὴ ἀλήθεια, ἡ ἀδιάψευστος, φαινομένη ἄλλως καὶ ἐκ τῆς ἀοριστίας καὶ συγχύσεως τοῦ ἐπιγράμματος, ὅτι τὸ γηπέδον, ἂν ἦτο δυνατόν, ἠγοράσθη τῷ 1436 πρὸ τῆς ἀλώσεως, ἵνα δοθῆ ἀρχαιότης βυζαντινῇ καὶ κυρβῇ ὁ γενόμενος σφετερισμός.

Ὁ πυρποληθεὶς ἱερός ναὸς τοῦ ἁγίου Ἰωάννου
τῶν Χίων.

Ἐπειδὴ δὲν ἦτο δυνατόν οἱ ἡμέτεροι ὅλους τοὺς πυρποληθέντας ἰ. ναοὺς νὰ ἀνεγείρωσιν, ὁ δὲν ἰ. ναὸς τοῦ ἁγ. Ἰωάννου ὁ Καμένος λεγόμενος. εἰς ὃν συνήθως ἐκκλησιάζοντο οἱ ἐκ Χίου, χίριν ἐμπορίου, ἐρχόμενοι ἐν Γαλατᾷ Χίοι, πυρποληθεῖς ἔμεινεν ἄνευ οὐδενὸς περὶ αὐτοῦ ἐνδιαφέροντος, οἱ Χίοι ἀνέλαβον ἰδίαις δαπάναις νὰ ἀνεγείρωσιν αὐτόν, ἀπατήσαντες ὅμως τοῦντεῦθεν ὡς ὄρον ἐκ τῶν ὧν οὐκ ἄνευ παρὰ τῶν Γαλατιανῶν, ὅτι τοῦντεῦθεν ἔσται ὁ ναὸς καὶ ἡ διοίκησις του ὅλως τῶν Χίων. Οἱ ἡμέτεροι, ὑφ' ἃς εὐρίσκοντο τότε συνθήκας, ἵνα μὴ μένη ἐρείλιον ὁ ἐν λόγῳ ναὸς καὶ χρησιμοποιηθῆ πρὸς ἀνάγκησιν καὶ ἄλλου ξένου ἰ. ναοῦ, ὡς συνέβη διὰ τὴν Χρυσοπηγὴν, ἐξηναγκάσθησαν τὸν ἄδικον καὶ αὐθαίρετον τοῦτον ὄρον νὰ δεχθῶσιν. Ὅτι δὲ οἱ Γαλατιανοὶ ὅλοι δὲν ἦσαν σύμφωνοι καὶ ὅτι ἐγένετο ἐν εἶδος βιαίου σφετερισμοῦ, διὰ τὸ καιροσκοπικὸν πάντοτε τῶν Χίων ἐκμεταλλευθέντων τὴν σκληρὰν ἀνάγκην τῶν Γαλατιανῶν, φαίνεται ἐξ αὐτοῦ τοῦ πρακτικοῦ τῆς ἐκχωρήσεως, διασωθέντος καὶ γενομένου τῇ 21 Μαΐου τοῦ 1699, τρία ἔτη μετὰ τὴν πυρκαϊὰν τοῦ 1696· ἴδου τὸ Πρακτικόν· «Μὴ δυνάμενοι ἐπιχειρηθῆναι τοῦ ἔργου τῆς οἰκοδομῆς, ἦτοι τῶν ἐξόδων, οἱ Χίοι εἰς τὸ ἐξῆς ἔχουσι διὰ παντός τὴν ἐπιστασίαν καὶ τὴν διοίκησιν, μόνον αὐτοὶ ὑπάρχοντες ἴδιοι ἐξουσιασταὶ καὶ διοικηταὶ καὶ καθολικοὶ ἐνοριταὶ ΑΧΖΘ' (1699) Μαΐου κα'· Ὑπογράφεται δέ, ἂν εἶναι δυνατόν, ὑπὸ ἐξ ἧ πέντε μόνων ἐνοριτῶν καὶ δύο κληρικῶν μαρτύρων καί, ἂν εἶναι δυνατόν τοιοῦτον πρακτικὸν νὰ ἔχη κῆρος κοινοτικὸν καὶ νὰ ἐκπροσωπῇ τὴν μεγάλην τοῦ Γαλατᾷ Κοινότητα, ἀριθμοῦσαν 60 χιλ. Ἐλληνας, Ἰδοὺ αἱ ὑπογραφαί· Λάσκαρις τοῦ Μανόλη, στέργω τᾶνωθεν, Ρήγας Κάλφας, Ζαφίρης τοῦ Ἰωσήφ, Χατζηδημήτρις τοῦ Φώτη, Δόξης τοῦ Γάνο, Ἰωακείμ

Ἰερωμένος μάρτυς καὶ Ἰερεὺς Κωνσταντῖνος. Ποῖαι ἐπισημότητες κοινωνικαὶ ἦσαν οἱ ἐν λόγῳ ἀφανεῖς κύριοι, τίνες δὲ οἱ κληρικοὶ οὗτοι, τίνος ναοῦ ἦσαν προϊστάμενοι, ἂν δὲν ἦσαν Χίοι, ἐποφθαλμιῶντες νὰ προϊσταμενέωσιν ἐν τῷ ἀνεγερθησομένῳ ἰ. ναῷ; Πῶς δὲ ἐπὶ τοιούτου ἀκύρου πρακτικοῦ ἐγένετο ἡ αὐθαίρετος αὐτῆ εἰς τὰ χρονικὰ τῶν ἱερῶν ναῶν παρακράτησις, ἵνα μὴ εἴπω, βίαιος ἐκ σιδηρᾶς ἀνάγκης τῆς κοινότητος Γαλατᾷ σφετερισμὸς καὶ πῶς ἐπὶ τοιοῦτου πρακτικοῦ ἐξεδόθησαν καὶ μετέπειτα Σιγίλλια Πατριαρχικά, ἐπικυροῦντα τὴν μεγάλην ταύτην τῆς κοινότητος Γαλατᾷ ἀδικίαν διὰ τῆς αὐθαίρετου οἰονεὶ καὶ ἀναγκαστικῆς αὐτῆς ἀποσπάσεως ναοῦ κοινοτικοῦ; Ναὶ αὐθαίρετου. Διότι καὶ ἡ βιαία ὡς ἐκ τῆς ἀνάγκης καὶ οἰκειοθελῆς ἐτι καὶ ὁμόφωνος ἐὰν ἦτο καὶ τῆς Κοινότητος ἀπάσης συγκατάθεσις ὡς καθ' αὐτὸ Κυριάρχου πρὸς ἀπόδοσιν, οὐδόλως διαφέρει τῆς ληστρικῆς ἀποσπάσεως τοῦ ἀλλοτρίου. Ἐντεῦθεν μετὰ 40 ἔτη, ἐπειδὴ οὐδεμία ἠγέρθη διαμαρτυρήσις ἐκ μέρους τῶν Γαλατιανῶν διὰ τὴν ἀκύρωσιν τοῦ ἐν λόγῳ πρακτικοῦ, φύσει καὶ καθ' ἑαυτὸ ἀκύρου καὶ μὴ ἔχοντος ἀνάγκην διὰ τὴν ἀκύρωσιν διαμαρτυρήσεως, ὁ Πατριάρχης Νεόφυτος ἐξέδωκε τὸ πρῶτον Σιγίλλιον τῆς ἐκχωρήσεως πλέον τοῦ ἰ. ναοῦ εἰς τοὺς Χίους. Καὶ ἐντεῦθεν ὡς συναισθανόμενος ὁ Πατριάρχης τὴν ἀδικίαν ταύτην, πρὸς εὐρεσιν λόγου ποιεῖται μνεῖαν τῆς παραγραφῆς τῶν ἀπαραγράπτων δικαιωμάτων τῶν Γαλατιανῶν ἐπὶ τῆς κυριότητος τοῦ ἐν λόγῳ ἰ. ναοῦ, ὡς φαίνεται ἐκ τοῦ σιγιλλιώδους αὐτοῦ γράμματος, αὐτολεξεί λέγοντος· «Τὰ κοινοτικά δικαιώματα, ὡς ἐκ τῆς παρελεύσεως 40 ἐτῶν, δικαίως παραγράφονται κατὰ τε τοὺς θεῖους καὶ ἀνθρωπίνους νόμους καὶ ὅτι τοῦντεῦθεν καὶ εἰς αἰῶνα τὸν ἅπαντα ὁ ναὸς οὗτος, ὡς κτισθεὶς ὑπὸ Χίων, εἶναι τῶν Χίων, οὐδενὸς ἐτέρου μὴ Χίου δικαιουμένου νὰ ἐπεμβάινῃ εἰς τὰ τοῦ ἰ. ναοῦ». Ὁ δὲ Πατριάρχης Θεοδοῦσιος ὡσαύτως διὰ Σιγιλίου, οὐ μόνον ἐπεκύρωσε τὰ ἄνω, ἀλλὰ καὶ ὄρισεν,

ὅτι οἱ ἱερεῖς τοῦ ἁγ. Ἰωάννου, προσκαλούμενοι καὶ εἰς τὰς ἄλλας ἐνορίας τοῦ Γαλατᾶ, δέον νὰ μεταβαίνωσι πρὸς τέλεισιν ἱεροπραξιῶν, ἀλλὰ καὶ οἱ πρὸ αὐτοῦ Σαμουὴλ καὶ ὁ Παῖσιος ἀνεγνώρισαν τὴν αὐτοτέλειαν τοῦ ἱεροῦ ναοῦ καὶ ἐπέτρεψαν «τελεῖν μὲν παρ' ἐνοριῶν ἱεροπραξίας, τῇ εἰδήσει μὲντοι τῶν ἐκάστου τῶν ἄλλων τριῶν ἐνοριῶν τοῦ Γαλατᾶ Προϊσταμένων τῇ ἀποτίσει δὲ τῶν οἰκείων ἐκκλησιαστικῶν δικαιωμάτων τῆς ἐπιτελεσθείσης ἱεροπραξίας.

**Πυρπόλησις τῶς ἰ. ναῶν τοῦ Γαλατᾶ καὶ κυρίως
τοῦ ἁγ. Νικολάου καὶ ἁγίου Ἰωάννου
τῇ 8 Φεβρουαρίου 1771.**

Κατὰ τὴν ἀποφράδα Τρίτην τῆς 8 Φεβρουαρίου 1771 οἱ ἀνακτισθέντες τῷ 1733 τέσσαρες ὀριστικοὶ πλέον ἱεροί ναοὶ τῆς Κοινότητος ἐκάησαν καὶ αὐθις, ἀλλ' εὐτυχῶς, ὀλόκληροι μὲν, ὁ τοῦ ἁγίου Νικολάου καὶ ἁγίου Ἰωάννου, τῶν δὲ ἄλλων Χριστοῦ καὶ Παναγίας ὁ αὐλόγυρος, ὁ περιβολος καὶ ἡ αὐλή. Περὶ τῆς πυρκαϊᾶς ταύτης μαρτυρεῖ ὁ σωζόμενος εὐτυχῶς κατάλογος τῶν γενομένων δαπανῶν διὰ τὴν ἀνοικοδόμησιν. Ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ καταλόγου, σωζομένου ἐν τοῖς ἀρχείοις τοῦ ἁγ. Ἰωάννου, ὑπάρχει σημείωσις «ἐγένεν ἡ μεγάλη πυρκαϊὰ εἰς τὸν Γαλατᾶν ἐξ ἁμαρτιῶν μας καὶ ἐκάη ἡ Ἐκκλησία». Διὸ καὶ οἱ Ἐπίτροποι συνελθόντες διὰ κοινῆς πρακτικῆς ἀπεφάσισαν νὰ συναγωνισθῶσι κοινῶς εἰς ἀνέγερσιν αὐτῶν καὶ τὴν ὑπόσχεσιν αὐτῶν ἐπανάλαβον καὶ ἐνώπιον τοῦ Πατριάρχου Θεοδοσίου τοῦ Β' τοῦ ἀπὸ Θεσσαλονίκης καί, χάριν εὐλιχρινείας καὶ ἀκεραιότητος τοῦ οἰκείου χαρακτῆρος καὶ τιμιότητος, ἄφινον ἑαυτοὺς εἰς οἰανδήποτε ἐξέλεγχιν καὶ ἂν ἤθελον ὑποβάλλη αὐτούς, ἐὰν ἐφωρῶντο καταχρώμενοι τῶν συλλεγομένων ἐράνων. Οἱ ἐπίτροποι, οἱ ἀναλαβόντες τὴν διὰ Πατριαρχ. γράμματος συλλογὴν ἐράνων εἶναι τοῦ μὲν ἁγ. Νικολάου, οἱ ἀείμν. Γιαννάκης

Δημητρίου, Χατζῆ Κωνσταντῆς καὶ Νακάκης, τοῦ δὲ ἁγ. Ἰωάννου Πιπῆς Δεσμοκαίτης, Νικόλας Τζούκας καὶ Πούρπουρας. Τὸ πρακτικὸν τῆς ἐκλογῆς αὐτῶν ὡς ἀνιπροσώπων τῆς Κοινότητος καὶ τῶν Χίων ἐγένετο τῇ 6 Μαρτίου τοῦ 1772. Ἀποταθέντες δὲ πρὸς τὸν Σουλτάνον Μουσταφᾶν τὸν Γ', ἐπέτυχον τῆς ἐκδόσεως Βασιλικῆς Ἰραδέ. Τὰ ἐγκαίνια τοῦ μὲν ἁγ. Νικολάου ἤρξαντο τὸν Μάρτιον τοῦ 1773, τὰ δὲ τοῦ ἁγ. Ἰωάννου τὸν Ἰούνιον. Ἐντὸς δὲ τοῦ Ἰουλίου τοῦ 1774 ἀπετελειώθη ἡ πλήρης ἀνοικοδόμησις τῶν ἱερῶν ναῶν. Ὁ μὲν τοῦ ἁγίου Ἰωάννου ἀνεκτίσθη ἐξ ἐράνων τῶν Χίων, πρὸς δὲ καὶ ἐκ τῆς πωλήσεως πολλῶν ἀργυρῶν σκευῶν περιτευνόντων ἐξ ἀφιερωμάτων τῶν ἐπισκεπτομένων πολλάκις τὸν ἱερὸν ναὸν τοῦ ἁγίου Ἰωάννου Χίων, ὡς φαίνεται ἐκ σωζομένου καὶ αὐθις καταλόγου τοῦ ἁγίου Ἰωάννου. Ὁ δὲ τοῦ ἁγίου Νικολάου ἐκ συνεισφορῶν τῶν ναυτικῶν καὶ ἰδίᾳ τὴν συντεχνίας τῶν Φερμελετζίδων. Ἄλλὰ καὶ οἱ Τσοχατζῆδες, Γουναρᾶδες, Καταχατζῆδες καὶ Πραγματευταὶ οὐκ ὀλίγον συνέδραμον διὰ τὴν ἀνέγερσιν, ὑποχρεωθέντες ἐξ ἄσπρα εἰς ἐκάστην ὀκτῶν νὰ δίδωσι καὶ εἰς ὅσα ἠγόραζον Βενέτικα πράγματα νὰ δίδωσι 2 γρόσια εἰς τὰ 1000, οἱ δὲ Πραγματευταί, οἱ παλοῦντες πολῦτιμον μάχιον ἦτοι σάλια καὶ ἀτλάζιον εἰς ἕκαστον τόπι σαντάλιον ἀπὸ ἓνα παρᾶν, εἰς ἕκαστον δὲ τόπι ἀτλάζιον ἀπὸ δύο παρᾶδες. Εὐτυχῶς εἰς τὸν ναὸν τοῦ ἁγίου Ἰωάννου σώζεται κατὰστικον τοῦ 1739. Ἐν ἐπικεφαλίδι 1739, Μαΐου 27 ἔγινε τὸ παρὸν τεφτέρι καὶ γράφομεν τὲς παρᾶδες, ὅπου μαζώνομεν ἀπὸ τῆς Χιότης μαζῆ καὶ Βενέτικο Μετάχι, ὅτι δόσι καθέννας κατόνομα». Πλὴν διὰ τὴν ταχεῖαν ἀποπεράτωσιν τῆς ἀνοικοδομήσεως τοῦ ἁγίου Νικολάου οὐκ ὀλίγα συνεισέφερον καὶ οἱ πλοίαρχοι τῶν πλοίων μετὰ τῶν πληρωμάτων αὐτῶν, οὐ μόνον τῶν εὐρισκομένων τότε εἰς τὸν λιμένα, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ παντὸς εἰσπλέοντος ἐλάμβανον καὶ οὕτως ἐπετεύχθη ἡ τελεία ἀποπεράτωσις τῆς ἀνοικοδομήσεως

ἀμφοτέρων ἀνεκαινίσθη δὲ τελείως ὁ ἱ. ναὸς τοῦ ἁγ. Ἰωάννου καὶ διεκοσμήθη καὶ διὰ νέων ἱερῶν εἰκόνων, παραγγελεύθεισῶν εἰς Ρωσσίαν τῷ 1799 διὸ καὶ μετὰ τὸ καταχωρηθὲν ἄνω ἐπίγραμμα, ὑπάρχει καὶ ἕτερον γράφον «ἀνεκαινίσθη ἐν ἔτει ΑΨϚΘ' Σεπτεμβρίου ιθ'». Τοῦ δὲ ἁγίου Νικολάου ἡ ἀνακαινίσις ἐγένετο τῷ 1804. Διὸ τὸ ἐπὶ τῆς προμετωπίδος τῆς κυρίας Πύλης τοῦ ναοῦ ἐπίγραμμα μαρτυρεῖ

Ναὸς Πάνσεπτος μεγίστου Ἱεράρχου Μύρων

Ἀγκίας τοῦ Ἐπισκόπου,

Προστάτου θαυματουργοῦ τοῦ θείου Νικολάου ὠραῖος

πάνυ ἴδρυσεν ἐκ βάρων

Ἐπιστοσία τιμίῶν Ἐπιτρόπων, ἐνοριτῶν τε εὐσεβῶν ἀντιλήψει

φέρει δὲ χρονολογίαν ΑΩΔ' (1804).

Ἱερὸς ναὸς τοῦ Σωτήρος Χριστοῦ.

Ὁ ναὸς οὗτος, ἀνοικοδομηθεὶς, ὡς εἶδομεν, μετὰ τὴν πυρκαϊάν τοῦ 1696 καὶ καεὶς καὶ αὐτὶς τῷ 1731 καὶ ἀνακτισθεὶς ὡσαύτως δι' ἐράνων, πυρποληθεὶς δὲ μόνον κατὰ τὴν αὐλὴν καὶ τὸν περίβολον τῇ τελευταίᾳ πυρκαϊᾷ τοῦ 1771, ὑπέστη πολλὰς ἐπισκευὰς καὶ ἀνεκαινίσεις· ἡ τελευταία δὲ ἀνακαινίσις αὐτοῦ ἐγένετο (τελείως καὶ ἐκ θεμελίων κατερειπωθέντος κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1821 καθὼς καὶ ὅλοι οἱ ἱεροὶ ναοὶ κατηρειπώθησαν ἐκ φανατισμοῦ καὶ ἐκδικήσεως), ἀκριβῶς κατὰ Δεκέμβριον τοῦ 1833, ὡς δηλοῦται καὶ ἐκ τοῦ λαμπροῦ ὄντως ἐπιγράμματος ἐπὶ τῆς προμετωπίδος τῆς κυρίας τοῦ ναοῦ Πύλης

Χριστοῦ, ὃς ἔρε ὁ τῶν Κήπων παλ' ἀκήκοε νηός,

Ὅς μακροῦ ὄρα ἐν πλεόνεσαι δάμη,

Νηγαίος δι' αὐτὶς νῦν Κραντορὴ ἐπινεύσει,

Ὅς ρα θεμέθλων ἐξ ἀρραγέων τέτυκται

Τοῦ πρώτου Κωνσταντίνου ἐξάρχοντος ἐν Ἰροῖς,

Σπουδῇ Κρατερίᾳ χρηματικῇ νορία,

Ἐνοριτῶν φιλοθέων, τοῦδε νεῶ θεοτεροπούς,

Ὅς σώζοι Χριστὸς πῆματος οὐλομένου

αφλ' ἐν μηνὶ Δεκεμβρίῳ.

Ὁραία δέ, ὑπὸ καλλιτεχνικὴν καὶ παραστατικὴν ἔποψιν, σῶζεται ἐν αὐτῷ, εἰκὼν τῆς ἁγίας Τριάδος, περιστοιχιζομένης ὑπὸ τῶν Χερουβείμ καὶ Σεραφεείμ, ψαλλόντων τὸν ἀγγελικὸν ὕμνον, γεγραμμένον μὲ βυζαντινὰ στοιχεῖα εἰς τὰς κρατουμένας ὑπὸ τῶν ἀγγέλων βίβλους. Δὲν εἶναι βεβαίως βυζαντινὴ, ἀλλ' ἀπομίμησις ἄλλης, καταστραφείσης βυζαντινῆς εἰκόνας.

Οἱ Ἕλληνες τοῦ Γαλατῆ μέχρι τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1821.

Οἱ Ἕλληνες τοῦ Γαλατῆ μέχρι μὲν τοῦ 1700, ὡς καὶ ὅλος ὁ δουλωθεὶς ὑπὸ τὸν ἀπαίσιον καὶ ἀλλόθρησκον ζυγὸν Ἑλληνισμὸς, ὑπέφερον καρτερικῶς πολλὰ, παρ' ὅλα τὰ δοθέντα προνόμια αὐτονομίας, ἃ ἐδωρήσατο ὁ Κατακτητῆς ἐκ πολιτικοῦ πνεύματος, ὡς εἶπομεν, ὀρμώμενος, ἵνα ἐξαναγκάσῃ, εἰ δυνατόν, καὶ τοὺς ἀπελθόντας πρὸ καὶ κατὰ τὴν ἄλωσιν Ἕλληνας νὰ ἐπιστρέψωσιν εἰς τὴν Πόλιν καὶ διὴ μάλιστα τοὺς ἀνεπιτηγμένους καὶ λογίους, οὔτινες, νομίζοντες οἰοῦναι περρωμένην τὴν πτῶσιν τῆς πόλεως, ἀνεχώρησαν εἰς τὴν Ρωσσίαν καὶ τὴν Ἰταλίαν καὶ διαφόρους χώρας τῆς Εὐρώπης καὶ μεμνημένοι εἰς τε τὰ κλασικὰ καὶ ἱερὰ γράμματα, ἐγένοντο οἱ πρῶτοι διδάσκαλοι τῆς Εὐρώπης εἰς τὰ ἰδρυθέντα

πρῶτα πανεπιστήμια τῆς Βενετίας καὶ Ἰταλίας. Τὰ δοθέντα προνόμια ἦσαν ἐλαστικά καὶ ἐντεῦθεν ἀπετέλουν τὸ εὐκολώτερον μέσον ἐξομώσεως τῶν Χριστιανῶν. Ἐπὶ δύο ὄμως αἰῶνας μετὰ τὴν ἄλωσιν, οἱ ραγιαδες δὲν ἐνέπνεον ἐμπιστοσύνην τοῖς κυρίοις (Ἀγάδες), τὰς δὲ μᾶλλον ἐμπειστευμένας θέσεις τοῦ κράτους κατελάμβανον Πολωνοὶ ἐξωμόται. Μόλις ἀπὸ τοῦ 1650 ἐλαμβάνοντο οἱ Ἕλληνες διὰ τὰς μεγάλας πολιτικὰς θέσεις τοῦ κράτους ἐκ τῆς Φαναριωτικῆς ἀριστοκρατίας, ὡς τῆς μᾶλλον ἀνεπτυγμένης, οἱ λεγόμενοι δηλ. Φαναριῶται καὶ δῆ, διὰ τὴν μᾶλλον ἐμπιστον τοῦ μεγάλου Διερμηνέως, ὅπως καὶ διὰ τὰς ἡγεμονικὰς θέσεις τῶν Παραδουναβείων χωρῶν.

Ἀπὸ τοῦ 1700 ἡ θέσις τῶν Χριστιανῶν ἤρξατο βελτιουμένη, ὡς ἐκ τῆς ἀπαλλαγῆς τῶν Ρώσων ἐκ τοῦ ζυγοῦ τῶν Τατάρων καὶ τῆς ἀναρρήσεως τοῦ Μεγάλου Πέτρου, πρώτου τάξαντος ὡς ἰδεῶδες μέγα τὴν κατάκτησιν τῆς ἀπεράντου τότε Τουρκικῆς αὐτοκρατορίας καὶ διῆ τῆς Βασιλίδος καὶ ἐντεῦθεν, ὑπὸ τὴν ἀφορμὴν τοῦ ὁμοδόξου τῶν Ρώσων πρὸς τοὺς Ἕλληνας, ὁ Αὐτοκράτωρ πασῶν τῶν Ρωσσιῶν τῆς ἀχανοῦς αὐτοκρατορίας τοῦ Βορρᾶ, δηλ. ὁ Τσάρος, ἀνακηρυξίμενος ἑαυτὸν προστάτην τῆς ὀρθοδοξίας, ἤρξατο ἔκτοτε ἐπεμβαίνων νὰ ἀνακουφίξῃ τὸν ἄλλως ἀφόρητον τῶν Τούρκων ζυγόν. Τοῦτο δὲ ἀναντιρρήτως κατὰ μέγα μέρος συνετέλεσεν εἰς τὴν ἐνθάρρυνσιν τοῦ ὑποδούλου Ἔθνους.

Εἶναι ὄντως θαῦμα ἡ διάσωσις τοῦ Ἔθνους καὶ τῆς Ὀρθοδοξίας, ἐὰν μὴ ὁ δάκτυλος τοῦ Θεοῦ δὲν ἦτο ὑπὲρ τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Πλήν, τῇ ἡμέρᾳ αὐτῇ τοῦ Πάσχα τῇ 8 Ἀπριλίου 1821, τόσον ἐξηγριώθη ὁ Σουλτάνος κατὰ τοῦ Ρωμαϊκοῦ γένους, ὥστε, πλὴν τῶν ἀναφανδὸν σφαγῶν τῆς τε Ἱεραρχίας καὶ τῆς Ἀριστοκρατίας καὶ τῆς ἀπαγχονίσεως πρὸ τῆς μεσαίας πύλης τῶν Πατριαρχείων τοῦ ἀειμνήστου Γρηγορίου τοῦ Ε' (κατ' οὐδὲν πταίσαντος καὶ ἐκδόντος μά-

λιστα καὶ ἀφορισμὸν κατὰ τῶν Ἐπαναστατῶν), ὡς ἀπετόλμησεν ἐν πλήρει ἡμέρᾳ, ἠπειλήσεν καὶ τὴν πλήρη ἐξιολάμισιν ἢ σφαγὴν ὅλων τῶν Χριστιανῶν. Θὰ ἐπετυγχάνετο δὲ ἀφρεύτως ὁ εἰς τῶν ὄρων τῆς ἀπειλῆς του, ἐὰν δὲν ἀνεχαιτίζετο ὁ Σουλτάνος ὑπὸ τοῦ Σειῦχουλισλάμη, ἀπαιτήσαντος τὴν εἰς θάνατον τιμωρίαν μόνον τῶν ὑπευθύνων καὶ πταιόντων εἰς τὴν ἐξέγερσιν τῶν Ἑλλήνων κατὰ τῆς κραταιᾶς Τουρκικῆς Αὐτοκρατορίας, ὡς τὸ τοιοῦτον ἀπαιτούσης, οὐ μόνον καὶ τῆς αὐστηροτέρας δικαιοσύνης, ἀλλὰ καὶ τοῦ Κοραΐνιου οὕτως δῆθεν συνιστῶντος. Ἐντεῦθεν, ὡς ἐκ τῆς ἐξεγέρσεως τοῦ φανατισμοῦ καὶ τῆς ἐκδικήσεως, ἅπαντες οἱ ἑλληνικοὶ ναοὶ τοῦ Γαλατᾶ κατηρειπώθησαν, ὡς εἴπομεν.

ΙΣΤΟΡΙΚΟΝ ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

ΤΑ ΑΠΟ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΕΩΣ ΙΣΤΟΡΙΚΑ ΓΕΓΟΝΟΤΑ ΤΟΥ ΕΝ ΓΑΛΑΤΑ
ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΥ ΔΗΛ. ΑΠΟ ΤΟΥ 1821 ΑΧΡΙ ΤΩΝ ΗΜΕΡΩΝ ΜΑΣ 1921

ΗΤΟΙ ΤΑ ΕΠΙ ΜΙΑΝ ΕΚΑΤΟΝΤΑΕΤΗΡΙΔΑ ΕΚΤΥΛΙΧΘΕΝΤΑ ΓΕΓΟΝΟΤΑ
ΕΝ ΓΑΛΑΤΑ ΟΡΘΩΣ ΑΝΑΓΟΝΤΑΙ ΕΙΣ ΤΟ ΣΥΜΠΛΗΡΟΥΝ
ΤΗΝ ΙΣΤΟΡΙΚΗΝ ΥΛΗΝ ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ, ΑΠΟΤΕΛΟΥΝ
ΔΙΚΑΙΩΣ ΤΗΝ ΝΕΩΤΕΡΑΝ ΙΣΤΟΡΙΑΝ ΤΟΥ
ΕΝ ΓΑΛΑΤΑ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΥ

ΙΣΤΟΡΙΚΟΝ ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

*Ὁ ἱ. ναὸς τοῦ ἁγ. Νικολάου καὶ ἡ προσάρτησις αὐτοῦ
τοῖς Ἐθνικοῖς Νοσοκομείοις τῷ 1864—65
ὡς καὶ ἡ προσάρτησις τοῦ ἱ. ναοῦ τῆς Καφατιανῆς
εἰς τὴν Μ. τοῦ Γένους Σχολὴν τῷ 1880.*

Ὁ ἱερὸς ναὸς τοῦ ἁγ. Νικολάου, ὁ τῷ 1805 ἀνακαινισθεὶς, φθαρεὶς οὐκ ὀλίγον, κατὰ τὴν ἐπανάστασιν καὶ χρεωθεὶς ἱκανόν, μικροῦ δεῖν θὰ ἠγοράζετο ὑπὸ τῶν δανειστῶν Ἐβραίων, ἐὰν ἐν τῇ κρίσει ἐκείνῃ σιγμῇ οἱ ἐκ Φερτεκίου ὀφειλόμενοι καὶ ἐν Γαλατᾷ ἐγκατεστημένοι Ἕλληνες δὲν προέβαινον εἰς τὴν ἀπόσβεσιν τοῦ χρέους τούτου καὶ τὴν ἀπαλλαγὴν τοῦ ἱ. ναοῦ ἐκ δεινοῦ ἐφιάλτου. Ἐφ' ᾧ καὶ κατὰ τὸ 1830, οἱ Γαλατιανοὶ Ἕλληνες τοῦ ἁγίου Νικολάου, ἐκφράσαντες ἐπὶ τῇ ἀπαλλαγῇ ταύτῃ τοῦ ἱεροῦ ναοῦ τὴν ἐγκάρδιον αὐτῶν εὐγνωμοσύνην τοῖς Φερτεκλήδαις, αὐθόρμητοι προσηνέχθησαν εἰς τὸ διηνεκὲς νὰ πληρώσωσιν 60 λίρας ἐτησίως διὰ τὰς ἐκπαιδευτικὰς καὶ φιλανθρωπικὰς ἀνάγκας τῆς κοινότητος Φερτεκίου. Διότι οἱ ἀπαλλάξαντες τοῦ χρέους Φερτεκλήδες, ἀνθρωποὶ θεοσεβεῖς, οὐδαμῶς ἐμιμήθησαν τὸ παράδειγμα τῶν Χίων, δὲν ἠθέλησαν οὐδὲ κἂν νὰ ἐπιστραφῇ αὐτοῖς τὸ χρεῖμα. Πόσον ἦν τὸ χρεὸς τοῦ ἱεροῦ ναοῦ δὲν εἶναι γνωστὸν ἀκριβῶς, πάντως ὅμως, ὡς ἐκ τῆς γενομένης σχεδὸν ἐκ θεμελίων περιπτου ἀνακαινίσεως αὐτοῦ, εἰκάζομεν ὅτι τὸ χρεὸς τοῦτο ἀνῆρχετο εἰς 4000 σημερινὰς λίρας. Ἐκτοτε ἐδίδετο καὶ δίδεται ἕως σήμερον τακτικώτατα τὸ ἕξ ἑξήκοντα λιρῶν Τουρκίας ἐπίδομα πρὸς τὴν ἑλληνικὴν Κοινότητα τοῦ Φερτεκίου καὶ θὰ δίδηται εἰς τὸ διηνεκὲς, διότι,

ἄνευ τῆς μεγάλης ταύτης δωρεᾶς τῶν Φερτεκλήδων, σήμερον ἑλληνικὸς ναὸς τοῦ ἁγίου Νικολάου δὲν θὰ ὑπῆρχεν· ἔκτοτε ἀπὸ τοῦ 1830 ἐβάδισεν ὁμαλῶς ὁ ἱερὸς ναὸς ἄχρι τοῦ 1864, ὅτε καὶ πάλιν, περιπεσὼν εἰς χεῖρας ἀδεξίας ἀτυχῶς, ἤρξατο χρεωνόμενος, τῷ δὲ 1864 διὰ σιγιλιάδους Πατριαρχικοῦ γραμματος, προσηρτήθη τῇ Ἐφορείᾳ τῶν Ἐθνικῶν Φιλ. Καταστημάτων, εὐ μόνον τόσον πρὸς ἀπαλλαγὴν ἐκ τοῦ χρέους τοῦ ἱεροῦ ναοῦ, ὅσον διότι τὰ Ἐθνικὰ Νοσοκομεῖα εἶχον μεγάλας ἀνάγκας καὶ ἐθεωρήθη ἀναγκαῖα ἡ πρὸσάρτησις τοῦ μεγαλωνύμου ἱεροῦ ναοῦ τοῦ ἁγίου Νικολάου τῇ Ἐφορείᾳ τῶν Καταστημάτων, ἦτις, ἔκτοτε ἀναλαβοῦσα τὴν διοίκησιν καὶ ἐπιμέλειαν τοῦ ἱεροῦ τούτου ναοῦ, τῷ 1865 ἀνεκαίνισε καὶ διεκόσμησεν αὐτόν, ὡς καὶ κατὰ τὸ 1887, ὡς δηλοῦται καὶ ἐκ τῶν ἐπὶ τῶν προμετωπίδων πρὸ τοῦ προαυλίου καὶ τῆς κυρίας Πύλης τοῦ ἱεροῦ ναοῦ γραφομένων, ἐπὶ Ἐφορίας τοῦ 1865 καὶ 1887. Ὡσαύτως κατὰ τὸ 1880 διὰ σιγιλίου προσηρτήθη καὶ ἡ Καφατιαὴ τῇ μεγαλωνύμῳ τοῦ Γένους Σχολῆ. Αἱ Ἐπιτροπαὶ δὲ ἀμοιτέρων, μετὰ τὴν προσάρτησιν διωρίζοντο ἕξ ὀφεικίου ἐκ τῶν Ἐφοριῶν, μόνον δὲ ὁ Πρόεδρος τῶν Ἐπιτροπῶν ἦν μέλος τῶν αὐτῶν. Ὄφειλον δὲ οἱ ἱεροὶ ναοί, μετὰ τὴν ἀπότισιν πάντων τῶν ὀφειλομένων διὰ τὴν ἀπρόσκοπτον λειτουργίαν τῶν ἱερῶν ναῶν, νὰ δίδωσιν ἑτησίως ταῖς Ἐφορείαις, οὐχὶ ποσὸν ὀρισμένον, ἀλλὰ τὸ περισσεῦον, ὡς καὶ ἐπίδομα εἰς τὰς Σχολὰς τοῦ Γαλιτᾶ καὶ τὴν Πατριαρχικὴν ἐπιχορήγησιν, δηλ. τὸ μηνιαῖον ἐμβατοίκιον λεγόμενον.

**Διατὶ οὐδεμία ἠκούσθη φωνὴ διαμαρτυρίας ἐκ Γαλιτᾶ
διὰ τὴν ἄδικον ταύτην προσαρτησιν ;**

Ἄτυχῶς οὐδεμία φωνὴ διαμαρτυρίας ἐκ μέρους τῶν Γαλιτιανῶν ἐγένετο διὰ τὴν προσάρτησιν ταύτην, τὴν ὄλως

ἄδικον καὶ πρωτάκουστον, εἰς ἣν προέβη ἡ Ἐκκλησία, διὰ σιγιλίων Πατριαρχικῶν καὶ Συνοδικῶν συνδέσασα εἰς τὸ διηνεκές ἐκκλησίας κοινοτικὰς εἰς ἔθνικὰ καθιδρύματα, εἰς βᾶρος καὶ ἀνυπολόγιστον ζημίαν τῆς Κοινότητος. Τὸ τοιοῦτον δὲ οὐδένα ἄς ἐκπλήξῃ. Ὁ Γαλιτᾶς, ὡς τόπος πολύσπερμος καὶ ὑπὸ μὴ ἐντολίῳν περίπου οἰκούμενος, οὐδαμῶς ἀπετέλει κοινότητα· ἐντεῦθεν οὐδὲν κοινοτικὸν ἐνδιαφέρον ἐπεδείχθη. Καὶ ὅμως, εὐθύς ὡς ἐσχηματίσθη Κοινότης ὑπὸ τῶν ἐκγόνων τῶν μονίμως πλέον ἐγκαταστάτων ξένων ὁμογενῶν εἰς Γαλιτᾶν, εὐθύς ἤρξατο καὶ ὁ ζῆλος καὶ τὸ ἐνδιαφέρον ὑπὲρ τῆς προαγωγῆς τῆς μεγάλης καὶ πλουσίας ταύτης Κοινότητος εἰς ὕψος ἀνάλογον πρὸς τὴν θέσιν τῆς, ὡς ἔδραν καὶ τόπον τοῦ ἐμπορίου καὶ αὐθωρεὶ ἐγεννήθη ἤδη, ἐπὶ τῶν εὐκλειῶν ἡμερῶν τοῦ μεγάλου Πατριάρχου, τοῦ ἀλλήστου μηνίμης Ἰωακείμ τοῦ Γ', ὁ ζῆλος πρὸς ἐνοποίησιν τῶν ἐνοριῶν εἰς μίαν Κοινότητα. Κατὰ δὲ τὸ ἔτος 1898 ἡ Ἐπιτροπὴ τοῦ ἁγ. Νικολάου ὀρθῶς καὶ ἀξιεπαίνως ἴδρυσεν ἐν τῷ Νάρθηκι τοῦ ἱ. ναοῦ παρεκκλήσιον μετ' ἀγιάσματος, ἐπ' ὀνόματι τοῦ ἀρχαίου, ὡς εἶπομεν, καὶ βυζαντινοῦ ναοῦ τοῦ ἁγ. Ἀντωνίου, τοῦ λατινισθέντος κατὰ τὴν Λατινοκρατίαν τοῦ 1204, εὐρισκομένου δὲ εἰς τὴν θέσιν ταύτην τοῦ ἱεροῦ ναοῦ τοῦ ἁγίου Νικολάου, ναοῦ ἑλληνικοῦ ἀρχαίου, λατινισθέντος καὶ τούτου, καὶ ἐντεῦθεν ἐπὶ τῶν ἐρειπίων τῶν θεμελίων τοῦ ἁγίου Ἀντωνίου ἀνηγέρθη ὁ ἱερὸς ναὸς τοῦ ἁγίου Νικολάου. Διότι ὁ ἀρχαιότατος, ὡς εἶπομεν, ἱερὸς ναὸς τοῦ ἁγίου Νικολάου ἔκειτο εἰς τὴν παρὰ τὸ σημερινὸν Χαβιαρόχανον θέσιν, ἔσωθεν τῆς Πύλης, τοῦ παρὰ τὴν σημερινὴν γέφυραν παραλίου τείχους, δι' ἧς εἰσῆρχοντο τὰ ἐκ τῶν προσορμιζομένων πλοίων ἐμπορευματα καὶ ὁ ναὸς δὲ οὗτος, λατινισθεὶς καὶ παλαιωθεὶς, κατηρειπώθη ὑπὸ τῶν ἐκ φανατισμοῦ μᾶλλον οὐδεμίαν ἐπιδειξαμένων πρόνοιαν Φράγκων πρὸς ἀνοικοδόμησιν αὐτοῦ. Κατὰ τὴν ἀνέγερσιν δὲ τοῦ φερωνύμου ἀγιάσματος ἠρῶνθη καὶ ὁ

Νάρθηξ τῆς ἐκκλησίας καὶ περιεφράχθη πανταχόθεν, ἀφειθείσης μόνον τῆς προσθίας θύρας καὶ τῆς ἀγούσης παραπλεύρως εἰς τὸν Γυναικωνίτην κατὰ δὲ τὸ 1899 ἐθεωρήθη καλὸν νὰ ἀνοιγῇ καὶ ἐτέρα πύλη, ἀπέναντι τῆς προσθίας, χάριν κυρίως τῶν προσκυνητῶν τῆς ὁδοῦ Μουμχανέ καὶ ἵνα πρὸς ὄφελος τοῦ ἱεροῦ ναοῦ χρησιμοποιηθῇ οὕτως ὡς δίοδος. Πρὸς δέ, ὁ κύριος λόγος τῆς μὴ ἐξεγέρσεως φωνῆς διαμαρτυρίας κοινοτικῆς διὰ τὴν αὐθαίρετον ταύτην προσάρτησιν τῶν δύο κυρίων ἰ. ναῶν τῆς Κοινότητος, ἦν, ὅτι οἱ ἐξ ὀφφικίου διοριζόμενοι Ἐπίτροποι τῶν ἰ. ναῶν ἐξήσκουν μονοπωλικῶς, ἐπὶ σειρὰν ἐτῶν, τὴν ἐπιτροπείαν καὶ κατέπνιξαν πᾶσαν φωνὴν ἐξεγέρσεως, μένοντες εὐχαριστημένοι, φαίνεται, ὡσεὶ ἡ Κοινότης ἦν ἡνοποιημένη,

***Εἶναι δίκαια ἀπολύτως καὶ ἰσχύοντα αἰωνίως
τὰ Σιγιλλιώδη ταῦτα Πατριαρχ. καὶ Συνοδικὰ γράμματα
τῆς προσαρτήσεως τῶν κοινοτικῶν ναῶν
εἰς ἐθνικὰ καθιδρύματα ;***

Τὰ Σιγιλλιώδη ταῦτα γράμματα τῆς προσαρτήσεως ναῶν κοινοτικῶν εἰς φιλανθρωπικὰ καὶ ἐκπαιδευτικὰ καθιδρύματα, ἐκ τῶν περιστάσεων καὶ ὀρισμένων συνθηκῶν γενόμενα, βεβαίως δὲν ἔχουσιν αἰώνιον κύρος. Ἐὰν δὲ ἐν αὐτοῖς γράφηται, ὅτι ὁ παραβάτης αὐτῶν ἔξει τὴν μοῖραν τοῦ Ἰούδα — ἢ ὅτι ἔσται ἄλλυτος ὡς ἡ πέτρα ἢ καὶ κληρονομῆσει τὴν λέπραν τοῦ Γιεζὶ καὶ εἶη τρέμων ὡς ὁ Καῖν καὶ νὰ καταπίῃ τὸν παραβάτην ἢ γῆ, ὡς τὸν Δαθὰν καὶ τὸν Ἀβειρῶν — ταῦτα γράφονται σκοπίμως, ἵνα μὴ ἡ παράβασις γένηται πρὸς τῆς ἄρσεως τῶν συνθηκῶν ἐκείνων, ὑφ' ἃς ἐγράφησαν. Διότι ἡ Ἐκκλησία ἡμῶν, ἢ πάντοτε λογικῶς καὶ σωφρόνως πολιτευσαμένη καὶ ὡς μήτηρ φιλόστοργος πάντοτε ἀκούσασα τὴν φωνὴν τῶν οἰκείων τέκνων, δὲν εἶναι δυνατόν λογικῶς καὶ ἠθικῶς νὰ παραπαίῃ. Ὁ Γαλατᾶς, κατοικοῦμενος ὑπὸ

πολλῶν Ἑλλήνων, ὀλιγίστων δὲ μονίμως ἐγκατεστημένων, δὲν ἦτο, ὡς εἶπομεν, κοινότης. Ἀρξάμενος ὁμως ἀπὸ εἰκοσαετίας νὰ ἀποτελῇ συμπαγῆ κοινότητα, ἤρξατο ἔκτοτε νὰ ζητῇ ἐπιμόνως τὰ ἀπαράγραπτα κοινοτικά αὐτοῦ δίκαια. Καὶ ἐντεῦθεν κατώρθωσε πρὸς τριετίας νὰ ἐπιτύχῃ ἐν ταῖς ἐνεργείαις του, ὅτι, ἔνεκα τῶν πολιτικῶν περιστάσεων καὶ τῶν Βαλκανικῶν πολέμων καὶ εἶτα τοῦ Εὐρωπαϊκοῦ δὲν κατώρθωσεν ἐνωρίτερον νὰ ἐπιτύχῃ. Ἄλλως, ἐὰν δὲν ἐπετυγχάνετο ἡ ἀνάκτησις, ἢ ἡ ἀνακατάληψις τῶν κοινοτ. Ἐκκλησιῶν ὑπὸ τῆς κυριάρχου κοινότητος καὶ ἐναυαγίῃ ἢ ἐπιτευχθεῖσα ἐνοποιήσις τῆς Κοινότητος πρὸς διετίαν, κατὰ Ἰούλιον τοῦ 1919, οὐδεμία πρόδοσις θὰ ἦτο ἔκτοτε δυνατὴ εἰς αὐτήν. Οὐδέποτε δὲ ἦν δυνατόν ἡ Μ. Ἐκκλησία νὰ κωφεύσῃ εἰς τὴν φωνὴν τῶν Γαλατιανῶν εἰς βᾶρος καὶ ἀνυπολόγιστον ζημίαν τῆς Κοινότητος. Ἐὰν τὰ μεγάλου καὶ εὐρέως κύκλου καὶ δράσεως Φιλανθρωπικὰ καὶ Ἐκπαιδευτικὰ Καθιδρύματα ἔχωσι καὶ μεγάλας ἀνάγκαις, οὐδαμῶς δίκαιον νὰ ἀποσπῶσι ξένους ναοὺς πρὸς συντήρησίν των, καθόσον οὐδαμοῦ τοιαυτὴ ἀδικία ἀλλαγῶ, οὔτε ἐγένετο ποτέ, οὐδὲ δυνατόν νὰ γένηται. Οὐδεμία δὲ μείζων προσβολή, ἀπτομένη καιρίως αὐτῆς τῆς ἀξιοπρεπείας τοῦ Ἐθνους καὶ τοῦ γοήτρου αὐτῆς τῆς Ἐκκλησίας, ἐὰν εἰσέτι ἡ Ἐκκλησία ἠνείχετο τὴν κατάστασιν ταύτην, ἐπιμένουσα εἰς τὸ αἰώνιον δῆθεν κύρος τῶν Σιγιλλιῶν, ὡσεὶ προὔκειτο περὶ τῶν αἰώνιον ὄντως ἰσχὴν καὶ κύρος ἀναλλοίωτον ἐχόντων δογμάτων τῆς πίστεως. Τοσοῦτω μᾶλλον, ὅσο οὐδαμῶς αἱ προσαρτηθεῖσαι Ἐκκλησίαι μεγάλην καὶ αἰσθητὴν τὴν συμβολὴν παρείχον εἰς τὰς ἀνάγκαις τῶν ἄνω Καταστημάτων, πλὴν τῆς γενομένης ἐπ' αὐτοφῶρῳ ἀδικίας εἰς τὰ ζωτικώτερα τῆς Κοινότητος συμφέροντα. Διότι, ἄνευ αὐτῶν τῶν ἱερῶν ναῶν, μόνον ἄρα μὲ τὰς προσόδους τοῦ ἱεροῦ ναοῦ τοῦ Σωτῆρος Χριστοῦ, οὐδαμῶς ἦν δυνατόν ἢ μεγάλη Κοινότης τοῦ Γαλατᾶ νὰ ὀρθοποδησῇ καὶ διη ἐκπαιδευτικῶς. Καὶ ὁ Γαλατᾶς, ἡ μεγάλη αὕτη ἑλληνικὴ Κοι-

νότης, ἡ ἔδρα τοῦ ἐμπορίου καὶ τῆς δράσεως, ἔδει νὰ φυτοζωῇ αἰώνως πρὸς ζημίαν τῶν τέκνων αὐτῆς. Ὁ Γαλατᾶς λοιπὸν ἔπρεπε μόνον τεχνίτης νὰ παράγῃ καὶ ἐργάτας οὐχὶ δὲ τοὺς εἰς τὸν Κερδῶν ἀσχολουμένους. Καὶ διὰ τοῦτο εὐγνωμοσύνη αἰώνιος ὀφείλεται εἰς τοὺς ἐργασθέντας ὑπὲρ τῆς ἐνοποιήσεως τῆς Κοινότητος, δηλ. εἰς ὅσους ἠγωνίσθησαν διὰ τὸ ἔργον τοῦτο τὸ ἱερώτατον τῆς προαγωγῆς καὶ προόδου αὐτῆς. Ἀπόδειξις φανερά εἶναι, ὅτι μόλις διέρρησαν δύο ἔτη καὶ ὁ Γαλατᾶς ἤρξατο ἀναλαμβάνων καὶ ἐπιδεικνύων τὴν ζωτικότητα καὶ ἀκμὴν αὐτοῦ.

*Εἶναι δίκαια ἡ ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἀρχαίων δῆθεν
Πατριαρχικῶν Σιγίλλων ἀπόσπαισις τοῦ ἱεροῦ ναοῦ
τοῦ ἁγ. Ἰωάννου ἐκ τῆς Κοινότητος τοῦ Γαλατᾶ;*

Ἐξ ὧν ἐν τοῖς πρόσθεν εἶπον, εὐκόλως συμπεραίνει πᾶς ἀμερόληπτος κριτῆς, ὅτι ἡ Μ. Ἐκκλησία καὶ δὴ τὸ Ἐντιμον ἰδίᾳ Δ. Ε. Μικτὸν Συμβούλιον, εἰς ὃ ἀνετέθη ἡ τε ἐπικύρωσις καὶ ἐφαρμογὴ τοῦ Ἐνωτικοῦ Κανονισμοῦ, ἀναγνωρίσαν καὶ ἐπικυρῶσαν τὸν ἐν λόγῳ Κανονισμόν, τῆσασαρος κοινοτικὸς ἱεροὺς ναοὺς ὀρίζοντα, ἀπεδέξατο ἄρα, ὅτι ἀδικωτάτη ἐτύγγανεν ἡ ἐπὶ τοσοῦτους ἔνιαυτοὺς ὕλως αὐθαιρέτως ἀπὸ τοῦ 1700 παρακράτησις τοῦ τε ἱ. ναοῦ καὶ τῶν προσόδων αὐτοῦ. Τὸ Συμβούλιον ὅμως, ἀνακροῦσαν ἐφεξῆς πρύμναν, λόγῳ σημεινόντων Χίων ἐπιρροῶν ἠρνήθη τὴν προσάρτησιν ταύτην τοῦ ἐν λόγῳ ἱεροῦ ναοῦ εἰς τὴν δικαιούχον Κοινότητα, περιπεσὸν οὕτω εἰς προφανῆ ἀντίφασιν, ἡ δὲ ἀντιπροσωπεία τῆς Κοινότητος, ἵνα μὴ ματαιωθῇ ἄλλως αὐτὸ τὸ ἔργον τῆς ἐνοποιήσεως, ὅπερ ἐπεδιώκετο, ἠναγκάσθη νὰ ὑποχωρήσῃ, ἀναβαλοῦσα ὅμως ἐν εὐθέτῳ χρόνῳ τὴν διεκδίκησιν τῶν δικαίων τῆς Κοινότητος. Ὁ ἐν λόγῳ ἱερός ναός (ἀρκεῖ πλέον ἢ ἐπὶ δύο ὅλους αἰῶνας ἀδικία τῆς Κοινότητος), ἀφεύκτως, εἶναι ἀπόλυτος ἀνάγκη, εἶναι ἡ αὐστηρὰ

φωνὴ τοῦ δικαίου, δέον ἀπαραιτήτως, νὰ ἐπανέλθῃ εἰς τὴν κυρίαρχον Κοινότητα, ἐξ ἧς αὐθαιρέτως καὶ παρὰ πᾶν δίκαιον ἀπεσπίασθη καὶ δὴ, μετὰ τὴν γενομένην ἀκύρωσιν τῶν Σιγίλλων τῆς προσαρτήσεως τῶν ἄλλων ἱερῶν ναῶν, Καφατιανῆς καὶ ἁγίου Νικολάου. Ὅτι δὲ ἀδίκος καὶ βιαία ἡ παρακράτησις τοῦ ἐν λόγῳ ἱεροῦ ναοῦ φαίνεται ἐξ αὐτοῦ ἡ παρακράτησις τοῦ ἐν λόγῳ ἱεροῦ ναοῦ φαίνεται ἐξ αὐτοῦ τοῦ εὐτυχῶς διασωθέντος Πρακτικοῦ. Δηλαδή, ὡς ἐκ τῆς σκληρᾶς καὶ ἀδηρίτου, ἐν ἣ εὐρίσκετο ἀνάγκης, ἡ Κοινότης, τὰ ἐπὶ τοῦ ἐν λόγῳ ἱεροῦ ναοῦ δικαιώματά της εἰς τοὺς Χίους ἠναγκάσθη νὰ ἐκχωρήσῃ, ὡς ἀνοικοδομήσαντας τὴν πυρποληθεῖσαν ἐκκλησίαν τοῦ ἁγίου Ἰωάννου. Διότι τὸ ἐν λόγῳ Πρακτικόν, δὲν ἐκπροσωπεῖ τὴν Κοινότητα, ἀφοῦ ὑπογράφεται ὑπὸ 5—6 ἔνοριτῶν καὶ 2 ἱερέων ὡς μαρτύρων, εἶναι δὲ ὄντως τῆς ἀνάγκης βιαία πράξις, τῶν Χίων ἐμεταλλευθέντων αὐτήν. Ἐξηγουμαι. Πυρποληθέντων ἀπάντων τῶν ἱερῶν ναῶν τῆς Κοινότητος, οὐδαμῶς ἦν δυνατόν, ὅπως οἱ Γαλατιανοί, μὴ δυνάμενοι νὰ ἀνεγείρωσι τὰς ἄλλας ἐκκλησίας των, ἀνεγείρωσι καὶ τὸν ναὸν τοῦ ἁγ. Ἰωάννου. Ἴνα δὲ μὴ ἀπολεσθῇ καὶ ὁ ἐν λόγῳ ναός, ὡς ὁ τῆς Χρυσοπηγῆς, ἐξεχώρησαν αὐτὸν τοῖς Χίοις. Ἐντεῦθεν τὰ ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ δῆθεν Πρακτικοῦ συνταχθέντα ἐφεξῆς Σιγίλλια τῶν Πατριαρχῶν, τὰ ἐπικυρῶσαντα τὴν ἀπόφασιν ταύτην, ἀναφέρουσι κατ' ἀνάγκην πρὸς εὐρεσιν λόγου δικαίου, ὅτι, ὡς παρελθούσης τεσσαρακονταετίας καὶ μὴ ἐγερωθείσης φωνῆς διαμαρτυρίας κατὰ τὸ διάστημα τοῦτο ἐκ μέρους τῆς Κοινότητος, ἐπὶ τῷ οὐδαμῶς ἐκπροσωποῦντι αὐτὴν βιαίῳ ἐκείνῳ πρακτικῷ, παραγράφονται τὰ κοινοτικὰ δικαιώματα ἐπὶ τοῦ ναοῦ τοῦ ἁγ. Ἰωάννου. Ἀλλὰ καὶ οἱ ἐν Γαλατᾷ Φερτεκλήδες, ἀπαλλάξαντες τὸν ἱερὸν ναὸν τοῦ ἁγίου Νικολάου ἐκ βαρυτάτου χρέους, οὗ ἔνεκεν θὰ ἐπωλεῖτο τοῖς ἐν Γαλατᾷ Ἑβραίοις, ἢ θὰ ἐξεχωρεῖτο αὐτοῖς, ἵνα γένηται Συναγωγὴ, δὲν ἀπετόλμησαν νὰ ἐγείρωσι δικαιώματα κυριότητος ἐπὶ τοῦ ἱ. ναοῦ τοῦ ἁγ. Νικολάου κατὰ τὸ 1836, ἀπλῶς μόνον εὐεργέται αὐτοῦ χαρακτη-

ρισθέντες. Καὶ ἐντεῦθεν αὐθορμήτως οἱ Γαλατιανοί, ἔσπευσαν, τὴν μεγάλην εὐγνωμοσύνην των ἐκδηλοῦντες, ἐτησίως νὰ δίδωσιν ὑπὲρ τῶν σχολῶν τῆς Κοινότητος Φερτεκίου λίρας ἑξήκοντα, εἰς τὸ διηλεκτικὸν δέ, καὶ οὐχὶ ἄχρι τῆς ἀποσβέσεως τοῦ δωρηθέντος ποσοῦ. Τὰ Σιγίλλια ἄρα ταῦτα, καθ' ἑαυτὰ ἄκυρα καὶ τῆς ἀνάγκης γεννήματα, πρὸ πολλοῦ ἔδει νὰ ἀρθῶσι καὶ πρὸ πολλῶν ἐτῶν οἱ Χῖοι αὐθορμήτως ἔδει νὰ παραδώσωσι τὸν ἱερὸν τοῦτον ναὸν τῇ Κοινότητι τοῦ Γαλατᾶ. Τὸ πολὺ δέ, ἐκ σεβασμοῦ πρὸς τὸ ἀπὸ τὸ 1700 καθεστώς, δύο ἐπιτρόπους ἔδει μόνον νὰ ἔχωσι Χίους καὶ οὐχὶ ἀκόμη νὰ ἀνέχωνται καὶ νὰ θέλωσι, μὴ ἀρκεσθέντες εἰς τὴν, τίς οἶδεν, ἀπὸ ποίας ἐποχῆς ἀπόσβειν τοῦ πρὸς ἀνέγερσιν κατιβληθέντος ποσοῦ, καὶ μετὰ τὴν ἐπελθοῦσαν ἐνοποίησην, νὰ παρακρατῶσι ξένον ναόν. Τὸ δαπανηθὲν χρῆμα διὰ τὴν ἀνάγερσιν τοῦ ἐν λόγῳ ναοῦ ἀπειράκις ἕως τώρα ἔλαβον. Τίνα λόγον ἔχουσι τῆς παρακρατήσεως εἰσέτι ταύτης; Ὁ Γαλατᾶς ἔχει ἀναμφέρηστα δικαιώματα ἐπὶ τοῦ ἱεροῦ ναοῦ καὶ οὐδεμία δύναμις εἶναι ἱκανὴ πλέον νὰ ἀντιστῆ καὶ περαιτέρω εἰς τὴν παρακράτησιν ταύτην ἀπὸ τοῦ 1708, ἣτις ὄντως μεγίστην τῇ Κοινότητι ζημίαν ἔφερον καὶ βλαβὴν τῶν ζωτικῶν αὐτῆς συμφερόντων, καὶ ἐντεῦθεν, οὐ μόνον ἀδύνατος ἢ ὀρθολόγησις τῆς Κοινότητος, ἀλλὰ καὶ οὐδαμῶς δυνατὴ ἢ ὑπαρξίς αὐτῆς, ὡς δρώσης καὶ προαγομένης πολυπληθοῦς καὶ τόσον μεγαλωνύμου ἑλληνικῆς Κοινότητος. Διότι, μὴ προαγομένος ἐκπολιτιστικῶς καὶ ἐκπαιδευτικῶς ὁ Ἑλληνισμὸς τοῦ Γαλατᾶ, ἐντὸς ὀλίγων ἐτῶν, ἐκτοπισθῆσεται ὑπὸ τῶν ὑπερέτερων ξένων. Οὐδεὶς δὲ λόγος, οὐδεμία καὶ ἀφορμὴ ἢ πρόφασις δικαιολογεῖ πλέον τοὺς Χίους. Ἐὰν δὲ πρότερον, ὡς ἐκ τῆς ὑποδουλώσεως τῆς νήσου των, ὑπῆρχε λόγος τις πρὸς τὴν παρακράτησιν τοῦ ἱεροῦ ναοῦ, ἐπέχοντος οἰνοῦ ἐδραν τῶν ἀφικνουμένων εἰς Κωνσταντινούπολιν Χίων, πρὸς ὑποστήριξιν τῶν ἀναγκῶν αὐτῶν, σήμερον, τῆς Χίου πρὸ πολλοῦ εὐτυχῶς ἐλευθερω-

θείσης, οὐδένα λόγον ἔχει ἢ παρακράτησις αὕτη καὶ πρὸς ἀποφυγὴν μεγάλων προστριβῶν καὶ ρήξεων μετὰξὺ δημοφύλων, δέον αὐθορμήτως οἱ Χῖοι νὰ ἐκχωρήσωσι πλέον τὸν ἱερὸν τοῦτον ναόν, διότι ἄλλως εἶναι ἱστορικῶς ἀποδεδειγμένον καὶ διὰ τῶν αἰώνων κεκυρωμένον, ὅτι ἡ βία προσωρινῶς μόνον θριαμβεῖ, θὰ ἐπικρατήσῃ δὲ ἐντὸς ὀλίγου τὸ δίκαιον καὶ παρ' οἰανδήποτε δυνατὴν ἀντίδρασιν καὶ αὐτῆς τῶν Χίων. Διὸ καὶ δὲν ἀμφιβάλλομεν, πεποιθότες εἰς τὴν φιλογένειαν καὶ τὴν δικαιοσύνην αὐτῶν, ὅτι μετ' εὐαρεσκείας πλέον θὰ θελήσωσιν αὐθορμήτως νὰ ἐκχωρήσωσι τὸν ἐν λόγῳ ἱερὸν ναόν εἰς τὴν δικαιοῦχον Κοινότητα. Διότι αὐτοῖς μὲν οὐδὲν ὠφελεῖ, τὰ μέγιστα ὅμως συμβάλλεται εἰς τὴν οἰκονομικὴν εὐεξίαν τῆς Κοινότητος, ἐφ' ἧς καὶ μόνης στηρίζεται τὸ μέλλον τοῦ ἐν Γαλατᾶ Ἑλληνισμοῦ, ὅστις, συνφδὰ τῷ ἱστορικῷ του γοήτρῳ καὶ τῇ μεγάλῃ συμβολῇ, ἦν παρέσχεν εἰς τὴν διάσωσιν τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἀπὸ τῆς ἀλώσεως, ὡς εἶπον, δικαιούται σήμερον νὰ κατέχη τὰ σκῆπτρα τῆς πνευματικῆς καὶ ἐκπολιτιστικῆς δράσεως ὑπὲρ πᾶσαν ἄλλην Κοινότητα.

*Ποῦ ἔκειντο οἱ ἀνεγερθέντες ἱεροὶ ναοὶ
καὶ πῶς ἀνηγείροντο;*

Οἱ ἀνεγερθέντες μόχθοις καὶ ἀγῶσι πολλοῖς τέσσαρες ἱ. ναοὶ τῆς Καφατιανῆς, ἀγ. Νικολάου, Σωτήρος Χριστοῦ καὶ ἀγ. Ἰωάννου, ἐκ τοῦ Φερμανίου τοῦ Σουλτᾶν Μαχμουὺν τοῦ Α' πρὸς τὸν Μολλᾶν τοῦ Γαλατᾶ (Δικαστὴν τῶν ἀστικῶν ὑποθέσεων), ἐπιτρέποντος τὴν ἀνάγερσιν τεσσάρων ἱερῶν ναῶν, μόνον αὐτῶν ἀναφερομένων, ὡς ἀρχαίων καὶ ὡς, ἅμα δῆθεν τῇ ἀλώσει τῆς Πόλεως, ἐκχωρηθέντων τοῖς ἡμετέροις, πάντων δὲ τῶν ἄλλων βυζαντινῶν ναῶν ἢ ναϊδρίων, ἀγίων Ἀναργύρων, Θεοδούλου καὶ Χρυσοπηγῆς κατερειπωθέντων κατὰ τὴν ἄλωσιν, τῆς Χρυσοπηγῆς μόνον, ὡς

μονῆς ἰδιωτικῆς διασωθείσης, ἐκ τοῦ Φιρμανίου, λέγω, φαίνεται, ὅτι ἔκειντο πάντες καθ' ὅλην τὴν ἔκτασιν τῆς ὁδοῦ Σουλτὰν Βαγιαζήτ. Πρὸ τῆς ἐκδόσεως δὲ Φιρμανίου ἔδει καὶ διὰ Φετβά νὰ ἀποφανθῇ καὶ ὁ Σεῖχουλισλάμης, ἐὰν πρότερον ὑπῆρχεν ἐπὶ τοῦ χώρου ἐκείνου ἱερὸς βυζαντινὸς ναὸς κατὰ τὴν ἄλωσιν καὶ ἐπακριβῶς νὰ καθορισθῇ καὶ μαρτυρηθῇ τοῦτο, δὲν ἐπετρέπετο δέ, ἐπὶ ποινῇ καταδαφίσεως, οὐδὲ κατὰ κεραίαν ἐπέκτασις τοῦ ἀρχικοῦ γηπέδου, πρὸς ἐπαύξησιν ἔστω καὶ κατὰ ἓνα δάκτυλον τοῦ πρὸς ἀνέγερσιν χώρου. Διὸ καὶ μετὰ τὴν ἀνέγερσιν τοῦ ἱ. ναοῦ ἐγένετο αὐστηροτάτη ἐξέλεξις, δι' ἰδίων ἀπεσταλμένων τοῦ Σουλτάνου καί, ἐὰν ἀπεδεικνύετο ἐπέκτασις, αὐθαρεῖ ὁ ναὸς καταδαφίζετο. Κατὰ τὴν ἀνοικοδόμησιν οὕτω τοῦ ἱεροῦ ναοῦ τοῦ ἁγίου Ἰωάννου, ὑπὸ Μουσουλμάνων γειτόνων ἐρραδιουργήθη τῷ Σουλτάνῳ, ὅτι ἐγένετο δῆθεν ἐπέκτασις τοῦ γηπέδου καὶ μικροῦ δειν, ὁ ναὸς θὰ κατεκρημνίζετο, ἐὰν ὁ ἐξελέγξας τὴν συκοφαντίαν δὲν ἀπεδείκνυε τὸ ἐναντίον.

Ἐκπαιδευτικὴ κίνησις τοῦ ἐν Γαλατᾷ Ἑλληνισμοῦ.

**Αἱ Σχολαὶ τοῦ Γαλατᾷ πρὸ τῆς ἀλώσεως
καὶ μετ' αὐτὴν ἄχρι τῶν ἡμερῶν μας.**

Ὡς δηλοῦται ἐκ τῶν Πηγῶν, ἡ Παναγία Χρυσοπηγή, ὁ βυζαντινὸς δηλ. οὕτως ναὸς, ἐχρησίμευε καὶ ὡς Σχολὴ καὶ πρὸ τῆς ἀλώσεως, ἄγνωστον δὲ ἐκ τῶν ὑπαρχουσῶν πηγῶν, τίνες οἱ διδάξαντες διδάσκαλοι καὶ ποία ἦτο ἡ ἐκπαιδευτικὴ πρόοδος τοῦ ἐν Γαλατᾷ Ἑλληνισμοῦ ἐπὶ τῶν Βυζαντινῶν. Ἄλλὰ μετὰ τὴν ἄλωσιν, ἡ Χρυσοπηγὴ χρησιμεύει καὶ ὡς κεντρικὸς ἱερὸς ναὸς καὶ ὡς ἐκπαιδευτήριον μᾶλλον ἀνώτερον, ἐν ᾧ ἀπὸ τοῦ 1500—1550, ἐδίδασκεν ὁ Θ. Ἐλεαβουῦλκος καὶ ἀπὸ τοῦ 1630 ὁ Μ. Ἱεροκήρυξ Μελέτιος ὁ Συρίγος. Καὶ ἐπὶ τῶν Βυζαντινῶν βλέπομεν, ὅτι οἱ δυνάμενοι νὰ μελετήσωσιν ἐν τῇ Βιβλιοθήκῃ τῆς Μονῆς καὶ ἐδίδασκον ὡσαύτως καὶ ἐκῆρυττον τὸν θεῖον λόγον ἐν τῷ ἱερῷ ναῷ.

Αἱ ἑλληνικαὶ σχολαὶ δὲν ἀνεγνωρίζοντο ἐπισήμως, οὐδὲ ἐπετρέπετο τὸ ἀνοιγμα αὐτῶν τοῦλάχιστον μέχρι τοῦ 1700 καὶ τοῦτο, ἵνα τὸ ρωμαϊκὸν Γένος ἀπομάθῃ πλέον τὴν προγονικὴν τοῦ γλῶσσαν καὶ πνευματικῶς μεμαραμμένον, μὴ δυνηθῇ ποτε νὰ ἐξεγερθῇ καὶ αἰωνίως μένη ὑποδουλωμένον. Μολονότι ἡ Πύλη κατ' ἀρχὰς δὲν ἐχρησιμοποίησε τοὺς Ἑλληνας καὶ τοὺς μᾶλλον λογιωτάτους εἰς δημοσίας θέσεις, ὡς εὐρίσκουσα ἐξωμότας λογίους Πολωνούς. Ἀρχομένου ὅμως τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος, ὅλους τοὺς σπουδάζοντας καὶ τελειοποιουμένους ἐν Εὐρώπῃ ὁμογενεῖς προῆγεν εἰς τὰς ἀνωτάτας τῶν θέσεων, καὶ δὴ τοῦ Μεγάλου Διερμηνέως, ἢ τοῦ Ὑπουργοῦ καὶ ἀντιπροσώπου τῆς Πύλης παρὰ τοῖς Πρεσβευταῖς τῶν ξένων κρατῶν. Πάντες δὲ οἱ Μεγάλοι Διερμηνεῖς, ὁμολογητέον, εἰργάσθησαν ἐν πάσῃ εἰλικρινείᾳ ὑπὲρ τῶν συμφερόντων τοῦ κράτους, οὐδεὶς δὲ αὐτῶν ἐφάνη ἄπιστος πρὸς αὐτό. Διὸ καὶ ἐφρεξῆς οἱ ἡγεμόνες τῶν Παραδουναβείων χωρῶν ἐλαμβάνοντο ἐκ τῶν Φαναριωτῶν Ἑλλήνων. Μετὰ τὴν πυρπόλησιν δὲ τῆς Χρυσοπηγῆς καὶ τὴν ἐκ δευτέρου ἀνάκτισιν, ἡ Χρυσοπηγὴ ἐπ' ὀλίγον ἐξηκολούθησε νὰ εἶναι καὶ ἀνωτέρα σχολή, διότι καεῖσα καὶ αὐθις καὶ μὴ ἀνακτισθεῖσα, ὡς εἴπομεν, δὲν ἦτο δυνατόν ἀλλαγῆναι νὰ ἀνεγερθῇ αὐτοτελὴς σχολή, οὐδὲ νὰ ἐπιτραπῇ ὑπὸ τῆς Ἀρχῆς, πολυειδῶς ἀντιστάσης εἰς τὴν ἐκπαιδευτικὴν πρᾶξιν τοῦ ὑποδοῦλου ἔθνους, ἵνα μὴ ποτε ἀναπτυχθὲν ἐξεγερθῇ.

Μετὰ τὴν ἀνέγερσιν ὅμως τῶν τεσσάρων ἱ. ναῶν, ἤρξαντο οἱ Γαλατιανοὶ νὰ ἐπιμελῶνται καὶ τῆς ἐκπαιδευτικῆς ἀναπτύξεως τῶν τέκνων τῶν Ὡς Σχολεῖον μετὰ τὴν Χρυσοπηγὴν, ἐχρησιμοποίησαν τὰ κελία τοῦ ἱεροῦ ναοῦ τῆς Καφατιανῆς. Ἐν τινι δὲ καταλόγῳ, διασωθέντι ἐν τοῖς ἀρχαίοις τοῦ ἁγ. Ἰωάννου, γράφεται « Ἐδόσαμεν τῇ 20 7/βρίου τοῦ 1769 τὸν Ἐπίτροπον τῆς Καφατιανῆς διὰ τὸ Σκολιὸν τὰ συναχθέντα τοῦ Κουτιοῦ γρόσια 40. Εἴχομεν δὲ καὶ τὴν ὑπόσχεσι καὶ ἐδέχθημεν καὶ τὸ βεβαίονομεν εἰς τὸν παρόντα

Κώτικα νὰ τοὺς δίδομεν κάθε χρόνο ἀπὸ τὸ Παγγάρι γρόσια 26 καὶ ὄσα συνάξῃ τὸ κοινὸ τοῦ Σκολιοῦ. Κατόπιν ἐγιναν γρ. 55. Τῇ 2 Μαρτίου 1777 ὅλοι οἱ Ἐπιτροποὶ διὰ τὸ κοινὸ Σκολιὸ ἀπὸ 55 γρόσια· Τῷ 1793 ἐκτὸς τοῦ κοινοῦ Σκολιοῦ (Δημοτικοῦ), γίνεται καὶ Ἑλληνικὸ χωριστά, εἶτα δὲ συνεννοῦνται καὶ ἀυξάνονται τὰ ἐπιδόματα τῶν ἱερῶν ναῶν καὶ ἐπλήρωνον μηνιαίως γρόσια 25. Ἐδίδασκον δὲ ἱερεῖς καὶ διάκονοι καὶ ἵνα μὴ γένηται θόρυβος, ὠρίσθη ὄχι περισσότερα τῶν τριῶν παιδιῶν νὰ δέχονται ἐν τοῖς τοῖς κελλίοις. Ἡ ἐκπαίδευσις ἐλάμβανεν οὕτω ἰδιωτικὸν χαρακτῆρα, τῶν Ἐπιτρόπων διδόντων καὶ ἴδια ἐπιδόματα τοῖς διδάσκουσι κληρικοῖς. Μόλις κατὰ τὸ 1800 ἐπετράπη ἡ ἀνέγερσις ἰδίου σχολείου, ἐν ᾧ μνημονεύεται διδάξας καὶ Σάμιός τις Πιτσιπιός. Τὸ σχολεῖον ἐκτίσθη εἰς τὸν περίβολον τοῦ ἱ. ναοῦ τῆς Καφατιανῆς. Περιττὸν καὶ νὰ σημειωθῇ, ὅτι μέχρι τοῦ 1800 ἐν τοῖς κελλίοις τῶν ἱερῶν ναῶν ἐδιδάσκοντο, ἀντὶ τῶν ἀγνωσμένων συγγραμμάτων τοῦ Δημοσθένους καὶ Πλάτωνος, ὁ Ὀκτώηχος καὶ τὸ Ψαλτήριον. Ἐν δὲ τῇ σχολῇ μόνον τῆς Χρυσοπηγῆς ἐδιδάσκοντο ὠριμένοι νέοι ἀνώτερα μαθήματα.

**Ἡ πρώτη Ἀδελφότης τοῦ Γαταῖ «Ἀγ. Χαράλαμπος»
καὶ ἡ πρώτη Ἐφορία.**

Ἡ Ἀδελφότης αὕτη ἀπετελέσθη ἐκ τῶν Φερμελεζήδων καὶ ἀνέλαβεν αὕτη, ὡς διαρκῆς Ἐφορία, τὴν εὐγενῆ φροντίδα τῆς διατηρήσεως αὐτοτελοῦς πλέον σχολῆς. Ἐτέλει τακτικῶς καὶ κατ' ἔτος τῇ 10 Φεβρουαρίου, ἑορτῇ τοῦ ἁγίου Χαράλαμπος, τὴν ἑορτὴν τῆς καὶ ἐτέλει μνημόσυνον ὑπὲρ τῶν δωρητῶν καὶ εὐεργετῶν τῶν σχολῶν τῆς Κοινότητος. Σώζεται εὐτυχῶς καὶ προσκλητήριον τῆς διμελοῦς Ἐφορίας τοῦ 1853 μετὰ σφραγίδος, φερούσης τὴν εἰκὸνα τοῦ ἁγίου Χαράλαμπος — ἄνω ἡ εἰκὼν τοῦ ἁγίου Χαράλαμπος καὶ

κάτωθεν τῆς σφραγίδος, Σχολῇ Γαταῖ εἰς τὸ μέσον καὶ κατωτέρω, δεξιὰ μὲν Ἀδελφότης ἁγίου Χαράλαμπος καὶ ἀριστερὰ 1853. Ἡ ἀναγνώρισις ὑπὸ τῶν ἀρχῶν τῆς ἐν λόγῳ Ἀδελφότητος, τῆς αὐθορμήτως σχηματισθείσης, ἐγένετο τῷ 1852. Ἐντὸς δὲ ἐνὸς ἔτους, διὰ τῶν ἐνεργειῶν τῶν Γαλατιανῶν καὶ τῶν σημαινόντων παρὰ τῇ Πύλῃ ὁμογενῶν, ἐπετεύθη ἡ συγκρότησις τῆς Ἀδελφότητος ταύτης, ἣτις καὶ πρώτην φορὰν τῷ 1853 ἐπετέλεσε τὴν πρώτην τῆς ἑορτὴν καὶ πανήγυριν μετὰ τῆς ἐπιμνημοσύνου ἐν τῷ ἱερῷ ναῷ τῆς Καφατιανῆς ἀκολουθίας, εἰς τὴν Ἀδελφότητα ταύτην, τὴν οὐδαμῶς φέρουσαν τοπικιστικὸν χαρακτῆρα, συμμετέσχον καὶ πολλοὶ Γαλατιανοὶ ὡς μέλη αὐτῆς καὶ πρὸς ἀναγνώρισιν, ὅτι οὐδεμίαν αὐτοτέλειαν ἐκέκτητο αὕτη, μέλη συμβουλευτικὰ διωρίσθησαν καὶ ἐξ ἐκάστης τῶν Ἐπιτροπῶν τῶν ἱερῶν ναῶν ἀνά ἓν. Ὡς πρῶτον μέλημα τῆς Ἀδελφότητος ἦτο ἡ ἐνοικίσις ἰδίου κτιρίου κατ' ἀρχάς, ἡ ἀγορὰ αὐτοῦ ἀκολουθῶν καὶ ἡ μετατροπὴ αὐτοῦ εἰς κατάλληλον σχολεῖον, ὅπερ κατ' ἀρχὴν ἦν μικτὸν κατὰ τὸ καθόλου τότε σύστημα, ὡς ἐκ τῆς ἐλλείψεως ἐπαρκῶν πόρων πρὸς συντήρησιν χωριστοῦ ἀρρεναγωγείου καὶ παρθεναγωγείου. Ἀλλ' ἐνωρίς ἡ φιλοπρόοδος αὕτη Ἀδελφότης, ἐκτὸς τοῦ Δημοτικοῦ, συμπεριέλαβεν ἐν αὐτῷ καὶ τὸ ἑλληνικὸν τμήμα. Οἱ φοιτῶντες τότε ἐν τῷ ἑλληνικῷ ἦσαν 22 μαθηταί, διαιρεθέντες εἰς τρεῖς τάξεις. Διδάσκαλος τῶν ἱερῶν ἦν Νεκτάριός τις, κληρικός, Ἐφοροὶ δὲ οἱ Μ. Ἀθανασίου καὶ Ἀνέστης Χ' Ἐυαγγελινός. Ἡ ἐκκλησία τοῦ ἁγίου Ἰωάννου κατὰ Μάϊον τοῦ 1861 ἀπεφάσισε νὰ δίδῃ κατὰ μῆνα γρόσια 300. Ὑπερρεώθη δέ, ἀποφάσει τοῦ Δ. Ε. Μικτοῦ Συμβουλίου νὰ καταβάλλῃ πρὸς ἀπόσβεσιν τῶν χρεῶν τῆς Ἐφορίας τῶν Σχολῶν γρ. 5000. Τῷ δὲ 1865, μὴ ἐπαρκούντος τοῦ ἀγορασθέντος κτιρίου, ἔνεκα τῆς ἐπαυξήσεως τοῦ ἀριθμοῦ τῶν μαθητῶν, ἀπεφασίσθη ἡ ἀνέγερσις νέας σχολῆς, ἢ ἡ ἐνοικίσις μεγαλειτέρου οἰκοδομήματος καὶ ἡ μετατροπὴ αὐτοῦ εἰς εὐρυχωρό-

τερον σχολεῖον. Τὸ δὲ γήπεδον τοῦ τέως κτήματος, ἀνήκον τῷ ἱερῷ ναῷ τῆς Καφατιανῆς, ἐπεστράφη τῇ Καφατιανῇ, ὠρίσθη δὲ ἕκτοτε ὁ μὲν ναὸς τοῦ

ἁγίου Νικολάου νὰ πληρώνη	12,000	γρόσια
ὁ Χριστὸς	»	8,000 »
ἡ Παναγία	»	7,008 »
ὁ ἅγιος Ἰωάννης	»	3,600 »

τὸ δὲ ὑπόλοιπον κατεβάλετο ὑπὸ τῶν Φερμελετζήδων. Ἄλλὰ καὶ τὸ ἐνοικιασθὲν κατάστημα καὶ μετατραπὲν εἰς σχολήν, ἦν ἐν ἀκαταλλήλῳ θέσει, ἡ δὲ Καφατιανὴ ὑπεχρέωθη τότε νὰ δίδῃ τὰ ἐνοίκια δύο μαγαζείων της, ὡς λαβοῦσα μάλιστα τὸ πρότερον γήπεδόν της.

Ἄπὸ τοῦ 1866 εἰσῆχθησαν ὡς δίδακτρα ἐφάπαξ τὰ λεγόμενα εἰσιτήρια καὶ ἦσαν μόνον 20 γροσίων. Οἱ φοιτῶντες δὲ τῷ 1866 ἦσαν 150 τοῦ Ἀλληλοδιδασκατικοῦ (δημοτικῆς) καὶ 80 τοῦ Ἑλληνικοῦ.

Ὁ Ἑλληνοδιδάσκαλος ἐλάμβανε μηνιαίως	900	γρ.
» Ἀλληλοδιδάκτης	»	800 »
» Παιδονόμος	»	350 »

Τέλος ἐδέησε νὰ ἀγοράσῃσι νέον οἶκημα παρὰ τὴν Καφατιανὴν ἀντὶ 470 λιρῶν καὶ συνῆψαν συμβόλαιον, ὅπως κατεδαφισθέντος αὐτοῦ, ἀνεγερθῇ νέα σχολὴ ἀντὶ 600 λιρῶν. Τῆς δαπάνης ὅμως ἀνελθούσης εἰς 1070 λίρας, ἐνεκρίθη οἱ τρεῖς ἱεροὶ ναοὶ τοῦ ἁγίου Νικολάου, τῆς Καφατιανῆς καὶ τοῦ Χριστοῦ νὰ καταβάλωσι τὰς 360 ἢ δὲ σχολὴ τὰς λοιπὰς καὶ ὁ ἅγιος Ἰωάννης, προφασισθεὶς τὰ ἴδια χρέη, οὐδὲν ἔδωκεν. Τῆς νέας σχολῆς τὰ ἐγκαίνια ἐτελέσθησαν τῇ 30 Ἰανουαρίου τοῦ 1868, ἐφορευόντων τῶν Ἐλευθερίου Ι. Κωνσταντινίδου, Γεωργίου Μ. Συναδινοῦ, Δημητρίου Μ. Παπαῦ καὶ Α. Σπορίδου, ἐδαπανήθησαν δὲ καὶ 200 ἔτι λίραι καὶ ἕτεραι 337, διὰ τὴν προσάρτησιν τοῦ δευτέρου οἴ-

κοπέδου καὶ μετατροπῆν δλοκλήρου τοῦ σχεδίου τῆς σχολῆς διὰ τὴν ἐπελθοῦσαν ἔνωσιν τῶν δύο οἰκοπέδων. Καὶ ἐντεῦθεν τῆς δαπάνης ἀνελθούσης εἰς 1607 λίρας, ἠῦξησαν καὶ τὰ ἐπιδόματα τῶν ἱερῶν ναῶν, τοῦ ἁγίου Νικολάου πληρώνοντος ἐπίδομα ἐτησίως 310 λιρῶν. Κατὰ τὸ 1875 μάλιστα ἐχωρίσθη τὸ ἀρρεναγωγεῖον ἐκ τοῦ παρθεναγωγείου, διότι πλέον ἐσηματίσθη καὶ αὐτοτελὴς Ἐφορία, ἐκλεγομένη ἐκ τῆς Κοινότητος καὶ ὡς ἐκ τῆς προσαρτήσεως τῶν ἄλλων ἱερῶν ναῶν τῆς Καφατιανῆς καὶ τοῦ ἁγίου Νικολάου, ἡ Ἐφορία κατ' ἀρχὰς μὲν ἐξ ὀφφικίου ἐξελέγετο, ὑποδεικνυμένων κυρίως, ἐκ τῆς Ἐπιτροπῆς τοῦ ἱεροῦ ναοῦ τοῦ Σωτήρος Χριστοῦ, τοῦ μόνου κοινοτικοῦ μείναντος τῶν καταλλήλοτέρων, ἐφεξῆς δέ, διὰ Κοινοτικῆς Συνελεύσεως.

Οὕτως ὁ ἱερὸς ναὸς τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τῶν Χίων, ὡς ὀνομάζετο, ἀπὸ τοῦ Σεπτεμβρίου τοῦ 1867, ἔνεκα πολλῶν αὐτοῦ χρεῶν, διέκοψε τὸ πρὸς τὰς σχολὰς τῆς κοινότητος ἐπίδομά του, μόνις δὲ ὁ μέγας Πατριάρχης Ἰωάκειμ ὁ Γ' κατὰ τὴν πρώτην Πατριαρχίαν του, κατῴρθωσε νὰ πείσῃ τοὺς Χίους νὰ πληρώσωσιν εἰς τὰς Σχολὰς γρόσια 300 μηνιαίως, ἐνῶ ὁ ἅγιος Νικόλαος ἀνελάμβανε νὰ πληρώνη μηνιαίως γρόσια 2000, ὡσαύτως δὲ καὶ ἡ Καφατιανή, ἥτις καὶ προσαρτηθεῖσα τῇ Μεγάλῃ τοῦ Γένους Σχολῆς ἐπλήρωσε 2000. Ἄπασαι δὲ αἱ εἰσπράξεις τοῦ ἱεροῦ ναοῦ τοῦ Σωτήρος Χριστοῦ, διὰ Πατριαρχικοῦ καὶ Συνοδικοῦ Σιγιλλίου γράμματος ἀπὸ τοῦ Μαρτίου τοῦ 1885 παρεχωρήθησαν, ἀφαιρουμένων τῶν ἀναγκαίων πρὸς συντήρησιν αὐτοῦ δαπανῶν, εἰς τὰ σχολεῖα τῆς Κοινότητος, διότι τῶν ἄλλων ἱερῶν ναῶν ἀποσπασθέντων τῆς Κοινότητος, ὁ μόνος κοινοτικὸς ναὸς ἦν ὁ τοῦ Χριστοῦ τῶν κήπων. Πρόεδρος δὲ τῆς τότε ἐξ ὀφφικίου διορισθείσης πενταμελοῦς Ἐφορίας ἦν ὁ Πέτρος Σκυλίτης, πρῶτος συλλαβὼν τὴν ἰδέαν τῆς ἀνεγέρσεως καταλλήλου κτιρίου Ἀρρεναγωγείου, ἅτε τοῦ ὑπάρχοντος ὅλως ἀνεπαρκοῦς καὶ ὄλως ἀκαταλλήλου ἀποδειχθέντος, ὡς

ἐκ τῆς συσσωρεύσεως πολλῶν τέκνων τῆς μεγάλης πλέον Κοινοτήτος τοῦ Γαλατᾶ, ἀριθμούσης τότε ἄνω τῶν 50 χιλιάδων Ἑλλήνων, τοῦ Γαλατᾶ ὁμολογουμένως τότε κατοικουμένου ὑπὸ ἀμιγῶν Ἑλλήνων ὀρθοδόξων Χριστιανῶν, ἐνῶ σήμερον, ὁμολογητέον, πολλοὶ Εὐρωπαῖοι καὶ δὴ Γάλλοι, Ἴταλοὶ καὶ Ἄγγλοι, ὁσημέραι μάλιστα αὐξανόμενοι, κατοικοῦσιν εἰς ἱκανὰ τῶν Χανίων καὶ μεγάλων κτιρίων τοῦ Γαλατᾶ.

Ἐπαμεινώνδας Ρίζος μέγας εὐεργέτης τοῦ Γαλατᾶ.

Ὁ Γαλατᾶς, ὡς ἐκ τῆς ἀποσπάσεως τῶν τριῶν κοινοτικῶν ναῶν του καί, ὅπερ χεῖρον, καὶ μετὰ τῶν κτημάτων αὐτῶν, κυριολεκτικῶς ἐφυτοζῶει, ἐὰν δὲ ἐξηκολούθει εἰσέτι ἢ τοιαύτη κατάστασις, μαραινόμενος πνευματικῶς καὶ ἠθικῶς, ἄνευ τοῦ ζωογόνου ἐκ τε τῆς θρησκείας καὶ τῆς παιδείας νάματος, τοῦ καταρδεύοντος πνευματικῶς τὰς καρδίας τῶν τέκνων του, μικροῦ δεῖν, θὰ ἀπεσβέννυτο ἐκ τοῦ χάριτος τῆς ἐν Κων/πόλει ὁμογενείας καὶ τὸ πολὺ θὰ ἐχρησίμευεν ἐπ' ἀρκετὸν εἰς τὴν παραγωγὴν μόνον τῶν ἀχθοφόρων καὶ ἐργατῶν τοῦ Λιμένος, ἀρχότερον δὲ θὰ ἐξετοπίζετο ὁ ἐν Γαλατᾶ Ἑλληνισμὸς ὑπὸ τῶν ὁσημέραι πληθυνομένων Εὐρωπαίων. Εὐτυχῶς ἐπὶ τῶν εὐκλεῶν ἡμερῶν καὶ πάλιν τοῦ μεγάλου καὶ μεγαλεπηβούλου Πατρ. Ἰωακείμ τοῦ Γ' ἀξίου κρείττονος ἐποχῆς καὶ περιστάσεων, ἤρξατο ἐμφαινομένη τάσις τις πρὸς ἐνοποίησιν τῆς Κοινότητος, τοσοῦτ' ἄλλοι, ὅσῳ αἰσθητοτέρα παρίστατο καὶ καταφανεστέρα ἡ ἀνάγκη τῆς ἀνεγέρσεως νέου κτιρίου Ἀρρεναγωγείου, πρωτίστως, καὶ κατὰ δεύτερον λόγον καὶ Παρθεναγωγείου, τῶν ὑπαρχόντων τρωγλῶν οὐδῶν ἀνθυγεινῶν καὶ ἐπιζημιῶν τοῖς φοιτῶσιν ἀπειραρίθμοις καὶ ὁσημέραι αὐξανόμενοις τέκνοις τῆς μεγάλης Κοινότητος. Ἰωακείμ ὁ Γ' ἔξασκῶν μεγάλην ἐπιρροὴν τοῖς μεγατίμοις πλουσίοις τῆς ὁμογενοῦς Ἀριστο-

κρατίας, γοητεύων δὲ αὐτοὺς καὶ ἐκ τῆς συμπαθεστάτης του καὶ ἐξαιρετικῆς ἐπὶ κάλλει καὶ μεγαλοπρεπεῖ ἀναστήματι φυσιογνωμίας του (προδιδούσης καὶ μεγάλης ὄντως ψυχῆν εὐγενῶν καὶ ὑψηλῶν αἰσθημάτων ὑπὲρ τοῦ Ἔθνους καὶ τῆς Ἐκκλησίας) καὶ ιδίως, ἔνεκα τῆς ἀφιλοχρηματίας του εἰς ἀπεριόριστον βαθμόν, καὶ ταύτης ἐμφαινούσης (ὅτι μόνον οἱ μεγάλοι ἄνδρες οἱ διὰ τὴν ἰδέαν ζῶντες δὲν ἀγαπῶσι τὰ χρήματα, οὐδὲ ζῶσι δι' αὐτά, μέσα αὐτὰ τοῦ ἀγαθοῦ θεωροῦντες καὶ οὐχὶ σκοποῦς, ἐνῶ οἱ μικροὶ ἄνθρωποι ζῶσι τῶν χρημάτων ἔνεκα, διότι οὐδὲν ἕτερον ἔχουσιν ἢ δύναται). Τῆς ἀφιλοχρηματίας του κινήσεως πρὸ πολλοῦ τὴν ἀπόλυτον ἐμπιστοσύνην τῶν πλουσίων πρὸς αὐτόν, κατώρθωσε, δι' οὗ ἐγίνωσκε μυστικοῦ τοῦ σαγηνεύειν καὶ κατακτᾶν εἰς τὰ εὐγενῆ του σχέδια αὐτοῦς, συναισθανθεὶς τὴν ἀνάγκην τὴν ἀδήριτον τοῦ Γαλατᾶ πρὸς ἀνέγερσιν Ἀρρεναγωγείου. νὰ διεισδύσῃ εἰς τὴν ψυχὴν του εὐτυχῶς ἐπὶ σειρὰν ἐτῶν, Προεδρεύοντος τῆς Ἐφορείας τῶν Σχολῶν κ. Ἐπαμεινώνδα Ρίζου, κατέχοντος ἐμπιστον θέσιν εἰς τὸν μέγαν Οἶκον τοῦ Μαυροκορδάτου καὶ νὰ κινήσῃ αὐτόν εἰς τὴν ἄτοκον παροχὴν δανείου πρὸς ἀνοικοδόμησιν καλλιπρεποῦς καὶ καλλιμαρμάρου μεγάρου, ὅπερ ἀπὸ τοῦ 1903 χρησιμεύει ὡς τὸ ἄριστον ἀρρεναγωγεῖον διὰ τὴν μεγάλην Κοινότητα τοῦ Γαλατᾶ. Τρόντι μέγας εὐεργέτης τῆς Κοινότητος δεόν νὰ θεωρηθῆ ὁ ἀείμνηστος Ρίζος. Καὶ μόνον νὰ συλλογισθῆ τις τί θὰ ἐγίνετο ὁ Γαλατᾶς ἄνευ ἀρρεναγωγείου; Τὰ τέκνα των δὲν ἐφοίτων πλέον, ἀλλὰ συνηγελάζοντο εἰς τὸ ἀνθυγεινὸν καὶ ἀνήλιον ἐκεῖνο καὶ ἀνεπαρκῆς ἐκεῖνο κτίριον, τὸ ὁποῖον ὡς ἐκ τῆς συσσωρεύσεως ὑπεράνω τῶν 1000 τέκνων τῆς Κοινότητος, ἀπέβαινε δικαίως ἔδρα καὶ φωλεὰ ἐνδημικῶν καὶ μiasματικῶν νόσων, τὴν ὑγείαν τῶν τέκνων τῆς Κοινότητος ὑποσκαπτουσῶν ὑποῦλος, χωρὶς νὰ ἐκπληρῆ καὶ τὸν μορφωτικὸν καὶ ἐκπαιδευτικὸν του σκοπὸν. Καὶ ὅμως, ἐπειδὴ ἐσμέν Ἕλληνες, φαίνεται, καὶ παῖδες ἐσμέν, κατὰ τὸν

ἀρχαῖον ἐκείνον τῶν Αἰγυπτίων ἱερέων χρησμόν, παίζομεν δηλ. ἐν οὐ παικτοῖς. Εὐρέθησάν τινες δυσαρεστήσαντες τὸν αἰμίμηστον Ρῆζον, παραγωνοῖσαντες τὴν ἦν προσήνεγκε μεγάλην ὑπηρεσίαν πρὸς τὴν Κοινότητα. Καὶ τίνα τῶν εὐεργετῶν καὶ σωτήρων κοινοτήτων ἢ ἐθνικῶν δὲν δυσηρέστησαν, τί λέγω, δὲν κατεδίκασαν εἰς θάνατον ἢ, εἰς τὸ κώνειον οἱ πρόγονοι ἡμῶν, ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων τῆς ἑλληνικῆς ἐξελίξεως; Φαίνεται τοῦτο ὡς λόγος τῆς γνησιοτάτης ἡμῶν, τῆς ἀπ' εὐθείας καταγωγῆς μας ἐκ γνησίων Ἑλλήνων. Ὅτι δὲ δὲν ἐπηρεάσθη ὑπ' οὐδενὸς ἱστορικοῦ παραγόνοτος ἢ ἑλληνικῆς κληρονομικότης εἶναι καὶ τοῦτο, ὅτι μισοῦμεν, συκοφαντοῦμεν καὶ καταδιώκομεν τοὺς εὐεργέτας μας, τοὺς δυσαρεστοῦμεν καὶ τοὺς πικραίνομεν. Καὶ εἰς τὰ ἄλλα ἔθνη συμβαίνει τὸ φαινόμενον τοῦτο, ἀλλ' ἐν πολλῷ μικροτέρῳ βαθμῷ, τὸ κακὸν ἐντοπίζεται εἰς τὸν κύκλον τῶν προσωπικῶν μόνον τοῦ εὐεργέτου ἐχθρῶν, ἀλλὰ παρ' ἡμῶν ἐντείνεται καὶ ἐπεκτείνεται, τοῦθ' ὅπερ προδίδει, ὅτι κατ' οὐδὲν μετεβλήθη ἐν ἡμῶν ὁ ἀρχαῖος ἑλληνικὸς χαρακτήρ καὶ ἐν ἐπιγνώσει Χριστιανοῖς γενομένοις. Ὅχι, ὅτι ὁ Χριστιανισμὸς, ὡς θεία θρησκεία, ἀγιάσασα μυριάδας καὶ ἑκατομύρια ἀγίων, δὲν ὑπερνικᾷ καὶ τὸν ἐθνικὸν χαρακτήρα καὶ δὲν μεταβάλλει ἢ καὶ δὲν ἀλλοιοῖ ριζικώτερον αὐτόν, οὐδὲ ὅτι δὲν δύναται. Ἄφοῦ εἶναι θρησκεία ἐξ ἀμέσου Ἄποκαλύψεως δίδει παντὶ τῷ θέλοντι καὶ ἀκραδάντως πιστεύοντι εἰς τὰς θείας του ἀρχάς, τὴν θεῖαν δύναμιν, τὴν θεῖαν χάριν λεγομένην, μετὰ τῆς ἐξησθενημένης θελήσεως συνεργαζομένην, ἣτις μεταβάλλει καὶ τὴν φύσιν, ἀλλὰ διότι δὲν ἐγενόμεθα ἐν ἐπιγνώσει Χριστιανοί, μόνον κατὰ τύπον καὶ ὄνομα καὶ συνήθειαν τοιοῦτοι ὑπάρχοντες. Ναι, φυσικὸν εἶνε ὁ ἄνθρωπος μετὰ φθονεροῦ ὄμματος νὰ ἀποβλέπη πρὸς τοὺς ὑπερέτερους καὶ ὑψηλότερον ἰσταμένους, ἀλλὰ τὸ φυσικὸν τοῦτο αἴρεται διὰ τῆς ὑπερφυσικῆς θρησκείας τοῦ Χριστοῦ, ἣτις εἰς τὸ ὑπερφύσιν μεταβάλλει καὶ τὸν ἄρθρωπον,

δηλ. ἐξυψοῖ αὐτόν, ὥστε οὐχὶ μόνον νὰ γίνῃ κύριος τῶν φυσικῶν καὶ ἐνστιγματικῶν του ὁρμῶν, ἀλλὰ καὶ ὑπέρτερος αὐτῶν, ὡς ἐκ τῆς λογικῆς καὶ ἠθικῆς του φύσεως, οὐχὶ δὲ δοῦλος τῆς φύσεως καὶ τῶν ὁρμῶν αὐτῆς, διότι τότε οὐδὸς ἄλλως διαφέρει τῶν ἀλόγων ζώων. Καὶ οὕτως ὁ Ρῆζος, δυσαρεστηθεὶς καὶ πικρανθεὶς δικαίως, ἐφ' οἷς ἤκουσεν, ἀπέστρεψε τὸ πρόσωπόν του ἀπὸ τὴν Κοινότητα ἐνῶ, ὡς ὡμολογεῖτο ὑπὸ πάντων, καὶ βιοτεχνικὴν σχολὴν καὶ Παρθεναγωγεῖον θὰ ἴδρυνε καὶ Βιβλιοθήκην καὶ τίς οἶδε, ποῖα ἄλλα ἀγαθὰ ἠτοίμαζε διὰ τὸν περιλημμένον Γαλατᾶν. Ἄλλὰ φρονῶ, ὅτι οἱ σήμερον διοικοῦντες τὴν Κοινότητα, ἐκτιμῶντες τὰς μεγάλας ὑπηρεσίας τοῦ ἀνδρός, οὐ μόνον ἐν ἰδίᾳ ἐπιμνημοσύνην τελετῇ, πρωτοστατοῦντος τοῦ Οἴκουμενικοῦ Πατριάρχου, μέγαν εὐεργέτην καὶ θανόντα νὰ ἀνακηρύξωσιν αὐτὸν ἐπισήμως, ἀλλὰ καὶ νὰ καθορισθῇ ἡ ἡμέρα τοῦ ἔτους, καθ' ἣν κατὰ πᾶν ἔτος θὰ γίνῃται μνημόσυνον ἀρχιερατικὸν ὑπὲρ ἀναπαύσεως τῆς ψυχῆς αὐτοῦ, ἢ δὲ εἰκὼν αὐτοῦ νὰ τεθῇ εἰς τὴν πρώτην, ἅμα τῇ εἰσόδῳ, αἰθουσαν τῆς σχολῆς εἰς φυσικὸν μέγεθος, ἵνα γίνῃ τὸ ζῶν ὑπόδειγμα τοῖς ἐπιγιγνομένοις μετὰ καταλλήλου ἐπιγράμματος καὶ ἰδίας προσθήκης. « Εἰς τὸν μέγαν τοῦτον ἄνδρα ὀφείλεται τὸ καλλιπρεπὲς κτίριον πρὸς μόρφωσιν τῶν ἀρρένων τέκνων τῆς Κοινοτήτος ».

Νεκροταφεῖον τοῦ Γαλατᾶ.

Τοῦ Σταυροδρομίου ὄντος ἀκτίστου καὶ ἀκατοικήτου (διότι φαίνεται αἱ ἀνεγερθεῖσαι οἰκίαι κατὰ τὴν μετατόπισιν, ὡς εἶδομεν, ἱκανῶν Φράγκων κατὰ τὴν Λατινοκρατίαν τοῦ 1204 καὶ μετ' αὐτήν, φθαρῆσαι κατέπεσαν καὶ οἱ μετοικήσαντες ἔφυγον) μέχρι τῶν ἀρχῶν τοῦ 1800, μὴ ἐπιτραπέντος δὲ ἕως τότε ὑπὸ τῶν ἀρχῶν, ὅπως ἐν καταλλήλῳ χώρῳ ἀνοικοδομηθῇ Νεκροταφεῖον κατάλληλον, οἱ ἀποθνή-

σκοντες χριστιανοὶ ἐθάπτοντο οἱ μὲν πτωχοὶ καὶ ἄσημοι ἐν τοῖς προαυλίοις τῶν ἱερῶν ναῶν, οἱ ἐπίσημοι, λόγῳ πλούτου, θέσεως καὶ ὠφελείας ἐν τοῖς Νάρθηξι, οἱ δὲ μεγάλοι κοινοτικοὶ καὶ ἐθνικοὶ εὐεργέται ἢ ἀρχιερεῖς καὶ ἱερεῖς καὶ ἐν αὐτῷ κυρίως τῷ ναῷ. Ἄλλ' ὁ Γαλατᾶς, κατερειπωθέντος τοῦ παρεκκλησίου μᾶλλον τοῦ Χριστοῦ τοῦ Κρεμαστοῦ, πολὺ ὀρθῶς ἐνωρὶς μετέβαλεν εἰς κοινοτικὸν νεκροταφεῖον τὸ παρεκκλήσιον τοῦτο, τοσοῦτῳ μᾶλλον, ὅσῳ εἶχε καὶ ἐκτενῆ αὐλόγυρον, περιπερραγμένον διφράκτοις, ἢ σιδηρῶ κικλιδῶματι. Καὶ οἱ ἄλλοι ὅμως σημειωτέον ἱεροὶ ναοὶ τοῦ τοῦ ἁγίου Νικολάου, Σωτήρος Χριστοῦ, Παναγίας Κυφατιανῆς καὶ ἁγίου Ἰωάννου τῶν Χίων, εἶχον ὡσαύτως ἐκτενεῖς αὐλόγυρους, ἐν οἷς ἐθάπτοντο οἱ ὅλως ἄποροι Χριστιανοὶ καὶ βρυδύτερον ὅτε, ὡς βλέπει ἀμέσως ὁ ἀναγνώστης, ἐπετράπη ἐν Σισλίῃ ἢ ἀνέγερσις νεκροταφείου τῆς Κοινότητος, Γαλατᾶ καὶ Πέραν, τότε ἐπὶ τοῦ κύκλῳ τοῦ ἱεροῦ ναοῦ, χώρου τοῦ νεκροταφείου, ἐκτίσθησαν τὰ κοινοτικὰ κτήματα, ὄντα κτήματα ἅμα τῆς Ἐκκλησίας.

Καὶ ὄντως. Τῷ 1865 τῆς ἱατρικῆς ἐπιστήμης πλέον ἀναπτυχθείσης, ἢ Κιβέρνησις, ἀπαγορεύασα διὰ λόγους ὑγείας εἰς τοὺς νάρθηκας καὶ αὐλόγυρους τῶν ἱερῶν ἐκκλησιῶν τὸν ἐνταφιασμόν τῶν Χριστιανῶν, ὑπεχρεώθη νὰ παρεχωρήσῃ ἴδιον γήπεδον ἐν Σισλίῳ, εἰς τὸ ἔκτον δημαρχικὸν ἰμῆμα ἀνήκον, ἐξ 66.124 τετραγωνικῶν πήχεων. Ἡ ἐκκλησία τῶν Εἰσοδίων τότε, ἅμα τῇ ἀδείᾳ εὐθὺς ἰδίως ἀνάλωμασι προβυσα εἰς τὴν ἀνέγερσιν παρεκκλησίου καὶ περιτείχισιν τοῦ χώρου, παρεκάλει τὰς ἱεράς ἐκκλησίας τοῦ Γαλατᾶ νὰ δώσωσι τὸ ἀναλογοῦν ἐκάστη τῶν γενομένων δαπανῶν διὰ τε τὴν ἀνέγερσιν τοῦ παρεκκλησίου καὶ τὴν περιτείχισιν. Ἄτυχῶς, τῶν ἄλλων ἱερῶν ναῶν τοῦ Γαλατᾶ, μὴ δυνηθέντων νὰ ἀνταποκριθῶσιν εἰς τὸ ἄλλως ἀπαραίτητον τοῦτο καθήκον, ἔχον καὶ τὸ ἀντίστοιχον ἄγαν ἱκανοποιητικὸν δικαίωμα, ὡσεὶ ἦν δάνειον ἐπὶ μεγάλῳ τόκῳ, μό-

νος ὁ τοῦ ἁγίου Ἰωάννου, διὰ πρακτικοῦ τῆς 20 Ἰουνίου τοῦ 1864, προτάσει δὲ τοῦ μεγάλου ἀειμνήστου εὐεργέτου τοῦ Ἐθνους καὶ τῆς Ἐκκλησίας Ζαννῆ Στεφάνοβικ Σκυλίτση, κατέβαλε τὸ δέκατον τῶν γενομένων δαπανῶν καὶ ἔκτοτε ἤρξατο μετέχων 10 % τῶν προσόδων ἐκ τε τοῦ παρεκκλησίου καὶ τῶν ἐνταφιασμῶν. Ὁ δὲ Πατριάρχης Γρηγόριος, διὰ Πατριαρχικοῦ καὶ Συνοδικοῦ γράμματος, ἐπεβεβαίωσεν εἰς τὸ διηνεκὲς τὴν γενομένην συμφωνίαν μεταξὺ τῶν ἀειμνήστων Ἀμβροσίου Μαυρογορδάτου, Ζαννῆ Στεφάνοβικ, Στεφάνου Ράλλου καὶ Δημητρίου Τομβάκου, ἀντιπροσώπων τῶν Χίων καὶ τῶν Περαιωτῶν Ἐπιτρόπων τῶν Εἰσοδίων, ἀειμνήστων Καραθεοδωρῆ, Γ. Τσοῦλα καὶ Σ. Ἀγγελάστου, Ι. Λιάμπη καὶ Λ. Χρυσοβελώνη.

*
**

Σήμερον εἶναι δίκαιον ἢ κοινότης τοῦ Πέραν, ἐνοποιηθείσης τῆς κοινότητος τοῦ Γαλατᾶ, νὰ νέμηται ἀπάσας τὰς προσόδους τοῦ Νεκροταφείου, διότι οἱ ναοὶ τοῦ Γαλατᾶ δὲν συνέβαλον εἰς τὰς δαπάνας τῆς ἀνεγέρσεως τοῦ Νεκροταφείου ;

Οὐδαμῶς εἶναι δίκαιον διὰ τοὺς ἐξῆς ἀποχρῶντας λόγους. Ὁ Γαλατᾶς τότε δὲν ἦτο αὐτοτελὴς Κοινότης, ὁ ἅγιος Νικόλαος ἦν προσηρητημένος τοῖς Ἐθνικοῖς Νοσοκομείοις, διότι προσηρητήθη τῷ 1864. Αἱ ἄλλαι ἐκκλησίαι ἦσαν μεσταὶ χρέους, δὲν εἶχον, ἵνα καταβάλωσι μέρος τῶν γενομένων δαπανῶν. Ἐὰν ὁ ξένος τῆς κοινότητος ἱερός ναὸς τοῦ ἁγίου Ἰωάννου κατέβαλε, τοῦτο ὀφείλεται οὐχὶ εἰς τὰς εἰσπράξεις τοῦ ἱεροῦ ναοῦ, ἀλλ' εἰς τὸν προτείνοντα καὶ καταβαλόντα μέγαν εὐεργέτην ἀειμνήστον Ζαννῆ Στεφάνοβικ Σκυλίτσην. Τίς ἄρα ὁ λόγος ὁ ἀποχρῶν καὶ ποῖον τὸ δίκαιον ἕως τοῦ νῦν ὁ σφετερισμὸς ἀλλοτρίων δικαιωμάτων, ἀφοῦ ἀπὸ τοῦ 1868 ἕως σήμερον, ἦτοι ἐπὶ 53 ὅλα ἔτη, οὐχὶ δεκάκις, ἀλλ' ἀπειράκις ἔλαβεν ἢ κοινότης τοῦ Πέραν τὰ

δαπανηθέντα διὰ τὴν ἀνέγερσιν τοῦ Νεκροταφείου χρήματά της; Ἐὰν ἡ Κοινότης τοῦ Πέραν ἢ μεγαλωνυμοτέρα καὶ πολυπληθεστέρα νῦν τοῦ Γαλατᾶ, ἀριθμοῦσα 60000 Ἑλλήνων ἔχη, καὶ μεγαλειτέρας καὶ δὴ ἐκπαιδευτικὰς ἀνάγκας, δὲν ἔχει ἄρα γε καὶ ὁ Γαλατᾶς, ἡ ἔδρα τοῦ ἐμπορίου καὶ τῆς δράσεως ἀναλόγους; Οὐ μόνον χρῆζει ἀπαρατήτως τελείας ἐμπορικῆς Σχολῆς, ἀλλὰ καὶ βιομηχανικῆς ἢ βιοτεχνικῆς καὶ δὴ καὶ σχολῆς γλωσσῶν ἰδιαιτέρας καὶ αὐτοτελοῦς. Διότι δὲν ἐπαρκεῖ ἡ ὑπάρχουσα μία σχολὴ καὶ Ἀστικὴ καὶ τῶν Γλωσσῶν ὁμοῦ. Πρὸς δέ, ἐὰν τὸ Πέραν χρῆζῃ οὐχὶ μιᾶς, ἀλλὰ τριῶν καὶ τεσσάρων καὶ πέντε Ἀστικῶν χωριστὰ σχολῶν, ἕνεκα τῆς γεννήσεως ἀναλόγων πρὸς τὸν πληθυσμὸν τέκνων, μήπως καὶ ἡ ἦτιον πολυπληθὴς κοινότης τοῦ Γαλατᾶ, ἢ περιέχουσα, πρὸς δέ, καὶ πολὺν πτωχόκοσμον, ἀπαρατήτως, τῆς μιᾶς ἀστικῆς μὴ ἀρκούσης διὰ τὸν ὁσημέραι σφιγκτιότερον συνοικισμὸν τοῦ Γαλατᾶ ὑφ' Ἑλλήνων καὶ τὴν συσσώρευσιν ἄνω τῶν 1000 ἀρρένων καὶ 700 θηλέων εἰς τὸ Παρθεναγωγεῖον, δὲν χρῆζει ὡσαύτως 5 καὶ 10 αὐτοτελῶν ἀστικῶν σχολῶν; Πῶς ἴα ἐπαρκέση εἰς τὸς τοσοῦτον ἐπιτακτικὰς ἐκπαιδευτικὰς ἀνάγκας ὁ Γαλατᾶς, ἐστερημένος ὑπάρχων ἀνυχῶς, καὶ αὐτοῦ τοῦ ἱεροῦ ναοῦ τοῦ ἁγίου Ἰωάννου, τῶν Χίων ἄχρι τοῦδε μὴ ἐννοούντων ἐπ' οὐδενὶ λόγῳ νὰ δώσωσιν αὐτὸν εἰς τὴν Κοινότητα ἄνευ βιαιῶν, φαίνεται, μέτρων; Ἐὰν ἡ Κοινότης τοῦ Πέραν καὶ ὡς πλουσιωτέρα, ἀσυγκρίτῳ τῷ λόγῳ, τοῦ Γαλατᾶ, δύναται, ὅθεν δῆποτε, νὰ ἐξεύρη καὶ πολυειδεῖς πόρους καὶ ἐκπαιδευτικὴν εἰσέτι φορολογίαν νὰ ἐπιβάλῃ, ὡς καὶ ἐπέβαλε, διότι ἔχει καὶ ἀναλόγους πλουσίους πρὸς τὸν πληθυσμὸν, δύναται ἄρα γε καὶ ὁ Γαλατᾶς, ὅστις, πλὴν μεμετρημένου μικροῦ ἀριθμοῦ πλουσίων, ἔχει περισσότερον ἀσυγκρίτως πτωχόκοσμον, τὸν ἐργατικὸν καὶ βιοπαλαιστικὸν ἰδίᾳ κόσμον. Διὸ καὶ πρὶν ἢ ἡ κοινότης τοῦ Γαλατᾶ ἄξῃται ἐπιζητοῦσα τὰ ἀναμφήριστα δικαιώματά της ἐπὶ τοῦ Νε-

κροταφείου τοῦ Πέραν, τὸ δίκαιον ἀπαιτεῖ ἀπολύτως καὶ ἐπιτακτικῶς ἀνθόρμητος ἢ κοινότης τοῦ Πέραν νὰ ἐκχωρήσῃ τὰ ἀναλόγουντα τῶν πολλῶν εἰσπράξεων τοῦ Νεκροταφείου δικαιώματα τοῦ Γαλατᾶ. Πρὸς δέ, ὁ Γαλατᾶς ἔχει ἀπόλυτον ἀνάγκην κτιρίου διὰ Παρθεναγωγεῖον, τὸ ὑπάρχον εἶναι ἀνεπαρκέσιον. Ἄλλως ὁ Γαλατᾶς, ἐνοποιηθεὶς ἤδη, εἰάν, οὐ φροντὶς Ἰπποκλείδῃ, θὰ φροντίσῃ νὰ ἀποκτήσῃ ἴδιον ἀλλαχοῦ Νεκροταφεῖον. Διότι εἶναι φοβερὸν ἀδίκημα ἐκ τῶν ἐτησίως θαπτομένων 200—300 Γαλατιανῶν ἐν Σισλῇ, πλὴν τῶν ἀδειῶν τάφων, ἐπὶ ὠρισμένῳ καὶ ἀναλόγῳ χρήματι, τῶν τεσσαρακονθήμερων μνημοσύνων, ἐτησίων, τριετῶν, ἀνακομιδῶν τῶν λειψάνων, τηρήσεως τῶν ὄστων τῶν, ἐπὶ ἰδίᾳ πληρωμῇ, ἐν ἰδίῳ Νεκροστασίῳ ἢ Κοιμητηρίῳ, νὰ χάνῃ σπουδαῖα ποσά, ἄνω τῶν 4 χιλιάδων λιρῶν ἐτησίως ἀνερχόμενα. Πιστεύω ὅμως, ὅτι καὶ χάριν τῆς ἀλληλεγγύης τῶν ὁμογενῶν, καὶ δὴ γειτονεουσῶν Κοινοτήτων καὶ χάριν τῆς ἀναμνήσεως, ὅτι ὁ Γαλατᾶς ἐχρησίμωσεν ὡς κοινότης πολυειδῶς ἐξυπηρετήσασα τὰς ἀνάγκας τοῦ Πέραν, πρὸ τῆς ἀνεγέρσεώς του καὶ χάριν τοῦ δικαίου, τὸ ζήτημα τοῦτο διευθετηθήσεται ἐν πνεύματι δικαιοσύνης καὶ ὁμοιοῖας.

Πνευματικὴ ἀνάπτυξις τοῦ ὑποδούλου Ἑλληνισμοῦ

ἀπὸ τῆς Ἀλώσεως ἄχρι τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως τοῦ 1821.— Αἰτία τῆς καθυστερήσεως ταύτης.— Ἡ θρησκεία ἔσωσε τὸ ἔθνος.— Ὁ ἱερός κληρὸς εἶναι ὁ ἐμπνεύσας τὸ θρησκευτικὸν αἶσθημα καὶ δι' αὐτοῦ ἐξεγείρας καὶ τὸ κοινῆς πατριωτικόν.— Ρήγας ὁ Φεραῖος.— Ὑπόνοιαι πνευδεις τοῦ Κατακτητοῦ κατὰ τῶν ἡμετέρων, πάντοτε πιστῶς ἐργασθέντων καὶ πολλὰς ὑπηρεσίας προσενεγκόντων εἰς τὸ Κράτος.— Σφαγισμὸς τοῦ Μ. Διεργημένως Κωνσταντίνου τοῦ Μουρούζη.— Ἀπαγχονισμὸς ἄδικος τοῦ Ματριάχου Γρηγορίου τοῦ Ε'.

Καίτοι ὠμίλησαμεν περὶ τῆς ἀπὸ τῆς ἀλώσεως ἄχρι τῶν ἡμερῶν μας πνευματικῆς καὶ ἐκπαιδευτικῆς ἀναπτύξεως

τοῦ ἐν Γαλατᾷ Ἑλληνισμοῦ ἐν τῇ προηγουμένη παραγράφῳ, ἐν τούτοις δὲν θεωροῦμεν ἄσκοπον νὰ ὀμιλήσωμεν περὶ τῆς ὅλης τοῦ ὄλου ὑποδοῦλου ἔθνους πνευματικῆς καταστάσεως ἀπὸ τῆς ἀλώσεως ἄχρι τῆς ἐπαναστάσεως. Ἀπὸ τῆς πρώτης ἡμέρας τῆς ἀλώσεως, κατεδαφισθέντων ἢ εἰς καταστήματα μεταβληθέντων τῶν σχολικῶν κτιρίων τοῦ ὑποδούλου ἔθνους καὶ δὴ καὶ αὐτῆς τῆς Βασιλίδος, ἵνα ἡ ἀμάθεια ἐπιφέρῃ, ὅτι ἡ βία καὶ ἡ τυραννία δὲν θὰ ἔφερε, τὴν ἐξισλάμισιν δηλ. τοῦ ὑποδούλου Ἑλληνισμοῦ, ἢ, ἂν μὴ τοῦτο τὴν οὐδέποτε ἐξέγερσιν αὐτοῦ κατὰ τῆς δυναστείας, βλέπομεν ὅτι, ἄχρι τοῦ 1650, ἐν τῇ νυκτὶ κυρίως ἐδιδάσκοντο οἱ ὁμογενεῖς παῖδες καὶ μάλιστα ἐν τοῖς κελλίαις, τὰ ἱερὰ μόνον γράμματα καὶ δὴ τὸ Ψαλτήριον, τὸν Ὁκτώηχον καὶ εἴ τι ἄλλο. Ἦρχετο δὲ ἡ διδασκαλία διὰ τοῦ «Σταυρὲ βοήθει μοι». Τὸ διασωθὲν ποίημα, ὅπερ τότε ἐπανελάμβανον οἱ παῖδες «Φεγγαράκι μου λαμπρό, φέξε με νὰ περπατῶ, νὰ μανθάνω γράμματα» εἶναι ἄγαν ἐκφραστικὸν τῆς θλιβρᾶς καταστάσεως τῶν ὑποδούλων Ἑλλήνων. Πλὴν τῆς πλουσίας καὶ εὐγενοῦς τάξεως τῶν Φαναριωτῶν, ἣτις ἀπερχομένη εἰς Εὐρώπην, ἐτελειοποιεῖτο εἰς τὰ αὐτόθι πανεπιστήμια καὶ ἐπανερχομένη εἰς τὴν Πόλιν, κατελάμβανεν ἂν οὐ τοῦ 1700 τὰς μεγαλειτέρας καὶ ἐμπιστευτικωτέρας, ὡς εἴπομεν, θέσεις τοῦ Μεγάλου Διερμηνέως, δυνάμεθα ἀσφαλῶς νὰ εἴπωμεν, ὅτι ἀπὸ τῆς ἀλώσεως ἄχρι τοῦ 1700, πνευματικὴ καθ' ὅλοκληρίαν ἐπεκράτει νέκρωσις εἰς τὸν ἀτυχεῖ ὑπόδουλον Ἑλληνισμόν. Ἀπὸ τοῦ 1700 ὅμως, τῆς ἐμφανίσεως δηλ. τοῦ Μεγάλου Τσάρου τῆς ἀχίνοῦς αυτοκρατορίας καὶ ὁμοδόξου, τοῦ πρώτου κηρυχθέντος Προσταίου τῆς Ὁρθοδοξίας, τοῦ καὶ πρώτου συστήσαντος διὰ τῆς διαθήκης του τοῖς διαδόχοις αὐτοῦ τὴν κατάκτησιν τῆς Βασιλίδος καὶ τῶν Στενῶν, ὡς ἐξῶδον, διὰ συντόμου ὁδοῦ, εἰσαγωγῆς καὶ ἐξαγωγῆς, ἢ ἀνεξάντλητος ζωτικὴ δύναμις τοῦ θεωρητικοῦ καὶ μελετηροῦ πνεύματος τῶν Ἑλλήνων ἤρξατο ποικιλαχῶς νὰ ἐκδηλωταί

καὶ ἐντεῦθεν εἰς ἐπίκαιρα κέντρα, ἐν Σμύρῃνῃ, Χίῳ, Κωνσταντινουπόλει, Ἀγίῳ Ὄρει, Ἰωαννίνοις, Κορυτσᾷ καὶ ἀλλαχοῦ ἰδρυθῆσαν γυμνάσια, ἐν οἷς ἐδιδάσκοντο ἡ ἐγκύκλιος παιδείσις καὶ ἡ ἀρχαία ἑλληνικὴ γλῶσσα. Ἐὰν ἡ ἑλληνικὴ ἐκπαίδευσις ἐβραδύνε, τοῦτο ὀφείλεται καὶ εἰς ἄλλους μὲν λόγους, ἀλλ' ἰδίᾳ εἰς τὴν καθυστέρησιν ταύτην τῶν γραμμάτων, ἅτινα ἐπὶ δύο αἰῶνας τελείως παρημελήθησαν, συνετέλεσαν δύο αἴτια, α') μὲν νὰ ἀπομάθῃ τὴν προγονικὴν του γλῶσσαν ὁ Ἑλλην β') δέ, ἀποκτηνοθεῖς, αἰώνιος νὰ δουλεύῃ ὡς Ραγιαῖς τῷ Ἀγᾶ. Ὁ ἄγαν δὲ συντελέσας εἰς τὴν ἀναζωπύρωσιν τῶν ἑλληνικῶν γραμμάτων, ἦν α') ὁ Χίος Ἀδαμάντιος Κοραῆς, ὁ δικαίως δεινὸς ρυθμιστὴς τῶν ἑλληνικῶν γραμμάτων ἐν τῇ μορφώσει καὶ τῇ ἐξαπλώσει αὐτῶν καὶ β') ἐφεξῆς ὁ πολυμαθὴς καὶ δεινὸς θεολόγος Εὐγένιος ὁ Βούλγαρης. Διότι δικαίως ὁ πρῶτος ἔλεγε, ὅτι «πρὶν σχηματίσωμεν Ἑλλάδα, δεόν νὰ μορφώσωμεν Ἑλληνας. Τὸ κληρονομικὸν καὶ προγονικὸν ἐντεῦθεν πατριωτικὸν αἶσθημα τοῦ Ραγιαῖ, ἔνεκα τῆς δεινῆς καὶ ἀφορητοῦ δουλείας, ὁσημέραι ἐξησθένει καί, ἐὰν δὲν ἦτο τὸ θρησκευτικὸν αἶσθημα, διασωῶζον αὐτὸ καὶ ἐμπνέον τὴν ἐγκαρτέρησιν καὶ τὸ θάρρος εἰς τὴν ἀνήκουστον ταύτην συμφορὰν, οἴμι τότε. Πρὸ πολλοῦ θὰ ἀπεσβέννυτο ὁ Ἑλληνισμὸς καὶ ἕλλις οὐδεμία, ὅτι θὰ προσελαμβανέτο ἡ ἀπόλεια τοῦ ἔθνους καὶ τῆς Ὁρθοδοξίας, διότι τότε εὐχερῶς θὰ ἐξίσλαμιζοντο ἅπαντες, ἵνα δυνηθῶσι νὰ σωθῶσιν. Εὐτυχῶς ὅμως τὸ βαθὺ θρησκευτικὸν αἶσθημα, ἡ ἀκράδαντος πίστις τῶν προγόνων μας εἰς τὸν Ἐσταυρωμένον, ἀναγεννήθεισα καὶ ἐνισχυθεῖσα, ἔνεκα αὐτῆς ταύτης τῆς μεγάλης συμφορᾶς, τῆς ἀφορητοῦ τυραννίας, αὐτὴ ἀπέτρεψε τὸ φοβερὸν μοιραῖον τοῦ δοκιμασθέντος εἰς τὰ μυχιαίτατα ἀτυχοῦς ἔθνοιο. Ἡ θρησκεία ἔσωσε τὸ ἔθνος μας διὰ τοῦ ἀμαθοῦς μὲν, ἀλλὰ λίαν θεοσεβοῦς καὶ ἀφοσιωμένου εἰς τὴν πίστιν κλήρου, βαθὺ ἐξεγείροντος τὸ αἶσθημα καὶ τὴν ἐλ-

πίδα πρὸς τὸν φανερωθέντα ἐν σαρκὶ καὶ διὰ τοῦ Σταυροῦ ἀποθανόντα διὰ τὰς ἁμαρτίας μας, Θεάνθρωπον Ἰησοῦν Χριστόν. Οὕτω καὶ ἡ θρησκεία, ἀλλὰ καὶ ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα διεσώθη, ἐν δὲ τῇ Ἀνατολῇ, ἀπώλεσθη μὲν ἡ γλῶσσα, ἀλλ' ἡ πίστις διεσώθη, ἀλλαγῆ δὲ πρὸς τῇ γλώσσει καὶ ἡ πίστις. Καὶ ἐντεῦθεν βλέπομεν ὅτι οἱ Σταυρωῖται, θεωρούμενοι καθ' ὅλα Τοῦρκοι καὶ περιτεμνόμενοι, τὴν νύκτα ἐτέλουν τὴν θείαν Μυσταγωγίαν ἐν ἀποκρύφοις τόποις καὶ σπηλαίοις, ἔχοντες δύο ὀνόματα διὰ τὸν ἐπικείμενον φόβον μὴ ἀποκαλυφθῶσι Χριστιανοὶ καὶ διαπερασθῶσιν ἐν στόματι μαχαίρας. Ἐντεῦθεν ὁ ἱερός ἡμῶν κλῆρος ἐγένετο ὁ πρόδρομος τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως, εἰ καὶ οὐκ ὀλίγον ἄργά, μόλις κατὰ τὸ 1821. Ἐντεῦθεν δὲ ὁ Ρήγας ὁ Φεραῖος ὡς ἄλλος Τυρταῖος ἔψαλλεν, ἵνα ἀφυπνίσῃ ἐκ τοῦ ληθάργου τὸ κοιμηθὲν ἔθνος « ὦ παιδιὰ μου ὀρφανά μου, σκορπισμένα ἐδῶ καὶ ἐκεῖ — ξυπνήστε πλέον, ἦλθεν ἡ ὥρα, ξυπνήστε τώρα καὶ ἦλθεν ὁ δειπνος ὁ Μυστικός. Πλὴν τοιαύτη ἦν ἡ ὑπόνοια τῶν Κατακτητῶν κατὰ τοῦ Ραγιαῖ, ὥστε πλεῖστοι ὅσοι ἐκ τῶν ἡμετέρων καὶ τῶν κατεχόντων τὴν ὑψηλὴν θέσιν τοῦ Μ. Διερχομένου μαχαίρα ἐσφάγησαν ἐπὶ ἀπλῇ ὑπονοίᾳ καὶ ραδιουργίᾳ, καίτοι εἶναι ἱστορικῶς βέβαιον, ὅτι οὐδεὶς τῶν ὑπηρετησάντων τὸ Κράτος προῦδακεν αὐτό. Ὅτι ταῦτα οὕτως ἔχουσι, φαίνεται καὶ ἐκ τῶν περιωφθεισῶν ἐπιστολῶν τοῦ Μ. Διερχομένου, Μαυροκορδάτου ἐξ Ἀπορρητῶν, βαθέος γνώστου τῆς ἀρχαίας ἡμῶν γλώσσης καὶ ἐκ τῆς ἀδίκως καὶ ἐπὶ ἀπλῇ ὑπονοίᾳ γενομένης ἀπαγονήσεως τῶν ἀειμνήστων δύο ἀδελφῶν Μουρουζαίων, τοῦ Κωνσταντίνου, τῇ πρώτῃ ἡμέρᾳ τῆς Ἐπαναστάσεως, ἐνῶ οὐδεμία συνεννόησις ὑπῆρχε μεταξὺ αὐτῶν καὶ τῶν ἀρχηγῶν τῆς Φιλικῆς Ἐταιρείας, καὶ ἐντεῦθεν ψευδῶς ἐχαικεύθη ἡ προκαλέσασα τὸν ἀδικον θάνατον αὐτῶν συκοφαντικὴ ἐκείνη ἐπιστολή. Καὶ αὐτὸς δὲ ὁ ἀπαγονησθεὶς ἐθνομάρτυς Πατριάρχης, οὐδεμίαν εἶχε συνεννόησιν μετὰ

τῶν ἐπαναστατῶν, ἀπλῶς μόνον γνωρίζων τὴν Φιλικὴν Ἐταιρείαν, οὐδὲ συνειργάσθη ἢ ἐβοήθησε τῷ ἐπαναστατικῷ καὶ ἀπελευθερωτικῷ τοῦ ἔθνους ἀγῶνι. Διὸ καὶ προτραπεῖς ὑπὸ τοῦ Σουλτάνου, ὅπως ἀφορίσῃ τοὺς ἐπαναστάτας, πάννυ προθύμως ἔπραξε τοῦτο. Καὶ ὅμως θεωρηθεὶς ἐπὶ ἀπλῇ ὑπονοίᾳ, ὡς ἀρχηγὸς μυστικὸς τῆς ἐξεγέρσεως τοῦ ἔθνους καὶ ἀποστάτης κατὰ τοῦ Κράτους καὶ ἐπίορκος αὐτοῦ, ὡς ὑπασχθεὶς νομοτάγειαν, ἀπηγγονίσθη, ὡς εἵπομεν, πρὸ τῆς μεσαίας καὶ ἄχρι τοῦδε κλειστῆς Πύλης τοῦ Πατριαρχείου, καίτοι κατὰ τὸ δίκαιον, ὅταν ἡ τυραννία φθάσῃ εἰς τὸ ἔσχατον, ὥστε νὰ μὴ ἔχη τις ἀσφάλειαν ζωῆς, τιμῆς καὶ περιουσίας, δικαιοῦται τις νὰ ἐπαναστατήσῃ, χωρὶς τοῦτο νὰ θεωρηθῆται ἐγκλημα, ἀλλὰ πᾶν τοῦναντίον καθῆκον καὶ ἐκ τῶν ἱερωτάτων. Διότι ἡ ἐλευθερία εἶναι τὸ ἀπόλυτον τοῦ ἀνθρώπου δικαίωμα, ὅπερ ἐχαρίσατο αὐτῷ ὁ ἀπειροδύναμος Πλάστης καὶ μόνος, ὁ δούξ αὐτὴν Θεὸς δύναται καὶ νὰ ἄρῃ αὐτό. Διότι δεφίλει ἀπαραιτήτως πρὸς διάσωσιν τῶν ἱερωτάτων, πίστεως καὶ ἔθνους, δικινδυνευόντων ἐκ τῆς τυραννίας, νὰ ἐξεγείρῃ τὸ ἔθνος εἰς ἐπανάστασιν, ἀφοῦ διὰ τῆς λογικῆς ὁδοῦ δὲν εἰσακούεται. Εἶναι δηλ. ἡ ἄμυνα, ἡ πάντοτε διαταττομένη ἠθικῶς καὶ διὴ ὡς καθῆκον κατὰ παντὸς θέλοντος τὴν ἀφαίρεσιν τῆς ἰδίας ὑπέρβσεως, τῆς ὑπέρβσεως ἄρα τοῦ ἔθνους καὶ τῆς αὐτῷ ἀρρήκτως συννηνωμένης θρησκείας.

Τὸ κτηματικὸν ζήτημα τοῦ Γαλατᾶ.

Τὸ σημερινὸν Σφαγεῖον, τὸ πλουσιώτερον κτῆμα τῆς Κοινότητος εἶναι τὸ ἀρχαῖον Ἐκκλησίδιον, ὃ ἰ. ναὸς δηλ. τοῦ Χριστοῦ τοῦ Κρεμαστοῦ. — Ἐν τίνι δικαίωματι, ἐν τίνι νομικῷ λόγῳ, ἢ Ἐφορῇ τῆς Μεγάλης Σχολῆς, προσαρτηθείσης τῆς ἱερᾶς Ἐκκλησίας τῆς Καφατιανῆς αὐτῇ ἀπὸ τοῦ 1880 ἐξακολουθεῖ, ἐκχωρηθέντος τοῦ ἱεροῦ τούτου ναοῦ τῇ δικαιοῦχῳ καὶ κυριάρχῳ Κοινότητι, εἰσέτι διεκδικούσα ὑπὲρ τῆς Μεγάλης Σχολῆς τὸ κτῆμα τοῦτο ἐπὶ μεγάλῃ καὶ ἀνυπολογίστῳ ζημίᾳ τῆς Κοινότητος ;

Πρὸ πολλοῦ εἶχε χρησιμοποιηθῆ ὁ ἱερός ναὸς τοῦ Χριστοῦ τοῦ Κρεμαστοῦ, ὡς εἶδομεν, ὡς Νεκροταφεῖον τῆς

Κοινότητος, εὐρυνθέντος μάλιστα τοῦ περιβόλου αὐτοῦ. Ἐκ-
 τὸς δὲ τῶν ἱστορικῶν πηγῶν, δηλοῦται καὶ ἐκ τοῦ ὅτι, καὶ
 σήμερον ἔτι, λίθοι μνημάτων καὶ πλήθη ὀσίων τεθαμμένων,
 τίς οἶδεν ἀπὸ πόσων ἐτῶν, κατὰ πᾶσαν μικρὰν ἀνασκαφὴν
 ἐμφανίζονται. Τούτων οὕτως ἐχόντων, ἔπεται ὅτι τὸ ἐπὶ τῶν
 ἐρειπίων τοῦ ἱεροῦ ναοῦ τοῦ Κρημαστοῦ ἀνεγερθὲν ἔπειτα,
 κτήμα καὶ ἐφεξῆς σφαγεῖον (Χοτζέτι τοῦ σφαγείου) εἶναι
 ἀναφαίρετον τῆς Κοινότητος. Πόθεν δὲ καὶ ἐπὶ τίνος ἀπο-
 χρῶντος καὶ νομίμου λόγου ἐρειδομένη ἡ Ἐφορία τῆς Μ.
 τοῦ Γ. Σχολῆς, εἰς ἣν μόλις τῷ 1880 προσηρηθήη ὁ ναὸς
 τῆς Καφατιανῆς, ἕνεκα τῆς ὑπ' αὐτῆς ἐξοφλήσεως τοῦ χρέους
 του, ἐπιζητεῖ καὶ νῦν, μετὰ τὴν ἐνοποίησιν τῆς Κοιότη-
 τος, τὸν σφετεριστὸν ξένου κτήματος; Ἐπὶ τῶν Σιγιλίων;
 Ἄλλὰ αὐτὰ εἶναι περιστατικά καὶ ὑπ' ὄρισμένων λόγων
 συμφωνία καὶ ἐπιτήδεια ἐκμεταίλευσις τῆς ἀνάγκης δὲν
 λαμβάνονται ὑπ' ὄψιν. Διότι ὁ Γαλατᾶς, ἀπωρισμένος ἐκ ξέ-
 νων, δὲν ἐνδιεφέρετο περὶ τῶν ζωτικῶν του ἀναγκῶν. Ἐ-
 πείτα, ἀφοῦ, ἀκρωθέντων τῶν Σιγιλίων, οἱ ἱεροὶ ναοὶ
 ἐπανήλθον εἰς τὴν κυρίαρχον Κοινότητα, τίς ὁ λόγος τοῦ
 δικαίου, ὁ καθορίζων, ὅτι μόνον οἱ ναοὶ ἀνήκουσιν εἰς τὴν
 Κοινότητα, οὐχὶ δὲ καὶ τὰ κοινοτικά κτήματα; Τὰ κτήματα
 τῶν ἱερῶν ναῶν δὲν ἐδωρήθησαν μετὰ τὴν προσάρτησιν τῶν
 δύο ναῶν τῷ 1865 καὶ 1880 ταῖς Ἐφορίαις τῶν Ἐθνικῶν
 Νοσοκομείων καὶ τῆς Μεγάλῃς Σχολῆς, οὐδὲ ἐκ δωρεῶν ἢ
 διαθηκῶν ἐχαρίσθησαν μετὰ τὴν προσάρτησιν, ἀλλ' ἦσαν
 ἀρχαῖα κοινοτικά κτήματα, τὰ πλεῖστα πέριξ τῶν ἱερῶν ναῶν
 κείμενα, διότι ἦσαν οἱ περιβόλοι τῶν Νεκροταφείων καὶ
 ἔκτοτε, μετὰ τὴν ἀπαγόρευσιν τῆς ταφῆς, ὡς εἴπομεν, ἐγέ-
 νοντο κτήματα, δαπάνη τοῦ κοινοτικοῦ χρήματος.

Πρὸς δὲ, ὁλόση μεγάλη ἀδικία γίνεται εἰς τὴν Κοινό-
 τητα, ἀμφοτέρων τῶν Ἐφοριῶν τῆς τε Μ. τοῦ Γ. Σχολῆς
 καὶ τῶν Ἐθν. Νοσοκομείων καὶ μετὰ τὴν ἐνοποίησιν τῆς
 Κοιότητος, ἀπαιτουσῶν τὰ κοινοτικά ἐν γένει κτήματα; Τί

εἶδου; ἐνοποίησις εἶναι αὐτή; Φανταστικὴ μόνον; Εἰς τί ὠ-
 φελεῖ ἢ θὰ ὠφελήσῃ τὴν κοινότητα τοῦ Γαλατᾶ τὴν μεγά-
 λην ἢ ἔνωσις τῶν ἐκκλησ. μόνων ταμείων τῶν τριῶν Ἐκ-
 κλησιῶν, ἄνευ τῶν κτημάτων; Εἶναι ὄντως τραγελαφικὴ ἢ
 ἐνοποίησις, ὅταν τὸ τῶν κτημάτων ἐξ ἐνοικίων χρήμα, ἀρ-
 κετὸν δὲ καὶ οὐκ ὀλίγον, δὲν διατίθεται ὑπὲρ τῶν πνευματι-
 κῶν ἀναγκῶν τῆς Κοιότητος. Καὶ εἶναι τότε, πολλῶ προ-
 τιμώτερον νὰ ἐπανέλθῃ τὸ πρῶην καθεστῶς, παρὰ νὰ νοηθῇ
 ἐνοποίησις ἄνευ τῶν κτημάτων. Διότι, τί καλὸν θὰ προέλθῃ
 εἰς τὴν Κοινότητα μόνον ἐκ τοῦ περισσεύματος τῶν προσό-
 δων τῶν τριῶν μόνον ναῶν, μετὰ τὴν ἀφαίρεσιν δηλ. τῶν δα-
 πα τῶν τῆς συντηρήσεως τοῦ προσωπικοῦ καὶ τῶν ἄλλων
 ἀναγκῶν, ἐπισκευῶν καὶ διακοσμήσεως αὐτῶν; Πῶς λοιπὸν
 θὰ ὀρθοποδήσῃ καὶ θὰ προοδεύσῃ, σήμερον μάλιστα, ἐν τοῖς
 νῦν χρόνοις, ὅτε οἱ Εὐρωπαῖοι διὰ τῆς πνευματικῆς καὶ ἐμ-
 πορικῆς αὐτῶν μορφώσεως πολλῶ ἡμῶν εἰσιν ὑπέρτεροι; Τὸ
 ἐμπόριον τῆς Πόλεως κατὰ μέγα μέρος εὐρίσκειται εἰς χεῖρας
 τῶν Ἑλλήνων, ἀλλ' ἐντὸς ὀλίγων ἐτῶν, ἀφευκτως θὰ ἐκτο-
 πιθῶμεν, ἐὰν ἐξακολουθήσωμεν φυτοζωοῦντες, μὴ ἀπο-
 κτῶντες αὐτοτελεῖς καὶ τελείας σχολὰς καὶ δὴ ἐμπορικὴν,
 βιοτεχνικὴν ἢ ἐπαγγελματικὴν, ὧν ἀπολύτως χρήζει ὁ Γα-
 λατᾶ, ὡς ἔδρα ἀνέκαθεν καὶ ἐξ ἀρχαιοτάτων χρόνων τοῦ
 ἐμπορίου. Δὲν εἶναι ἄρα γε ὀπισθοδρόμησις καὶ καθυστέ-
 ρησις αἱ Ἐφορίαι τῶν ἄνω καθιδρυμάτων νὰ θέλωσι διὰ
 ξένου ἐλαίου νὰ καίωσι τὰς λυχνίας τῶν οἰκείων καθιδρυ-
 μάτων καὶ ὁ λύχνος τῶν ἡμετέρων νὰ σβέννυται; Εἰς τί
 ἔλταισεν ὁ Γαλατᾶς, ὥστε ἔλλειψαι πόρων, νὰ ἀφίνη 2000
 τέκνα τῆς Κοιότητος εἰς τὴν τύχην των τόσον ἀνοίκτως,
 ὥστε νὰ πένωνται μεθυρίου, ὡς ἐργάται καὶ ἀχθοφόροι
 μόνον καὶ βιαιοπαλαισταί; Τὸ ἐμπόριον μετ' ὀλίγα ἔτη
 ἀσφαλῶς θὰ περιέλθῃ εἰς χεῖρας τῶν Εὐρωπαϊῶν, ἐκτοπι-
 ζομένων τῶν ἡμετέρων, διὰ τὴν ἔλλειψιν προσόντων καὶ σο-
 βαρᾶς ἐμπορικῆς μαθήσεως, ὡς καὶ ξένων γλωσσῶν. Ἐὰν

ὁ Γαλιτᾶς εὐρίσκετο μακρὰν τῆς Βασιλίδος καὶ οὕτως ἐφυτοζῶει, ἴσως ἢ στάσις τῶν Ἐφοριῶν θὰ ἐξηγεῖτο, ἂν δὲν ἔδικαιολογεῖτο. Ὅτι δηλ. τὰ μεγάλα καθιδρυμάτια ταῦτα, ἐθνικοὺς σκοποὺς ἐξυπηρετοῦντα καὶ στερούμενα τῶν μέσων τῆς συντηρήσεώς των, εὐρηγται ἐν τῇ ἀνάγκῃ νὰ μὴ ἀπολέσων, ὧν οὕτως ἢ ἄλλως διὰ τῆς προσαρτήσεως ἔτυχον. Ἄλλ' ὁ Γαλιτᾶς εἶναι τὸ κέντρον τοῦ ἐμπορίου τῆς Βασιλίδος, εἶναι ὁ προκείμενος ἀμέσως εἰς τὴν ὄρασιν εἰς πάντα ἐρχόμενον ξένον. Ἀφέθη ἐπὶ αἰῶνας περίπου πνευματικῶς χέρος, νὰ ἀφεθῇ λοιπὸν τοιοῦτος διαρκῶς καὶ ἕως πότε; Καὶ ποῖα ἄρα ἐθνικὴ τιμὴ καὶ ποῖον τὸ γόητρον μεγαλῶνυμον κοινότητος τῶν Προπυλαίων τῆς Βασιλίδος, ὅταν ἐν τῷ μέσῳ τῆς προόδου φυτοζωῇ; Καὶ ἐν ἀκόμῃ ὑποτεθῇ, ὅτι τὰ λαμβανόμενα χρήματα ἐτησίως καὶ ἐκ τῶν κτημάτων καὶ τῶν εἰσπραξέων τῶν ἱερῶν ναῶν τῆς Κοινότητος ἤρουν τελείως νὰ θεραπεύσωσι τὰς ἀνάγκας διὰ τὴν ἀπόσκοπον λειτουργίαν τῶν ἄνω Καθιδρυμάτων, ἐπὶ ἀνυπολογίστῳ ὅμως ζημίᾳ μεγαλῶνυμου κοινότητος, καταδικαζομένης εἰς φυτοζωίαν καὶ ἀνυπαρξίαν ἐφεξῆς καὶ πάλιν ἢ ἀδικία ἢ φρικτὴ θὰ ἦν ἀνυπολόγιστος. Διότι ἔπρεπεν ἀλλαχόθεν ἄλλαι νὰ ἐξευρεθῶσι πηγαὶ πρὸς κατάρδυσιν αὐτῶν. Ἄλλ' ἀφοῦ τὰ λαμβανόμενα ποσὰ ἐτησίως, ὡς δηλοῦται ἐκ τῶν ἐπισήμων Βιβλίων, οὐδὲ εἰς τὸ 5 ἐπὶ τοῖς 1000 τῶν δαπανῶν καὶ ἀναγκῶν τῶν καθιδρυμάτων τούτων ἀρκοῦσιν, εἶναι, τολμῶ εἰπεῖν, πλέον τῆς ἀδικίας, ἐπὶ τηλικαύτῃ ἀνυπολογίστῳ ἐθνικῇ βλάβῃ, τῆς ἀπολείας τῆς ἐμπορικῆς θέσεως τοῦ ἐνταῦθα Ἑλληνισμοῦ, ἢ ἐκδηλουμένη τάσις πρὸς βιαίαν κατακράτησιν τῶν κτημάτων καὶ μετὰ τὴν ἐπελθοῦσαν ἐνοποίησιν. Ἄλλ' ἤδη ἐλπίζομεν, καὶ δὲν ἀμφιβάλλομεν, ὅτι ὁ νέος Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης, κατανοῶν τὴν φοβερὰν ταύτην ἀδικίαν τῶν ἐν Γαλιτᾷ Ἑλλήνων καὶ τὴν προσγινομένην ἐθνικὴν ζημίαν, θὰ εὐαρεστηθῇ πάνυ προθύμως καὶ διὰ τοῦ ἐντίμου Δ. Ε. Μικτοῦ Συμβουλίου νὰ κατοχυρῶσιν ἀσφαλῶς τὰ κοινοτικὰ

κτημάτια, διότι ἄνευ αὐτῶν καὶ ἄνευ τῆς ἀνακτήσεως τοῦ ἱεροῦ ναοῦ τοῦ ἁγίου Ἰωάννου καὶ τῶν κτημάτων αὐτοῦ, ἄνευ τῶν ἐκ τοῦ νεκροταφείου τῆς κοινότητος τοῦ Ἰέραν προσόδων, τῶν ἀνιστοιχοῦσῶν εἰς τοὺς ἐκ Γαλιτᾷ θάπτομένους αὐτοῖς Γαλιτιανούς, 300 τοῦλάχιστον ἐτησίως, οὐδὲν ἀγαθὸν ἐπιτευχθήσεται, οὐδεμίαν πρόσδος εἶναι δυνατὴ εἰς τὴν μεγαλῶνυμον ταύτην Κοινότητα. Τὰ Χοτζέτια τῶν κτημάτων εἶναι ὀνομαστικῶς ἐγγεγραμμένα ἐπ' ὀνόματι μεγάλων πλουσίων, διότι οὐδέποτε οἱ Τοῦρκοι ἀνεγνώρισαν τὰς κοινότητας ὡς νομικὰ πρόσωπα, οὐδὲ ἐπ' ὀνόματι ἁγίου ἐγένετο ποτε δυνατὴ ἡ ἐγγραφὴ κτημάτων.

Ἰερὸς ναὸς «Χριστὸς ὁ Κρεμαστός».

Σφαγιῶν. Χάριν τῆς ἱστορικῆς ἀληθείας, σημειῶ, ὅτι ἀπὸ τῆς πυρκαϊᾶς τοῦ 1696, μὴ ἀνακτισθεὶς ὁ ἱερὸς οὗτος ναὸς, μετὰ τῶν ἄλλων δύο, ἁγίου Γεωργίου καὶ τῆς Χρυσοπηγῆς, ἐλλείπει χρήματος, ἐρησιμοποιήθη ὡς Νεκροταφεῖον τῆς Κοινότητος. Περιχαρακθὲν δὲ διὰ κηκλιδώματος, καθόσον ἄχρι τοῦ 1850 ἐπετρέπετο ἡ ταφή, ὡς εἴπομεν, τῶν νεκρῶν ἐν τοῖς ἀρθήξει καὶ τοῖς περιβόλοις (αὐλογύοις τῶν ἱερῶν ναῶν, ἐφεξῆς, ἀπαγορευθείσης τῆς ταφῆς καὶ ἰδίου ἀνεγερθέντος νεκροταφείου ἐν Σισλῇ, ἐγένετο σιδηροουργεῖον, ἄχρις οὗ τῷ 1853 μετετράπη εἰς σφαιεῖον καὶ ἐπετεύχθη ἡ ἴδρυσις τοιοῦτου, χάρις εἰς τὰς ἐνεργείας τοῦ Ἡπειρώτου Ἀντωνίου Π. Δοβρένη, κατορθώσαντος τοῦτο, ταῖς ἐνεργείαις σημαίνοντος Ρώσσου, εἰς ὃν καὶ ἐνοικιάσθη.

Οἱ Ἐπτανήσιοι καὶ ἰδίᾳ οἱ Κεφαλλῆνες ἐν Γαλιτᾷ.

Ἀνεκαθεν ἐνεκατεστάθησαν ἐν τῇ Ἰουστινιανουπόλει δηλ. ἐν Γαλιτᾷ, ἄποικοι ἐκ τῶν νυμφῶν τοῦ Ἰονίου καὶ

ιδία τῆς Κεφαλληνίας, οἵτινες, ὡς πολυαριθμότεροι, ἔδωκαν τὸ ὄνομα αὐτῶν καὶ εἰς τοὺς ἄλλους Ἑπτανησίους. Ἡ παροιμία δ' αὕτη τῶν Κεφαλλήνων ἠϋξισεν, ἀφ' οὗ κατὰ τὸ 1800, ἀναγνωρισθείσης ὑπὸ τῶν τότε συμμάχων Ρωσσίας καὶ Τουρκίας τῆς Ἑπτανήσου ὡς αὐτονόμου, ἐκλήθη Ἰόνιος Πολιτεία, ὅτε καὶ ἀνεπετάσθη ἐν Γαλατᾷ ἡ σταυροφόρος σημαία τῆς Πολιτείας ταύτης. Ἡ σημαία αὕτη παρεδόθη τότε ὑπὸ τοῦ Μ. Βεζύρου εἰς τὴν ἐπίσημον Ἑπτανησιακὴν Πρεσβείαν καὶ ὑπ' αὐτῆς προσήχθη ἀναπεπταμένη εἰς τὰ Πατριαρχεῖα, ὅπου μετὰ τιμῶν ἐγένετο δεκτὴ, ὅ δὲ τότε Πατριάρχης Νεόφυτος ὁ Σ' ἐπηυλόγησεν αὐτὴν ἀπὸ τοῦ θρόνου τοῦ Χρυσοστόμου καὶ ἐχαίρετησεν «ὡς αἴσιον οἰωνὸν αἰσιωτέρου μέλλοντος». Ἐκ τῶν Πατριαρχείων δέ, ἀναπεπταμένην πάντοτε μετέφερον εἰς τὸν Γαλιανὴν καὶ ὑψωσαν αὐτὴν ἐπὶ τῆς ἐτὶ τούτῳ ληφθείσης οἰκοδομῆς, γενεμένης οὕτω τῆς πρώτης ἐλληνικῆς Πολιτείας πρεσβείας.

Ἡ παροιμία τῶν Κεφαλλήνων ἀπέβη τὰ μάλιστα σημαντικὴ καὶ ἰσχυρὰ ἐν Γαλατᾷ κατὰ τὴν μετέπειτα ἀγγλικὴν προστασίαν τῶν Ἑπτανήσων καὶ ἐθεωρεῖτο αὕτη κυριώτατος ἐθνικὸς παράγων τῆς ἐντεῦθεν τοῦ Κερατίου χώρας. Ἐν τῷ ἱ. ναῶ τοῦ ἁγ. Νικολάου ἐγκαθίδρυσαν τὴν εἰκὸν τοῦ πολιούχου τῆς νήσου, τοῦ ἁγίου Γερασίμου, μετὰ μεγαλοπρεποῦς εἰκονοστασίου καὶ ἐώρταζον καὶ ἐορτάζουσι τὴν ἐπέτειον τῆς μνήμης αὐτοῦ, συγκροτήσαντες καὶ ἰδίαν Ἀδελφότητα, ἣν διεδέξατο ὁ νῦν Σύσδεσμος τῶν Κεφαλλήνων «Ὁ Ἅγιος Γεράσιμος», τῇ 20 Ὀκτωβρίου ἐκάστου ἔτους.

Οἱ Κεφαλλῆνες διεκρίθησαν ἐν τῷ ἐμπορίῳ, οἷοι ἐγένοντο οἱ Βαλλιᾶνοι, οἱ Κουσπαῖοι, οἱ Ἰγγλέσαι, οἱ Ἀντύπαι καὶ ἄλλοι. Διεκρίθησαν ἐπίσης εἰς τὰ γράμματα καὶ τὰς ἐπιστήμας, ἐπιφανεῖς ἀναδείξαντες αὐτῶν ἱεροφάντας. Ἡ δὲ ναυιλία ἔτι καὶ νῦν ἐπιδεικνύει ἄνδρας φιλοπόνους καὶ φιλοπάτριδας. Μεταξὺ δὲ αὐτῶν ἐτερόπλευσαν τοῦ ἱεροῦ ναοῦ τοῦ ἁγίου Νικολάου, ὁ ἀείμνηστος Γεράσιμος Δεστού-

νης κατὰ τὰ ἔτη 1890—1895, πολυειδῶς ἐργασθεὶς ὑπὲρ τῶν συμφερόντων τοῦ ἱεροῦ ναοῦ. Καθὼς καὶ ἐν τῇ ἱερᾷ Ἐκκλησίᾳ τοῦ Σωτῆρος Χριστοῦ, ἱκανοὶ Λάκωνες, κατοικήσαντες ἀπὸ ἑτῶν εἰς τὰς συνοικίας τοῦ Σ. Χριστοῦ, διεκρίθησαν ἐπὶ τιμιότητι καὶ φιλοπονίᾳ, εἰς τὰ οἰνοπνευματώδη ἀπασχοληθέντες, μεταξὺ τῶν ὁποίων ὁ ἀείμνηστος Ε. Βακάλης, ἐπιτροπεύσας μάλιστα τοῦ ἱεροῦ ναοῦ τοῦ Σ. Χριστοῦ καὶ φιλοτίμως ἐργασθεὶς.

*Τίς ἡ δρᾶσις τοῦ ἁγίου Νικολάου ἐν τῷ κόσμῳ
καὶ πῶς ἐγκεῖται τὸ ὑπέροχον ἠθικόν του μεγαλεῖον.*

Εἰς τὸ τέρμα τοῦ ἔργου, θεῖα συνάρσει φθᾶς, οἷχι ἀπο σκοποῦ θεωρῶ, ἐπιζήσις νὰ ἐξάρω καὶ πλέξω τὸ ἐγκώμιον τοῦ μεγάλου καὶ θαυματουργοῦ ἁγίου Νικολάου, τοῦ προστάτου ὅλων τῶν Χριστιανῶν, κυρίως δὲ τῶν ναυτιλομένων, οἵτινες, ἀφ' ἧς ὁ μέγας ἅγιος, εὕρισκόμενος ἐν πλοίῳ, κατέπαυσε δεινὴν τρικυμίαν, ἐξ ἧς ἀγεύκτως θὰ ἐβυθίζετο, διὰ μόνον τῶν ἁγίων του εὐχῶν πρὸς τὸν ἀπειροδύναμον Δημιουργόν, ἐθεώρησαν ἔκτιστε καὶ πάνυ δικαίως, τὸν ἅγιον Νικόλαον, ὡς τὸν κατ' ἐξοχὴν καὶ εἰδικῶς ἐπὶ τῶν κινδυνευόντων ἐκ τῶν λαλιάλπων ναυαγισώσστην, ὡς οἱ ἀρχαῖοι εἰδωλολάτραι πρόγονοί μας εἶχον κατ' ἄλλην ἀντίληψιν τὸν Πυσειδῶνα. Ἐπειδὴ δὲ ὁ ἅγιος Νικόλαος, πάντοτε τὸ ἀγαθὸν ἐργαζόμενος, εἶναι ταχὺς εἰς βοήθειαν καὶ ἔτοιμος εἰς ἀντίληψιν, καθὼς, ὅταν ἔξῃ ὡς ἄνθρωπος καὶ τώρα περισσότερον ὡς ἄγγελος ἐν τοῖς οὐρανοῖς, ἔχουσι δίκαιον οἱ Χριστιανοὶ νὰ τὸν τιμῶσιν ἰδίαι τέρωσ καὶ δῶρα πολλὰ νὰ τῷ προσάγωσιν. Οὐδόλωσ δὲ προσβάλλεται ἡ ὑπὸ παντὸς λογικοῦ πλάσματος ὀφειλομένη ἀπόλυτος λατρεία τῷ τῶν ὅλων Θεῷ, διότι οἱ ἅγιοι, ἄνευ τῆς θείας δυνάμεως, οὐδὲν κατορθοῦσιν, οὐδὲν δύνανται. Ἄλλ' ὁ Θεὸς δοξάσας τοὺς ἁγίους του ζῶντας, δοξάζει αὐ-

τούς καὶ λειότερον θανόντας. Τούτῃ δοξάζει δέ, ἀκούων καὶ λαμβάνων ὑπ' ὄψιν τὰς προσευχὰς τῶν τὰς ἀγίας, οὐχὶ ἀναγκαζόμενος ὑπ' αὐτῶν, ἀλλὰ θέλων εὐχαρίστως, οὐχὶ ὅτι κάμπιουσιν οἱ Ἅγιοι βιαίως τὸ ἀναλλοίωτον τοῦ Θεοῦ ἑλέγημα, διότι ἡ θεία θέλησις εἶναι, ὡς δηλοῦνται εἰς τὰς ἀγίας Γραφάς, ὁ ἱκετευόμενος Θεὸς ὑπὸ τῶν ἁγίων οἰκεία βουλήσει νὰ ἐκτελῇ τὰ εἰτήματά των, τὰ ὁποῖα δὲν θὰ ἐξετελοῦντο, ἐὰν οἱ ἅγιοι δὲν ἱκέτειον αὐτόν. Δηλ. ὅπως διὰ τοῦ μόνου μεσίτου Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων, τοῦ Θεανθρώπου Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἦρθη ἡ ἐκ τῶν ἁμαρτιῶν τῶν ἀνθρώπων ἄπειρος ὕβρις κατὰ τοῦ ἀλείρου Θεοῦ, διὰ τοῦ ἐπὶ τοῦ Σταυροῦ ἐπονειδίστου καὶ ἐκμηδενιστικοῦ θανάτου του, οὕτως καὶ οἱ ἅγιοι κτῶνται ὡς ἐκ τῆς ἀγιότητος τοῦ βίου των, σχετικὴν τινα πρεσβευτικὴν δύναμιν, ἐξιστωμένην καὶ ταύτην ἐκ τῆς ἄπειρον δύναμιν ἐχούσης μεσιτικῆς καὶ ἐξελαστικῆς δυνάμεως τοῦ Κυρίου καὶ δύνανται, ὡς εἰκόζ, ἱκετεύοντες τὸν ἀπειροσθενῆ Θεόν, νὰ εἰσακουῶνται οὐχὶ βεβιαίως πάντοτε καὶ ἀπολύτως, ἀλλὰ σχετικῶς καὶ διη κατὰ τὴν ἀπόλυτον βούλησιν τοῦ Θεοῦ. Ὁ ἅγιος Νικόλαος τοιοῦτος ὢν, ζῶν δηλ. ἐν τῷ κόσμῳ διὰ τὴν σωτηρίαν καὶ εὐτυχίαν τῶν ἄλλων, πάντοτε ἐπικαίρως ἐβοήθει, ὅταν ἐγίνωσκεν ὅτι, ἄνευ βοηθείας, θὰ ἐγίνετο τὸ κακόν. Οὕτω τὴν χριστιανικὴν ἀγάπην ἐξασκῶν, ὅτι μερίζων καὶ τῆς πίστεως καὶ τῆς ἐλπίδος ἢ ἀγάπης, ὅτι ὁ Θεὸς ἀγάπη ἐστὶ καὶ τὸν Θεὸν μιμούμενος ἐν παντὶ ἔργῳ, ἐξ ἀγάπης πρὸς αὐτόν, πάντοτε ἐπετέλει. Οὕτω ὁ ἅγ. Νικόλαος ἐβοήθησε πάσχουσαν μητέρα πρὸς ἀποκατάστασιν τῶν θυγατέρων της, αἵτινες, ἄνευ γενναίας βοηθείας, θὰ ἐξώκελλον εἰς τὸν κρημνὸν τῆς παραλυσίας. Τῇ ἐβοήθησε δὲ οὐχὶ γλίσχωρως, ἀλλὰ γενναϊοδύρως, οὐχὶ χάριν δόξης ἀνθρωπίνης καὶ ὑπολήψεως, ὡς ἀγίου, ἀλλ' ἐφραμόζων τὸ τοῦ Κυρίου « μὴ γνώτω ἡ ἀριστερά σου, τί ποιῇ ἢ δεξιὰ σου ». Ὅταν δὲ ἡ οἰκογένεια ἐκείνη, ἀγνοοῦσα τὸν δωρητὴν, ἐνήδρευεν, ἵνα γινῶ, τίς ὁ κρύφα

βοηθῶν διὰ τινος θυρίδος καὶ τὴν τρίτην φορὰν ἔσπευσέ τις ἐκ τῆς οἰκογενείας, ἵνα ἴδῃ τὸν δωρητὴν καὶ προέλαβε φεύγοντα τὸν ἅγιον Νικόλαον, ὁ ἅγιος τότε ἀλεκυλόγηθη, πλὴν παρεκάλεσεν εἰς οὐδένα νὰ εἴπωσι τὸ γεγονός, διότι τὸ ἐλατήριον τῆς βοηθείας δὲν ἦν ἡ ἀπόκτησις τῆς δόξης, ἀλλ' ἡ ἀγάπη τοῦ Θεοῦ καὶ ἡ ἐξ ἀγάπης καὶ δόξης τοῦ Θεοῦ ὀνόματος προερχομένη φιλανθρωπία. Ἐντεῦθεν δέ, διὰ τὸ γοργοεπήκοόν του ὁ ἅγιος Νικόλαος ἔρχεται, ἂν μοι ἐπιτρέληται ἡ βαθμιολόγησις, δεύτερος μετὰ τὴν Παναγίαν, ἢ δευτέρου τρίτος, διότι δεύτεροι ἔρχονται οἱ Ἄγγελοι καὶ τρίτος ὁ ἅγ. Νικόλαος, ὑπὸ τὴν ἔποσιν τῆς βοηθείας, τῆς ταχείας συνδρομῆς καὶ ἀρωγῆς τῶν ἱκετευόντων αὐτόν. Ἀλλὰ μὴ λησμονῶμεν, ὅτι ἐὰν τις θέλῃ νὰ εἰσακουσθῇ παρ' οἰουδήποτε ἀγίου, τὸ πρῶτιστον, ὅπερ ἀπαραιτήτως χρειάζεται, εἶναι ἡ ἀπάνησις ὅλων τῶν ἁμαρτιῶν του, ἢ ἀληθινὴ μετάνοια δηλ. ἡ ὑπόσχεσις εἰς τὸν ἅγιον, ὅτι ἐγκαταλείπων τοῦ λοιποῦ τὰς ἁμαρτίας του, ἔχει σταθερὰν ἀπόφασιν νὰ μὴ ἐπαναλάβῃ αὐτάς, ὡς ὁ κύων, ἐπιστρέφων εἰς τὸν ἴδιον ἔμετον. Μόνον, ὑπὸ τὸν ἀπαραίτητον τοῦτον ὕρον, οἱ ἅγιοι λαμβάνουσιν ὑπ' ὄψιν τὰς προσευχὰς καὶ τὰς δεήσεις μας. Ἄλλως ἁμαρτωλοὶ καὶ ἀμετανόητοι μένοντες, ἄς μὴ ἐλπίζωμέν ποτε, ὅτι θὰ εἰσακουώμεθα, διότι ὁ Θεὸς ἁμαρτωλῶν οὐκ ἀκούει καὶ β') δὲν πρέπει νὰ ζητῶμεν παράλογα πράγματα καὶ ἐπιζήμια μᾶλλον ἢ ὠφέλιμα, οἷον νὰ ζητῆ τις πάντοτε πλοῦτη καὶ μόνον πλούτη, ἐνῶ ὁ πλοῦτος εἶναι μέγα δέλεαρ, τὸ ὁποῖον δύναται νὰ παρασύρῃ εἰς δεινὰς παρεκτροπὰς καὶ φοβεροὺς κινδύνους, ἀλλὰ νὰ ζητῆ πρῶτον, ὡς λέγει ὁ Κύριος, τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ καὶ τὰ ἄλλα πάντα, τὰ τῶν ἀναγκῶν μας, προστεθήσεται ἡμῖν, δηλ. νὰ ζητῆ τὰ ἀφθάρτα καὶ αἰώνια ἀγαθὰ καὶ τὴν σωτηρίαν τῆς ψυχῆς του καὶ οὐχὶ μόνον ὑλικά ἀγαθὰ. Ὁ ἅγιος Νικόλαος ἄρα ζῶν ἐπὶ τῆς γῆς, ἐμμεῖτο τὸν Θεὸν ἐν ταῖς ἐνεργείαις του. Καθὼς ὁ Ὑψιστος, τὴν εὐδαιμονίαν τῶν λογικῶν του πλασμάτων ἐ-

πιδιώκων, πάντοτε τὸ ἀγαθὸν ἐργάζεται καὶ ζῆ, οὐχὶ ἐν τῷ ἀπολύτῳ τῆς ἑαυτοῦ ἀνεξαρτησίας καὶ εὐδαιμονίας, ἀλλ' ἐν τῇ εὐτυχίᾳ τῶν λογικῶν του ὄντων, ἐξοκκλόντων δὲ αὐτῶν, ἐργάζεται ὑπὲρ τῆς ἐπανόδου των εἰς τὴν εὐθειαν, ἥτις κυρίως ἔγκειται ἐν τῇ ἀναγνωρίσει Αὐτοῦ ὑπ' αὐτῶν, ὡς ἀπολύτου Κυρίου καὶ Κυριάρχου πάντων, τὸ δὲ κυριώτερον ὁ Ὑψίστος ἐργάζεται πάντοτε ἀφανῶς, χωρὶς νὰ φαίνεται ἐναργῶς ὑπὸ πάντων, πλὴν τῶν πιστευόντων εἰς αὐτόν, οὕτω καὶ ὁ ἅγιος Νικόλαος ἐξῆ οὐχὶ δι' ἑαυτόν, ἀλλὰ διὰ τοὺς ἄλλους, ἐπιδιώκων τὴν σωτηρίαν τῆς ψυχῆς των, ἀλλ' ἐν ἄκρα ταπεινώσει, χωρὶς νὰ φαίνεται ἐπιδιώκων τοῦτο, χάριν ἀνθρωπίνης δόξης καὶ ὑπολήψεως. Ἐὰν δὲ ὁ Θεὸς ἐνηθρόπησε καὶ ἐξημετέλισθη εἰς τὸ ἔσχατον, ἐπὶ Σταυροῦ κρεμασθεὶς, χάριν τοῦ ὑψίστου σκοποῦ τῆς ἀνθρωπίνης σωτηρίας, πόσῳ ἄρα δεόν νὰ ταπεινοφρονῇ ὁ ἄνθρωπος καὶ δῆ, ὡς περροικισμένον διὰ λογικοῦ ὄν; Ἀλλ' ἐδῶ ἔγκειται τὸ ἀληθὲς μεγαλεῖον τῆς γνησίας ἀγιότητος καὶ ἐδῶ ἔγκειται ἡ μεγάλη ἠθική ἀξία τοῦ ἁγίου Νικολάου. Δηλ. ἀγάπη τοῦ ἀγαθοῦ ἄμετρος, ἐξ ἀγάπης ἀμέτρου πρὸς τὸν ἀγαθοδότην Θεὸν προερχομένη καὶ ἐξασκουμένη ἐν ἄκρα ταπεινώσει, οὐ μόνον, ἀνευ ἐπιδιώξεως οὐδεμιᾶς οὐδαμῶθεν ἀμοιβῆς, οὐδὲ ἐξ αὐτοῦ τοῦ Ὑψίστου, ἀλλὰ καὶ ἐν συναισθησὶ, ὅτι καὶ αὐτὴ ἡ ἀγιότης εἶναι καθῆκον ἀπόλυτον τοῦ ἀνθρώπου, ἐξ ἀγάπης καὶ σεβασμοῦ πρὸς τὸ ἀγαθόν, ὡς θεῖον θελημα καὶ πρὸς Ἐκεῖνον, ἐξ οὗ πᾶν ἀγαθὸν ἀπορρέει, δηλ. πρὸς τὸν Θεόν, ὅστις καὶ ἀνευ οὐδεμιᾶς ἀπαιτήσεως ἐκ μέρους τοῦ ἀνθρώπου, ἐπιτελεῖ πάντοτε τὸ καθῆκόν του, ἀπέναντι αὐτοῦ. Ἐντεῦθεν ὁ ἅγιος Νικόλαος, ὑπὲρ πάντας τοὺς ἁγίους, ἐξίχθη εἰς τὸ ὕψος ἰδεώδους ἀγιότητος καὶ ἐδῶ ἔγκειται τὸ ἠθικόν του μεγαλεῖον καὶ ἐξ αὐτοῦ δὲ ἀπορρέει ἡ θαυματουργικὴ καὶ πρεσβευτικὴ αὐτοῦ δύναμις παρὰ τῷ τῶν ὄλων ἀπέρω Θεῷ.

Ἔγκλησις πρὸς ἅπαντας τοὺς ὁμογενεῖς τοῦ Γαλατᾶ.

Προσφιλιῖς μοι Γαλιτανοί,

Τὸ δέκατον τρίτον ἔτος ἄγων τῆς ἐν Γαλατᾶ ἱερατείας μου, τῆς δὲ προσφιλοῦς μοι πατρίδος οὐκ ἀπεχούσης πολὺ (Χρυσοκέραμος) τοῦ Γαλατᾶ, ὀφείλω τὰ ὁμολογήσω παρηγοῖα, ὅτι τὸν Γαλατᾶν ἠγάπησα πλέον καὶ τῆς πατρίδος μου. Διότι ἔχω καὶ κατ' αὐτῆς, βεβαίως, ἵνα ἐκπληρωθῇ τὸ θεῖον λόγιον «οὐδεὶς προφήτης δεκτὸς ἐν τῇ πατρίδι του». Πονῶν λοιπὸν τὸν τόπον τοῦτον, ἐξ οὗ καλῶς ἔζησα καὶ ζῶ, ἐν ἄλλαχου ἱερατεύσας, ἐλοιμῶντον, ἀπευθύνω πρὸς πάντας τοὺς κατοίκους τοῦ Γαλατᾶ τὴν ἐξῆς, ἐπὶ τῇ λήξει τοῦ ἔργου μου, ἔκκλησιν, εἰλικρινῆ καὶ ἐξ ἀγάπης χριστιανικῆς ἀπορρέουσαν. Ἀγαπήσατε ὅλοι σας τὸν Γαλατᾶν καί, ὅσοι εἴσθε ξένοι, ὀφείλετε νὰ ἐνδιαφέρησθε δι' αὐτόν, ὡσεὶ ἦν ἡ πατρίς σας αὐτὴ καὶ περισσότερο τῆς πατρίδος σας. Διότι, οὐ μόνον διὰ τὸ ἱστορικὸν μεγαλεῖον, οἷον εἶδετε ἐν τῇ ἱστορίᾳ ταύτῃ, τοῦ ἐν Γαλατᾶ Ἑλληνισμοῦ, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν ἰδιαιτέραν σημασίαν, ἣν ἔχει ὁ Γαλατᾶς, ὡς ἀμέσως προκειμένος εἰς τὴν ὄρμῃσιν παντὸς ξένου, ὡς τὰ Προπύλαια τοῦ μεγάλου Παρθενῶνος, δηλ. τῆς Βασιλίδος, τῆς κατ' ἐξοχὴν Πόλης, ὀφείλετε οἱ πάντες, καὶ οἱ ἀπὸ ὀλίγων ἔτι ἐτῶν ἐγκαταστάντες ἐνιαῦθα, νὰ τὸν ἀγαπήσητε περισσότερο καὶ τῆς πατρίδος σας. Μὴ νομίζητε τὸ μέρος ξένον, μὴ κερδαίνητε μόνον ἐξ αὐτοῦ, χωρὶς νὰ ὀφελήσητε τὸν Γαλατᾶν, χωρὶς νὰ ἐνδιαφέρησθε δι' αὐτόν. Μὴ λέγητε, τί μοι μελεῖ, ἐγὼ ξένος εἶμαι, δὲν εἶναι ἐδῶ ἡ πατρίς μου. Ὅχι, ἀπατάσθε. Ὅπου ζῆ τις, ἐκεῖ καὶ ἡ πατρίς. Ὅπου Ἑλληνισμός, ἐκεῖ καὶ πατρίς. Ὁ Ἕλλην δὲν πρέπει νὰ εἶνε τοπιμιστῆς. Ὅλοι εἴμεθα Ἕλληνες, ἀσχετῶς πρὸς τὰ μέρη ἐν οἷς ἐγεννήθημεν, ἔχομεν μίαν Πατρίδα, μίαν Μητέρα, τὴν πεφλημένην Ἑλλάδα. Ὁ Ἕλλην ὑπῆρξε πάντοτε δημοκρά-

της, ἐθεώρησε Πατριδα ὡς φιλελεύθερος ὅπου κατώκησε, διότι ἐξεπολίτισε τὸ μέρος ἐκεῖνο, ἔφερε τὸν πολιτισμὸν καὶ μάλιστα τὸν ὑγιέστερον καὶ γνησιώτερον, τὸν ἑλληνικόν, ἐρειδόμενον ἐπὶ τῶν θεῶν τοῦ Χριστιανισμοῦ ἀρχῶν, ὧν «Ὀλυμπος Πατὴρ μούνος, οὐδὲ θνατὰ φύσις ἀνέρων ἔτι κτεν», κατὰ τὸν μέγαν Τραγικόν. Μὴ μιμῆσθε τὸν Δημοσθένη, δὲν ἦτο ὁ μέγας ρήτωρ πολιτικός, θεωρῶν τοὺς Μακεδόνας βαρβάρους, δηλ. ὑπεροῦντας ἐν τῷ πολιτισμῷ, ὡς ἀγρίους. Ὁ Δημοσθένης, φιλόπατρις ὧν καὶ βλέπων κινδυνεύουσαν τὴν ἀνεξαρτησίαν τῆς πατρίδος του, μὴ θέλων νὰ περιέλθῃ ἡ ἡγεμονία τῆς Ἑλλάδος εἰς τοὺς Μακεδόνας, πρὸς ἐξέγερσιν τοῦ πατριωτικοῦ αἰσθήματος τῶν Ἑλλήνων, προέβλεπε αὐτοὺς εἰς πόλεμον κατὰ τῶν Μακεδόνων ὡς ρήτωρ, μὴ δυνάμενος νὰ προῖδῃ, ὅτι ἡ Μακεδονικὴ Ἑλλὰς θὰ ἀνελάμβανε πλέον τὴν πανελληνίον ἡγεσίαν, ὡς καὶ ἐγένετο, διὰ τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου ἐφεξῆς, ἐφ' ὅλης τῆς Ἑλλάδος ἀναγνωρισθέντος ὡς στρατηγοῦ Ἀυτοκράτορος (πληροξουσίου), ὡς κοινῶς δηλ. ἡγεμόνος ἀπάσης τῆς ἑλληνικῆς γῆς, ἵνα οὕτω δυνηθῇ ὁ Μ-γας Ἀλέξανδρος, ὑποδουλώσας τοὺς Πέρσας, νὰ ἐπεκτείνῃ τὴν ἑλληνικὴν κυριαρχίαν καθ' ὅλην τὴν γῆν. Διότι πράγματι, ἐὰν ἐνίκα τοὺς δεσπίζοντας ἐν Ἀνατολῇ Πέρσας, θὰ ἐγένετο κύριος ὅλου τοῦ κόσμου, ὡς καὶ ἐγένετο. Ἀλλὰ τὰ κληρονομικὰ πάθη τοῦ ἐγωισμοῦ καὶ τοῦ φθόνου καὶ τῆς ἐξ αὐτοῦ διαιρέσεως τοῦ Ἑλληνικοῦ χαρακτῆρος, τὰ μήπω ἔτι ἐκριζωθέντα, δὲν ἐπέτρεψαν τὴν ἐπὶ πολὺ παράτασιν τοῦ εἰς πραγματικότητα μεταβληθέντος πανελληνίου οὐνεῖρου, τῆς ἑλληνικῆς κοσμοκρατορίας περιορισθείσης περίπου, ἐπὶ τῶν ἡμερῶν τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου, ὅστις, ἐὰν δὲν ἀπέθνησκε τόσον προῶρως, σήμερον βεβαίως θὰ ἦτο ἄλλη ἡ θέσις ἡμῶν ἐπὶ τῆς γῆς. Καὶ ὁμως ἐφαρμόζον τὰς φιλελευθέρους ἑλληνικὰς ἀρχὰς τῆς διοικήσεως ὁ Ἕλλην Μακεδὼν, ὡς σήμερον Γάλλοι καὶ Ἀγγλοὶ ἐφαρμόζουσιν εἰς τὰ ὑποδεδουλωμένα ἔθνη, κατώρθωσεν,

ὥστε ἡ ἑλληνικὴ κυριαρχία νὰ ἀγαπᾶται ὑπὸ τῶν ξένων, περισσότερον τῶν ἡμετέρων, οἵτινες μετὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ, ἐκ φιλαρχίας καὶ φιλοπρωτίας διαιρέσαντες τὴν ἀγαθὴν ἑλληνικὴν αὐτοκρατορίαν, ἐξησθένησαν προῶρως τὸν Ἑλληνισμὸν καὶ ὑπλήθη ὑπὸ τὴν δεσποτείαν τῶν Ρωμαίων. Ταῦτα δὲ ἐν ἀναγκαίᾳ παρεκβάσει. Ὁ Ἕλλην λοιπόν, ὁ μὴ ἐνδιαφερόμενος διὰ τὴν τύχην παντὸς τοῦ ἔθνους εἶνε ἀνάξιος τοῦ γνησίου καὶ ἐντίμου ἑλληνικοῦ ὀνόματος. Πρὸς δέ, ὅπερ κυριώτατον, ἔχει εὐθύνην μεγάλην, ἐὰν δὲν ἐργασθῇ ὑπὲρ τοῦ καλοῦ τοῦ τόπου ἐκείνου. Ὁ περιορίζων δὲ τὴν δρασίαν σὶν του μόνον εἰς τὸν στενὸν κύκλον τῆς οἰκογενείας του, εἶναι ἴσος πρὸς τὰ ἄλογα, τὰ μόνον ὑπὲρ ἑαυτῶν προνοοῦντα. Μὴ θέλων νὰ ἐργασθῆς, γίνεσαι συνυπεύθυνος τῆς καταστροφῆς, ἐκ τῆς ἀρνήσεώς σου πρὸς ἐργασίαν, τοῖς ἐργαζομένοις ἰδιοτελῶς καὶ ἐπὶ βλάβῃ μᾶλλον ἢ ὠφελείᾳ, ἢ τοῖς κακοῦς ἐξυπηρετοῦσι σκοποῦς, ὑπὸ τὸ πρόσχημα πολλακίς τοῦ ἀγαθοῦ. Ἀλλὰ καὶ ἐὰν ἄριστα διευθύνωνται τὰ πράγματα, δὲν ἔπεται, ὅτι δὲν ἔχεις καὶ σὺ μέρος δράσεως καὶ ἐργασίας, διότι ἡ τελειότης ἔχει ἀλείρους βαθμοὺς. Ἄλλ' ὁ Γαλατᾶς κυρίως ἔχει ἀπόλυτον ἀνάγκην τῆς κοινῆς συνεργασίας. Διότι, ἐὰν ὁ Γαλατᾶς δὲν γίνῃ Γαλατᾶς, δηλ. ἐὰν δὲν λάβῃ ὅσα ὀφείλει νὰ λάβῃ ἀπαραιτήτως, δηλ. νὰ ἐξασφαλίσῃ τελείως τὰ κοινοτικά του δίκαια, οὐδεμία πρόοδος οὐ μόνον δὲν εἶναι δυνατὴ, ἀλλὰ στασιμότης διαρκῆς μεχοιμαρασμοῦ καὶ νεκρώσεως ἔσται τὸ μοιραῖον κατάντημα τοῦ Γαλατᾶ. Ἐὰν, ἐπαναλαμβάνω, ὁ Γαλατᾶς δὲν ἐπανεξήσῃ τοὺς πόρους του καὶ ἐξασφαλίσῃ, ὡς κυρίαρχος Κοινότης, τὰ κοινοτικά του δίκαια ὡς μεγαλῶνυμος Κοινότης, ἀριθμοῦσα σήμερον 25—30 χιλ. Ἑλλήνων, ἐρχομένη δευτέρα μετὰ τὸ Πέραν, ἐὰν ἀνεγείρῃ 3—4 ἀστικὰς σχολὰς καὶ παύσῃ οὕτω ἡ συσσώρευσις 3000 τέκνων, ἀρρένων καὶ θηλέων τῆς Κοινότητος καὶ ὁ συναγελασμὸς αὐτῶν ἐνὶ καὶ τῷ αὐτῷ κτιρίῳ τοῦ ἀρρεναγωγείου, ὅλως ἀνεπαρκεστάτου, ἐὰν δὲν

ἀνεγείρη ἴδιον κτίριον διὰ νηπιαγωγεῖον αὐτοτελές καὶ ἰδιαίτερον παρθεναγωγεῖον αὐτοτελές καὶ τελείαν σχολὴν τῶν γλωσσῶν καὶ ἐμπορίου, σχολὴν βιοτεχνικὴν ἢ βιομηχανικὴν, ἵνα μὴ εἶπω ὅτι ὁ πολιτισμὸς τοῦ ἐν Γαλατᾷ Ἑλληνισμοῦ δέον νὰ ἐκδηλωθῆ καὶ ἐν τῇ ἰδρῦσει Λέσχης. Συλλόγων, Ἐσίου τῶν Μητέρων, ἰδίου Νοσοκομείου, ὁ Γαλατᾶς δηλ. ἐὰν μείνη ὡς ἔχη, οὐδὲν, ἀπολύτως οὐδὲν θὰ κάμῃ. Πρὸς δέ, ὡς δρωσα ἑλληνικὴ ὁμογένεια ἐκπαιδευτικῶς καὶ ἐκπολιτιστικῶς, δὲν θὰ ὑπάρχη. Ὁ Γαλατᾶς βαθμιαίως μαραινόμενος καὶ ἐκφυλιζόμενος, θὰ παύσῃ ὑφιστάμενος. Εἶναι αἶσχος καὶ ἔγκλημα. Ὁ ἐν Γαλατᾷ Ἑλληνισμὸς, ὁ ἐπὶ τόσους αἰῶνας διασωθεὶς καὶ δῆ, κατὰ τοῦ κρισιμωτέρους χρόνους ἀπὸ τῆς ἀλώσεως ἄχρι τῆς ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως καὶ μεγάλῃν παρασχῶν συμβολὴν εἰς τὴν διάσωσιν τοῦ ὑποδοῦλου Ἑλληνισμοῦ, ἀντὶ ὁσημέραι νὰ γίνηται πρότυπον προοδευτικῆς ἑλληνικῆς κοινότητος, ὁσημέραι αὐξανομένης ποσοτικῶς καὶ ποιοτικῶς, τούναντίον θὰ ὑποστῇ ἀφεύκτως τὴν ἐπίδρασιν τῶν μοιραίων νόμων τοῦ μαραιοῦ καὶ ἐκφυλισμοῦ, ἐκτοπιζόμενος εἰς πλείστα στάδια ὑπὸ τῶν ὑπερεχόντων ξένων καὶ τὴν ὀλεθρίαν ἐπίδρασιν ὑφιστάμενος καὶ ἐκ τῶν προπαγανδιστικῶν σχολῶν, ὧν ἀφθονεῖ.

Δὲν εἶμαι ἀπαισιόδοξος, δὲν γίνομαι μανιῆς ὄνειροπόλος κακῶν. Κρούω τὸν κώδωνα τοῦ κινδύνου τοῖς Γαλατιανοῖς ἅπασιν. Καὶ πρὸς ἀπόκρουσιν τοῦ ἐπιλαλεῦντος τούτου δεινοῦ κινδύνου τῆς κοινοτικῆς καταρρεύσεως, ἐν μόνον, τὸ καὶ ἀπαραίτητον καθῆκον πάντων ἢ κοινῆ συνεργασίᾳ, ἢ σύμπνοια καὶ ἢ ὁμόνοια πάντων τῶν Γαλατιανῶν. Καὶ ἐντεῦθεν ὀρθῶς σκέπτεται ἢ Κεντρικῆ τῆς Κοινότητος Ἐφορία νὰ κηρύξῃ, κατὰ τὸ ἐπιὸν ἔτος, δωρεὰν τὴν ἀστικὴν ἐκπαίδευσιν, διότι οὕτω μόνον θὰ γίνῃ αὕτη ὑποχρεωτικὴ εἰς τὸν λαόν. Διότι φορολογούμενος, ὁ λαὸς δὲν ἔχει διάθεσιν πολλὴν νὰ σπουδάσῃ τὰ τέκνα του. Μόλις ἀρχίσωσι νὰ ἀναγινώσκωσιν, ἀμέσως τὰ ἀποσπᾷ ἐκ τοῦ σχολείου διὰ νὰ τὰ

κάμῃ ἐργάτας ἢ τεχνίτας. Ἄλλοι δέ, ἄγαν πτωχοὶ βιολογικοῦ, οὐδόλωσ στέλλουσιν αὐτὰ εἰς τὰ σχολεῖα, ἐνῶ προθύμως θὰ τὰ ἐστειλόν, ἐὰν οὐδὲν ἐπλήρωσον καὶ ἐὰν καὶ τὰ βιβλία των ἦσαν δωρεὰν, καθὼς καὶ τὰ ἐνδύματά των. Καὶ ἄλλοι, ἀντὶ τῶν ἡμετέρων, τὰ στέλλουσιν εἰς τὰ προπαγανδιστικά, τὸ ζήτημα τῆς μορφώσεώς των εἰς τὰς ξένας γλώσσας ἔχοντες ὑπ' ὄψιν, ἀδιαφοροῦντες δὲ διὰ τὴν ἐθνικὴν καὶ θρησκευτικὴν των ζημίαν, ἀφοῦ εἶναι ὑποχρεωμένα τὰ τέκνα των νὰ διδάσκωνται τὴν ἑτεροδόξον Κατῆχσιν. Ἄλλὰ τὸ λαμπρὸν τοῦτο μέτρον, τὸ προληπτικὸν ὅλων τούτων τῶν δεινῶν, ἐλλεῖπει πόρων, θὰ τὸ ἐπιτύχῃ, ἀφοῦ οἱ πόροι τῆς Κοινότητος εἶναι ἀνεπαρκεῖς; Ἡ ἐπιτευχθεῖσα ἄρα ἔως τώρα ἐνοποιήσῃ τῆς Κοινότητος ἀπεδείχθη μᾶλλον γελοιογραφία τῆς ἐνοποιήσεως, ἥτις καὶ αὕτη πέρωται νὰ καταρρεύσῃ, ὡς κατέρρευσεν ἐπ' ἐσχάτων καὶ ἢ μόλις συμπηχθεῖσα ἐν Ὑψωμαθεῖσις.

Αὕτη εἶναι ἡ ἐκκλησίς μου, ἣν καὶ θαρραλέως ἐξ ἀγάπης χριστιανικῆς ἀπευθύνω πρὸς πάντας καὶ διὴ καὶ ὡς ἱεροκήρυξ τῆς Κοινότητος. Διότι, ἀνεξαρτήτων χαρακτηρῶν, ἐκ φύσεως καὶ μορφώσεως ὑπάρχων, ἔμαθον νὰ λέγω πάντοτε τὴν ἀλήθειαν, τὴν ἀλήθειαν τὴν ἀπλήν, κατὰ τὸν Εὐρυπίδην, τὴν μόνην σώζουσιν τὰ ἔθνη, τὴν ἀλήθειαν καὶ πρὸς τὰ ἄνω καὶ πρὸς τὰ κάτω, ὡς διετύπωσεν ὁ μέγας τῶν αἰῶνων Ἑλλῆν πολιτικός.

Παραίνεσις πρὸς τε τὸν κληρὸν καὶ τοὺς διδασκάλους τοῦ Ἑθνους.

Ἄλλὰ, πρὶν ἢ καταστρέψω τὸν λόγον, καθῆκόν μου ἱερὸν καὶ ἀπαραίτητον θεμερῶ πρὸς τε τοὺς κληρικοὺς καὶ διδασκάλους τῆς κοινότητος ταύτης, ἀλλὰ καὶ πρὸς ὅλους τοὺς ἱερεῖς καὶ διδασκάλους τοῦ ἔθνους νὰ ἀπευθύνω τὴν ἐξῆς παραίνεσιν·

Ἱερεῖς καὶ Διδάσκαλοι

τοῦ εὐσεβοῦς ἡμῶν Ἔθνος,

Ἐκ τῆς ἀρμονικῆς ὑμῶν συνεργασίας ἐξαρτᾶται τὸ πᾶν οὐ μόνον δηλ. ἡ πλήρης καὶ τελεία ἐθνικὴ ἀποκατάστασις, ἀλλὰ καὶ ἡ πρόοδος καὶ ἡ εὐδαιμονία τοῦ ἔθνους. Διότι εἶναι ἀξίωμα πλέον ἀναμφισβήτητον, ὅτι λαοὶ ἀσεβεῖς καὶ ἀνήθικοι, οὔτε ἐπέζησαν ἐν τῇ ἱστορίᾳ, οὔτε δύνανται νὰ ἐπιζήσωσι μονίμως, ὡς καὶ τὰ ἄτομα. Ὁ ἱερὸς κλῆρος καὶ οἱ διδάσκαλοι, ὡς γνωστόν, εἶναι οἱ δύο πρώτιστοι ἠθικοὶ καὶ κοινωνικοὶ παράγοντες. Μὴ ὑποτιμᾶτε λοιπὸν ἀμφοτέροι τὴν ὑψίστην ἀποστολὴν ὑμῶν, ἀσχέτως πρὸς τὴν ὑλοδεῖα καὶ ἐξευτελιστικὴν θέσιν, ἣν ἀποδίδει εἰς ἡμᾶς ἡ σημερινὴ κοινωνία. Ἡ κοινωνία οὐδέποτε περιεφρόνησε τὸν ἀξίως τῆς ἀποστολῆς του ἐργαζόμενον ἱερέα ἢ διδάσκαλον, οὐδέποτε παρεγνώρισε τὴν μεγίστην ἀποστολὴν ἀμφοτέρων. Ἐὰν σήμερον δὲν ἀποδίδῃ τὴν προσήκουσαν τιμὴν καὶ τὴν ἀνηκουσαν θέσιν, τοῦτο προέρχεται κυρίως καὶ προήλθεν ἐκ τούτου, ὅτι ἀμφοτέροι, ἱερεῖς καὶ διδάσκαλοι ἐφάνησαν ἀνάξιοι τῆς ὑψηλῆς κλήσεώς των. Τὸ ἅλα: ἀναλον ἐγένετο, ἐν τίνι ἀλισθήσεται ὁ κόσμος, λέγει ὁ Θεάνθρωπος; Φανῆτε ἀμφοτέροι ἀξιοὶ τῆς ἀποστολῆς σας καὶ ἔχετε τὴν πρώτην τάξιν ἐν τῇ κοινωνίᾳ καὶ τὴν ἀνάλογον ἀμοιβήν. Πρὸς δὲ καὶ ὁ ἱερεὺς καὶ ὁ διδάσκαλος οὐδαμῶς ὀφείλουσι νὰ ἐξαρτῶσι τὴν ὑψηλὴν κλήσιν των ἐκ τε τῆς ἀμοιβῆς καὶ τῆς κοινωνικῆς ἐκτιμήσεως. Ὅχι· μυριάκις ὄχι. Τὸ καθῆκον, ἐὰν δὲν γίνηται σήμερον διὰ τὸ καθῆκον, διότι ὁ κόσμος δὲν ἐφθασεν εἰσέτι, εἰς ὃ σημεῖον ἐρρόνησεν ὁ μέγας ἐν φιλοσόφοις Κάντιος, ὀφείλει νὰ γίνηται διὰ τὸν Ὑψιστον, διότι τὸ καθῆκον οὐδὲν ἄλλο εἶναι ἢ τὸ θεῖον θέλημα, ὃ δὲ Θεὸς γινώσκει μυρίους τρόπους νὰ ἀμειβῇ πρῶτος τοὺς σεβόμενους τὸ θέλημά του. Ἀλλὰ τὸ καθῆκον ἔχει τοιαύτην δύναμιν, ὥστε οὐδεὶς δύναται νὰ τὸ παραγνωρίσῃ. Καὶ ἐὰν

παραγνωρίζηται πρὸς ὄραν, ἐκ φθόνου καὶ ἐλθρας, καὶ ἐν ὁ πράττων αὐτὸ πλειστάκις καταδιώκηται καὶ συκοφαντῆται καὶ ἀπολακίζηται καὶ μύρια πάσχη, μετὰ τὴν καταστολὴν τοῦ πάθους, ἀνηψοῦται καὶ δοξάζεται ἔτι μᾶλλον ὁ πρὸς τὸ καθῆκον συμμορφωθείς. Εἶναι περιττὸν νὰ ἐπικυρώσω τὴν γνώμην μου καὶ διὰ παραδειγμάτων, ἀφοῦ, πλὴν τῆς ζωσῆς ἱστορίας, ἅπανα ἡ ἱστορικὴ ἐξέλιξις μετὰ κύρους ἀδιαφιλονεικίτου βεβαιοῖ ψηλαφητῶς αὐτήν.

Ἱερεῖς καὶ διδάσκαλοι, ἐξ ὑμῶν ἐξαρτᾶται ἡ ἠθικοποίησις πρωτίστως τοῦ ἔθνους διὰ τῆς εὐσεβείας καὶ τοῦ καλοῦ παραδείγματος. Ὁ ἱερεὺς εἶναι ὁ πρῶτος ἠθικὸς παράγων, ὁ διδάσκαλος εἶναι ὁ δεύτερος. Τινὲς φρονοῦσιν ἀντιστρόφως, ἀλλ' ἀπαιτῶνται, νομίζοντες ἔτι τὸ πᾶν ἐκ τῶν σχολείων, τῆς παιδείας δηλ. δεόν νὰ περιμένωμεν καὶ οὐχὶ ἐκ τῆς θρησκείας. Εἶναι ἀπάτη. Τὸ πᾶν ἐξαρτᾶται, πρώτιστα καὶ μάλιστα ἐκ τῆς εὐσεβείας, ἣν διδάσκει ὁ ἱερὸς κλῆρος. Διότι ἡ θρησκεία μόνη ἠθικοποιεῖ, ἡ δὲ παιδεία μόνον, ἐὰν σχετιζῆται καὶ ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς θρησκείας, ὃ δὲ Χριστιανισμὸς, ὅσοι καὶ ὡς τὸν ἐμελέτησαν, δὲν εἶναι ἡ θρησκεία τῶν τύπων καὶ τῆς λατρείας, οὔτε τῆς ἀποδοχῆς ὀρισμένων ἄρθρων πίστεως, ἀλλ' εἶναι ἡ κατ' ἐξοχὴν θρησκεία τῆς ἀγιότητος καὶ τῶν ἀπείρων ἀγίων, οὓς παρήγαγεν ἐν τῷ κόσμῳ καὶ παράγει ἔτι καὶ μεταβάλλει εἰς ἅγιον πάντα ἄνθρωπον, θέλοντα ὅμως ἀπολύτως νὰ ἀγιασθῇ καὶ τὴν ἀγιότητα ἐπιδιώκοντα. Διότι ἡ πίστις εἰς τὰς ἀρχὰς τοῦ Χριστιανισμοῦ καὶ δὴ τὴν θεμελιώδη πασῶν, ἡ πίστις δηλ. ὅτι ὄντως Θεὸς ἐφανερώθη ἐν σαρκί, κατὰ τὸν Ἀπόστολον, καὶ ἐδίδαξε καὶ ἐθαυματούργησε καί, ἀποθανὼν τὸν ἐπονεῖδιστον καὶ ἐκμηδιστικὸν θάνατον, ἠγέρθη τριήμερος ἐκ τάφου, ἡ πίστις, ὅτι ἡ ἠθικότης ἐξαρτᾶται μόνον ἐκ τοῦ Θεοῦ, διότι εἶναι θεῖον θέλημα, εἶναι ἡ ζωτικὴ δύναμις τῆς ἠθικότητος καὶ πάσης ἀρετῆς. Διότι ὁ Χριστιανισμὸς δὲν εἶναι ἡ ξηρὰ ἀποδοχὴ ἀφηρημένων ἄρθρων πίστεως, ἀλλ' εἶναι

ἡ πνευματικὴ ἀναγέννησις τοῦ πεπαιτωμένου ἐκ τῆς ἁμαρτίας καὶ ἐφθαρμένου ἀνθρώπου. Διότι ὁ Θεὸς ἐγένετο εἰς τοὺς πιστεύοντας εἰς τὸν Χριστόν, ὡς ἐνανθρωπήσαντα Υἱόν του, ὁ Πατὴρ πάντων, οὐχὶ ὡς Δημιουργὸς μόνον αὐτῶν, ἀλλ' ὡς Πατὴρ, εὐρισκόμενος εἰς ζῶσαν κοινωνίαν πρὸς τὸν ἀνθρώπον καὶ διὰ τοῦ τυθέντος ἐπὶ τοῦ Σταυροῦ καὶ τὸ ἅγιόν του αἷμα ἐκχύνοντος Χριστοῦ, ἐξιλεούμενος, ἀνοίγει σπλάγχνα οἰκτιρῶν εἰς τὸν μετανοοῦντα ἀνθρώπον καὶ ἐκχέει τὴν χάριν του, πρὸς τόνωσιν τῆς ἑξασθενηθείσης ἐκ τῆς ἁμαρτίας θελήσεως τοῦ ἐξοκειλάντος ἀνθρώπου. Ἡ ἀληθινὴ ἠθικότης μόνον ἐκ τῆς πίστεως εἰς τὰς ἀρχάς τοῦ Χριστιανισμοῦ ἀπορρέει ἀυθόρμητος. Ἄλλὰ καὶ πᾶσα ἠθικότης μόνον ἐκ πίστεως πρὸς τὸν Θεὸν εἶναι δυνατὴ καὶ τελεία. Διότι ἄλλως, ἠθικότης μὴ ἀπορρέουσα ἐκ πίστεως εἰς τὸν ζῶντα Θεὸν καὶ τὴν ἄλλην μετὰ θάνατον ζωὴν, ἀδύνατον νὰ εἶναι βᾶσιμος καὶ δεδικαιολογημένη, εἶναι δὲ παραφροσύνη, ἐὰν τηρῆται πάντοτε καὶ ἐν πᾶσι πιστῶς καὶ ἀνελλιπῶς. Εἶναι τρόντι παράφρων ὁ χύνων τὸ αἷμα του ὑπὲρ τῆς πατρίδος του μόνον, μὴ πιστεύων εἰς τὴν ἄλλην ζωὴν καὶ μὴ ἀποδεχόμενος τὸν Δημιουργόν, ὅστις κατ' ἀπαίτησιν τῆς δικαιοσύνης, ἀμείψει τὸν πεσόντα τῷ ἁμαράντῳ τῆς δόξης στεφάνῳ. Ἄλλως τί μέλει τῷ ὑπὲρ τοῦ ἔθνους μόνον ἐνδόξως ἀποθνήσκοντι, ἐὰν ἡ πατρίς ἀνεγείρῃ αὐτῷ ἀνδριάντα μετὰ θάνατον; Ἐμοῦ θανόντος, γαῖα πυρὶ μιγίτῳ, ὀφείλει νὰ εἴπῃ ὁ μέλλον νὰ πέσῃ ὑπὲρ πατρίδος μόνον καὶ ἄνευ τῆς πίστεως εἰς τὴν ἀθανασίαν τῆς ψυχῆς καὶ τὴν ἀναμύνησάν αὐτὸν δόξαν.

Ὁ ἱερεὺς λοιπόν, πιστεύων αὐτὸς πρῶτος ἀκραδάντως εἰς τὰς θείας τοῦ Χριστιανισμοῦ ἀρχάς, θὰ μεταδώσῃ τὴν σωτήριον πίστιν εἰς τοὺς Χριστιανοὺς καὶ θὰ τοὺς ἠθικοποιήσῃ ἀφενύκτως, κηρύττων τακτικῶς τὸν θεῖον λόγον. Ἐν τευθεν εἶναι ὁ πρῶτος ἠθικὸς τῆς κοινωνίας παράγων, ἐὰν

μάλιστα πρὸς τῷ κηρύγματι παρέχῃ τὸν ζῶντα τύπον τῆς ἠθικότητος, ἐφαρμοζὼν εἰς ἑαυτὸν πρῶτον τὰ διδασκόμενα. Εἶναι θαυμάσιος ἐκ τοιαύτης ἀπόψεως ὁ ἠθικὸς τύπος τοῦ ἁγίου Νικολάου καὶ ἡ θαυμασία ἐπίδρασις, ἣν ἔσχεν ἐν τῷ κόσμῳ καὶ ἐντεῦθεν τὸν τύπον τοῦτον παρέλαβεν ἐν τοῖς Ἀθλοῖς, ὁ μέγας κοινωνιολόγος φιλόσοφος Οὐγὼ ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ ἐπισκόπου Μυριήλ. Τοιοῦτος δέον νὰ γίνῃ ὁ ἱερεὺς σήμερον, νὰ ζῇ οὐχὶ δι' ἑαυτόν, ἀλλὰ διὰ τὴν σωτηρίαν τῶν ἄλλων καὶ ἐν τούτῳ νὰ εὐρίσκῃ τὴν μεγίστην χαρὰν του. Μετὰ τὸν κλῆρον ἔρχεται ὁ διδάσκαλος, ὅστις ὀφείλει θρησκευτικὸν καὶ ἠθικὸν χαρακτῆρα νὰ ἀποδίδῃ πάντοτε εἰς τὴν διδασκαλίαν του. Δὲν πρέπει νὰ φωτίξῃ μόνον τὸν νοῦν τοῦ παιδός. Δὲν πρέπει ὁ ἀντικειμενικὸς σκοπὸς τοῦ διδασκάλου νὰ εἶναι νὰ κάμῃ τὸν παῖδα ἀξίον μόνον νὰ ζήσῃ ἐν τῷ κόσμῳ. Ἄλλὰ πρωτίστως, ἔχων ὑπ' ὄψιν τὸ Πλατῶνιον, ὅτι ἡ παιδεία, χωριζομένη ἀρετῆς καὶ δικαιοσύνης, οὐ παιδεία, ἀλλὰ πανουργία φαίνεται, νὰ προσπαθῇ πάντοτε νὰ ἠθικοποιῇ τὸν παῖδα, οὐ μόνον διὰ τῆς διδασκαλίας τῶν θρησκευτικῶν μαθημάτων, οὐ μόνον διὰ τοῦ ἠθικοῦ τοῦ ὑποδείγματος ἔν τε τῇ σχολῇ καὶ τῷ ἰδιωτικῷ βίῳ, ἀλλὰ καὶ διὰ τῆς διδασκαλίας παντὸς μαθήματος καὶ αὐτῶν ἀκόμη τῶν μαθηματικῶν. Διότι ὁ Πυθαγόρας, τὴν ἀπειρίαν τῶν ἀριθμῶν ἔχων ὑπ' ὄψιν, ὡς ἀρχὴν τῶν πάντων τὸν ἀριθμὸν ἐθεωρήσε. Διότι ὄντως τὸ ἄπειρον τῶν ἀριθμῶν, ἦτοι ἡ κατὰ ποσὸν ἀπεριόριστος αὐξήσις τῶν ὄντων καὶ ἐὰν ἔν τῇ πραγματικότητι δὲν εἶναι ἀληθὴς καὶ νοουμένη μόνον ὑπὸ τῆς ἀνθρωπίνης διανοίας, αἰτίαν ἔχει τὸ φύσει ἄπειρον ἐν παντὶ τοῦ Θεοῦ. Ὁ διδάσκαλος δὲν πρέπει νὰ ἀπαιτῇ ὁ οἶκος νὰ μορφώῃ ἠθικῶς τὸν παῖδα, διότι τοῦτο δὲν εἶναι δυνατόν πάντοτε. Ἄλλὰ καὶ ἐὰν ὁ οἶκος παραλύῃ ἀκόμη τὸ ἔργον τῆς σχολῆς, ὡς συμβαίνει, ὁ διδάσκαλος δὲν πρέπει νὰ ἀποθαρρύνῃται καὶ νὰ ρίπτῃ τὴν εὐθύνην τῆς ἀνηθικότητος τῶν μαθητῶν εἰς τοὺς γονεῖς.

Ποτέ δὲν εἶναι δυνατόν ὁ ἐργάτης πατήρ, ἀπερροφημένος ὑπὸ τῆς συντηρήσεως τῆς οἰκογενίας του, νὰ φροντίξῃ καὶ περὶ τῆς ἐν τῷ οἴκῳ ἠθικῆς διαπλάσεως τῶν τέκνων του. Ὁ διδάσκαλος ὀφείλει ἀπαραιτήτως νὰ ἀνάγῃ εἰς τὴν τρυφεράν εἰσέτι καὶ εὐλύγιστον ψυχὴν τοῦ παιδὸς τὸ πῦρ τῆς ἀρετῆς καὶ τῆς πίστεως. Τὸ ἤναψεν: Ἐδῶ ἔγκειται ἡ μεγίστη δυσκολία καὶ ἡ μεγίστη ἱκανότης αὐτοῦ. Μὴ ἀμφιβάλλητε, ὅτι οὐδὲν ἀνήθικον ὑπόδειγμα τῆς τε κοινωνίας καὶ τῶν γεννητόρων αὐτοῦ εἶναι δυνατόν νὰ σβέσῃ τὸ ἀναφθὲν πῦρ. Σήμερον ἀπεδείχθη ὅτι ἡ ἐκπαίδευσις δὲν πρέπει νὰ ἔχῃ μόνον χαρακτῆρα ἐμπορικὸν καὶ βιοτεχνικόν. Διότι ἐκ τοιαύτης παιδείσεως μαραίνεται ἡ σύγχρονος γενεά· δυνατόν νὰ γίνῃ ἱκανωτάτη διὰ τὸ ἐμπόριον καὶ τὴν οἰκονομικὴν δρᾶσιν, ἀλλ' ἡ τοιαύτη νεολαία ἐνωρὶς θρησκευτικῶς καὶ ἠθικῶς θὰ παραλύσῃ. Ὁ ἄνθρωπος μόνον μὲ ἰδεώδη δύναται νὰ ζήσῃ εὐτυχῆς. Τοῦτο ἀπεδείχθη. Τὰ ἰδεώδη δὲ τῆς θρησκείας καὶ τῆς ἀρετῆς εἶναι τὰ ὕψιστα καὶ μέγιστα. Δι' αὐτῶν, διαστελλόμενος τῶν ἀλόγων, τῶν μόνον εἰς τὴν συντήρησίν των ἀποβλεπόντων, ἀποδείκνυται, ὅτι ὁ ἄνθρωπος δὲν εἶναι κτῆνος, οὐδὲ τὸν προορισμὸν τοῦ κτῆνους δύναται νὰ ἐπιτελέσῃ. Διότι ποτέ δὲν μένει εὐχαριστημένος μόνον εἰς τὴν ὕλικήν του εὐημερίαν, ἐὰν αὕτη δὲν χρησιμεύῃ ὡς μέσον τῆς πνευματικῆς ἐξυψώσεως καὶ προόδου.

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω ἄρα ἔπεται, ὅτι κληρὸς καὶ διδάσκαλος εἶναι οἱ δύο ἠθοπλαστικοὶ παράγοντες τῆς κοινωνίας. Ἐν ἀρμονίᾳ συνεργαζόμενοι ἀμφοτέροι, μετ' ἐνθέρου δὲ ζήλου ἐκπληροῦντες τὰ ὑψίστης κλήσεώς των καθήκοντα, θαύματα ἠθικὰ τῆς ἀναγενήσεως τοῦ διεφθαρμένου κόσμου δύναται νὰ ἐπιτελέσωσιν, οἱ μὲν διδάσκαλοι δημιουργοῦντες τὴν νεολαίαν, οἱ ἱερεῖς ἀναγεννῶντες τὴν ἠθικῶς παραλελυμένην σημερινὴν κοινωνίαν. Ἀνάγκη ἄρα ἐκάστη κοινότης, ἐνισχύουσα τὴν παιδείυσίν της, νὰ ἐνισχύσῃ καὶ τὸ θεῖον

κήρυγμα. Ὁ Γαλατᾶς π. χ. δέον ἀπαραιτήτως προσλάβῃ δύο ἱκανοὺς ἱεροκήρυκας, κηρύττοντας ἀνελλιπῶς καὶ τακτικῶς εἰς τοὺς ναοὺς εἰς γλώσσαν καταληπτὴν εἰς τὸν λαὸν κατὰ πᾶσαν Κιριακὴν καὶ μεγάλην ἑορτήν. Δὲν εἶναι τὸ κήρυγμα ἄνευ σημασίας, ὡς πολλοὶ φαντάζονται, εἶναι τὸ πᾶν, διότι ὅλος ὁ Χριστιανισμὸς ὑπῆρξε κήρυγμα, ὁ Κύριος ἐκήρυτε νυχθημερόν, οἱ Ἀπόστολοι καὶ οἱ Πατέρες ὡσαύτως κηρύττοντες, δι' αὐτοῦ ἠθικοποίησαν καὶ ἀνεγέννησαν τὸν κόσμον. Δὲν εἶναι λοιπὸν περιττὴ πολυτέλεια, ὡς νομίζεται ὑπὸ πολλῶν καὶ ἄσκοπος δῆθεν καὶ ματαία ἡ δαπάνη διὰ τὴν συντήρησιν ὑφ' ἐκάστης Κοινότητος τακτικῶν ἱεροκήρυκων. Τὸ κήρυγμα ἦν ἀχώριστον πάντοτε τῆς θείας λειτουργίας, τοιοῦτον σήμερον μάλιστα δέον νὰ γίνῃ. Τὸ κήρυγμα θὰ ἀνάγῃ τὸ πῦρ τῆς πίστεως εἰς τὰς καρδίας τῶν Χριστιανῶν, τῶν μὴ γνωσκόντων τὴν χριστιανικὴν πίστιν, ἀλλὰ τυπικῶς καὶ μηχανικῶς πιστευόντων, ἄνευ οὐδεμιᾶς ἠθικῆς ὠφελείας. Ἐχουσι μεγίστην ἄρα εὐθύνην αἱ ἀρχαὶ πάσης κοινότητος, αἵτινες ὡς ἄριστα προνοοῦσαι περὶ τῶν σχολῶν των, ὅπως ἀδιαφοροῦσιν εἰς τὸ θεῖον κήρυγμα. Εἶναι ἀπόλυτος ἀνάγκη νὰ καταλάβωσιν, ὅτι τὸ ἔθνος ἡμῶν εἶναι ἀδύνατον νὰ ἠθικοποιηθῇ, ὅσῳδῆποτε καὶ ἂν ἡ παιδεία ἀκμάξῃ, ἐὰν ἐκάστη Κοινότης, ὡς ὑποχρεωτικῶς προσλαμβάνει ἱκανὸν ἀριθμὸν ψαλλόντων, δὲν ἔχῃ καὶ ἴδιον ἱεροκήρυκα, οὐ ἀποκλειστικὸν ἔργον ἔσται ἡ εἰς τὸ κήρυγμα ἀφοσίωσις. Ἐντὸς ὀλίγων ἐτῶν θὰ ἔχωμεν τάξιν συστηματικῶν ἱεροκηρύκων, ἐξ ὧν ἡ ἠθικὴ ὠφέλεια μεγάλη καὶ ἀνυπολόγιστος. Ἐνισχύσωμεν τὰ γράμματα, ἀλλὰ συγχρόνως καὶ τὴν θρησκείαν διὰ τοῦ θεοῦ κηρύγματος. Σήμερον σχεδὸν ὅλοι οἱ ἔχθροὶ τοῦ Εὐαγγελίου εἶναι ἔχθροί, διότι δὲν ἐμελέτησαν ποτέ τὸν Χριστιανισμὸν, οὔτε θὰ ἦτο δυνατόν νὰ τὸν μελετήσωσιν, ἐνῶ, ἐὰν τὸ κήρυγμα τακτικῶς ἐχρησιμοποιεῖτο, πλεῖστοι τῶν ἀντιπάλων θὰ μεταβάλλοντο εἰς ἀληθεῖς μαθητὰς τοῦ Κυρίου. Ὅλοι δὲ οἱ κίνδυνοι τῆς

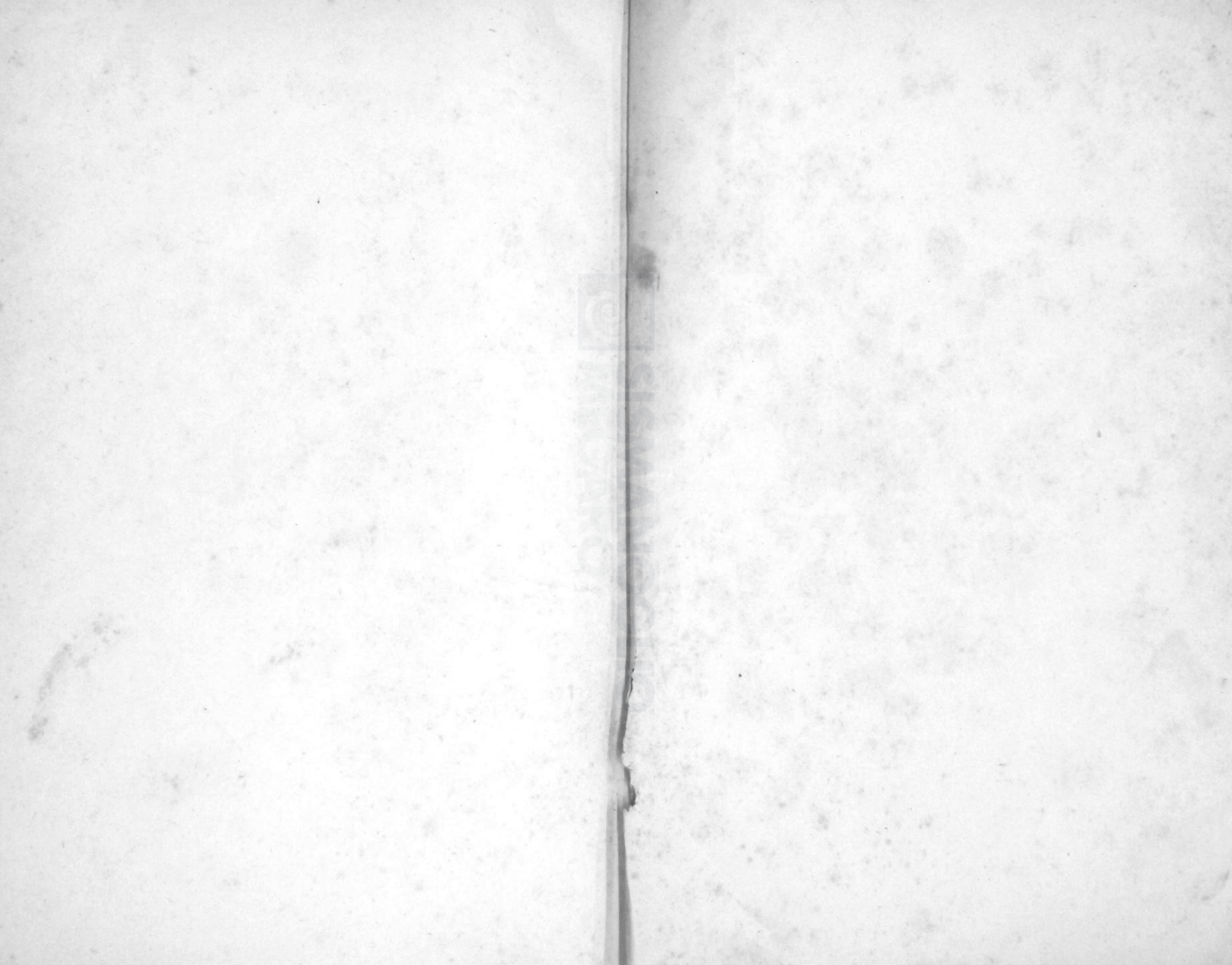
ἠθικῆς ἀπωλείας, ὅλα τὰ ἀνήθικα φυτώρια καὶ κέντρα διαφθορᾶς θὰ ἔκλειον πρὸ πολλοῦ τὰς πύλας των καὶ ἡ νεολαία ἀσφαλῶς θὰ ἐποδηγετεῖτο, ἐὰν τὸ κήρυγμα τακτικὸν ἐξηκολούθει ἐν τοῖς ἱεροῖς ναοῖς. Ἐὰν τὸ ἔθνος ἡμῶν, ἐξοκείλαν πολλῶ πρὸ τῆς ἀλώσεως, ἔπεσε καὶ τὰ πάνδεινα ὑποστάν ἐκ τῆς μακροβίωνος δουλείας, ἤρξατο ἀνιστάμενον καὶ ἀπελευθερούμενον σήμερον ἔχει ἀνάγκην ἀπόλυτον ἠθικοποιήσεως, διότι πλέον τῶν $\frac{3}{4}$ τοῦ ἔθνους εἶναι ἠθικῶς διεφθαρμένον, ἀλλοίμονον δέ, ἐὰν ἡ διαφθορὰ ἐπεκταθῇ. Διὰ τοῦτο δέον ἀπαραιτήτως ἡ Μήτηρ ἡμῶν Ἐκκλησία, ἐν συνεννοήσει μετὰ τῶν κοινοτικῶν ἀρχῶν, νὰ καθορίσῃ τὰ τῆς καταρτίσεως τάξεως ἱεροκηρύκων, ἔχουσα ὑπ' ὄψιν τὸ παράδειγμα τῆς μεγάλης καὶ φιλελευθέρως Ἀγγλίας, ἣτις, κατὰ τὴν ἀψευδῆ μαρτυρίαν τοῦ μεγάλου ἀειμνήστου πρωθ-υπουργοῦ τῆς Γλάδστωνος, εἰς τὸ Εὐαγγέλιον ὀφείλει τὸ μεγαλεῖόν της.

Ἄμην· γένοιτο!

Ἐγγραφον τῇ 1 Νοεμβρίου 1921.

Πρωθιερεὺς καὶ Ἱεροκέρυξ Γαλατᾶ.

ΤΙΜΟΘΕΟΣ ΣΟΦΙΑΝΟΣ

UNIVERSITÀ
DI TORINO
SISMANOGLIO